

ZIEMIANIE POLSCY XX WIEKU

Fundacji im. Lanckorońskich
za pomoc finansową,
która umożliwiła nam publikację tomu 6,
wyrazy wdzięczności i podziękowania
przekazuje Zespół Redakcyjny

ZIEMIANIE Z POLSCY XX WIEKU

**SŁOWNIK BIOGRAFICZNY
CZĘŚĆ 6**

Warszawa 2002

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Digitalizacja i udostępnienie w interakcji finansowane w ramach umowy 51R-P-DUN/2016 ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą nauki

INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ARCHIWUM RODZINY POLSKIEJ I OBCEJ
Tom III

**Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny
część 6**

Komitet redakcyjny

Antoni Arkuszewski

Stanisława Cieplowska

Maria Dembińska

Tadeusz Epsztein

Sławomir Górczyński

Ryszard Kiersnowski

Barbara Konarska

Janina Leskiewiczowa (red.)

CIP — Biblioteka Narodowa
Ziemiańscy polscy XX wieku: słownik biograficzny.
Cz. 6 / [kom. red. Antoni Arkuszewski et al.; Instytut Historii
Polskiej Akademii Nauk.] — Warszawa: „DiG”, 2002.
— (Archiwum Rodziny Polskiej i Obcej; t. 3)

Na okładce:
Objazd majątku Szlachowa Józefa Podhorskiego

Opracowanie redakcyjne

Kamilla Szeżanowska

Indeks

Barbara Konarska

Projekt okładki

Adam Jońca

© Copyright by Wydawnictwo DiG, Warszawa 2002

ISBN 83-7181-224-8

Druk: Toruńskie Zakłady Graficzne „Zapolex” Sp. z o.o.

Wstęp

W dniu 10 czerwca pożegnaliśmy ś.p. Antoniego Arkuszewskiego, inicjatora *Słownika polskich ziemian*, członka naszej Redakcji — do ostatnich chwil życia aktywnie uczestniczącego w jej pracach. Wskazówki i uwagi, jakie przekazywał na posiedzeniach Komitetu Redakcyjnego stanowią dla nas cenny drogowskaz w dalszych działaniach. Biogram Antoniego Arkuszewskiego, rozpoczynający kolejny VI tom naszego wydawnictwa, ukazuje czytelnikowi sylwetkę przedstawiciela ostatniego pokolenia warstwy ziemiańskiej XX w. Symbolizuje nie tylko jej tragiczne losy w minionym stuleciu, ale i wartości, jakie wniosła do polskiego bytu narodowego.

*

Podobnie jak poprzednie i ten tom zawiera biogramy „rodzinne”, choć ulega powoli zmianie pokolenie ich autorów. Nie otrzymujemy już prawie życiorysów pisanych przez żony czy mężów właścicieli majątków, a synów czy córki zastępują coraz częściej wnukowie, dalsi krewni, młodzi ich przyjaciele — wspomnienia zastępowane są w coraz większym zakresie faktografią opartą o dokumentację źródłową. Różna jest dostępność tej dokumentacji — o ile takowa w ogóle istnieje — dla autorów, zwłaszcza z Kresów Wschodnich, co m.in. powoduje daleko idące zróżnicowanie objętości poszczególnych biogramów — od kilkunastu wierszy po kilkadziesiąt stron. Te ostatnie musimy — z konieczności — w toku prac redakcyjnych skrócić i przeredagować.

Cennym wzbogaceniem naszej teki redakcyjnej są materiały biograficzne przysłane nam przez Pana Profesora Jana Mariana Włodka z Krakowa. Za ich udostępnienie przekazujemy wyrazy szczerych podziękowań.

Ze względu na powolny tok publikacji (jeden tom co dwa lata) część posiadanych przez nas życiorysów została już w zbliżonej wersji opublikowana w innych wydawnictwach. Nie rezygnujemy z ich druku — jednak ze względu na oszczędność miejsca zamieścimy je w wersji skróconej bądź dopiero w tomie następnym. Trudności natury finansowej są przyczyną wprowadzenia zmian objętości tomu w toku prac redakcyjnych.

Wydatne wsparcie polskich fundacji zagranicznych i osób prywatnych, głównie z polskiej emigracji, umożliwiło nam publikację sześciu tomów słownika. Podjęcie prac nad gromadzeniem dokumentacji biograficznej znacznie ułatwiły nam fundusze przekazane przez Pana Michała Żółtowskiego, pierwszy zaś tom ukazał się dzięki hojności Pana Zbigniewa Mieczkowskiego z Londynu. Ponadto dwukrotnie otrzymaliśmy subwencję od Fundacji im. Lanckorońskich i raz od Fundacji im. Zygmunta Zaleskiego. W imieniu Redakcji i Autorów biogramów przekazujemy Im słowa szczerzej wdzięczności, mając nadzieję, iż pomoc ta umożliwi nam również wydanie siódmego, ostatniego tomu słownika.

Janina Leskiewiczowa

Spis treści

Wstęp	V
Wykaz skrótów	VII
Wykaz życiorysów części 6.	XIII
Życiorysy	1
Indeks nazwisk	212
Wykaz ilustracji	223
Sprostowania i uzupełnienia do części 4	225
Sprostowania i uzupełnienia do części 5	225

Wykaz skrótów

- A. A. — Antoni Arkuszewski
abp — arcybiskup
abs. — absolwent(ka)
adm. — administrator
Aftanazy, *Materiały* — R. Aftanazy, *Materiały do dziejów rezydencji*, t. I–XI, W. 1986–1993
AE — Akademia Ekonomiczna w Poznaniu
AGH — Akademia Górniczo–Hutnicza w Krakowie
AHZ — Akademia Handlu Zagranicznego we Lwowie
AK — Armia Krajowa
AL — Armia Ludowa
AM — Akademia Medyczna
AP — Archiwum Państwowe
AR — Akademia Rolnicza
art. — artyleria(i)
ASP — Akademia Sztuk Pięknych
AWD — Archiwum Włódków z Dąbrowicy
AWF — Akademia Wychowania Fizycznego
bar. — baron
BBC — British Broadcasting Company Limited
BBWR — Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem
BCh — Bataliony Chłopskie
BGK — Bank Gospodarstwa Krajowego
Bigo, 1886 lub 1918 — J. Bigo, *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiótkami w Królestwie Galicji, Wielkiem Księstwie Krakowskim i Księstwie Bukowieńskim, Złoczów 1886 lub Lw. 1918*
BJ — Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
B. K. — Barbara Konarska
BN — Biblioteka Narodowa w Warszawie
Boniecki, *Herbarz* — A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. I–XVI, W. 1899–1913
Borkowski, *Almanach* — J. S. Borkowski, *Almanach błękitny. Genealogie żyjących rodów polskich*, Lw. 1909
Borkowski, *Rocznik* — J. S. Borkowski, *Rocznik szlachty polskiej*, t. I–II, Lw. 1881–1883
Borkowski, *Spis* — J. S. Borkowski, *Spis nazwisk szlachty polskiej*, Lw. 1887
bp — biskup
Brzozowski, *Dzieje* — S. Brzozowski, *Dzieje Szkoły Rolniczej w Czernichowie*, W. 1962
Brzozowski, *Polacy na studiach* — S. Brzozowski, *Polacy na studiach gospodarstwa wiejskiego w Niemczech w XIX i XX wieku*, Wr. 1989

- Brzozowski, *Studia* — S. Brzozowski, *Studia rolnicze, leśne i weterynaryjne Polaków w Wiedniu od XVIII do XX wieku*, Wr. 1967
- chor. — chorąży
- CHZ — Centrala Handlu Zagranicznego
- CK — Czerwony Krzyż
- CKO — Centralny Komitet Obywatelski
- Cmentarz Powązkowski* — A. B. Biernatowie, *Cmentarz Powązkowski w Warszawie. Materiały inwentaryzacyjne*, t. I–III, W. 1980–1994
- CPLiA — Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego
- CTG — Centralne Towarzystwo Gospodarcze
- CTR — Centralne Towarzystwo Rolnicze
- czł. — członek
- dep. — departament
- Dok. — dokumentacja
- DOK — Dowództwo Okręgu Kraków
- DP — Dywizja Piechoty
- dr — doktor
- Dublany* — *Dublany*, Lw. 1897
- dyr. — dyrektor
- Dzieje studiów* — *Dzieje studiów rolniczych w Krakowie 1890–1962*, Kr. 1965
- J. Fierich, *Studium Rolnicze* — J. Fierich, *Studium Rolnicze (1890–1923). Wydział Rolniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kr. 1934
- fol. — folwark(i)
- G. — Gdańsk (w bibliografii)
- gen. — generał
- Gerber — R. Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831*, Wr. 1977
- GG — Generalne Gubernatorstwo
- gimn. — gimnazjum
- GL — Gwardia Ludowa
- gm. — gmina(y)
- gub. — gubernia
- Güter–Adressbuch* — E. Seyfert, *Güter–Adressbuch für die Provinz Posen*, Leipzig 1913
- h. — herb
- Hof- und Staats–Handbuch* — *Hof- und Staats–Handbuch der Österreichisch–Ungarischen Monarchie für das Jahr...*, Wiedeń 1874–1917
- hr. — hrabia
- IBL — Instytut Badań Literackich PAN
- Indeks represjonowanych* — *Indeks represjonowanych*, red. M. Skrzyńska–Pławińska, t. I–IV, W. 1995–1997
- inf. — informacje
- inż. — inżynier
- KAP — *Księga adresowa Polski (wraz z W. M. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosła i rolnictwa*, W. 1930

- Kawaleria polska* — J. Wielhorski, *Kawaleria polska i bronie towarzyszące w kampanii wrzesniowej 1939*, Londyn 1979
- Kawalerowie Virtuti Militari* — G. Łukomski, B. Polak, A. Suchcitz, *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945. Wykazy odznaczonych za czyny z lat 1863–1864, 1914–1915*, Koszalin 1997
- kl. — klasa(y)
- KOP — Korpus Ochrony Pogranicza
- kpt. — kapitan
- K. Pułaski, *Kronika* — K. Pułaski, *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy*, t. I, Warszawa 1911, t. II, Warszawa 1991
- Kr. — Kraków (w bibliografii)
- krypt. — kryptonim
- ks. — ksiądz, książę
- Księga pamiątkowa „Arkonii”* — *Księga pamiątkowa „Arkonii” 1879–1929*, W. 1929
- Księga pamiątkowa SGGW* — *Księga pamiątkowa ku uczczeniu potrójnej rocznicy zaczątków, założenia i utrwalenia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1906–1911–1916–1936)*, W. 1937
- Kto był kim w II RP* — *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, W. 1994
- KUL — Katolicki Uniwersytet Lubelski
- l. — lata(ch)
- L. — Lublin (w bibliografii)
- Lista* — K. Jasiewicz, *Lista strat ziemiaństwa polskiego 1939–1956*, W. 1995
- Lista katyńska* — A. Moszyński, *Lista katyńska. Jeńcy obozów: Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk, zaginieni w Rosji Sowieckiej*, Londyn 1982
- Łoza — S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, t. I–II, W. 1938–1939
- maj. — majątek(tki) (z nazwą)
- MBGiHP — *Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej*, Buenos Aires–Paryż–Rzym–Sztokholm 1963–1987
- M. D. — Maria Dembińska
- MHZ — Ministerstwo Handlu Zagranicznego
- mjr — major
- mpis — maszynopis
- MSW — Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
- MSWojsk. — Ministerstwo Spraw Wojskowych
- MSZ — Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- NBP — Narodowy Bank Polski
- ND — Narodowa Demokracja
- NIK — Najwyższa Izba Kontroli
- NKN — Naczelny Komitet Narodowy
- NKWD — Narodny Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komissariat Spraw Wewnętrznych)
- NOT — Naczelna Organizacja Techniczna
- NOW — Narodowa Organizacja Wojskowa

NSZ	— Narodowe Siły Zbrojne
Ossolineum	— Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie (obecnie we Wrocławiu)
OZN	— Obóz Zjednoczenia Narodowego
oż.	— ożenił się, ożeniony
P.	— Poznań (w bibliografii)
PAN	— Polska Akademia Nauk
PAU	— Polska Akademia Umiejętności w Krakowie
pchor.	— podchorąży
PCK	— Polski Czerwony Krzyż
PG	— Politechnika Gdańska
PGR	— Państwowe Gospodarstwo Rolne
PHZ	— Przedsiębiorstwo Handlu Zagranicznego
PKS	— Państwowa Komunikacja Samochodowa
PKWN	— Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
PLub.	— Politechnika Lubelska
plut.	— plutonowy
PLw.	— Politechnika Lwowska
PŁ	— Politechnika Łódzka
plk.	— pułkownik
PNZ	— Państwowe Nieruchomości Ziemskie
polit.	— politechnika
por.	— porucznik
pow.	— powiat(y), powierzchnia
P.O.W.	— Polska Organizacja Wojskowa
p. p.	— pułk piechoty
PP	— Politechnika Poznańska
ppłk	— podpułkownik
ppor.	— podporucznik
PRL	— Polska Rzeczpospolita Ludowa
PSB	— <i>Polski słownik biograficzny</i> , Kr.–W.–Wr. 1935–1997
pseud.	— pseudonim
p. s. k.	— pułk strzelców konnych
PSL	— Polskie Stronnictwo Ludowe
p. sz.	— pułk szwoleżerów
PSz	— Politechnika Szczecińska
PSZ	— Polskie Siły Zbrojne
PŚ	— Politechnika Śląska
PTPN	— Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu
PTTK	— Polskie Towarzystwo Turystyczno–Krajoznawcze
PTZ	— Polskie Towarzystwo Ziemiańskie
p. uł.	— pułk ułanów
PW	— Politechnika Warszawska
PWr.	— Politechnika Wrocławska

PZHR	— Państwowe Zakłady Hodowli Roślin
PZŁ	— Polski Związek Łowiecki
PZPR	— Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
Radomyski	— S. Radomyski, <i>Zarys historii Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu 1926–1939</i> , Pruszków 1992
RAF	— Royal Air Force, Królewskie Siły Powietrzne
rb.	— rubel
red.	— redakcja, redaktor
Reychman	— K. Reychman, <i>Szkice genealogiczne</i> , W. 1936
rez.	— rezerwy
RGO	— Rada Główna Opiekuńcza
rkps	— rękopis
RPA	— Republika Południowej Afryki
rtm.	— rotmistrz
SB	— Służba Bezpieczeństwa
S. C.	— Stanisława Cieplowska
S. G.	— Sławomir Górzyński
SGGW	— Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGH	— Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i> , t. I–XV, W. 1880–1902
SGPiS	— Szkoła Główna Planowania i Statystyki w Warszawie
<i>Skorowidz dóbr</i>	— <i>Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji z W. Ks. Krakowskiem</i> , Kr. 1905
<i>Skorowidz miejscowości Galicji</i>	— <i>Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w królestwie Galicji i Lodomerii...</i> , Lw. 1855
<i>Słownik uczestniczek walki o niepodległość</i>	— <i>Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej</i> , W. 1988
SN	— Stronnictwo Narodowe
<i>Spis obywateli</i>	— <i>Spis alfabetyczny obywateli ziemskich Królestwa Polskiego</i> , W. 1913
<i>Spis ziemian</i>	— T. Epsztein, S. Górzyński, <i>Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1930</i> , W. 1990–1996
stow.	— stowarzyszenie
sz.	— szwadron
TAP	— Tajna Armia Polska
T. E.	— Tadeusz Epsztein
TKZ	— Towarzystwo Kredytowe Ziemskie
tow.	— towarzystwo
UAM	— Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	— Urząd Bezpieczeństwa
UG	— Uniwersytet Gdański
UJ	— Uniwersytet Jagielloński
ULw.	— Uniwersytet im. Jana Kazimierza we Lwowie

UŁ	— Uniwersytet Łódzki
UMCS	— Uniwersytet im. Marii Curie–Sklodowskiej w Lublinie
UMK	— Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu
uniw.	— uniwersytet(y)
UP	— Uniwersytet Poznański
UPA	— Ukraińska Armia Powstańcza
ur.	— urodzony(a)
URM	— Urząd Rady Ministrów
Uruski, <i>Rodzina</i>	— S. Uruski, <i>Rodzina. Herbarz szlachty polskiej</i> , t. I–XV, W. 1904–1931
USB	— Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
USz.	— Uniwersytet Szczeciński
UŚl.	— Uniwersytet Śląski w Katowicach
UW	— Uniwersytet Warszawski
UWr.	— Uniwersytet Wrocławski
W.	— Warszawa (w bibliografii)
<i>Wielkopolski słownik biograficzny</i>	— <i>Wielkopolski słownik biograficzny</i> , W. –P. 1983
WiN	— Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
wł.	— właściciel
woj.	— województwo(a)
WP	— Wojsko Polskie
WPHW	— Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego
WSGW	— Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi
WSH	— Wyższa Szkoła Handlowa
wydz.	— wydział
YMCA	— Young Men’s Christian Association (Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej)
zał.	— założyciel(ka)
zam.	— zamieszkały(–a, –li)
Zarozyc, <i>Wykaz</i>	— D. Zarozyc, <i>Wykaz właścicieli ziemskich dawnego województwa łódzkiego</i> , W. 1991
<i>Zbiory polskie</i>	— E. Chwalewik, <i>Zbiory polskie</i> , t. I–II, W.–Kr. 1926–1927
<i>Ziemiaństwo polskie 1920–1945</i>	— <i>Ziemiaństwo polskie 1920–1945. Zbiór prac o dziejach warstwy i ludzi</i> , pod red. J. Leskiewiczowej, W. 1988
zm.	— zmarł(a)
ZWZ	— Związek Walki Zbrojnej
ZZ	— Związek Ziemian
Żychliński, <i>Złota księga</i>	— T. Żychliński, <i>Złota księga szlachty polskiej</i> , t. I–XXXI, P. 1879–1908

Wykaz życiorysów części 6

Arkuszewski Antoni.....	1	Grodzicki Stanisław.....	53
Bisping Jan Nepomucen.....	3	Holnicki Szulc Józef.....	55
Bogusławlewiczowa Janina z Oskierków.....	7	Iwanowski Leonard.....	55
Oppeln–Bronikowski Bronisław....	7	Iwanowski Jerzy.....	58
Brykczyński Marcin.....	11	Iwanowski Wacław.....	59
Brykczyńska Maria Marcelina z Dąbskich z Lubrańca	14	Iwanowska Sabina z Jaczynowskich	62
Chełmicki Włodzimierz.....	15	Iwanowski Stefan.....	63
Cichowski Hipolit.....	16	Iwanowski Tadeusz — Ivanauskas Tadas.....	64
Cichowski Anastazy.....	17	Iwanowski Jerzy.....	65
Cichowski Stanisław.....	17	Iwanowski Stanisław.....	66
Czarliński–Schedlin Emil.....	18	Janistawski Ksawery.....	67
Czarliński–Schedlin Leon.....	20	Janistawski Józef.....	69
Czarliński–Schedlin Adam Leon Michał.....	22	Jelski Jan.....	70
Czarliński–Schedlin Leon (III) Marian.....	24	Klott (Kloth) v. Heidenfeld Jan Zenon.....	70
Czarnecki Michał.....	25	Kończa Paweł Piotr Juliusz.....	71
Czarnowski Stanisław.....	27	Korytko Paweł.....	75
Czarnowski Stefan.....	28	Kossak Szatkowska Zofia 1 ^o v. Szczucka.....	76
Czarnowska Zofia z Russockich ..	29	Kuczyński Leon Marian.....	78
Czecz de Lindenwald Karol.....	29	Laudowicz Józef.....	80
Czekanowski Stanisław.....	30	Laudowicz Bronisław Marian....	82
Daszewski Tadeusz Marian.....	31	Laudowicz Michał.....	83
Dembińska Maria z Michałowskich	31	Laudowicz Marian Michał.....	85
Dobrowolska Janina Maria z Klottów.....	33	Marcinkowski Zdzisław.....	88
Dobrowolski Bolesław.....	34	Marcinkowski Juliusz.....	89
Dzieduszycki Jerzy Karol Maurycy	36	Mineyko Józef.....	90
Dzieduszycka Felicja Maria Mag- dalena hr. z Serwatowskich ..	38	Mikułowski–Pomorski Stanisław ..	92
Dzierzbicka Józefa z Lewandowskich	39	Milewski Józef Antoni.....	94
Gozimirski Konstanty.....	40	Milewski Jakub Tymoteusz.....	96
Gozimirska Elżbieta z Belinów– –Brzozowskich.....	40	Milewska Jadwiga z Chęłchowskich	97
Grobicki Andrzej.....	41	Milewski Stanisław Mikołaj.....	99
Grobicki Stefan.....	42	Milewski Ziemowit Kazimierz...	100
Grobicki Aleksander (I).....	42	Mlicka Jarmuł Józefa z Trzebińskich.....	102
Grobicki Aleksander (II).....	43	Morawski Dzierżykray– Stanisław Kostka.....	103
Grobicki Tadeusz.....	45	Morawski Dzierżykray– Kajetan .	104
Grobicki Mikołaj (I).....	45	Morawski Dzierżykray– Tadeusz .	106
Grobicki Mikołaj (II).....	46	Morawski Dzierżykray– Jan.....	107
Grobicki Mikołaj (III).....	48	Myszkowski Stanisław.....	107
Grobicki Aleksy.....	48	Myszkowski Tadeusz.....	107
Grobicki Jakub.....	49	Myszkowski Jerzy.....	109
Grodzicki Tadeusz.....	50	Myszkowski Ludwik.....	110
		Piwnicki Alfred.....	110
		Podhorski Józef Jan.....	113

Podhorski Bolesław	116	Rutkowski Władysław	164
Potocki Piotr	122	Rutkowski Kazimierz	165
Prądzyński Stanisław	125	Rzyska Maria z Kaszubskich....	168
Aubracht–Prądzyński Lucjan	127	Sakowicz Jarosław	168
Aubracht–Prądzyński Andrzej ...	129	Schütz Adolf Ludwik	169
Pruski Jan	130	Skinderowa Helena z Iwanowskich	170
Pruski Karol	131	Skotnicki Antoni Leopold	171
Pruski Stefan	131	Strzembosz Wacław Marian....	172
Pruski Tadeusz	132	Sułowski Gustaw Tomasz.....	175
Pruski Antoni	133	Sumińska–Grotowska Helena ...	176
Pruszek Maria Magdalena Augusta	134	Hebda–Suski Julian	176
Przanowski Adam	136	Śliwiński Józef	178
Przedpeński Władysław	137	Śliwiński Stefan	179
Przedpeński Wacław	138	Śliwiński Antoni	180
Przedpeński Bronisław	139	Święcicki Henryk	181
Przedpeński Zygmunt	139	Tabaczyński Tadeusz	183
Przedpeński Tadeusz	144	Taczanowski Jan	183
Rataj Władysława z Czarneckich	145	Targowski Józef	184
Rdułtowski Konstanty Piotr	146	Tarnowski Tadeusz	188
Rdułtowski Kazimierz	146	Treutler Władysław Ryszard	189
Rdułtowska Jadwiga z Bochwiców	147	Trzeciecki Jan Wojciech	191
Rdułtowski Stefan	149	Turno Jan Kazimierz	194
Rogowski Jan	149	Turno Jan Marek	196
Roguski Eugeniusz Adam	150	Wessel Stanisław	197
Roguski Kazimierz	151	Włodek Stanisław Adam Antoni	199
Roguski Henryk Franciszek	152	Wołowski Wojciech	200
Romer Stefan Józef	152	Zubrzycki Zygmunt	201
Rostworowski Roman	152	Zubrzycki Henryk	202
Rostworowski Antoni	155	Zubrzycki Julian	203
Rostworowski Kazimierz Antoni.	157	Żółtowski Marceli	204
Rostworowski Jan	158	Żółtowski Benedykt Sykstus	
Rostworowska Zofia (Zula)		Maria Józef Seweryn	207
z Mycielskich	160	Żółtowski Marceli Teodor	
Różycki Tadeusz	162	Marek Maria	210
Rudzki Teofil Adrian	163		

*

Ze względu na bogaty materiał genealogiczny, sięgający niejednokrotnie nawet 5 pokoleń, w tomie IV wprowadzono nowe zapisy cyfrowe. Zastosowano również dodatkowe oznaczenia dzieci urodzonych z różnych współmałżonków.

Córki i synowie oznaczeni są przez kolejne cyfry **1, 2, 3** (pogrubione). Pierwszy wnuk pierwszej córki/syna zapisany jest jako **1.1.**, drugi jako **1.2.**, trzeci — **1.3.** itd. W pokoleniu prawnuków pierwsze dziecko wnuka oznaczonego **1.1.** zapisane jest jako **1.1.1.**, drugie — **1.1.2.**, trzecie — **1.1.3.** itd. W pokoleniu praprawnuków pierwsze dziecko prawnuka **1.1.1.** oznaczone jest **1.1.1.1.**, drugie — **1.1.1.2.**, trzecie **1.1.1.3.** itd. Tak więc w każdym kolejnym pokoleniu do powtórnego modułu cyfrowego rodzica dodaje się ostatnią cyfrę oznaczającą kolejność dziecka wśród potomstwa tych samych rodziców.

Pierwotne dziecko z pierwszego małżeństwa — 1^ov. — oznaczone jest jako 1^a, kolejne 2^a, 3^a itd. Dzieci z drugiego małżeństwa — 2^ov. — odpowiednio jako 1^b, 2^b, 3^b itd.

Życiorysy

ARKUSZEWSKI ANTONI (9.07.1909–5.06.2002), współwł. maj. Chruściechów (pow. radomski), inż. budownictwa wodnego. Syn Mariana Antoniego (1871–1941) i Antoniny z Cichowskich (1883–1947), wnuk Ignacego (1830–1891). Ur. W Chruściechowie, ochrzczony w Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Błotnicy.

Rodzeństwo: **1.** Maria, żona Romana Gana; **2.** Roman (zm. 31.08.1942),

A. A. ukończył Gimn. im. Jana Zamoyskiego w Warszawie i studiował na PW. Dyplom mgr. inż. otrzymał w 1932 na Wydz. Budownictwa Wodnego i Melioracji. Po ukończeniu Politechniki wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, którą ukończył w stopniu porucznika.

W 1933 wrócił do Chruściechowa i pomagał ojcu w gospodarstwie rolnym, gdyż nie mógł dostać pracy w swojej specjalności. W kwietniu 1934 rozpoczął pracę w Porąbce w ramach Tow. Opieki nad Niezatrudnioną Młodzieżą jako inżynier przy budowie zapory na rzece Sole. W lipcu przeszedł do pracy w Państwowym Zarządzie Wodnym na Dunajcu w Nowym Sączu, prowadząc budowę rzek i potoków górskich w pow. limanowskim. W 1936 został awansowany i przeniesiony na kierownika budowy rzeki Raby, a w 1937 pracował w Tow. Robót Inżynierskich przy budowie dużych śluz komorowych na tzw. Kanale Królewskim na Polesiu. W 1938, po zakończeniu pracy na Kanale, spędził urlop zwiedzając Niemcy, Czechy, Francję, Szwajcarię i Włochy. Zwrócił wtedy uwagę na zagrożenia ze strony Niemiec, które wyraźnie szykowały się do wojny z Polską, bowiem w Monachium widział mapy przyszłej Rzeszy, na których Płock, Łódź, Kalisz, Śląsk i całe Poznańskie i Pomorze należały do niej. Wielokrotnie wspominał o tym. Po powrocie z urlopu podjął pracę w Państwowym Zarządzie Wodnym w Sandomierzu, odwiedzając często rodzinę w Chruściechowie.

Antoni Arkuszewski

W sierpniu 1939 został zmobilizowany i wcielony do Dywizjonu Artylerii Lekkiej 2 Dywizji Piechoty Legionów I Armii gen. Juliusza Rómmla jako adiutant. Brał udział w obronie Modlina, a po upadku twierdzy i krótkiej niewoli wrócił do Chruściechowa i pracy w Sandomierzu. Został aresztowany przez Niemców razem z ojcem 11.06.1940. Po miesięcznym więzieniu w Radomiu, obaj zostali przewiezieni do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Sachsenhausen–Oranienburg k. Berlina. Po przeżyciu ciężkiej choroby w obozie został przydzielony do pracy przy obieraniu kartofli w kuchni, a następnie pracował w biurze przedsiębiorcy — porządnego Niemca, cywila — jako kreślarz. Przeszedł w obozie ciężkie czasy głodu i różnych represji. Od 1942 pozwolono przysyłać do obozu paczki żywnościowe. Otrzymywał więc pomoc od rodziny i Czerwonego Krzyża ze Szwajcarii, co ułatwiało mu przetrwanie niewoli. Od 1944 zakłady produkcyjne i obóz poddawane były przez Amerykanów bombardowa-

niom, w czasie których ginęli też więźniowie. W 1945 obóz został ewakuowany, grupami po 500 osób. Więźniowie byli prowadzeni w strasznych warunkach w kierunku morza, gdzie mieli być załadowani na barki i zatopieni. Uratował ich Międzynarodowy Czerwony Krzyż. W lipcu 1945 A. A. wraz z grupą b. więźniów został przewieziony do Malmö, gdzie wrócił do sił dzięki opiece, jaką otoczył go rząd szwedzki.

W połowie października 1945 zdecydował się na powrót do Polski, gdzie zastał jedynie matkę i siostrę, gdyż ojciec zginął w obozie, a brat zmarł po ciężkiej chorobie w 1942. Majątek rodzinny, Chruściechów, był już w tym czasie zabrany w ramach reformy rolnej, toteż A. A. osiedlił się w Giżycku, dokąd ściągnął też matkę i siostrę. Został zatrudniony przez Dyрекcję Dróg Wodnych w Gdańsku jako kierownik PZW w Giżycku. W styczniu 1947 przeniósł się do Dyrekcji Dróg Wodnych we Wrocławiu na stanowisko naczelnika Wydziału Dróg Wodnych i Żeglugi.

Dwór w Chruściechowie

W tym czasie pracował też jako wykładowca na PWr. Przez jakiś czas pełnił obowiązki dyr. Dyrekcji Dróg Wodnych we Wrocławiu. W 1952 przeniósł się do Warszawy, gdyż został wicedyr. Centralnego Zarządu Dróg Wodnych w Ministerstwie Żeglugi. Uczestniczył również w pracach PAN, jako czł. Sekcji Konstrukcji Hydrotechnicznych oraz czł. Komitetu Naukowego Gospodarki i Inżynierii Wodnej. Brał udział w pracach NOT. Przez cały okres pracy zawodowej pisał liczne artykuły specjalistyczne z dziedziny gospodarki wodnej i żeglugi, głównie do miesięcznika „Gospodarka Wodna”. Należał do różnych międzynarodowych organizacji technicznych; brał udział w kongresach i sesjach odbywających się w Genewie, Londynie, Paryżu, Moskwie, Brukseli i USA. Ponadto zorganizował Główny Komitet Przeciwpowodziowy, którego był przewodniczącym. Regulamin, który wtedy opracował, obowiązuje do dziś. Po przejściu na emeryturę w 1975 nadal pracował jako doradca w instytucjach związanych z gospodarką wodną. Po powstaniu Związku Zawodowego „Solidarność” wstąpił do niego, co w stanie wojennym spowodowało zwolnienie z pracy.

A. A. zawsze interesował się historią Polski i krajów ościennych oraz historią Kościoła katolickiego, dużo więc czytał z tej dziedziny. Ubolewał, że mało osób interesu-

je się historią własnego kraju oraz historią związaną z Bożym Objawieniem. W parafii Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie zainicjował — wraz z żoną — regularne spotkania, dla których punktem wyjścia były lektury historyczne i religijne. Przez kilka lat pisał artykuły do miesięcznika „Wiadomości Parafialne Dekanatu Ursynowskiego” w ramach cyklu „Święci w historii Polski”. Należał do Akcji Katolickiej od początku jej reaktywowania w Polsce, starając się ukazywać rolę tej organizacji dla Kościoła katolickiego. W 1977 został czł. Bractwa Matki Bożej Pocieszenia w Błotnicy. W styczniu 2002 podjął się przewodniczenia seminarium historycznemu, mającemu na celu poznanie historii chrześcijaństwa. Niestety odbyły się tylko cztery spotkania poświęcone temu tematowi.

Od 1989 należał także do Polskiego Tow. Ziemiańskiego. Przypisywał wielkie znaczenie działalności tego stowarzyszenia, ponieważ kultura polska wywodzi się niejako z życia codziennego ziemian, którzy z oddaniem pracowali dla ojczyzny i w potrzebie jej bronili. Pragnął, by została ukazana prawda o roli ziemian w Polsce i by była kontynuowana praca twórcza zgodna z polską kulturą i historią. Opracował przeznaczoną dla wnuków krótką historię polskiego ziemiaństwa. Był czynnym czł. komitetu redakcyjnego serii: *Ziemiańscy XX wieku*.

Jakim człowiekiem był Antoni Arkuszewski? Umiał słuchać drugiego człowieka, był zawsze uprzejmy i życzliwy dla każdego, z chęcią pomagał, raczej milczał, nie unosił się, nie oburzał, był wyrozumiały dla innych, ale dla siebie wymagający. Tego wszystkiego nauczył się wypełniając Boże przykazania i stosując naukę Ośmiu Błogosławieństw. Do końca życia czytał *O naśladowaniu Chrystusa* Tomasza à Kempis.

Oż. 15.10.1947 z Jadwigą Zdziarską (ur. 8.12.1923), córką » Stanisława i Łucji Marii z Grodzińskich, wł. maj. Łęgonice i współwł. maj. Jaszowice.

Dzieci: 1. Wojciech (ur. 30.10.1948), mgr fizyki, polityk, oż. z Iwoną Tarnawską; mają dwoje dzieci: 1.1. Małgorzatę (ur. 1982) i 1.2. Marcina (ur. 1984), mieszkają w Warszawie; 2. Antonina (ur. 7.04.1950), mgr leśnictwa, mieszka w Warszawie; 3. Zofia (ur. 9.02.1952), mgr ekonomii, za Grzegorzem Rowińskim; ich dzieci: 3.1. Karol (ur. 1982), 3.2. Krzysztof (ur. 1983), 3.3. Anna (ur. 1984), 3.4. Jan (ur. 1988), mieszkają w Kanadzie.

Dok.: zob. biogram Mariana Arkuszewskiego i Stanisława Zdziarskiego (*Ziemiańscy XX wieku*, cz. I, II). Dokumenty i informacje rodzinne.

Zofia Rowińska

BISPING JAN NEPOMUCEN h. wł. (30.01.1880–4.10.1939). Syn Józefa (1845–1897) i Heleny z Hołyńskich (1863–1940). IV ordynat massalański. Ordynacja obejmowała Massalany (pow. grodzieński), Werekki, Skołubów, Wiercieliszki, Trejgle, Kowale, Połpawce (pow. wołkowyski). J. B. był ponadto wł. maj. Kadysz (pow. augustowski).

Bispingowie pochodzili z Westfalii; w XVI w. osiedli i spolonizowali się w Wielkim Księstwie Litewskim. Ordynacja powstała w 1853 wokół Massalan nabytych w 1786 od biskupa wileńskiego Ignacego Massalskiego. Ordynację założyły dwie bezdzietne siostry z domu Bisping: Aleksandra, generałowa Swetchin, i Józefa, szambelanowa Woyczyńska, i ofiarowały ją Aleksandrowi Bispingowi. Po śmierci Aleksandra ordynacja przeszła na jego brata Jana, a po jego śmierci ordynatem został Józef, ojciec Jana Nepomucena.

Rodzeństwo: zob. biogram » Kazimierza Bispinga (1887–1941).

Nauczycielem młodego J. B. był rezydujący kilka lat w Massalanach pisarz Adolf Dygasiński, z którym podróżował on po Europie. J. B. odznaczał się talentem lingwistycznym — władał sześcioma językami. Podjął studia rolnicze w Halle, przerwane niespodziewaną śmiercią ojca i koniecznością objęcia ordynacji. Łącznie gospodarował na ok. 10 tys. ha. Po zniszczeniach wojennych doprowadził majątek do kwitnącej

go stanu, zakładając m.in. szkołkę drzew owocowych, stawy rybne i uruchamiając gorzelnię opalaną miejscowym torfem. Założył też mleczarnię spółdzielczą, ufundował szkołę wiejską i ochronkę dla dzieci pracowników. Mianowany został szambelanem papieskim przez Leona XIII.

Pałac nad jeziorem, wg projektu Andriollego, był parterowy, z kolumnowym portykiem i skrzydłami bocznymi. Rysunki, zarówno pałacu jak i kaplicy po drugiej stronie jeziora, wykonał Napoleon Orda. Część środkowa zawierała amfiladę przedpokoju, salonu, saloniku i jadalni o wzorzystych posadzkach parkietowych z jasnego

Salon w pałacu w Massalanach

i czarnego dębu. Zpleczem tych pomieszczeń był m.in. pokój służącego i kredens, gdzie przygotowywano przed podaniem potrawy z kuchni mieszczącej się na zewnątrz. Skrzydło prawe obejmowało pokoje rodzinne, lewe — pokoje gościnne i bibliotekę, zawierającą także archiwum, m.in. z najstarszym (1609) dokumentem cesarza Rudolfa II potwierdzającym herb i szlachectwo Bispingów, nadaniami królów Władysława IV, Jana Kazimierza, rękopisem pamiętników Natalii z Bispingów generałowej Kickej. Wnętrze zdobiły portrety rodzinne oraz obrazy malarzy polskich,

m.in. Józefa Brandta, Juliana Fałata, Juliusza Kossaka. Dzieło Henryka Siemiradzkiego, *Dirke chrześcijańska*, nabyte od malarza w Rzymie w 1882 rozstrzygało na jego rzecz podnoszone w prasie wątpliwości co do pierwszeństwa (przed powieścią Henryka Sienkiewicza) w podjęciu tematu kobiety uwięzanej do rogów byka.

Już w sierpniu 1939, według relacji Adama, syna J. B., policja z Eysymontów Wielkich aresztowała owczarza i fornała z Massalan, przywódców czworakowej komórki komunistycznej pod zarzutem przygotowań do działania na wypadek wkroczenia Armii Czerwonej. Wraz z wybuchem wojny więźniów politycznych zwolniono i wrócili oni do domów. W nocy z 17 na 18.09. ludność okoliczna wtargnęła do sadów i spuściła wodę z dworskich stawów. Miejscowy czerwony komitet zapowiedział najście na dwór i odebranie broni. Następnej nocy rodzina (rodzice, 3 córki i 3 synów) opuściła potajemnie pałac i pieszo dotarła do folwarku Kuźnicze, skąd drabiniastym wozem ruszono na południe, ku Białemustokowi. W Bobrownikach miejscowi rozebrali jedno przęsło mostu na Świsłoczy, aby utrudnić, w oczekiwaniu Rosjan, *exodus* dążącym na zachód, ale polscy żołnierze znajdujący się w kolumnie uciekinierów umożliwili przeprawę. W dalszej drodze, w pobliżu Mostu Królowej rodzina Bispingów widziała transparenty „Hajnówka wita Armię Czerwoną”. W godzinę później żołnierze niemieccy

Jan Nepomucen Bisping,
szambelan papieski

Ewa Rudomina, pierwsza żona
Jana Nepomucena Bispinga

odebrali im za pokwitowaniem broń i amunicję, proponując zarazem J. B. zadeklarowanie się jako volksdeutsch i wyjazd do Niemiec. J. B. wymógł się, mówiąc przy tym rodzinie: „niech was Bóg broni, żebyście mieli zdradzić Polskę”. Na popisie w pobliskiej plebanii kwaterujący tam major oświadczył J. B., że Niemcy się cofną, gdyż linię demarkacyjną ustalono na Biebrzy, Narwi i Bugu. Rodzina ruszyła więc za Biebrzę do znajomego w Sieburczyńce k. Wizny. Niestety w Wiźnie działała już nie gmina, ale czerwony komitet z komisarzem Piotrowskim, który powiadomił ich, że linię demarkacyjną przesunięto na zachód wzdłuż Pisy. Nasłani do Sieburczyna ludowi milicjanci zażądali od J. B. wydania broni, szczęśliwie jednak byli to Żydzi, więc zrozumieli treść niemieckiego pokwitowania i na razie dali rodzinie spokój. Milicjanci powrócili 4.10. z żołnierzami NKWD i Piotrowskim. Po krótkiej szamotaninie i wystrale, gdyż J. B. usiłował łaską wytrącić z ręki komisarza pistolet, którym ten mu groził, kobiety załadowano na wóz, a mężczyzn powiązano po dwu, plecami do siebie, tak że mogli poruszać się tylko bokiem, i bijąc, eskortowano 5 km do więzienia w Wiźnie, wśród drwin jej żydowskich mieszkańców. Nazajutrz przewieziono wszystkich do Łomży. Tam J. B. został zatrzymany i ów dzień, 5.10.1939, był ostatnim, kiedy widzieli go bliscy. Reszcie rodziny kazano się wynosić, ruszyli więc przez Jedwabne do Sieburczyna, aby zabrać siostrę Ewę, która uniknęła aresztowania, i dotarli już pieszo pod Kolno. Stąd przemycnym szlakiem przepawili się 30.11. przez Pisę i w kilka dni dotarli do Warszawy, a następnie do Nagłowic. Wkrótce rodzina się rozproszyła po krewnych i znajomych w GG i dalej po Europie.

Ożeniony 1^ov. z Ewą Rudomino (zm. 1904 w połogu wraz z dzieckiem); 2^ov. (1912) z Marią Józefą (23.05.1887–17.02.1961 w Le Vesinet pod Paryżem), córką Andrzeja

Przemysława hr. Zamoyskiego z Podzamcza i Karoliny ks. de Bourbon Obojga Sycylii z królewskiej linii neapolitańskiej. Maria Józefa była wdową po Karolu Radziwiłłe (zm. 1904). Ich syn ⇒ Michał, pogrobowiec (1907–1974), przyrodni brat dzieci wymienionych niżej, uczył się w Ampleforth w Anglii, ukończył prawo w Poznaniu. Wraz z żoną Aldoną z Chłapowskich, z którą miał synów Karola i Antoniego, przebywał do 1939 w odziedziczonym majątku Nagłowice, następnie w Anglii.

Jan Nepomucen Bisping, ordynat

Maria z hr. Zamoyskich Bisping z synem

Dzieci: 1. Maria (1912 w Warszawie – 1943 w ZSRR), uczyła się u ss. Urszulanek w Poznaniu, zamieszkała do 17.09.1939 z mężem Pawłem Orłowskim i trójką dzieci w Mostach pod Grodnem. Wszyscy zginęli w ZSRR; 2. Krzysztof (1914 w Warszawie – 1990), przewidywany na V ordynata, studia rolnicze odbył w Belgii, podchorążówkę w Grudziądzu, kampanię wrześniową w 1 P. Uł. Krechowickich; dwa lata spędził w niewoli niemieckiej. Oż. (1939) z Marylą z Konopków. Córki: 2.1. Ewelina i 2.2. Jolanta, osiadła w Holandii, żona Jacka Mycielskiego; 3. Elżbieta (ur. 1915 w Massalanach) po maturze w Rabce ukończyła WSH w Poznaniu. Po śmierci ojca i emigracji matki z częścią rodzeństwa do Francji zamieszkała w Warszawie; uczestniczyła w Powstaniu; odznaczona krzyżem AK i Medalem Wojska Polskiego. W 1945 przedostała się do Francji, a następnie do Włoch i wraz z armią gen. Andersa znalazła się w Anglii, gdzie wyszła za mąż za Henryka Mormana (zm. 1963), prawnika z Uniwersytetu Wileńskiego, dowódcę rajdu szwadronu KOP na Prusy Wschodnie w pierwszych dniach wojny; ich córka 3.1. Barbara (ur. 1952); 4. Stanisław (1916–1919) zmarł na dyfteryt; 5. Jan (ur. 1917), uczestnik obrony Warszawy 1939, inż. zatrudniony w Płocku, oż. z Marią Łoś; córki: 5.1. Zofia i 5.2. Romualda, czworo wnucząt; 6. Teresa (ur. 1919), uczyła się w Poznaniu u ss. Urszulanek, emigrowała 1939 do Francji, gdzie została pielęgniarką; przedostała się do Włoch i wraz z armią gen. Andersa do Anglii. Wzięła ślub (1948) z Józefem Gniewoszem (zm. 1987), z którym wraz z trójką

dzieci przeniosła się do Kanady i następnie do USA; 7. Ewa (ur. 1922), maturę i tytuł inż. chemii uzyskała na emigracji we Francji, pracowała w przemyśle papierniczym w Grenoble; mąż Antoni Nałęcz-Górski (zm. 1973); 8. Adam (1923–1986) żonaty z Marią Elżbietą Dunin (1922–1991); ich dzieci: 8.1. Tytus (ur. 1949), 8.2. Andrzej (ur. 1950), 8.3. Teresa (ur. 1951), 8.4. Barbara, 8.5. Adam Benedykt (ur. 1959); 9. Andrzej (1924–1994), na emigracji od 1940; wraz z bratem Piotrem przez Hiszpanię przedostał się do Szkocji i służył w armii polskiej. Pasjonował się tenisem. Żonaty 1°v. z Mary Greenwood, 2°v. z Mercedes Tait. Pozostawił 3 synów i córkę; 10. Piotr (ur. 1925) ukończył studia politechniczne w Londynie, przeniósł się do USA; organizował łączność telefoniczną Teheranu z Europą z okazji koronacji szacha; 11. Ludwik (ur. 1926 w Massalanach), zm. w niemowlęctwie; 12. Józef (1926–1994), bliźniak Ludwika, niepełnosprawny po zapaleniu opon mózgowych w dzieciństwie; 13. Krystyna (ur. 1927), uczyła się w Sacré Cœur w Tuluzie, opiekowała się matką do jej śmierci.

Dok.: E. Morman, Massalany, mpis; J. Bisping, *Massalany*, „Białostoczczyzna”, 4/24, 1991, s. 42–43; J. Bisping, *The History of the Bisping*, London 1988; *Lista*, s. 92; A. Bisping, *Nasze Massalany. Wspomnienia* (Wydały z rękopisu dzieci Adama Bispinga z Massalan), W. 1992.

Elżbieta z Bispingów Morman

BOGUSŁAWLEWICZOWA JANINA z OSKIERKÓW h. Murdelio (1902–198?), wł. maj. Bogudzienki (pow. brasławski). Córka Wacława i Jadwigi ze Świątopelk–Mirskich. Ur. w Międzyrzeczu (pow. brasławski).

Rodzeństwo: zob. biogram »» Olgierda Oskierki.

J. B. odziedziczyła po Wołosowskich majątek, który objęła razem z mężem Władysławem B., prawnikiem, w 1928. Majątek obejmował ok. 250 ha oraz rozległe jezioro. Główne dochody czerpano z lasów, jeziora oraz z prowadzenia pensjonatu.

Bogusławlewiczowie 17.09.1939 wraz z dwoma synami opuścili Bogudzienki i przez Braśław i Dukszty dostali się na Litwę, gdzie przez rok przebywali w maj. Jukoynie pod opieką gospodarzy Henryka i Zofii Janczewskich. Jesienią 1940 przenieśli się do Wilna, skąd w maju 1941 zostali wywiezieni do Kazachstanu, gdzie spotkali się z rodziną Oskierków. Jesienią 1942 przeszli z armią Andersa do Teheranu. J. B. wraz z dziećmi znalazła się w Palestynie pod opieką administracji wojskowej, a Władysław w wojskowej służbie teletechnicznej we Włoszech. Po wojnie osiedlili się w Buenos Aires. Władysław B. zajmował różne posady administracyjne. Zmarł w Buenos Aires.

Dzieci: 1. Marian oż. z E. Niewiadomską, bezdzietni; 2. Wacław ma syna Andrzeja i córkę Lidię. Obaj synowie skończyli szkoły polskie i argentyńskie

Dok.: Informacje rodzinne.

Hanna Wusatowska (S. C.)

OPPELN–BRONIKOWSKI BRONISŁAW h. Osęk (16.06.1895–13.02.1961), wł. maj. Jachimowice (pow. sandomierski). Jedyne syn Stefana (1853–1928) i Stefanii z Wojnarowskich h. Strzemie (1859–1921). Ur. w Krakowie.

Rodzina Oppeln pochodzi z Górnych Łużyc, od pocz. XIV w. występuje w ks. legnickim, a w k. XIV w. również w Wielkopolsce, gdzie do swego nazwiska dodała drugi człon, pochodzący od nazwy wsi Bronikowo. W XVII w. potomek rodu Józef osiadł w Małopolsce, dając początek linii zwanej później generalską, od gen. Mikołaja Bronikowskiego, przyjaciela ks. Józefa Poniatowskiego.

B. B. ukończył w 1914 gimnazjum w Krakowie, gdzie mieszkali jego rodzice, gdyż ojciec z powodu złego stanu zdrowia wydzierżawił rodzinny maj. Jachimowice kuzynowi i sąsiadowi, Franciszkowi Rupniewskiemu. Wybuch wojny uniemożliwił B. B.

studia rolnicze, wyjechał więc na praktykę w Sandomierskie, skąd jako poddany austriacki został internowany przez władze rosyjskie i wywieziony do Charkowa. Pracował tam dorywczo m.in. w biurze komitetu wspierającego ofiary wojny, po czym na praktyce rolniczej w majątku Gawrońskiego na Ukrainie. Do kraju wrócił w kwietniu 1918 i wstąpił ochotniczo do 2 p. s. k. Po wyjściu z wojska w stopniu st. szeregowego, zapisał się na Studium Rolnicze przy UJ, którego jednak nie ukończył, gdyż wobec wygaśnięcia w 1921 dzierżawy rodzinnego majątku zmuszony był go przejąć. Zdeprawstowane i spalone Jachimowice (ok. 200 ha) wymagały zagospodarowania od podstaw. B. B. zaciągnął pożyczki, postawił budynki inwentarskie, mieszkania dla pracowników oraz piętrowy, skanalizowany dwór; kupił traktor i żywy inwentarz. Za-

Bronisław Oppeln-Bronikowski

prowadził rentowną uprawę buraka cukrowego, licencjonowaną hodowlę bydła rasy niziny i trzody chlewnej rasy białej wielkiej angielskiej. Zmodernizował stawy, założył sad powiększony do 25 ha i szkółkę drzew owocowych, co wraz ze szparagarnią stanowiło dochodową gałąź gospodarstwa. Prowadził też nasiennictwo dla firmy B. Hozakowski w Toruniu. Ponadto przez szereg lat dzierżawił od swego brata stryjecznego, znakomitego jeźdźca i hodowcy, pobliski maj. Byszów.

B. B. działał też na terenie powiatu, gminy, wsi. Był współzałożycielem i członkiem zarządu Banku Spółdzielczego w Sandomierzu. Wspólnie z gospodarzami sąsiednich wsi założył mleczarnię w Gorzycach, której prezesował. Cieszył się zaufaniem i szacunkiem małorolnych sąsiadów, o czym świadczy powołanie go we wrześniu 1944, tuż przed parcelacją, do komitetu założycielskiego Liceum Ogólnokształcącego w Choborzanach.

W czasie okupacji niemieckiej B. B. wraz z żoną wstąpił do ZWZ-AK, dostarczał partyzantom schronienia i podwód. Konie, zmęczone po nocach, nie nadawały się w dzień do pracy — wynajmował wówczas konie od kozaków (własowców) rozlokowanych po wsiach w celu likwidacji partyzantki. We dworze znajdował się punkt kontaktowy, prowadzono też nasłuch radiowy. Potrzebne leki kompletowano z własnych środków. Często kwaterował tu oddział „Orlicza”, przemianowany później na Lotną Grupę Bojową AK Inspektoratu Sandomierz. Odbywały się tu również odprawy i narady AK na szczeblu Obwodu, Inspektoratu i Placówki pod przykrywką większych spotkań towarzyskich. Brali w nich udział oficerowie z dowództwa Obwodu Sandomierskiego AK, m.in. kpt. „Kret”, kpt. „Siwy”, inspektor „Tarnina”. Jakiś czas kwaterował kom. Okręgu Radomsko-Kieleckiego płk. dypl. pseud. „Dworzak”, „Daniel”. W trakcie jednej z takich narad Niemcy otoczyli dom, poszukując uprowadzonego gestapowca. Mimo energicznego śledztwa nie udało się im zdekonspirować zaskoczonych sprawców — „Kruka”, „Tarniny” i „Waltera”. Tragicznie natomiast zakończyła się rewizja dokonana przez własowców poszukujących kilkunastoletnich chłopców zbiegłych z oblawy w sąsiedniej wsi, których nie udało się uratować. Cudem ocaleni domownicy, ustawieni już do rozstrzelania wraz z B. B. Niezależnie od działalności w AK, pomagał on też lokalnym oddziałom BCh.

We dworze znalazło oparcie kilkadziesiąt osób wysiedlonych lub ukrywających się, nie licząc przyjaciół i rodziny. Już na przełomie 1939/1940 znaleźli się tu m.in. prof. gimn. A. Szymański z Gostyńskiej Woli, p. Borkowska z trzema synami, W. Łuczak, p. Raszevska z córką z Poznania, L. Gościcki i J. Gutkowski z Płockiego, E. Goetzendorf-Grabowski z Działdowskiego, p. Maria i Tońcio (nazwiska nieznane), „spaleni” w Warszawie i poszukiwani przez gestapo; Roman Milewski z synkiem, oficer ukrywający się pod zmienionym nazwiskiem, został zatrudniony w charakterze rządcy. W 1942 po zwolnieniu z Oświęcimia profesorów UJ, prof. Sylwiusz Mikucki wraz z żoną spędził tu okres rekonwalescencji, w następnym roku przebywała latem żona oficera 2 p. p. legionów, osadzonego w oflagu. Byli też, zwolnieni z pracy członkowie zarządu cukrowni Włostów, pp. Hauzerowie z córeczką, p. Kadziłowski i J. Czajkowski. Przez blisko dwa lata ukrywany był austriacki Żyd, kuśnierz Ernst Osman. Po przypadkowej dekonspiracji zorganizowano mu przerzut do Krakowa, gdzie znalazł bezpieczne schronienie. Przez całą okupację wysyłano z Jachimowic paczki żywnościowe do oflagów i stalagów. Prowadzono też tajne nauczanie. B. B. opłacał składki na rzecz „Uprawy”; w ramach tej akcji zbierał też pieniądze od okolicznych ziemian. Większość domowników i niektóre osoby ze służby były zaprzysiężone w AK.

Bronisław Oppeln-Bronikowski z żoną Zofią

Armia Czerwona wkroczyła do Jachimowic 8.08.1944, a zabudowania gospodarcze zapełniły się uchodźcami ze strefy przyfrontowej na linii Sandomierz-Opatów. W domu znalazły schronienie rodziny sąsiadów, m.in. z Przewód, Leszczkowa, Lipnika, Gołębiowa, Głazowa, Jurkowic wraz ze służbą i przebywającymi u nich wysiedlonymi. Znalazła się wśród nich p. A. Pac-Pomarnacka z trójką dzieci, żona uczestnika akcji „Burza”. Zakwaterowanie i wyżywienie otrzymało ok. 60 osób. Wybijano krowy i świnie. Kres tej sytuacji położyła parcelacja. B. B. przewidywał reformę rolną, liczył jednak na pozostawienie ośrodków do 50 ha. Komitet folwarczny napisał do PKWN w Lublinie petycję o pozostawienie B. B. gospodarstwa z domem i ogrodem. Po odmowie Bronikowscy musieli na początku listopada 1944 opuścić Jachimowice. Dwór, mieszczący przez jakiś czas przedszkole, rozebrano, a stary park i sad wycięto.

B. B. przejściowo zatrzymał się u jednego z rolników w sąsiedniej gminie, potem krótko pracował w Lublinie, następnie w PNZ (późniejszych PGR) na Opolszczyźnie

(09.1945 jako kierownik maj. Bzinica k. Lubrańca, później — 03.1946–10.1949 — Oborowa k. Gogolina). Pomimo osiągania dobrych efektów gospodarczych i popularności wśród pracowników, został na krótko aresztowany, a w końcu bez podania przyczyn zwolniony z pracy i pozbawiony prawa zatrudnienia w PGR. Krótko też (1.03.1949–1.03.1950) trwała jego praca w majątku przemysłu drożdżowego Wola Krzysztoporska i Niechcice w woj. piotrkowskim. Zmuszony został opuścić wieś i osiedlić się w Krakowie. Pracował, 1950–1955, w Zakładach Zielarskich „Herbapol” jako st. instruktor plantacyjny, a po przekształceniu tej firmy, w PZU jako likwidator szkód w uprawach rolnych. Pogarszający się stan zdrowia zmusił go do przejścia 17.11.1961 na rentę inwalidzką. Zmarł i został pochowany w Krakowie, w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Rakowickim.

Żona B. B. (ślub 25.06.1921) Zofia z Mieszkowskich h. Mora (2.04.1901–21.07.1973), córka Józefa i Anny z Lekczyńskich, wł. maj. Rachwałowice w pow. pińczowskim, ukończyła Gimn. ss. Niepokalanek w Nowym Sączu, a następnie Szkołę Gospodarczą w Chyliczkach. Po ślubie wspólnie z mężem zagospodarowywała zniszczony majątek, zwłaszcza zajmując się ogrodnictwem. Należała do Akcji Katolickiej, organizowała Koła Gospodyń Wiejskich, sprowadzała ze szkoły rolniczej w Mokoszyńcu k. Sandomierza instruktorki do prowadzenia kursów z zakresu higieny, kroju i szycia, gotowania itp. Podczas wojny zorganizowała w Jachimowicach i dwu innych majątkach punkty sanitarne AK. Do jej obowiązków należało również wyżywienie i zakwaterowanie chroniących się tu osób. Po wojnie pracowała w Spółdzielni Chałupniczej i, pomagając dzieciom, zajmowała się wnukami. Zmarła u córki w Hucie Garwołńskiej. Pochowana zgodnie ze swym życzeniem obok przedwcześnie zmarłego syna w grobie rodzinnym w Choborzanach, parafii Jachimowic.

Dzieci: **1.** Krystyna (ur. 1922) ukończyła Gimn. ss. Niepokalanek w Jarosławiu, żołnierz ZWZ–AK, łączniczka. Po wojnie pracowała w różnych instytucjach, ostatnio w bankowości w Garwolinie. Mąż Jerzy Radliński h. Gryf (ur. 1917), abs. Szkoły Leśnej w Żyrowicach, więzień stalagów w 1939 i łagrów sowieckich 1944–1947. Pracował do emerytury w nadleśnictwach: Kamień Śl., Sławięcice, Garwolin. Ich córka **1.1.** Teresa (ur. 1951); **2.** Stefan (1924–1941) uczęszczał do Gimn. im. S. Żeromskiego w Sandomierzu, kontynuował naukę w latach okupacji na tajnych kompletach. Zmarł na tydzień przed maturą; **3.** Maria (ur. 1928), technik hotelarstwa, pracownik zootechniczny Zakładu Doświadczalnego w Pawłowicach (woj. leszczyńskie), zamężna za Stefanem Konopką h. Nowina (ur. 1927), abs. AR we Wrocławiu, dr inż. nauk rolniczych w 1975. Pracował po studiach jako główny zootechnik w Prezydium Rady Narodowej we Lwówku Śl. Od 1955 do emerytury w Zootechnicznym Zakładzie Doświadczalnym w Pawłowicach. Ich dzieci: **3.1.** Joanna (ur. 1956), wykształcenie wyższe pedagogiczne (filologia polska), uczy w szkole podstawowej w Pawłowicach; **3.2.** Ewa (ur. 1959), abs. AR we Wrocławiu, mgr inż. Za Markiem Dłubakiem, mgr. inż. rolnikiem, abs. AR we Wrocławiu. Oboje pracują w majątkach rolnych w okolicach Leszna Wlkp. Ich dzieci: **3.2.1.** Mateusz (ur. 1986) i **3.2.2.** Piotr (ur. 1990); **3.3.** Jerzy (ur. 1962) ukończył szkołę rolniczą w Golinie Wielkiej, pracuje w Zootechnicznym Zakładzie Doświadczalnym w Pawłowicach.

Dok.: Wypis z ksiąg wieczystych parafii Chrobrzany; Zaświadczenie Biura Polskiego Komitetu Wspierającego Ofiary Wojny (Charków); Zaświadczenie o internowaniu i meldowaniu na milicji — gub. kurska; Korespondencja rodzinna (kartki Czerwonego Krzyża); Zapiski z l. 1915–1918; Genealogia rodu Bronikowskich; Dokumenty i wspomnienia rodzinne.

Krystyna Radlińska z Bronikowskich, Michał Slaski (J. S.)

BRYKCZYŃSKI MARCIN h. wł. Gwiaździcz (1898–12.10.1966), wł. maj. Gliny Małe (pow. mielecki) i od 1937 współwł. maj. Skotyszyn (pow. jasielski). Syn Józefa (1849–1907) i Olgi z Pruszyńskich h. Rawicz (1853–1933). Ur. w Święcicach (pow. jasielski).

M. B. był jedynakiem, wychowywanym przez kochającą go bardzo matkę, w surowej dyscyplinie (ojciec zmarł kiedy M. B. miał 9 lat). Matka uczyła go strzelania i jazdy konnej, ale również patriotyzmu, historii i przede wszystkim przywiązania do wiary katolickiej. M. B. uczył się początkowo w domu, zdając egzaminy w szkole publicznej. Do gimnazjum uczęszczał w Zakopanem. Potem studiował prawo i leśnictwo w Krakowie. Znał także dobrze języki francuski i niemiecki oraz łacinę. W 1918 zgłosił się do wojska, by wziąć udział w obronie kraju. Odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Będąc jeszcze w wojsku zachorował na tyfus brzuszny, po którym przez całe życie cierpiał bóle przewodu pokarmowego. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do pracy w majątku.

Dwór w Skotyszynie

W 1924 ożenił się z ⇒ Marią Dąbmską z Lubrańca córką ⇒ Stanisława, wł. maj. Rudna Wielka. Od tego czasu M. B. wspólnie z żoną gospodarowali w Glinach Małych. Majątek ten liczył 80 ha ziemi uprawnej i ok. 200 ha lasu. Dom był drewniany — staromodrzewiowy, kuchnia i oficyna mieściły się w osobnym budynku. „Dworek” otoczony był ogrodem i sadem. Cały teren ogrodzony był drewnianym płotem, od drogi do wsi oddzielał ponadto płytki rów. Z ogrodem sąsiadowało podwórze i zabudowania gospodarcze. Stosunki dworu ze wsią były bardzo dobre. Małżonkowie aktywnie działali w Akcji Katolickiej. Uroczyście obchodzono święta religijne. Wielkoc noc rozpoczynano od święcenia i błogosławienia przez księdza stołów zastawionych potrawami, tak dla właścicieli, jak i pracowników. Na dożynkach, poza święceniem wieńca i plonów, bawiono się przy muzyce, ale bez wódki. Małżonkowie uczestniczyli w pielgrzymce ziemian do Częstochowy.

W 1937 sprzedano Gliny Małe, jako gospodarstwo zbyt małe i zbyt odległe od stacji kolejowej (20 km od Mielca). Sprzedano także Krzywe (pow. brzeżański), własność żony M. B., które leżało dość daleko od rodzinnych majątków, a także z obawy przed konfliktami między ludnością polską i ukraińską. Po dość długich i uciążliwych

poszukiwaniach, kupiono maj. Skołyżyn w pow. jasielskim. Był on jednym z kilku majątków należących do klucza obejmującego: Trzcinicę, Przysieki, Siepietnicę, Tarków oraz lasy w 4 częściach: Liwocz, Przymiarki, Lisów i Pogorzyna. Jego właścicielem był Stanisław Karol Klobassa von Zrencki, przemysłowiec naftowy. Sprzedał on

Marcin Brykczyński

Skołyżyn, który należał następnie do pp. Czystychanów, dwóch kawalerów mieszkających w mieście. Majątkiem zarządzał karbowy. Skołyżyn, kiedy go kupił M. B., obejmował ok. 500 ha, w tym 300 ha lasów w 4 częściach, 128,69 ha gruntów ornych, 5,24 ha łąk, 1,74 ha ogrodu warzywnego, 25,35 ha parków i stawów rybnych. Przez majątek przechodziła szosa Gorlice–Jasło i tory kolejowe, stacja kolejowa była za parkiem. Inwentarz był „marny”, krowy rasy czerwonej. Pola uprawiane starodawnym sposobem dawały bardzo niskie plony, a stawy, bardzo zaniedbane, nie przynosiły dochodu. Brakowało także maszyn rolniczych. Dom był murowany, piętrowy, liczył ok. 20 pokoi. Został wykorzystany na mieszkanie rodziny i części służby oraz kuchnię, spiżarnię i garaż na samochód i traktor.

Po wybuchu wojny 1939 M. B. z rodziną, jako por. rezerwy, opuścił Skołyżyn i wycofywał się samochodem na wschód w miarę zajmowania przez Niemców terenów polskich. Dotarł na Węgry, skąd planował z kolegami przedostać się do Francji, ale nadeszła wiadomość, że Niemcy zajmują w Polsce majątki opuszczone przez właścicieli. Skontaktował się z kuzynką pozostałą w Skołyżynie i otrzymał od niej pismo wzywające do powrotu. Dzięki pomocy ambasady w Budapeszcie udało mu się powrócić do domu. Mimo pozostawania Skołyżyna w rękach rodziny M. B., we dworze stale kwaterowali Niemcy. Stosunki były jednak poprawne. Kolejni „kreislandwirce” szanowali właścicieli za wzorowo prowadzone gospodarstwo, a do dobrych stosunków przyczyniała się doskonała znajomość języka niemieckiego gospodarzy. Z majątku płacono obowiązkowe podatki i odstawiano kontyngenty dla Niemców.

M. B. zajmował się głównie zagadnieniami prawnymi majątku i leśnictwem oraz zwierzyną leśną. Skołyżyn był bardzo zadłużony. Do 1943, mimo wojny, spłacono wszystkie długi, a majątek doprowadzono do stanu wzorowego. Krowy zmieniono na rasę czarno-białą, hodowano świny, owce merynosy, konie rasy polskiej i anglo-araby. Stawy zapełniły się karpami. Uprawiano zboże, koniczynę, ziemniaki i in. W 1943 zaczęto zmniejszać „fornalki” i kupiono pierwszy w okolicy traktor. Początkowo pracował nim sam M. B., ucząc równocześnie kowala Stanisława Masztalerza obsługi i pracy traktorem. Po zdanym egzaminie Masztalerz był pierwszym traktorzystą w okolicy. Do pomyślnych wyników w gospodarstwie przyczyniło się zapewne bardzo oszczędne prowadzenie domu, ograniczenie wydatków na ubrania i wszelkie luksusy. Na urlopy nie wyjeżdżano. Prawie przez cały czas okupacji mieszkało we

dworze 6 osób pochodzenia żydowskiego (prof. A. Wiegner z rodziną z Poznania i chłopiec Feliks Sawicki, przywieziony ze Lwowa). Wszyscy doczekali zakończenia wojny. Kiedy w 1944 Niemcy się cofali, a z nimi uchodźcy ze wschodu, we dworze znalazło schronienie kilka rodzin wraz z całym swoim dobytkiem (bydłem i końmi), jak również uciekinierzy ze spalonego Jasła. W miesiąc po śmierci żony M. B. (zm. 7.12.1944) nastąpiło przełamanie frontu przez Rosjan. Ok. godz. 17 wpadł do domu Niemiec i z krzykiem nakazał opuścić go w 15 minut, jakoby z uwagi na planowane wysadzanie amunicji, która była zmagazynowana obok dworu. Zdołano zabrać tylko najpotrzebniejsze rzeczy i 14 osób, w tym 6 ukrywających się Żydów, pojechali na plebanię do Sławęcina, gdzie proboszczem był ks. Keller. W nocy okazało się, że Niemcy uciekając podpalili dwór i stodołę. Do plebani wpadli żołnierze rosyjscy, szukając Niemców i „pomieszczyków”. Wszyscy — 14 osób — ukryci byli w piwnicy. Po przejściu frontu nie było dokąd wracać. Właścicielom majątków nie wolno było mieszkać w tym samym powiecie. M. B. z dziećmi i pozostałym pod jego opieką F. Sawickim pojechali do Zagórza, do rodziny osoby wyrzuconej przez Niemców z Jasła, która zapewniała, iż będą mogli się tam schronić w razie trudnej sytuacji. Niestety nie zostali przyjęci i musieli wrócić do Krosna, a następnie do księdza w Sławęcinie. W końcu zatrzymali się u gospodarza mieszkającego 8 km od Skołyszyna. Dzięki pomocy innych oddanych sobie mieszkańców Skołyszyna zdobywali żywność spod gruzów spalonego dworu. Ale i to nie trwało długo. Władze UB zabroniły zbliżania się na teren dawnego domu. Córki M. B., które chodziły tam po żywność, zostały ostrzeżone i dzięki temu uniknęły aresztowania. Jedna z nich, Olga, przypląciła te nocne wyprawy ciężką chorobą. W marcu 1945 rodzina M. B. przeżyła napad żołnierzy radzieckich, którzy po pijanemu, demolując i strzelając, szukali ukrytych „pomieszczyków”. Po tym wydarzeniu M. B. postanowił wyjechać dalej od swego majątku. Przez jakiś czas mieszkało w Mielcu u ks. prałata Nawalnego, dawnego proboszcza w Borowej — parafii Gliny. Następnie M. B. znalazł w Mielcu pokój u swego dawnego kolegi Oborskiego. Mimo bardzo trudnych warunków życiowych, dzieci poszły do szkoły w Mielcu, gdzie ukończyły gimnazjum. Po wakacjach spędzonych w okolicach Glin Małych, M. B. przeniósł się do Rzeszowa, gdzie mieszkała siostra żony Zofia Dąbska. Dwie starsze córki wyjechały do szkoły ss. Niepokalanek w Jarosławiu i tam ukończyły w 1947 liceum gospodarcze. Trzecia córka, Teresa chodziła do szkoły w Rzeszowie, a syna Józefa zabrała do Gdańska druga siostra żony Aleksandra Rudecka. Ona również zaopiekowała się F. Sawickim, umieszczając go w gdańskim domu dziecka. Dzięki jej pomocy ukończył medycynę ze specjalnością chirurga.

M. B. zatrudnił się w Banku Narodowym, ale po okresie próbnym dostał wypowiedzenie jako „element szkodliwy”. Sytuacja taka powtarzała się kilka razy. Parę lat udało mu się przepracować w Urzędzie Wojewódzkim. Stan zdrowia zmusił M. B. do przejścia na rentę w 1952. Zmarł w Rzeszowie 12.10.1966 i pochowany został w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Żoną M. B. była → Maria Dąbska (1898–1944). Dzieci: **1.** Antonina (1925 w Glinach Małych – 1990 w Lesznie Wlkp.) za Stanisławem Chmielowskim. Ukończyła biologię w Poznaniu i pracowała jako asystent w Muzeum Okręgowym w Lesznie. Dzieci: **1.1.** Adam, **1.2.** Marcin, **1.3.** Maria. Wszyscy ukończyli studia i pracują w Poznaniu; **2.** Olga (ur. 1927 we Lwowie). Ukończyła 3-letnią szkołę pielęgniarstwo-położniczą w 1950 i pracowała jako instruktorka pielęgniarek w klinice pediatrycznej oraz na pół etatu w klinice położniczej we Wrocławiu, a następnie jako przełożona pielęgniarek w Przychodni Ochrony Macierzyństwa i Zdrowych Dzieci w Rzeszowie. Po przejściu na emeryturę zamieszkała z chorą siostrą swej matki

Aleksandrą Rudecką, która zmarła w 1988; 3. Teresa (ur. 1932 we Lwowie) za Zbigniewem Woźniakiem. Ukończyła psychologię na KUL w 1953. Mimo bardzo dobrych wyników na studiach z trudem uzyskała pracę w sanatorium dla dzieci chorych na gruźlicę, następnie przeniosła się do Rzeszowa, gdzie zorganizowała, a potem pracowała w Woj. Poradni Zdrowia Psychicznego dla Dzieci. Po śmierci męża wychowywała dwóch synów: 3.1. Jacek, matematyk, pracownik UW; 3.2. Grzegorz, prowadzi w Rzeszowie przedsiębiorstwo handlowe; 4. Józef (1938–1972), ukończył studia zaoczne na Polit. w Rzeszowie, oż. z Marią z Moskałów, pielęgniarką, ich dzieci: 4.1. Anna, po mężu Stroiny, mąż jest lekarzem. Ukończyła pedagogikę na KUL, mieszka w Krakowie. Ich dzieci: 4.1.1. Michał (ur. 1997), 4.1.2. Katarzyna (ur. 2000); 4.2. Marcin, ukończył studia teatralne i pracuje w teatrze w Kielcach.

Dok.: *Spis ziemian, woj. krakowskie*, s. 28; *Toż., woj. tarnopolskie*, s. 22; PSB, t. XIII, s. 1 (zob. Stanisław Karol Klobassa); Wspomnienia rodzinne.

Olga Brykczyńska (B. K.)

BRYKCZYŃSKA MARIA MARCELINA z DĄMBSKICH Z LUBRAŃCA h. Godzięba (1898–7.12.1944), wł. maj. Krzywe (pow. brzeżański) i współwł. maj. Skołyżyn (pow. jasielski). Córka ⇒ Stanisława Dąmbkiego (1865–1941) i Antonimy z Zaleskich h. Dołęga (1873–1943). Ur. w Rudnej Wielkiej (pow. rzeszowski) lub we Lwowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Stanisława Dąmbkiego.

M. B. uczyła się w domu, a co pół roku zdawała egzamin w szkole publicznej i później w gimnazjum. Doskonale знаła język niemiecki i francuski. Po maturze ukończyła Kursy Turnaua we Lwowie — dwuletnie studium rolnictwa i leśnictwa. Od swojej chrestnej matki otrzymała rolno-leśny, maj. Krzywe, liczący ok. 400 ha. Ma-

Maria Brykczyńska

jątek był zniszczony przez wojnę, pokryty zasiekami i rowami strzeleckimi, cały inwentarz stanowiła jedna krowa. We wsi mieszkali przeważnie Rusini, z którymi M. B. utrzymywała dobre stosunki. Kiedy we wschodniej Małopolsce rozpoczęły się zamieszki na tle narodowościowym, zgłosiła się do niej delegacja Rusinów, zapewniając, że nic jej nie grozi, gdyż zorganizowano grupę ochronną, czuwającą nad jej bezpieczeństwem. Mimo to, aby nie doprowadzić do konfliktów, M. B. wyjechała na jakiś czas do Lwowa.

W Krzywem znajdował się duży dwór (40 pokoi) i ogród, którego strzegł Rusin Wasylko. W ciągu kilku lat M. B. poprawiła znacznie stan majątku, ale wyszedłszy w 1924 za mąż za ⇒ Marcina Brykczyńskiego przekazała Krzywe w dzierżawę, a sama wyjechała do Glinek Małych, majątku męża w pow. mieleckim. W 1937 sprzedała Krzywe, a mąż — Gliny, i razem kupili Skołyżyn w pow. jasielskim. M. B. pracowała codziennie od godz. 7 do późnej nocy, gdyż to ona głównie za-

rządzała majątkiem. Codziennie omawiała z karbowym plan prac, prowadziła księgi, a w ciągu dnia sprawdzała wykonywane roboty.

Kiedy rozpoczynała pracę w Skołyszynie, to mimo że majątek był ogromnie zadłużony i przeznaczony do parcelacji, płaciła stałym pracownikom więcej, niż dostaliby w innych majątkach. W ten sposób chciała ich zachęcić do wydajnej pracy. Nie wszyscy jednak doceniali jej intencje. W czasie wojny także wymagała, aby wszyscy pracowali bez względu na sytuację polityczną. Stanowisko takie wynikało z jej rozumienia Ewangelii — wynagrodzenie winno wystarczać na godne życie. Pracownicy otrzymywali po garnku gęstej pożywnej zupy. W tym celu bito potajemnie krowy, chociaż za nielegalny ubój groziła kara śmierci lub konfiskata majątku. Będąc w stałym zagrożeniu i czując się odpowiedzialną za życie ludzi, odmówiła złożenia przysięgi AK, mimo że pracowała dla tej organizacji. We dworze przygotowywano żywność, zbierano i dostarczano do oddziałów środki sanitarne.

M. B. przeciwstawiała się niszczeniu gospodarstwa. Np. nie dopuściła do wyrębu dla Niemców cennego drzewostanu, dowodząc, że jest to zbyt uciążliwe i nieopłacalne. Majątek prowadziła jako zbożowy i hodowlany, utrzymując oborę krów rasy holenderskiej. W prowadzeniu gospodarstwa pomagały również starsze córki, jako praktykantki rolne. Mimo to M. B. nie miała czasu, aby zająć się swoim zdrowiem. Kiedy zgłosiła się do szpitala, było już za późno na leczenie. Zmarła na raka. Pochowana początkowo w Sławęcinie (parafii Skołyszyn), a następnie przewieziona do grobowca rodzinnego w Krakowie. Kierowała się w swym życiu wartościami katolickimi, szacunkiem dla ludzi, ukochaniem swej pracy oraz patriotyzmem.

Dzieci: zob. biogram Marcina Brykczyńskiego.

Olga Brykczyńska (B. K.)

CHELMICKI WŁODZIMIERZ h. Nałęcz (18.05.1887–7.09.1958), współwł. maj. Stara Wieś (pow. Biała Podlaska), literat. Syn Gustawa (1850–1898) i Anieli z Jaźwińskich. Ur. w Starej Wsi.

Rodzeństwo: **1.** Ryszard (1890–1942), ekonomista, nieżonaty; **2.** Halina za Feliksem Grodzińskim, wł. maj. Dąbrowice (pow. skierniewicki), jej dzieci: **2.1.** Zbigniew, **2.2.** Iza Muszyńska; **3.** Maria Olszowska, jej dzieci: **3.1.** Adam, **3.2.** Stanisław, **3.3.** Anna Makarczykowa.

W. C. ukończył szkołę handlową E. Rontalera w Warszawie. W 1907 udał się na studia handlowe do Lipska, a następnie do Genewy, gdzie studiował na Faculté des Lettres. W 1910 zaczął studia literatury w Krakowie, ale już w 1912 pojechał do Paryża. Wezwany do kraju przez rosyjską komisję poborową starał się o zwolnienie, jednak w 1914 został zmobilizowany jako szeregowiec piechoty. W 1916 był ranny w walkach nad Stochodem. Po wyzdrowieniu dostał się do wojskowej szkoły inżynierskiej w Petersburgu, gdzie był świadkiem początków rewolucji bolszewickiej, słuchał salwy „Aurory”. Z małą grupą Polaków przedostał się do Niemiec, skąd wrócił do Warszawy.

W 1920 W. C. poślubił Wandę Arkuszewską, swą kuzynkę. Kupili od rodziny maj. Stara Wieś i tam zamieszkali. W. C. chorował, zagrożony gruźlicą, załamany nerwowo, nie pisał. Zajmował się gospodarstwem, stadniną koni. Stopniowo wracali jednak zainteresowania twórcze. Powstała najpierw komedia „Miłość i wojna”, wystawiona w 1921 przez Juliusza Osterwę w Reducie w Wilnie. W 1938 napisał sztukę „Kapitaliści”, która, przyjęta przez A. Zelwerowicza, miała być wystawiona w sezonie 1939/1940.

Okres wojny Chełmiccy przebyli w Starej Wsi. W 1944 zostali z majątku wyrzuceni i zamieszkali w Lublinie. Sztuk W. C. już nie chciano wystawiać; mając 58 lat pracował jako inspektor hodowli nasion. Gdy przeszedł na emeryturę, powstały nowe

Wanda Chelmiccka

pochowana została na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Małżonkowie Chelmiccy dzieci nie mieli.

Dok.: Informacje rodzinne.

sztuki pisane do szuflady: „Portret”, „Dolary”, „Twarz i maska”. W. C. zmarł w Lublinie, pochowany został na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Żona Wanda z Arkuszevskich (2.11. 1892–20.03.1976) była córką Stanisława i Heleny z Bobrowskich, wł. dóbr Krubki (pow. Mińsk Mazowiecki). Ukończyła szkołę średnią Leoni Rudzkiej w Warszawie, kurs gospodarstwa domowego w Chyliczkach k. Piaseczna oraz Kursy Przemysłowo-Rolne przy Muzeum Rolnictwa w Warszawie. Dyplom inż. rolnika otrzymała w 1926. Jednocześnie studiowała malarstwo, któremu oddawała się z zamiłowaniem przez całe życie. Malowała obrazy olejne i akwarele, portrety rodzinne, kwiaty i krajobrazy. Pozostało po niej 190 akwareli, z których większość ofiarowano Seminarium Diecezjalnemu w Warszawie. Po śmierci ojca gospodarowała w l. 1915–1918 w Krubkach, które odziedziczyła wspólnie z siostrą ⇒ Zofią Arkuszevską. Wanda C. zmarła w Lublinie,

Antoni Arkuszevski

CICHOWSKI HIPOLIT h. Wąż (ok. 1850–1915), wł. maj. Grabowo, Zawady, Czarzaste Wielkie (pow. przasnyski), Rościszewo i Zamość (pow. sierpecki) oraz Patrykozy (pow. sokołowski). Syn Józefa i Anny z Rykowskich.

Cichowscy wywodzili się z zaścianka drobnoszlacheckiego, zw. Pobożany, położonego na wschód od Mławy. Tam w XIX w. mieli swój folwarczek rodzice Hipolita.

Rodzeństwo: 1. Helena Rudzińska; 2. Leokadia Zembrzuska (zm. 1940); 3. ⇒ Anastazy (1865–1925) rolnik, od 1915 wł. maj. Czarzaste Wielkie.

H. C. wykazał się ogromną energią. W dobie powszechnego kryzysu wielkiej własności postawił na nogi maj. Żbiki k. Krasnego, należący do Czartoryskich. Sam zakupił kilka majątków, osadzając w nich rodzinę. W Czarzastym zamieszkali rodzice, zmarli w 1902. Podział majątków nastąpił po śmierci H. C. Czarzaste stało się własnością brata ⇒ Anastazego, a następnie jego syna ⇒ Stanisława.

H. C. oż. był 1^ov. z Marią z Szemplińskich, ich dzieci: 1. Kazimiera Hłowiecka; 2. Adam (zm. 1926/1927) rolnik, studia w Rydze, gospodarował w Żbikach należących do Czartoryskich; 3. Stanisław (zm. przed 1939), studiował we Fryburgu, wł. maj. Patrykozy (pow. sokołowski), oż. z Lucyną Czarnocką, ich dzieci: 3.1. Eugeniusz, 3.2. Barbara. Z drugiej żony Anieli Balińskiej H. C. miał synów: 4. Jan, po studiach w Wiedniu, wł. maj. Zaborowo (pow. płoński), jego synowie: 4.1. Zbigniew, 4.2. Andrzej; 5. Zygmunt, studia w Gambroux, wł. maj. Pilichowo (pow. płoński), oż. z Kaziemierzą Waśniewską, ich dzieci: 5. 1. Jerzy, hodowca koni, 5.2. Teresa, żona Gołąba;

6. Karol, wł. maj. Rościszewo (pow. sierpecki), oż. z aktorką Burską, syn 6.1. Wojciech, zastrzelony przez Niemców w czasie okupacji.

Dok.: Archiwum rodziny Kłoczowskich.

Jerzy Kłoczowski

CICHOWSKI ANASTAZY h. Wąż (1865–1925), wł. maj. Czarzaste Wielkie (pow. przasnyski), rolnik. Syn Józefa i Anny z Rykowskich, wł. maj. Pobożany (pow. mławski).

Rodzeństwo: Zob. biogram Hipolita Cichowskiego.

A. C. zarządzał kolejno majątkami zakupionymi lub dzierżawionymi przez brata Hipolita, m.in. przez ok. 6 lat (przed 1890) zarządzał Bogdanami, a następnie Rościszewem. Po śmierci Hipolita A. C. otrzymał w drodze spadku Czarzaste Wielkie.

A. C. oż. z Marią z Brzeskich, miał troje dzieci: **1.** Władysław Kazimierz (1899–1920), ppor. 2 p. p. Legionów, zginął we wsi Murawa nad Berezyną. Odznaczony Krzyżem Walecznych; **2.** → Stanisław (1900–1937); **3.** Irena, maturę zdała w Gimn. A. Walickiej w Warszawie w 1921. Studiowała historię na UW (1921/1922). W 1924 wyszła za mąż za Eugeniusza Kłoczowskiego.

Jerzy Kłoczowski

CICHOWSKI STANISŁAW h. Wąż (11.11.1900–13.08.1937), wł. maj. Czarzaste (pow. przasnyski), rolnik. Syn → Anastazego (1865–1925) i Marii z Brzeskich (1877–1923), córki lekarza Teofila B. Ur. w Rościszewie (pow. sierpecki).

Rodzeństwo: zob. biogram Anastazego Cichowskiego.

S. C. uczęszczał do gimnazjum w Płocku, skąd w listopadzie 1918 jako uczeń 8 klasy wstąpił do 2 p. sz. W 1919 wypadek w czasie służby spowodował u niego trwałą próchnicę kości i inwalidztwo. Świadectwo maturalne otrzymał 23.04.1921 w szkole dla b. wojskowych w Warszawie. Następnie w Bydgoszczy i Cieszynie studiował rolnictwo.

W 1925 S. C. przejął maj. Czarzaste, w którym fachowo gospodarował.

S. C. był dobrym gospodarzem. Sąsiedzi bardzo wysoko oceniali jego umiejętności rolnicze i administracyjne. Umiał produkować i dobrze sprzedawać owoce pracy. Ceniono udział S. C. jako sekretarza w Przasnyskim Kole Porad Sąsiedzkich przeprowadzającym lustrację folwarków. Stale uczestniczył w pracach rady gminnej w Krzynowłodze Wielkiej, m.in. miał duże zasługi w budowie gmachu szkoły publicznej. Zginął samobójczą śmiercią. Pochowany został w Krzynowłodze Wielkiej. Czarzaste przeszło w ręce jego siostry Ireny Kłoczowskiej.

Stanisław Cichowski

Jerzy Kłoczowski (B. K.)

CZARLIŃSKI–SCHEDLIN EMIL h. własnego (5.05.1833–21.03.1913), wł. maj. Brąchnówko (pow. toruński), prawnik. Syn Felicjana (1804–1881), wł. maj. Chwarzno (pow. kościerzyński), działacza narodowego, oraz Emilii z Rokickich h. Lubicz (1811–1903). Ur. w maj. Chwarzno.

Ród Schedlin–Czarlińskich należy do najstarszych polskich rodów szlacheckich na terenie Prus. Wieś Czarlin (niem. Tschaedelin lub Schedlin), zał. w 1260, od połowy XIV do końca XVIII w. pozostawała w posiadaniu rodziny.

W XX w. głównymi siedzibami rodowymi Schedlin–Czarlińskich były, położone na Pomorzu i Kujawach, maj.: Brąchnówko (należące kolejno do Emila, Wincentego i ➤ Leona (III)), Zakrzewko (należące kolejno do ➤ Leona (I) i ➤ Adama), Owieczkowo (Adama), Złotniki (Tadeusza), Mochel (należący do Jadwigi, Leonardy i Michaliny).

Schedlin–Czarlińscy należeli do grupy aktywnej politycznie szlachty Pomorza Nadwiślańskiego, piastując w dawnej Rzeczypospolitej różne urzędy. W czasie zaborów zwalczali procesy germanizacyjne, a w okresie międzywojennym wnieśli duży wkład w walkę o umocnienie polskości Pomorza.

Rodzeństwo: **1.** ➤ Leon (1835–1918); **2.** Eugeniusz; **3.** Maksymilian; **5.** Wiktor; **6.** Melania; **7.** Waleria.

E. C. w 1848 jako uczeń gimnazjum chojnickiego wraz z ojcem i bratem ➤ Leonem (I), wziął udział w walkach Wiosny Ludów w Poznańskim. Egzamin maturalny zdał w 1853 i tr. rozpoczął studia prawnicze, najpierw na UW., gdzie był aktywnym czł. Tow. Literacko–Słowiańskiego, a następnie w Berlinie, gdzie w 1858 otrzymał dyplom.

W 1860, po odbyciu praktyki prawniczej w Berlinie oraz praktyki gospodarskiej w rodzinnym Chwarznie, dzięki pomocy finansowej ojca nabył maj. Brąchnówko.

E. C. wziął też aktywny udział w powstaniu styczniowym. Wyróżnił się podczas przygotowań do zbrojnej wyprawy płk. Edmunda Calliera z Prus do Królestwa, zaplanowanej na koniec marca 1864. Prowadził na szeroką skalę akcję werbunkową w pow. toruńskim, gromadził, przechowywał i przewoził broń dla ochotników, pełnił funkcję skarbnika organizacji chełmińskiej. Został aresztowany 4.04.1864 i osadzony w więzieniu śledczym w Chełmnie pod zarzutem zdrady stanu. Następnie wraz ze swymi braćmi ➤ Leonem i Eugeniuszem (1839–1920) był więziony w berlińskiej twierdzy Moabit. W czasie procesu berlińskiego (7.07. do 23.12.1864), dzięki znakomitej obronie, został uniewinniony i tymczasowo — na pocz. 1865 — zwolniony z więzienia.

Pod koniec 1865 E. C., który od początku l. 60. czynnie działał w Tow. Rolniczym ziemi chełmińskiej, został jego prezesem. Założył także Tow. Rolnicze w Chełmży, którego wiceprezesem był przez wiele lat. Wszedł w 1866 — jako czł. zał. — w skład Rady Nadzorczej Banku „Donimirski–Kalkstein–Łyskowski i Spółka”, finansującego wszystkie większe polskie przedsięwzięcia w Prusach Zach. Był także zał. i wieloletnim prezesem Rady Nadzorczej Banku Ludowego w Chełmży. Brał aktywny udział w, zwoływanych corocznie od 1867, posiedzeniach Toruńskich Sejmików Gospodarczych. Był wzorowym gospodarzem, wprowadzającym w swym majątku nowoczesne metody uprawy ziemi i hodowli zwierząt. E. C. prowadził też szeroką działalność oświatową i kulturalną. Był jednym z inicjatorów, powstałego na początku 1869 w Toruniu, Tow. Moralnych Interesów Ludności Polskiej pod Panowaniem Pruskim i przez wiele lat wchodził w skład ścisłego zarządu tego Tow. W styczniu 1872 powstało w Brąchnówku tajne Tow. Mazurskiej Inteligencji Ludowej. Jego założycielami, oprócz E. C., byli Ignacy Łyskowski i Wojciech Kętrzyński. Celem TMIL było ożywienie polskiego życia narodowego w Prusach Wsch., a szczególnie obudzenie wśród Mazurów świadomości przynależenia do narodu polskiego. W 1875 E. C. był jednym

z inicjatorów powstania i czł. założycieli Tow. Naukowego w Toruniu, którego czynnym czł. pozostał do 1911. Dzięki jego interwencji do zakresu zainteresowań Tow. włączono także problematykę religijną. W okresie działalności w Tow. Naukowym w Toruniu współpracował blisko m.in. z ks. Stanisławem Kujotem. Od poł. l. 70. brał również udział w pracach Tow. Pomocy Naukowej w Toruniu. W działalności oświatowo-charytatywnej czynna była także jego żona — Hortensja — będąca m.in. zał. i wieloletnią członkinią zarządu, powstałego w 1869 w Toruniu, Tow. Pomocy Naukowej dla Dziewcząt Polskich.

E. C. dał się poznać jako znakomity polityk i parlamentarzysta. W l. 1867–1871 (przez całą kadencję) posłował do Parlamentu Związku Północnoniemieckiego, reprezentując Polaków z okręgu kartusko-wejherowskiego. Na forum parlamentarnym w ostrych mowach występował w obronie szkolnictwa polskiego w Prusach. Wielokrotnie wchodził w skład komisji parlamentarnych ds. gospodarczych. W okresie apogeum kulturkampfu — w l. 1874–1877 — reprezentował w Sejmie Pruskim Polaków z okręgu wejherowskiego, zasłynął jako wytrawny mówca broniący praw Kościoła katolickiego. Tu również, podobnie jak w Reichstagu, zajmował się problematyką szkolną, potępiając m.in. ustawę o państwowym nadzorze szkolnym, która na Pomorzu i w Wielkopolsce — gdzie większość duchownych stanowili pol. księża katolicy — miała wyraźnie charakter antypolski, 12.03.1875 oskarżył rząd o bezpodstawne uwięzienie abp. Mieczysława Halki-Ledóchowskiego. W okresie działalności parlamentarnej i później E. C. utrzymywał kontakty z partią niem. katolików Centrum, współpracując z nią szczególnie w zakresie obrony praw Kościoła katolickiego. Po 1877 E. C. wycofał się z życia parlamentarnego, biorąc nadal udział, od 1873, w pracach polskich organizacji wyborczych. Słynne były w całym zaborze organizowane przez niego wiece protestacyjne, m.in.: 27 i 28.09.1891 wiec w Toruniu dla katolickiej ludności polskiej. W dn. 3–6.06.1894 trwał w Poznaniu, poprzedzony kilkumiesięcznymi przygotowaniem, Drugi Wiece Katolicki dla Ludności Pol. pod Panowaniem Pruskim. W przygotowaniach tych uczestniczył E. C., jednogłośnie wybrany marszałkiem. Wiece odbił się szerokim echem we wszystkich zaborach; uchwalono na nim postulat „o przywrócenie pełnej suwerenności Kościoła katolickiego i przywrócenie nauki religii katolickiej w języku polskim”.

W l. 1869–1871 bibliotekarzem w Brąchnówku był Wojciech Kętrzyński, znany historyk, późniejszy dyr. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. Z Kętrzyńskim, który od 1860 bywał częstym gościem w Chwarznie — maj. Felicjana C. — łączyła E. C. serdeczna przyjaźń. W 1867 dzięki jego pomocy finansowej ukazała się praca seminaryjna Kętrzyńskiego pt. *Die Lygier*. W 2. poł. l. 70. nauczycielem domowym dzieci E. i Hortensji C. był ks. Jakub Klunder, jeden z tzw. księży majowych, którzy nie podporządkowali się antykościelnym pruskim ustawom z maja 1873, póź-

Emil Schedlin-Czarliński

niejszy bp sufragan chełmiński. E. C. do końca życia pozostał czynny w akcjach narodowych na rzecz obrony praw języka polskiego w Prusach Zach. i praw Kościoła katolickiego w diecezji chełmińskiej. Po śmierci żony w 1912 przekazał majątek synowi Wincentemu i przeniósł się do Chełmna, gdzie zmarł. Pochowany został w grobowcu rodzinnym, na cmentarzu parafialnym w Grzywnie.

W 1860 poślubił Hortensję Donimirską h. Brochwicz (1839–1912), córkę Teodora, dziedzica maj. Buchwałd (pow. Sztum), znanego polskiego działacza politycznego, gospodarczego i kulturalnego, oraz Hortensji z Kalksteinów h. Koss.

Dzieci: **1.** Teodor (1864–1914), nieżonaty, mieszkał w Warszawie; **2.** Felicjan (1868–1921), jezuita, m.in. przełożony misji katolickich w pld. Afryce; **3.** Wincenty (zm. 1929), nieżonaty, dziedzic maj. Brąchnówko; **4.** Emilia za Stanisławem Żalińskim h. Poraj; **5.** Maria (zm. 1920) za Wojciechem Krzyżagórskim, radcą budowlanym w Brandenburgii; **6.** Helena, zakonnica w Zgromadzeniu Sióstr Bożego Serca Jezusa — sercanek; **7.** Józefa, zakonnica w Zakonie Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny — wizytek; **8.** Zofia za Władysławem Kijewskim h. Ogończyk, wł. Gzdowa w Królestwie Pol.

Imię braci Emila i ➔ Leona C. nosi Szkoła Podstawowa w Lubaniu.

Dok.: PSB, t. IV, s. 197–199; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku*, Warszawa 1983 (biogramy: Emila i Leona I); *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. S. Gierszewski, t. I, Gdańsk 1992 (biogramy: Emila, Leona I, Adama, Leona III); P. K. Kuty, *Schedlin–Czarliński w walce o polskość Prus Zachodnich 1860–1920*, Lublin 1996 (zawiera pełną bibliografię); L. Schedlin–Czarliński, *Pochodzenie rodu Schedlin–Czarlińskich*, „Wiadomości”, Londyn 1967, nr z 19.03.; H. Stupnicki, *Herbarz polski i imionopis zastużonych w Polsce ludzi wszystkich stanów i czasów*, t. II, Lwów 1860, s. 87.

Piotr Krzysztof Kuty

CZARLIŃSKI–SCHEDLIN LEON h. własnego (30.10.1835–2.12.1918), wł. maj. Dubielno i współwł. maj. Zakrzewko (pow. toruński), prawnik. Syn Felicjana (1803–1884), wł. maj. Chwarzno (pow. kościerzyński), i Emilii z Rokickich h. Lubicz (1811–1903). Ur. w Chwarznie.

Rodzeństwo: zob. biogram Emila Czarlińskiego (1833–1913).

W 1848, jako 13-letni młodzieniec, wraz z ojcem i bratem ➔ Emilem uczestniczył w powstaniu poznańskim. Uczył się w gimnazjum w Chojnicach i w Chełmnie, gdzie należał do tajnego koła filomackiego. W 1854 zdał egzamin maturalny i rozpoczął studia filozoficzne, prawnicze i ekonomiczne na UW., gdzie był czł. Tow. Literacko–Słowiańskiego. Dyplom nauk prawnych otrzymał na uniw. w Berlinie w 1859. Po powrocie ze studiów do rodzinnego Chwarzna zaangażował się w działalność gospodarczą. W 1860 otrzymał od ojca maj. Dubielno.

Na pocz. l. 60. XIX w. L. C. włączył się w organizację akcji patriotycznych, połączonych z żałobnymi nabożeństwami oraz procesjami i pielgrzymkami religijnymi, które za wzorem innych części Polski odbywały się także w Prusach. Od początku powstania styczniowego L. C., pseud. „Budrys”, należał do ścisłego dowództwa w Prusach Zachodnich, pełniąc w rządzie R. Traugutta funkcję wojewody chełmińskiego. Wiosną 1864 L. C. nadzorował przygotowania do wyprawy zbrojnej z Prus do Królestwa, w której wziął udział. Aresztowany przez Prusaków w nocy z 29 na 30.03. podczas przeprawy przez granicę do Królestwa i oskarżony o zdradę stanu, więziony był kolejno w Brodnicy, Poznaniu i berlińskiej twierdzy Moabit. Sądzony podczas pierwszego procesu berlińskiego (od 7.07. do 23.12.1864) został uniewinniony i tymczasowo zwolniony. W wyniku represji władz zaborczych rodzina musiała sprzedać Dubielno pod groźbą konfiskaty, na bardzo niekorzystnych warunkach, i przenieść się do Zakrzewka, majątku posagowego żony.

L. C. związał się ze sprawami polskiej reprezentacji w Sejmie Pruskim i parlamencie niemieckim; od początku 1867 wchodził w skład Prowincjonalnego Komitetu Wyborczego na Prusy Zachodnie, będąc jego wieloletnim prezesem. Był orędownikiem centralizacji polskiej organizacji wyborczej. Z jego inicjatywy powstał w 1890 Centralny Komitet Wyborczy na Prusy Zachodnie i Warmię, a następnie w 1903 Polski Centralny Komitet Wyborczy na Rzeszę Niem. W 1876 L. C. został wybrany na posła do Sejmu Pruskiego, a rok później do parlamentu Rzeszy. Mandat poselski sprawował, z 2-letnią jedynie przerwą (1884–1886), aż do śmierci, przez 40 lat, stając się nestorem polskich parlamentarzystów w Niemczech. Był prezesem (1889–1893) sejmowego i wiceprezesem (1895–1912) parlamentarnego Koła Polskiego. Wybrany w 1901 ponownie na prezesa Koła Polskiego w Sejmie, wyboru nie przyjął ze względu na ugodowość wobec zabójcy większości polskich polityków. W wyborach kandydował z wielu okręgów w Prusach Zachodnich, Wielkopolsce, na Warmii i Mazurach, w centrum i na zachodzie Rzeszy (wśród skupisk polonijnych), zyczącąc nierzadko w okręgach uważanych za czysto niemieckie, m.in. w 1893 w Bydgoszczy. W wyborach do Reichstagu w 1903 kandydował w sześciu z siedmiu okręgów, zaś w 1907 za każdym razem, co było ogromnym sukcesem, wygrywając w dwóch okręgach. Był najwybitniejszym polskim mówcą, co podkreślali nawet Niemcy, określając go mianem „der alte polnische Redensführer”. Z mównicy sejmowej występował m.in. w obronie języka polskiego i religii katolickiej, potępiał prawa skierowane przeciwko Polakom, przeciwstawiał się pracom niemieckiej Komisji Kolonizacyjnej i Hakaty, piętnował pruskie oszustwa wyborcze. L. C. należał do grona najbardziej popularnych działaczy narodowych w zaborze pruskim — jako jedyny polityk mógł skupić wokół siebie wszystkich polskich wyborców.

Leon (I) Schedlin–Czarliński

Od początku l. 60. działał w Tow. Rolniczym Ziemi Chełmińskiej. Był twórcą wielu organizacji gospodarczych. Założył m.in.: Tow. Rolnicze w Chełmży (1865, wraz z bratem → Emilem); Tow. Rolniczo–Przemysłowe w Toruniu (1865), którego był następnie wieloletnim prezesem; Tow. Rolnicze w Kowalewie (1867). Z jego m.in. inicjatywy powstał: Sejmik Gospodarski w Toruniu (1867, czł. założyciel); Zarząd CTR w Prusach Zachodnich, tzw. Patronat Kółek Rolniczych (1874 dyrektor wydziału rolnego, od 1877 prezes). Dla prezentacji narodowych osiągnięć gospodarczych zorganizowano w Toruniu w 1874 Pierwszą Polską Wystawę Rolniczą i Przemysłową, której L. C. był współinicjatorem i jednym ze znaczniejszych wystawców. Był twórcą i pierwszym przewodniczącym CTR (1900). Na polu kultury narodowej największą zasługą L. C. było założenie, wraz z Ignacym Łyskowskim i Ludwikiem Śląskim, pierwszego na Pomorzu polskiego pisma codziennego „Gazety Toruńskiej”. L. C. był

czł. założycielem, a następnie wieloletnim czł. ścisłego zarządu, powstałego w 1869 w Toruniu Tow. Moralnych Interesów Ludności Pol. pod Panowaniem Pruskim, które pełniło rolę koordynatora polskiego ruchu narodowego w Prusach Zachodnich. Także jako czł. założyciel należał od 1875 do Tow. Naukowego w Toruniu. W l. 70. XIX w. był czł. Tow. Pomocy Naukowej w Toruniu. Już od początku l. 60. działał na rzecz rozwoju pol. czytelnictwa, m.in. w 1861 założył bibliotekę powiatową w Toruniu, zaś w l. 1868–1869 pełnił funkcję bibliotekarza Tow. Rolniczo–Przemysłowego. Był czł. założycielem Tow. Czytelni Ludowych na Pomorzu, z jego ramienia w l. 1884–1888 delegatem na pow. toruński, chełmiński i grudziądzki. W 1890 z inicjatywy i przy wsparciu finansowym L. C. powstał Teatr Objazdowy Eugeniusza Majdrowicza.

Na przełomie w. XIX i XX L. C. przekazał prowadzenie Zakrzewka w ręce syna ⇒ Adama i wraz z żoną przeprowadził się do Torunia. Tam też zmarł. Spoczął w grobowcu rodzinnym w Papowie Toruńskim; pogrzeb był ostatnią manifestacją, w której jego postać zgromadziła polskich działaczy narodowych z Pomorza i Wielkopolski. Ceremoniom żałobnym przewodniczył ks. prałat szambelan Józef Kłos, założyciel „Przewodnika Katolickiego”, towarzysz L. C. z ław poselskich.

L. C. poślubił w 1861 Bronisławę Mazowiecką h. Dołęga (1838–1914), dziedziczkę maj. Zakrzewko, który wniosła w posagu; późniejszą działaczkę oświatową, m.in. w l. 1911–1914 czł. Zarządu Centralnego Tow. Pomocy Naukowej dla Dziewcząt Pol., z siedzibą w Toruniu. Dobra rycerskie Zakrzewko pozostawały w rękach Czarlińskich do 1945. Imieniem L. C., jeszcze w okresie międzywojennym, nazwano jedną z ulic w Toruniu. Wraz z bratem ⇒ Emilem, L. C. jest patronem Szkoły Podstawowej w Lubaniu.

Dzieci: 1. Jarosław (zm. w dzieciństwie); 2. Urszula (zm. w dzieciństwie); 3. Kazimiera za Władysławem Sztrelem, z Czarnic k. Chojnic; 4. Eleonora za Stanisławem Moczyńskim, adwokatem w Bydgoszczy 5. ⇒ Adam (1870–1956), wł. Zakrzewka, oż. z Marią Aubracht–Prądyńską h. własnego; 6. Jan, kupiec i przedsiębiorca w Sopocie, a następnie w Chełmży, oż. z Teodorą Mackiewicz.

Piotr Krzysztof Kuty

CZARLIŃSKI–SCHEDLIN ADAM LEON MICHAŁ h. wł. (29.09.1870–30.04.1956), wł. maj. Zakrzewko (pow. toruński) i Owieczkowo (pow. wąbrzeski), rolnik. Syn ⇒ Leona (I) (1835–1918), wł. maj. Dubielno i Zakrzewko (pow. toruński), oraz Bronisławy z Mazowieckich h. Dołęga (1838–1914). Ur. w Zakrzewku.

Rodzeństwo: zob. biogram Leona (I) Czarlińskiego–Schedlin.

Po ukończeniu gimnazjum toruńskiego w 1890 A. C. studiował rolnictwo i ekonomię na Uniw. Berlińskim. Jednoroczną służbę wojskową odbył w wojsku pruskim. Po powrocie do rodzinnego Zakrzewka samodzielnie prowadził gospodarstwo. We wrześniu 1898 po praktyce gospodarskiej przejął na własność Zakrzewko, które prowadził wzorowo przez ponad 40 lat.

W okresie zaboru pruskiego A. C. był wieloletnim czł. Rady Patronackiej Kótek Rolniczych oraz toruńskim i wąbrzeskim wicepatronem Kótek Rolniczych. Należał, w l. 1905–1929, do Tow. Naukowego w Toruniu. Działał w Tow. Czytelni Ludowych, pełniąc w l. 1911–1919 funkcję bibliotekarza powiatowego w Toruniu. Brał aktywny udział w pracach Pow. Komitetu Wyborczego w Toruniu, w l. 1912–1918 jako jego prezes. Piastował godność męża zaufania ZZ w Poznaniu, powołanego dla ratowania zagrożonych majątków polskich. Kupił 30.04.1913 zagrożony przez pruską kolonizację maj. Owieczkowo, płacąc za niego niewspółmiernie wysoką cenę.

A. C. wziął udział w walkach o powrót Pomorza do Polski. W listopadzie 1918 utworzył toruńską Straż Ludową i został jednogłośnie wybrany na prezesa Pow. Rady

Ludowej w Toruniu. Jego dwór był jednym z punktów przerzutowych ochotników do armii wielkopolskiej i WP, w których werbunku brali udział także jego syn ↗ Leon (III) i stryjeczny brat Wincenty (1877–1929), wł. maj. Brąchnówko (pow. toruński). Tylko wiosną i latem 1919 przez Zakrzewko przeszło ok. 2 tys. ochotników. Od 1.08.1919 A. C. pełnił z polecenia Naczelnej Rady Ludowej funkcję delegata rządu polskiego przy Landracie pruskiej w Toruniu. Dużą zasługą A. C. w tym okresie było przeprowadzenie przez niego zakazu wywozu zboża z części Pomorza do innych prowincji Niemiec. Był pierwszym przedstawicielem władz polskich, który 18.01.1920 powitał wkraczające na Pomorze oddziały WP. A. C. 1.08.1921 mianowany starostą pow. toruńskiego, położył duże zasługi w organizacji i polonizacji urzędów na podległym sobie terenie. Podczas inwazji bolszewickiej na Polskę w 1920, z pomocą swego syna ↗ Leona, dostarczył dla armii ochotniczej 180 koni z pow. toruńskiego oraz znaczne ilości taboru. Zorganizował także 35-osobowy oddział konny, wykładając z własnych funduszy żołą. Przez ponad 6 lat sprawowania urzędu starosty w Toruniu zyskał uznanie władz i duży autorytet w społeczeństwie. Poświęcając całą energię i czas pracy publicznej, z powodów finansowych, zmuszony był w 1926 do sprzedaży Owieczkowa. A. C. został 6.05.1926 przeniesiony do Grudziądza, gdzie obowiązki starosty powiatowego pełnił do przejścia na emeryturę 1.01.1929. Także w Grudziądzu zaskarbił sobie uznanie władz i wdzięczność społeczeństwa. M.in. założył powiatową betoniarnię, poprawił jakość dróg i prawie całkowicie zlikwidował bezrobocie.

Adam Leon Schedlin-Czarliński

W l. 20. dwór w Zakrzewku był miejscem licznych spotkań towarzyskich, na których częstym gościem bywał gen. Józef Haller, a także, obok wielu oficerów z garnizonów toruńskiego i grudziądzkiego, por. Henryk Dobrzański, przyszedł mjr „Hubal”. Obok działalności w służbie państwowej A. C. nadal udzielał się społecznie. Był m.in. prezesem oddziału pow. Pomorskiej Ligi Obrony Powietrznej Państwa w Toruniu, przewodniczącym wydz. Związku Elektryfikacyjnego Chełmno–Świecie–Toruń, przewodniczącym Pow. Komitetu Popierania Skarbu Narodowego, przewodniczącym PKO w Toruniu, zastępcą przewodniczącego komitetu wykonawczego Centralnego Pomorskiego Komitetu dla Odbudowy Kresów Wschodnich, czł. zarządu Tow. Miłośników Sceny Narodowej w Toruniu, honorowym czł. Tow. Powstańców i Wojaków oraz honorowym czł. Związku Straży Pożarnych na Pomorzu.

W l. 30., już jako emeryt, A. C. nadal pozostawał czynny, będąc m.in. sędzią Woj. Sądu Administracyjnego w Toruniu, czł. zarządu Pomorskiego Tow. Opieki nad Dziećmi, czł. Pow. Rady Komunalnej Kasy Oszczędności, czł. toruńskiego pow. komitetu Funduszu Obrony Narodowej. W 1935, jako wiceprezes komitetu organizacyjnego, uczestniczył w pracach Zjazdu Byłych Działaczy Niepodległościowych Po-

morza w Toruniu. Unowocześnił i zwiększył produkcję rolno–zwierzęcą w swoim majątku, był jednym z poważniejszych akcjonariuszy cukrowni w Chełmży. Za zasługi dla Kościoła katolickiego został uhonorowany przez papieża Piusa XI godnością tajnego świeckiego szambelana Jego Świątobliwości. Odznaczony był m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Niepodległości.

Po wybuchu II wojny światowej kilkakrotnie aresztowany i zatrzymywany przez hitlerowców, A. C. był każdorazowo zwalniany ze względu na podeszły wiek i protesty Niemców — ziemian pomorskich. W 1943 został usunięty z Zakrzewka i resztę wojny spędził, wraz z najmłodszą córką Aleksandrą Jatelnicką i jej dziećmi, zarządzając majątkiem w Borek k. Złej Wsi (pow. toruński). Po wycofaniu się z Pomorza armii niemieckiej powrócił do Zakrzewka, skąd został ponownie usunięty w połowie 1945. Wywłaszczony i nękanym przez władze komunistyczne, A. C. zamieszkał w Chełmży, gdzie spędził ostatnie lata życia. Pomimo podeszłego wieku, był zmuszony podejmować sezonowo pracę — jako mierniczy oraz jako wagowy w miejscowej cukrowni przy skupie buraków podczas kampanii cukrowniczych.

Zmarł w Chełmży i — pomimo trudności ze strony władz komunistycznych — został pochowany w grobowcu rodzinnym, na cmentarzu parafialnym w Papowie Toruńskim.

A. C. poślubił 25.10.1898 Marię Aubracht–Prądyńską h. własnego (1878–1929), córkę Józefa, wł. maj. Skarpa (pow. złotowski), i Gabrieli z Wolszlegierów h. Jelita, siostrę → Lucjana (1880–1939). Maria C., późniejsza działaczka społeczna, była m.in. wieloletnią przewodniczącą koła powiatowego Polskiego Związku Gospodyń w Toruniu, prezeską Koła Tow. Ziemianek w Toruniu, wiceprezeską zarządu Okręgu Pomorskiego PCK, członkinią zarządów: Pomorskiego Uniw. Ludowego oraz Tow. Czytelni Ludowych w Toruniu. Odznaczono ją m.in. Krzyżem Organizacji Wojskowej Pomorza, Odznaką Powstańców i Wojaków, odznaką 18 pułku ułanów, Odznaką Honorową Frontu Pomorskiego i pośmiertnie Krzyżem Niepodległości.

Dzieci: **1.** → Leon (III) (1899–1939), wł. maj. Brąchnówko, oż. z Zofią Donimirską h. Brochwicz; **2.** Gabriela (1901–1989) za Franciszkiem Głębockim h. Doliwa; **3.** Lucjan (1905–1931), niezona, student UP, zm. tragicznie; **4.** Józef (1907–1908); **5.** Aleksandra (1909–1981) za Świętosławem Jatelnickim h. Jacyna — kpt. art. lekkiej WP, bratem gen. Bolesława Jatelnickiego.

Piotr Krzysztof Kuty

CZARLIŃSKI–SCHEDLIN LEON (III) MARIAN (*vel* Lech, Leszek) h. własnego (8.09.1899–11.1939), wł. maj. Brąchnówko (pow. toruński). Syn → Adama Leona (1870–1956). Ur. w Zakrzewku.

Rodzeństwo: zob. biogram Adama Leona Czarlińskiego–Schedlin.

Wychowywany w patriotycznej atmosferze rodzinnego dworu, po ukończeniu gimnazjum w l. 1918–1920 wziął czynny udział w walkach o powrót Pomorza do Polski. W listopadzie 1918 wraz ze swym ojcem tworzył w Toruniu polską Straż Ludową. Na początku grudnia t. r. rozpoczął pracę w Pomorskim Podkomisariacie Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku, pełniąc do kwietnia 1919 funkcję kierownika Wydz. Wojskowego i Wydz. Straży Ludowych. W grudniu 1918 w Gdańsku, wraz z Franciszkiem Kręckim, Józefem Wybickim i Oskarem Potockim, utworzył tajną Organizację Wojskową Pomorza (OWP). Od początku stycznia 1919 prowadził w Toruniu tajny magazyn broni i brał udział w akcji przewożenia przez Drwęcę ochotników do armii wielkopolskiej i WP. Od 11.04. do września 1919 był dowódcą Okręgu Pierwszego OWP w Toruniu. Podczas przygotowań do jednej z kolejnych przepraw przez Drwęcę k. Nowej Wsi w lipcu

1919 został aresztowany przez Niemców i umieszczony na specjalnej liście proskrypcyjnej. Po zwolnieniu, od września 1919 do przyłączenia Pomorza do Polski w styczniu 1920, był kierownikiem placówki kurierskiej do spraw łączności Gdańska z Poznaniem. Podczas inwazji bolszewickiej na Polskę w 1920 prowadził na Pomorzu akcję pomocy dla polskiej armii ochotniczej. Odznaczony Orderem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych. W l. 20 L. C. był zaangażowany w prace pomorskich organizacji rolniczych, organizacji kombatanckich i Tow. Naukowego w Toruniu.

Po wybuchu II wojny światowej i zajęciu Pomorza przez hitlerowców, wraz z grupą innych działaczy L. C. został aresztowany i uwięziony w Forcie VII w Toruniu, we wrześniu 1939 w Brąchnówku (wg relacji córki Marii Jeziornej) lub 17.10. w Chełmży (wg relacji ks. Wojciecha Gajdusa). W 1. połowie listopada 1939 L. C. został rozstrzelany w lasach k. Barbarki (pow. toruński) i pochowany w zbiorowej mogile. Chwile z tym związane opisuje w swych pamiętnikach ks. Wojciech Gajdus: „Z mojej celi poszedł wówczas na stracenie Leszek Czarliński, właściciel Brąchnówka. Gdy go zawołano, zrozumiał w jednej chwili, że to koniec. Krótkim energicznym ruchem wyjął z walizki stary, rodzinny, historyczny, na blaszce malowany ryngraf Częstochowskiej Pani, przycisnął go do ust., przywiązał sznurkiem do piersi. Spojrzał każdemu z nas porozumiewawczo w oczy, szepnął tylko jedno słowo: «Pozdrówcie» ...i mocnym, męskim krokiem wyszedł z pokoju”.

Leon (III) Marian Schedlin-Czarliński

L. C. poślubił 10.01.1928 Zofię Donimirską h. Brochwicz (1904–1985), córkę Bolesława, wł. maj. Dębiniec *vel* Dembiniec (pow. grudziądzki), i Zofii z Działowskich h. Prawdzic.

Dzieci: **1.** Jan (ur. 1929), inż. melioracji, oż. z Danutą Kołodziejską, od 1968 na emigracji w Maroku i Kanadzie; **2.** Maria (ur. 1931), inż. konstrukcji, za Zenonem Jeziornym; **3.** Jadwiga (1935–1945 w Aix-les-Bains we Francji).

Piotr Krzysztof Kuty

CZARNECKI MICHAŁ h. Leliwa (30.03.1863–11.1929), wł. maj. Bobry (pow. ełcki), rolnik, muzyk, czł. Zw. Polaków w Niemczech. Syn Adama (1840–1891) i Florianny Graj. Ur. w rodzinnym maj. Wyrzysk (woj. poznańskie).

Po utracie w 1881 przez Adama C. zadłużonego majątku rodzina przeniósł się do Bugowa (pow. piłski). Tam M. C. przejął po ojcu dzierżawę dóbr parafialnych. W 1892 zostawił tę dzierżawę młodszemu bratu Janowi (1868–1949), żonatemu z Anną Grudzińską h. Łabędź (ur. 1879), a sam objął dzierżawę również ziem kościelnych w Popowie Kościelnym (woj. poznańskie). Jednocześnie dorabiał grą na organach w parafialnym kościele Zwiastowania NMP. Ożenił się z Walentyną Rakowicz h. Le-

liwa (1869 w Szamotułach – 1936). W 1905, wobec prześladowań przez niemieckich hakatystów, opuścił Popowo Kościelne. Kupił mają. Bobry, ok. 150 ha urodzajnej, choć ciężkiej ziemi, i las. Gospodarstwo prowadził dobrze, mimo nieustannych szykan ze strony niemieckiej administracji, która nie darowała mu podkreślania polskości domu.

Rodzina Czarneckich i Filip Zawada przed dworem w majątku Bobry

Po referendum 1920 granica państwowa RP przeszła niestety 3 km na południe od Bobrow, zostawiając je w Prusach Wschodnich. Rodzina Czarneckich trwała tam dalej, jako ostoja polskości. W domu i na folwarku mówiono tylko po polsku. Czarneckcy należeli do Zw. Polaków w Niemczech. W Bobrach spotykali się działacze mazurscy, m.in. ks. Walenty Barczewski (1856–1928), pisarz, badacz folkloru warmińskiego, współzałożyciel Zw. Polaków w Prusach Wschodnich (od jego nazwiska utworzono po II wojnie nazwę m. Barczewo), Michał Kajka (1858–1940), poeta ludowy pochodzący z pobliskiego Ogródka, bracia Pieniężni, Władysław i Seweryn, wydawcy „Gazety Olsztyńskiej”, z żonami, też działaczkami; również konsulowie RP, z Ełku, dr praw Filip Zawada, konsul gen. z Olsztyna, dr Merlinger i inni. Do pięknych pań Czarneckich przyjeżdżała polska młodzież inteligentka, odbywały się zebrańia i koncerty.

W zarządzaniu majątkiem pomagała ojcu córka Władysława. M. C. zmarł w Bobrach.

Dzieci, wszystkie ur. w Popowie Kościelnym: **1.** Zofia (1893–1985) za Teodorem Szukalskim (5.03.1977–16.10.1948), wł. mają. Niechorz w woj. poznańskim; **dzieci 1.1.** Teresa (1921–1946), studentka, **1.2.** Wiktor (ur. 1925), leśnik, łowczy, oż. 1^ov. z Ha-

linią Koźlakowską (1923–1978), 2^ov. z Anną Konarzewską (ur. 1941); **2.** Eleonora (1896–1977) za Filipem Zawadą h. Rawicz (1888–1931 w Davos w Szwajcarii, pochowanym na cmentarzu wojskowym w Toruniu), dr. praw, abs. ULw., mjr. WP, uczestnikiem kampanii kijowskiej 1920, kawalerem Virtuti Militari, Krzyża Walecznych i Krzyża Bojow. Niepodległości, konsulem RP kolejno: w Elku, Olsztynie, Essen, Tuluzie; ich dzieci: **2.1.** Jadwiga (ur. 1926), reż. filmowy, za Witoldem Żuk-Żukowskim (1927–1985), reż. filmowym, ich syn **2.1.1.** Jacek (1951–1981) operator filmowy; **2.2.** Andrzej (1928–2000), geofizyk, himalaista, Kawaler Krzyża Oficerskiego Polonia Restituta i in., żona Anna Milewska h. Ślepowron (ur. 1931), historyk sztuki, aktorka, poetka; **3.** Władysława (1897–1981), wł. maj. Bobry, za ⇨ Gustawem Ratajem (1902–1974), dzieci zob. biogram Władysławy Rataj; **4.** Jan (1900–1940), nieżonaty, zginął w czasie okupacji.

Dok.: *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982; fotografie i materiały w zbiorach rodzinnych.

Anna Milewska

Michał Czarnecki

CZARNOWSKI STANISŁAW h. Łada (31.01.1864–2.07.1926), wł. maj. Zakamycze (pow. krakowski), chemik. Syn Józefa (1819–1894) i Aleksandry z Towiańskich (1833–1886). Ur. w maj. Chołdowice (pow. pińczowski).

Rodzeństwo: **1.** Kazimierz (zm. 1906), wł. maj. Bodzanów (pow. opatowski), oż. z Jadwigą Ostrzeszewicz; **2.** Józefa Pajączkowska; **3.** Elżbieta Pańkowska.

S. C. ukończył wydz. chemii na polit. w Grazu. Po śmierci ojca odziedziczył dobra Zakamycze, które następnie sprzedał, zobowiązany do działów rodzinnych. Sumą uzyskaną ze sprzedaży swej części obracał w ten sposób, że kupował w Krakowie kamienice, odnawiał je, modernizował, doprowadzał elektryczność i z zyskiem sprzedawał. Nabył również kamienicę w Królewskiej Hucie (ob. Chorzów). W 1899 był urzędnikiem skarbowym w Tarnowie. W 1900 został przeniesiony do Sanoka na stanowisko inspektora kontroli skarbowej. W 1912 kupił dom, w którym przeprowadził adaptację, zamieszkał z rodziną. Równocześnie działał na polu społecznym m.in. jako współzał. Tow. Upiększania Miasta Sanoka. Tow. to urządzało wystawy obrazów, zajęło się uporządkowaniem parku miejskiego im. Adama Mickiewicza.

S. C. 8.09.1914 został ewakuowany, wraz z rodziną, przed ofensywą rosyjską do Wiednia. Po drodze zatrzymał się w okolicy Brzeska Małopolskiego, gdzie matka żony dzierżawiła maj. Uszew. Do Wiednia przybył 1.01.1914. Syn Stefan uczęszczał tam do gimnazjum. S. C. powrócił 19.06.1915 do Krakowa i na jesieni tr. objął tamże dyrekcję browaru. Na pocz. 1922 ze względu na stan zdrowia zrezygnował z tej pracy, a swoje kapitały wycofał z obrotu, kupując, jako jeden ze współpracowników, kopalnię węgla „Stanisław” w Zagłębiu Dąbrowskim oraz dla siebie kamienicę w Chorzowie. Zmarł nagle w Krakowie i został tam pochowany na cmentarzu Rakowickim.

Poślubił 26.11.1895 w Brzesku Małopolskim Marię Julię hr. Sumińską h. Leszczyc (2.10.1869–2.10.1942), córkę Artura Józefa (1834–1886), powstańca 1863, wł. majątków Zbójno, Ryńsk oraz Słotwina (pow. brzeski), i Julianny Piwnickiej h. Lubicz (1841–1923).

Dzieci: **1.** Zygmunt (1896–1897); **2.** ⇒ Stefan (1899–1983), inż. rolnik, w 1925 oż. z Zofią Russocką h. Zadora, ich córka **2.1.** Maria, dyplom. pielęgniarka, żona inż. Jerzego Brzezińskiego.

Dok. biogramów rodziny Czarnowskich: S. Czarnowski, Wspomnienia, BJ Rkps 27–32/69, 41/71, 42/72, sygn. Przyb. 41/71; S. Czarnowski, Wspomnienia z lat 1921–1945, rkps BJ, sygn. Przyb. 212/71; J. M. Włodek, *Czarnowski Stanisław h. Łada (1864–1926)*, AWD, mpis. Wspomnienia córki i własne autora.

Jan Marian Włodek

CZARNOWSKI STEFAN h. Łada (1899–24.04.1983), inż. rolnik. Syn ⇒ Stanisława (31.01.1864–2.07.1926), wł. maj. Zakamyczyce (pow. krakowski), i Marii Julii hr. Sumińskiej h. Leszczyc (2.10.1869–2.10.1942). Ur. w Tarnowie.

Po skończeniu gimnazjum w Krakowie został powołany do armii austriackiej. Będąc w wojsku austriackim zapisał się na Wydz. Prawa UJ. W 1918 przyjechał na urlop do rodziców i do wojska austriackiego już nie wrócił. Wstąpił do WP, z którym przeszedł szlak bojowy od Lwowa po Wilno.

Z końcem lutego 1921 S. C. został zwolniony z WP w stopniu por. rez. art. konnej. Zaraz też zapisał się na Studium Rolnicze przy UJ, które ukończył w 1923 otrzymując tyt. inż. rolnictwa. Po odbyciu praktyk rolniczych w kilku majątkach odbył dłuższą praktykę w Piechcinie (pow. szubiński), w majątku Józefa Korytowskiego. J. Korytowski 1.01.1925 mianował go administratorem dwóch folwarków: w Piechcinie i Bielawach. Pracował tam do 31.12.1928, kiedy to Piechcin został przez właściciela sprzedany. Wówczas S. C. wyjechał do majątku teścia, do Jasic w pow. opatowskim, i pomagał mu w prowadzeniu majątku. W l. 1930–1931 zarządzał dobrami Bałtów, należącymi do Ksawerego ks. Druckiego–Lubeckiego, zrezygnował po otrzymaniu od teścia propozycji prowadzenia maj. Jasice, administrowanie którym objął 1.07.1931.

Od 1934 zarządzał również sąsiednim maj. Bidziny, będącym własnością ⇒ Adama Bielińskiego, zawodowego oficera, mieszkającego w Warszawie. Majątek ten otrzymał A. Bieliński drogą działów rodzinnych po śmierci rodziców.

Pracując w Wielkopolsce, zapisał się do Wielkopolskiego Tow. Kółek Rol. oraz do Zw. Urzędników Gospodarstw Rolnych i brał czynny udział w pracach społecznych. Publikował w gazetach rolniczych i na zebraniach Tow. wygłaszał referaty.

Powołany do wojska na początku września 1939, S. C. udał się do swego pułku do Jarosławia, ale już go tam nie zastał. Dołączył do organizujących się ewakuacyjnych taborów. Po kilku dniach posuwania się na wschód, a potem południowy wschód, często pod atakiem samolotów niemieckich, otrzymali wiadomość o wkroczeniu wojsk radzieckich na teren Polski. 18.09.1939 dostał się do niewoli bolszewickiej, ale już następnego dnia, w czasie przemarszu jeńców przez Trembówkę, uciekł z niewoli i po wielu przygodach 7.10.1939 dotarł do Jasic.

W czasie okupacji niemieckiej gospodarował w Jasicach, włączając się jednocześnie w podziemną organizację ziemiańską „Uprawa”. Od 1943 zaczęły się nocne najścia i napady na dwory różnego rodzaju partyzantów, a także korzystających z okazji zwykłych bandytów. Z wyjątkiem AK, które przychodziło tylko po żywność, inne oddziały (np. AL, GL) zabierały, a raczej rabowały wszystko: żywność, ubrania męskie i damskie, maszyny do pisania, pieniądze. Z czasem grupy te zaczęły przychodzić nie tylko w nocy, ale i w dzień.

W styczniu 1945 Jasice zostały przejęte przez władze PKWN. Majątek nie został rozparcelowany, lecz przekazany Sandomiersko–Wielkopolskiej Hodowli Roślin. S. C. z rodziną wyjechali do Krakowa. Na szczęście udało im się zabrać trochę mebli i rzeczy osobistych. W Krakowie S. C. rozpoczął pracę na Wydz. Rolniczym UJ. Pracował tam do 1947. Do przejścia na emeryturę w 1968 pracował w kilku instytucjach rolniczych — PGR, Centr. Nasion Ogrodownictwa i Szkółkarstwa, Inst. Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, IHAR, Krakowska Hodowla Roślin. Pisywał dużo na tematy rolnicze, upowszechniając tę wiedzę w artykułach publikowanych w czasopismach fachowo–rolniczych np. „Gromada”, „Plon”. Prowadził też w krakowskim radiu cotygodniowe pogadanki dla rolników. Będąc na emeryturze napisał wspomnienia, przekazane Bibliotece Jagiellońskiej.

Zm. w Krakowie, pochowany na cmentarzu Rakowickim.

Ożenił się 15.01.1925 z ➡ Zofią z Russockich h. Zadora (23.09.1903–31.12.1969), córką Aleksandra (1871–1956), wł. maj. Jasice i Marii ze Świdów–Polnych h. Grabie odmienne (1870–1937); ich córka **1.** Maria (ur. 7.11.1925), dyplom. pielęgniarka za Jerzym Brzezińskim, mieszkają w Krakowie; mają dwie córki: **1.1.** Kingę, **1.2.** Annę.

Dok.: S. Czarnowski, Wspomnienia z lat 1921–1945, rkps BJ, sygn. Przyb. 27–32/69, 41–2/71; Wspomnienia córki i wspomnienia własne autora.

Jan Marian Włodek (S. C.)

CZARNOWSKA ZOFIA z RUSSOCKICH h. Zadora (23.09.1903–31.12.1969), wł. maj. Jasice (pow. opatowski). Córka Aleksandra (23.09.1871–18.11.1956), wł. maj. Jasice, Smugi wraz z przyległymi: Przydanki i Ługi (pow. opatowski), i Marii Świ-da–Polny h. Grabie odmienne (16.09.1870–19.03.1937). Ur. w Jasicach.

Rodzeństwo: **1.** Jan Russocki (8.08.1895–8.10.1964).

Szkołę powszechną skończyła w domu rodzinnym, gimnazjum u ss. Urszulanek w Krakowie. Po zdaniu matury w 1921 zapisała się na trzyletni kurs ogrodniczy przy Studium Rolniczym UJ w Krakowie. W 1925 wyszła za mąż za ➡ Stefana Czarnowskiego. W 1937 ojciec A. Russocki przepisał na nią hipotecznie maj. Jasice, ona zaś udzieliła swemu mężowi generalnej plenipotencji do prowadzenia majątku.

Majątek opuścili 14.01.1945. Z. C. wyjechała ostatnia. Uratowała wraz z mężem sporo ruchomości dzięki pomocy swej kuzynki Marii Saskiej z Ostrowca Świętokrzyskiego, wówczas już wdowy po zamordowanym przez Niemców w publicznej egzekucji 30.09.1942 w Ostrowcu Świętokrzyskim Stanisławie Saskim, wł. browaru. Również u M. Saskiej został przygarnięty, bezpośrednio po wysiedleniu z Jasic Aleksander Russocki, zanim na jesieni 1945 wyjechał do Krakowa do córki, gdzie Z. C. zamieszkała z mężem i córką. Od 1947 otrzymała rentę ziemiańską.

Zmarła w Krakowie, pochowana w grobowcu rodziny męża na cmentarzu Rakowickim.

Dzieci: zob. biogram Stefana Czarnowskiego.

Jan Marian Włodek (S. C.)

CZECZ DE LINDENWALD KAROL h. własnego (zm. 8.12.1910), wł. maj. Bierzanów (pow. wielicki), rolnik.

Rodzeństwo: **1.** Herman, wł. maj. Kozy.

K. C. kierował gospodarką Bierzanowa (356 ha), szczególne znaczenie przypisując hodowli bydła, którą uważał za podstawowy czynnik dobrobytu gospodarstw rolnych; walczył przeciwko mnogości ras bydła hodowlanego w kraju i dzięki niemu przeprowadzono podział na strefy hodowlane bydła nizinnego, zymetalskiego i czerwonego krajowego. Przez wiele lat był prezesem Tow. Hodowców Czerwonego Bydła Krajo-

wego i popierał import sztuk zarodkowych z Holandii. Czynn timer pomagał w zakładaniu obór i chlewni gminnych oraz włościński związkw hodowlanych.

Jednocześnie prowadził szeroką działalność gospodarczą i społeczną. Był współtwórcą krajowej organizacji właścicieli gorzelni we Lwowie. Pod jego kierunkiem poczyniono pierwsze kroki w nawiązywaniu stosunków między bezpośrednimi producentami rolnymi a intendenturą wojskową. Był członkiem różnych rządowych ciał kolegialnych, m.in. państwowej rady dla przemysłu gorzelnianego; sporządził memoriał o Radzie Kultury Krajowej. Od 1884 był członkiem, a od 1895 wiceprezesem Komitetu Tow. Rolniczego Krakowskiego, później jego prezesem. Odznaczył się głównie w dziedzinie hodowli.

Żonaty z córką zamożnych ziemian spod Győr, Aurelią Fricke de Sövényhaza.

Dzieci: 1. Helena, 2. Karol, 3. Maria Aurelia Berta (1891–1985).

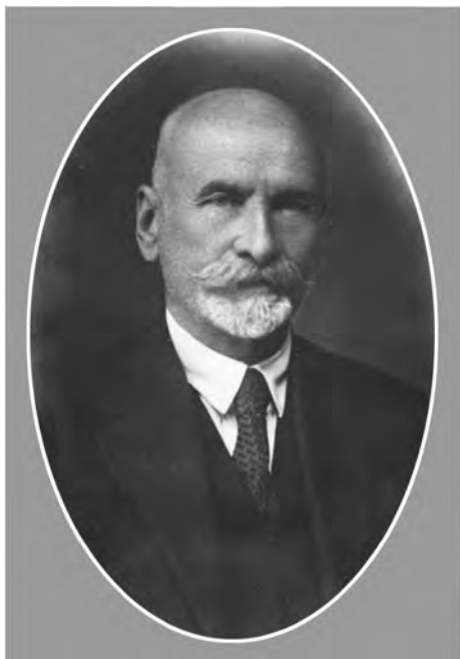
Dok. „Gazeta Rolnicza” 1910, nr 52, s. 949; „Tygodnik Rolniczy” 1910, nr 50, s. 517–519; M. Żółtowski, *Tarcza Rolanda*, Kraków 1987, s. 15; *Księga adresowa Polski 1926/1927*, s. 99.

Krzysztof Jasiewicz

CZEKANOWSKI STANISŁAW h. Godziemba (17.09.1868–10.02.1963), wł. maj. Košmin (pow. grójecki). Syn Wincentego, wł. Košmina, powstańca z 1863, i Amelii von Guthke. Ur. w Košminie.

Rodzeństwo: 1. Jan (1882–1965), antropolog, etnolog, statystyk, demograf. 1913–1937 prof. ULw., 1935–1937 rektor tego uniwersytetu, po wojnie prof. UP. Czł. rzeczywisty PAU, następnie PAN. Uczestnik ekspedycji naukowych do Afryki w l. 1907–1909, autor wielu dzieł i publikacji naukowych. Doktor honoris causa kilku uniwersytetów; 2. Maria za Janem Ostromeckim (oboje nie żyją).

S. C. będąc uczniem III Gimnazjum w Warszawie brał udział w nielegalnej akcji samokształceniowej. W l. 1888–1893 odbył studia przyrodnicze w Dorpacie, uzyskując stopień kandydata nauk, potem jako wolny słuchacz studiował hodowlę w Halle i rolnictwo na UJ. Po ukończeniu studiów zamieszkał w przekazanym mu przez rodziców maj. Košmin, którym gospodarował wprowadzając wiele udosko-

Stanisław Czekanowski

nał hodowlanych. Wykorzystując turbiny wodny młyn, zelektryfikował w 1915 dwór, budynki gospodarcze i czworaki. Prowadził równocześnie działalność społeczną i samorządową.

Razem z W. Meylertem i A. Wieniawskim współpracował z redakcją „Gazety Rolniczej”. Od 1895 był członkiem Sekcji Rolnej Tow. Rolniczego, a w l. 1899–1907 sekretarzem Zarządu tej Sekcji. Z chwilą utworzenia CTR w 1906 został sekretarzem jego Zarządu (drugim sekretarzem był A. Wieniawski, prezesem Seweryn ks. Czetwertyński). Pełnił także obowiązki sekretarza Rady Centralnego Wydz. Kółek Rolniczych oraz wiceprezesa Tow. Rolniczego pow. grójeckiego. W l. 1914–1915 był członkiem Centralne-

go Komitetu Obywatelskiego (byli nimi również m.in. S. Czetwertyński, W. Grabski, S. Wojciechowski). Od 1915 był członkiem Rady Nadzorczej RGO (prezes — Adam Ronikier), wspomagał tzw. gniazda sieroce. W miesiącach letnich 1916–1918 przyjmował w swoim majątku grupy sierot wojennych wraz z opiekunami. Był czł. Państw. Rady Samorządowej, czł. Rady Nadzorczej Państw. Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, Członkiem Rady Wojewódzkiej Warszawskiej. Wygłaszał wiele odczytów na tematy rolnicze, propagował zakładanie sadów w pow. grójeckim. W święto 3 Maja 1923 odznaczony Orderem Odrodzenia Polski „za wieloletnią i gorliwą pracę w instytucjach samorządowych i społecznych”. W 1927 przekazał gospodarowanie majątkiem synowi Jerzemu, rozpoczynając pracę w Min. Rolnictwa (dyrektor Wydziału Wytwórczości Roślinnej, potem urzędnik do szczególnych zleceń Ministra). Był również komisarzem rządowym Izby Rolniczej wołyńskiej i kieleckiej, a w l. 1933–1944 prezesem Tow. Rolniczego Hrubieszowskiego.

Po wojnie, w l. 1945–1950 S. Cz. mimo podeszłego wieku pracował w pełnym wymiarze godzin w Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie (produkcja roślinna). Następnie zamieszkał w Poznaniu u brata, prof. J. Czekanowskiego. Do końca długiego życia był bardzo czynny, utrzymywał kontakty osobiste i korespondencyjne z wieloma ludźmi. Świadectwo jego zainteresowań historią i geografią — biblioteka i ogromny zbiór cennych map — przypadło podczas reformy rolnej. Namówiony przez pisarkę Marię Dąbrowską, ok. 1950 zaczął pisać swoje wspomnienia: „Roczniki długiego żywota mego”. Zmarł w Poznaniu w wieku 95 lat, do końca sprawny umysłowo. Pochowany w grobie rodzinnym w Worowie k. Grójca.

Dzieci: 1. Jerzy, mgr inż. rolnik (dyplom SGGW w 1925), walczył w 1920. Żołnierz ZWZ — AK, pseud. „Godziemba”, „Wincenty”. W 1945 więziony przez NKWD w obozie w Rembertowie, potem w więzieniach PRL. Za działalność podczas okupacji w Delegaturze Rządu RP skazany w 1951 na karę śmierci, zamienioną dzięki staraniom na dożywocie. Zwolniony w czerwcu 1956 i w roku następnym sądownie zrehabilitowany; 2. Maria (1904–1927), studentka medycyny; 3. Anna (1904–1966), ukończyła historię, a następnie wstąpiła do Zakonu ss. Urszulanek Matki Ledóchowskiej; 4. Krystyna (ur. 1911) za S. Garczyńskim.

Dok.: S. Czekanowski, *Roczniki długiego żywota mego*, mpis, depozyt w Ossolineum; *Warszawa w pamiętnikach pierwszej wojny światowej*, oprac. K. Dunin-Wąsowicz, W. 1971, s. 286, 552; *Dzienniki Marii Dąbrowskiej*, t. I–V, W. 1988.

Barbara Czekanowska–Bukowiecka

DASZEWSKI TADEUSZ MARIAN h. Mścigniew (11.06.1882–6.03.1972), wł. maj. Nowa Wieś (pow. grójecki), pomolog. Syn Michała Kajetana i Gabrieli z Pągowskich. Ur. w Brzuminie (pow. grójecki).

Organizator i założyciel sadów owocowych w Nowej Wsi. W l. 1918–1926 współorganizator Polskiego Komitetu Olimpijskiego i Sportu Jeździeckiego w Polsce. Rotmistrz 3 P. Uł. Śląskich z Tarnowskich Gór. Zm. w Warszawie.

Oż. 1^ov. z Heleną Dąbrowską (w 1908), ich dzieci: 1. Andrzej, 2. Gabriela; 2^ov. z Ireną Marią Korybut–Daszkiewicz z Woli Prażmowskiej (w 1933).

Kludia Maria Daszewska–Sajnog

DEMBIŃSKA MARIA z MICHAŁOWSKICH h. Jasińczyk (22.06.1866–22.02.1938), wł. maj. Witkowice (pow. ropczycki). Córka Józefa i Idalii z Mężyńskich h. Jasińczyk. Józef M. był posłem do Sejmu Krajowego i zasiadał w Izbie Panów, matka pochodziła z Podola, z okolic Humania. Ur. w Witkowicach, majątku ojca.

Rodzeństwo: **1.** Ludwika, **2.** Helena, **3.** Juliusz, **4.** Józef, **5.** Henryk, **6.** Antoni.

M. D. wychowana została w atmosferze patriotycznej i religijnej. W 1889 poślubiła Ludwika Dembińskiego h. Nieczuja (ur. w 1863) z Gór w pow. pińczowskim (2740 ha). Dwór w Górach łączył w sobie patriarchalny starodawny obyczaj polski z wysoką kulturą religijną, umysłową i towarzyską. Ciosem była śmierć córki Ludwika, która zmarła w wieku 3 lat na nieuleczalny wówczas koklusz. Jednocześnie u męża wystąpiły objawy gruźlicy. Mimo intensywnego leczenia zmarł on w 1910. M. D. została sama z sześciorgiem dzieci w wieku od 7 do 12 lat, zmuszona zająć się dwoma majątkami: Górami Dembińskich i Witkowicami (2418 ha), odziedziczonymi po rodzicach Michałowskich.

Wybuch wojny 1914 zastał M. D. z dziećmi w Górach; najstarszy syn Juliusz został powołany do wojska austriackiego; po przeszkoleniu w czerwcu 1915 poszedł na front i zginął w jednej z pierwszych bitew w Besarabii. W czerwcu 1914 wojska austriackie zajęły Góry. M. D. wysłała trzech synów, mających 16, 14 i 11 lat, do konwiktów oo. Jezuitów w Feldkirch na granicy austriacko-szwajcarskiej, aby im zapewnić normalną naukę. Lata wojny spędziła w Górach z córkami, później i z synem Józefem, którego trzeba było zwolnić ze szkoły, by pomagał matce i siostrom. Dwór w Górach, otwarty dla pozbawionych własnych domów, gościł licznych bliższych i dalszych krewnych przez całe lata wojny. Jednocześnie M. D. szczególną troską otaczała ludność wsi Góry i okolic, rodziny z dziećmi pozbawione mężczyzn zabranych do wojska rosyjskiego oraz zarekwirowanych koni, walczące z trudnościami, a często popadające w nędzę. Tu otwierało się pole działania M. D. i jej gorącego serca. Mimo że sprawy majątkowe bardzo ją absorbowały, znajdowała zawsze czas na pomoc ludziom nieszczęśliwym — dotkniętym biedą czy innymi nieszczęściami — „była obłożona ludzkim cierpieniem i ludzką niedolą” — jak pisała o niej we wspomnieniu pośmiertnym Zofia Starowieyska-Morstinowa — „Tłumy biedaków, które od wczesnego ranka wystawały na podwórku z tyłu domu w Górach, były właściwie symbolem całego jej życia, symbolem jej duszy wiecznie obłożonej przez wszystkich, którzy cierpieli (...) żaden biedny, żaden cierpiący nie mógł się dla niej nigdy stać częścią organizacyjną, numerem czy liczbą — każdy pozostawał zawsze jej najbliższym znajomym”.

Wychowana w tradycjach niepodległościowych, w tymże duchu wychowywała dzieci. W 1919 syn Józef został ranny w walkach w Małopolsce Wsch. Wyleczony, zgłosił się w 1920 z powrotem do wojska, a młodszy Henryk poszedł w jego ślady; gdy najmłodszy 17-letni syn M. D. Antoni oświadczył, że zamierza zgłosić się na ochotnika — bez wahania udzieliła mu pozwolenia. W pamiętniku zanotowała: „szczerze wyznając, że gdy szli na front, zawsze odczuwałam bardziej uczucie dumy z mych synów i entuzjazmu niż obawę o nich”. W uznaniu jej szeroko zakrojonej działalności na rzecz ludzkiej biedy, została odznaczona orderem papieskim Pro Ecclesia et Pontifice oraz Złotym Krzyżem Zasługi. W 1930 M. D. opuściła Góry, nie chcąc swoją obecnością zawadzać synowi Józefowi, i przeniosiła się do Krakowa, zamieszkując w klasztorze ss. Sercanek, gdzie nadal prowadziła działalność charytatywną. Tam zmarła i została pochowana w grobowcu rodzinnym w Górach.

Dzieci: **1.** Juliusz (1891–1915), powołany do wojska austriackiego zginął w 1915; **2.** Maria (1893–1985), wł. maj. Iwierzyce (pow. ropczycki), za Ludwikiem Starowieyskim; **3.** Helena (1895–1947), wł. maj. Gnojnica (pow. ropczycki), za Alfredem Morstinem; **4.** Józef (1897–1954), studiował rolnictwo w Krakowie, potem gospodarował w maj. Góry, żonaty z Anną Górską, separacja; **5.** Ludwika (1898–1901); **6.** Henryk (1900–1949), wł. maj. Witkowiec, prof. prawa międzynarodowego KUL — żonaty

z Jadwigą Szeptycką; 7. Antoni (ur. 1903), wł. maj. Michałów i Góry (od 1939), inż. elektryk, żonaty z Katarzyną Szeptycką.

Dok.: *Ziemiaństwo polskie 1920–1945*, s. 151; *Spis ziemian, woj. kieleckie i krakowskie*, s. 29.

Antoni Dembiński (M. D.)

DOBROWOLSKA JANINA MARIA z KLOTTÓW h. własnego (10.06.1906–29.01.1994), współwł. maj. Miory (pow. brasławski), córka ↗ Jana i Heleny ze Swiatołdycz Kisielów. Ur. w Wilnie.

Studiowała na Wydz. Humanistycznym USB w Wilnie. Poślubiła Stanisława Dobrowolskiego h. Doliwa z maj. Łuka na Wołyniu. Miała z nim dwoje dzieci. Rozwiedziona od 1937.

Po śmierci ojca w 1932 objęła Miory i gospodarzyła w nich razem z matką. Wykorzystując piękne położenie majątku — usytuowanego tuż nad własnym jeziorem Woron, łączącym się rzeczką Morzycą z szeregiem innych jezior — i urok kilkusetletnich dębów, lip i klonów, pobliskiego lasu świerkowo-brzozowego, prowadziła z wielkim powodzeniem pensjonat. Ponieważ okolice Mior były rozległym zagłębiem uprawy lnu, zbudowała suszarnię i międlnię lnu, przedsięwzięcie bardzo dochodowe przy niedużych nakładach finansowych. J. D. była aktywnym członkiem Komisji Rewizyjnej ZZ pow. brasławskiego oraz założycielką i prezeską ZZ tegoż powiatu, działała też na rzecz Macierzy Szkolnej w miasteczku Miory (z którym przez rzekę Miorzycę sąsiedował jej majątek).

Wojna zastała J. D. w Miorach, skąd 17.09.1939, po wkroczeniu wojsk sowieckich do Polski, uciekła z rodziną na Litwę. Opuściła dom zasobny i pięknie umeblowany — salon w stylu biedermeier, stare czeczotki, mahonie, duża biblioteka, salon jadalny w ciemnym dębie, dużo sreber, wartościowej porcelany itp. Opuściła majątek w 45 minut, gdyż Miory były położone o 20 km od granicy z ZSRR. Na Litwie znalazła z rodziną schronienie i wielką życzliwość w maj. Birżniany na Żmudzi u pp. Gorskich. Po wkroczeniu wojsk sowieckich na Litwę w połowie czerwca 1940 wyjechała do Wilna i prowadziła ze znajomymi sklep komisowy, dzieci zaś uczęszczały do VI kl. szkoły powszechnej, polskojęzycznej z obowiązkowym językiem rosyjskim i litewskim. W tym czasie Litwa została wcielona do ZSRR jako 13. republika ze stolicą w Wilnie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w czerwcu 1941 na Wileńszczyznę J. D. zostawiła rodzinę w Wilnie, a sama udała się wozem konnym do Mior — odległym od Wilna o 250 km. Tę trasę powtórzyła jeszcze czterokrotnie jesienią 1941 i zimą 1942, podróżując sama wozem lub saniami, dowożąc rodzinie w Wilnie żywność.

Majątek zastała w ruinie. Część budynków — spichrz, obora, chlewnia i suszarnia lnu — została rozebrana i częściowo wywieziona do miasteczka Miory, gdzie miały służyć za materiał do budowy hotelu — nigdy niewybudowanego. W domu ulokowano szkołę. J. D. zastała dom pusty, bez mebli, nie było także inwentarza, płotów, a pola orano ciężkimi traktorami nocą przy reflektorach, gdyż w dzień reperowano zniszczone maszyny. Część starych drzew i sadu wycięto — zasłaniały szkołę. J. D. powoli odzyskała trochę swoich rzeczy, wracała częściowo dawna służba i robotnicy. W tym czasie Niemcy organizowali zarząd majątkami i zatrudniali właścicieli (o ile tacy byli) jako zarządców. J. D. z ramienia władz niemieckich jako *verwalter* kierowała gospodarką swego majątku. Krowy, konie, świnie, ziarno siewne, sadzeniaki ziemniaków i maszyny rolnicze dostarczane były przez władze niemieckie. Zatrudnienie w majątku chroniło przed wywózką do pracy przymusowej, miejscowi chłopcy podejmowali je więc chętnie, mimo niskich płac. Pożytek z tych inwestycji był dla Niemców niewielki, gdyż majątki nie oddawały niemal nic, tłumacząc się złymi zbiorami i rabunkami dokonywanymi przez partyzantów sowieckich.

W 1942 na terenie powiatu brasławskiego rozpoczęła działalność organizacja dywersyjna AK „Wachlarz”. Jedną z baz „Wachlarza” znajdowała się w Miorach. Po jego likwidacji w grudniu 1942, ci którzy ocalili, zasilili partyzantkę AK. Od jesieni 1941 J. D. ukrywała w swym majątku Tadeusza Perkowskiego (pod fałszywym nazwiskiem Myszkowski), wyższego urzędnika MSZ, a ostatnio przed wojną wicekomisarza Wolnego Miasta Gdańska. Perkowski zdołał uciec z Gdańska na Litwę i schronił się m.in. w Miorach. W czerwcu 1942 pojechał do swego kuzyna, do maj. Ustronń, odległego o 20 km od Mior. Został tam wraz ze swym kuzynem Józefem Łopacińskim zamordowany przez bandę sowiecką 26.06. Matka i dzieci J. D. przyjechały do Mior wiosną 1942. Rodzina pomagała w prowadzeniu gospodarstwa. Szczególnie pomocny okazał się 13-letni syn Kazimierz, znający dobrze język niemiecki (przed wojną była we dworze bona Niemka). Został on zatrudniony jako pomocnik matki z pensją i przydziałami. Był najmłodszym pracownikiem Ostlandu. Gdy spotęgowała się działalność band sowieckich w okolicach Mior, J. D. z matką i dziećmi wyjechała w październiku 1943 do Wilna — przez Łotwę, by uniknąć spotkania z partyzantką sowiecką. Wtedy J. D. rozstała się z Miorami na zawsze.

W 1945 w ramach „repatriacji” wyjechała z rodziną z Wilna do Szczecina, a następnie osiadła w Warszawie. Pracowała do emerytury w różnych instytucjach państwowych. J. D. i jej rodzina nigdy nie pogodzili się z wprowadzeniem w Polsce władz komunistycznych i nigdy nie poszła na żadne kompromisy. Zm. w Warszawie.

Dzieci: **1.** Maria, ukończyła studia ekonomiczne i poślubiła lekarza Bogdana Pałuckiego h. Poraj; **2.** Kazimierz (zm. 1995) studiował polonistykę i socjologię. W 1949 r. aresztowany przez UB w Łodzi. Dzięki pomocy dr Aliny Erdmanowej — pochodzącej z Brasławszczyzny, a zamieszkałej po wojnie w Olsztynie — uniknął procesu i po kilku miesiącach został wypuszczony na wolność. Przez wiele lat obracał się w środowisku dysydentów, czego następstwem była bliska współpraca z KOR i kolportaż wydawnictw II obiegu, a następnie czynny udział w NSZZ Solidarność. Był też przedstawicielem na Polskę Polcul Foundation z Australii oraz założycielem i wieloletnim wiceprezesem Tow. Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. Od 1989 był pracownikiem Senatu, jako sekretarz Komisji ds. Emigracji i Polaków za Granicą. Zmarł w Warszawie.

Dok.: Materiały i wspomnienia rodzinne.

Maria Pałucka

DOBROWOLSKI BOLESŁAW (1884–2.04.1944), wł. maj. Osieki (pow. Rawa Ruska), inż. chemii i rolnik. Syn Zenona i Michaliny z Łukasiewiczów (zm. 28.02.1937). Wnuk Wincentego i Ludwika z Łysakowskich. Ur. w maj. rodzinnym Kolińce (pow. tłumacki).

Rodzina Dobrowolskich wywodziła się z okolic Żytomierza na Ukrainie. Dobra, które matka Zenona D. Ludwika Łysakowska odziedziczyła po swej babce Barbarze Karsznickiej i wniosła później swemu mężowi jako wiano, obejmowały maj. Przybyłów (ok. 1000 ha), Kolińce (ok. 800 ha), oba w pow. tłumackim, i połowę Baligrodu (ok. 2500 ha) w pow. liskim (Sanockie). Dobra te liczyły ok. 4300 ha ziemi ornej i lasów. Po śmierci ojca, Wincentego zgodnie z jego życzeniem, Zenon D. podzielił całość dóbr między pięcioro rodzeństwa. Zenon D. osiadł w Kolińcach. W późniejszych latach majątki te na skutek klęsk żywiołowych i kryzysu w rolnictwie przeszły w obce ręce.

Rodzeństwo: **1.** Ludwika (1879–15.12.1956), s. niepokalanka w Jazłowcu. Jako siostra Zenona została wybrana przełożoną generalną zgromadzenia, pełniła tę funkcję przez 20 l. Jej zasługą było przeprowadzenie w zgromadzeniu reformy, umożli-

wiającej siostrzynie zakonnej ubieganie się o dyplomy państwowe i studiowanie na uniwersytetach. Na Wołyniu i Wileńszczyźnie otworzyła kilka domów misyjnych. W czasie II wojny światowej, po zamknięciu szkół w Szymanowie, Jarostawiu i Nowym Sączu, siostry rozpoczęły tam tajne nauczanie. Po powstaniu warszawskim Matka Zenona otworzyła w Szymanowie szpital i schronisko dla mieszkańców Warszawy, a po 1945 założyła placówki opiekuńcze w Wałbrzychu i Kościerzynie. Zm. w Szymanowie i tam pochowana; 2. Jerzy (1882–1941?), wł. maj. Siedliska (pow. lwowski). W czasie I wojny światowej walczył na frontach rosyjskim i włoskim. W czasie II wojny światowej mianowany przez W. Sikorskiego komendantem podziemia na okręg pld.–wsch. Po wejściu Sowiec do Lwowa 22.09.1939 został aresztowany, a w 1941 wywieziony w głąb Rosji. Ślad po nim zaginął. Dopiero w 1943 jego żona dowiedziała się, że po poszukiwaniach w ZSRR komisja stwierdziła, że J. D. zmarł w czasie transportu i został pochowany w okolicach Charkowa; 3. Bronisława (1883–1967), matka Jadwiga, dominikanka, misjonarka w Trynidadzie (Małe Antyle). Zm. we Francji; 4. Maria (1886–1969), żona Augusta Chorośnickiego, wł. maj. Chorośnica (pow. mościcki). We wrześniu 1942 aresztowana przez Niemców we Lwowie, następnie wywieziona do Majdanka, w lipcu 1943 do Ravensbrück. Zm. w Krakowie; 5. Zbigniew (1894–1899), zm. tragicznie.

B. D. ukończył Wydz. Chemii PLw. i Wyższą Szkołę Rolniczą w Dublinach. Po ślubie z Janiną Oskierczanką objął maj. Osiki (700 ha ziemi ornej i lasów), który dostał w spadku po stryju Alfredzie. Wybuch I wojny światowej zastał rodzinę Dobrowolskich w Osiekach. Kiedy armia austriacka wycofała się z Galicji, a na Podole wkroczyli Rosjanie, rozpoczęły się grabieże majątków, rekwirowanie bydła i koni. Za wystąpienia przeciw nowej władzy B. D. został aresztowany; po interwencji zwolniony, a w styczniu 1915 aresztowany ponownie i skazany na karę śmierci, którą na skutek zabiegów Aleksandra Ponińskiego, wuja B. D., zmieniono na dożywotnie zesłanie na Syberię. W styczniu tr. B. D. został wysłany do Barnaulu nad Obem. Po kilku miesiącach dołączyła do niego żona. Na zesłaniu w Baumaule urodziła się ich córka Irmina. W jej uroczystym chrzcie wzięli udział liczni zesłańcy. Po wybuchu rewolucji w Rosji B. D. z żoną i roczną córeczką uciekli do kraju. Osieki zostały kompletnie zdewastowane, zamieszkali więc we Lwowie u rodziny. Tu urodziła się druga córka Jadwiga. W 1920, gdy do Warszawy zbliżali się bolszewicy, B. D. zgłosił się do ochotniczego oddziału mjr. Feliksa Jaworskiego i wziął udział w walkach na froncie wschodnim. Po śmierci żony w 1922 B. D. zostawił córki w Mianowicach w pow. miechowski u siostry żony. Sam zajął się skupem koni dla wojska, później objął zarząd lasów państwowych na Wileńszczyźnie, a w końcu przyjął posadę administratora w Motkowicach (pow. jędrzejowski) w majątku Stanisława Górskiego.

W 1926 ożenił się ponownie z młodszą od niego o 18 lat Izabellą Chwalibożanką. Dwa lata później przejął od teścia Władysława Chwaliboga zarządzanie maj. Pawłowice w pow. garwolińskim. Był doskonałym rolnikiem. Mimo kryzysu gospodarczego i klęsk elementarnych oddłużył majątek, zwiększył pogłowie bydła, zakupił potrzebne maszyny rolnicze (traktor, młockarnię), poprawiając ogólny stan gospodarki. B. D. cieszył się dużym szacunkiem i autorytetem. Przez kilka lat, do wybuchu II wojny światowej, pełnił funkcję prezesa regionalnego ZZ. Był też honorowym prezesem CK i członkiem kilku rad nadzorczych. Jego hobby to medycyna — lubił i umiał leczyć.

We wrześniu 1939 rodzina B. D. wyruszyła do Wilczysk k. Żelechowa (pow. łukowski), majątku Sokołowskich, kuzynów żony. Tam podczas bitwy zginęła w ogniu stadnina B. D. W tym czasie w Pawłowicach panował spokój. We dworze stacjonowali niemieccy lotnicy. Po kapitulacji Warszawy B. D. z fernalami i ekonomem wyruszył

pieszo z Wilczysk do Pawłowic, a wkrótce przybyła tam również jego żona z dziećmi. W grudniu 1939 w Pawłowicach znalazła się siostra Izabelli Alina z córką Krystyną.

W latach okupacji dwór w Pawłowicach, podobnie jak inne dwory w sąsiedztwie, stał się miejscem schronienia dla ludzi pozbawionych dachu nad głową i ukrywających się przed aresztowaniem. We dworze odbywało się tajne nauczanie. Organizowano różne formy pomocy dla więźniów w obozach koncentracyjnych, wspomagano żywnością oddziały partyzanckie. B. D. uczestniczył m.in. w działaniach organizacji „Uprawa”. W czerwcu 1940 aresztowano B. D. Odwieziono go do Sędziszowa, później do Jędrzejowa, a następnie z wieloma innymi więźniami do Kielc. Siedział w celi z margrabią Aleksandrem Wielopolskim z Chrobrza, Ignacym Sucheckim z Rakoszyzna i dwoma adwokatami z Kielc. Żona odwiedzała go i przywoziła żywność i bieliznę. W połowie lipca tr. B. D. został wywieziony pociągiem towarowym w kierunku Częstochowy. W końcu sierpnia przysłał wiadomość, że jest więźniem obozu Oranienburg–Sachsenhausen, nr ewid. 27914. Żona wraz z margrabiną Wielopolską rozpoczęły starania o uwolnienie mężów. W końcu listopada 1940 B. D. wrócił z obozu w b. złym stanie zdrowia. Dzięki intensywnej kuracji jego liczne rany zagoiły się, ale zdrowia nie odzyskał. Po dwóch zawałach serca zmarł 2.04.1944. Jego pogrzeb, który zgromadził wielki tłum ludzi, był manifestacją uznania i wdzięczności. Po powstaniu warszawskim do Pawłowic oprócz rodziny zjechało wielu przyjaciół i znajomych, ogółem ok. 30 osób. Po 1945 rodzina B. D. zamieszkała w Krakowie.

B. D. był dwukrotnie żonaty. Pierwsza żona — Janina Oskierczanka (zm. 1922) z Wodowicz (gub. mińska) była córką Pauliny Oskierczyny, kuzynki Józefa Piłsudskiego. Ich dzieci: 1. Irmina (ur. 1918 na Syberii); 2. Jadwiga (ur. 1919 we Lwowie), za Siemieńskim. Druga żona — Izabella, młodsza o 18 lat, była córką Władysława Chwaliboga i Jadwigi z Bądryńskich. Ich dzieci: 3. Władysław (ur. 1927), w czasie okupacji mając 15 lat uczestniczył w akcjach ZWZ–AK, abs. PG; 4. Jerzy (ur. 1928), abs. psychologii i ekonomii UP, 5. Andrzej (ur. 1938).

Dok.: J. Dobrowolska–Siemieńska, *Żywe votum*, P. 1987 (książka napisana na podstawie listów Matki Jadwigi — dominikanki). Wspomnienia rodzinne.

Jadwiga Dobrowolska–Siemieńska (D. Rz.)

DZIEDUSZYCKI JERZY KAROL MAURYCZY hr. h. Sas (28.01.1885–24.08.1922), spadkobierca majątków rodzinnych. Syn Klemensa (1856–1923), wł. Martynowa Starego i Nowego z Sadową, Podłuża i Marketyńców (pow. sokolski), i Marii Prospery z Jarmutowskich h. Prus III (1866 we Lwowie – 1950 we Lwowie). Ur. w Załanowie.

Po studiach na ULw. (dr praw) J. D. nie osiadł w dobrach rodzinnych, lecz podjął pracę w administracji państwowej. Mianowany 1907 szambelanem papieskim, Kawaler Orderu św. Grzegorza, attaché i sekretarz w Ministerstwie Finansów Austro–Węgier. W czasie wojny przydzielony jako przedstawiciel władzy cywilnej (1917/1918) do austriackich władz wojskowych przy Stanisławie Szeptyckim, generale–gubernatorze lubelskim. W 1919 uczestniczył w obronie Lwowa na Poczcie Głównej. Po uzyskaniu niepodległości podjął pracę w MSZ jako radca i wicedyr. departamentu administracyjnego i protokołu. Uczestniczył w przygotowaniu pierwszej wizyty w Polsce króla Ferdynanda i jego żony, królowej rumuńskiej. Odznaczony Wielką Wstęgą Wielkiej Gwiazdy Rumuńskiej. Po śmierci teścia Teodora Serwatowskiego w 1918, małżeństwo objęło dobra Korczmin, Rajtarowice i Caryńskie, którymi zarządzała żona J. D. Kolekcjoner i bibliofil, do 1939 przechowywał w domu we Lwowie zbiór rękopisów i dokumentów historycznych z podpisami królów, inkunabuł *Kroniki świata* Hartmana Schedla z 1493 r., złoty medal upamiętniający podpisanie unii lubelskiej i wiele

innych pamiątek. J. D. przyjaźnił się z Jackiem Malczewskim i Władysławem Reymontem.

Oż. 26.10.1912 w Krakowie z ⇒ Felicją Marią Magdaleną z Serwatowskich (1888–1981).

Dzieci: **1.** Franciszek (1913–1926), uczeń oo. jezuitów w Chyrowie; **2.** Maria Magdalena, pseud. AK „Jałowiec” (1916 we Wiedniu – 1999 w Kamionce k. Warszawy). Poślubiła 24.06.1939 we Lwowie Jana Teodora Ignacego Serwatowskiego (1912–1990). Ukończyła szkołę średnią Sacré Cœur w Zbylitowskiej Górze, a następnie Wyższe Kursy Rolnicze im. Turnaua we Lwowie w 1938. Odbyla praktyki rolne w majątkach Jaruzelskich, Fudakowskich, Plucińskich i Jarochońskich. Po ich ukończeniu gospodarowała w majątku matki Felicji w Rajtarowicach. W okresie studiów należała do „Odrodzenia”. Po mobilizacji męża i wybuchu wojny pracowała w szpitalu wojskowym im. Jana III Sobieskiego na Łyczakowie we Lwowie jako pielęgniarka. Po 17.09.1939 zatrudniana była w majątkach na Zamojszczyźnie — w Łabuniach u Kazimierzostwa hr. Szeptyckich i w Krasnobrodzie u Kazimierzostwa Fudakowskich. Od września 1940 do lipca 1944 pracowała także, pod pseud. „Jałowiec”, w Wojskowej Służbie Kobiet podległej Komendzie Rejonu „Młoczek” AK w Krasnobrodzie. Po wojnie pracowała w Warszawie w Miastoprojekcie, do 1956, po czym zajęła się wychowaniem trojga dzieci, a 1967 podjęła pracę w bibliotekach publicznych na Żoliborzu. W l. 1957–1985 odbyła szereg podróży do matki i siostry w Londynie oraz do rodziny w Austrii, Belgii, Francji i Grecji. Od 1976 na emeryturze pomagała wychowywać wnuki. Od 1980 wspierała utrzymanie kościołów na Litwie, Białorusi i Ukrainie. W 1989 obchodziła z mężem Złote Gody — wspólnie z trojgiem dzieci i 12 wnukami. W 1993 odwiedziła wraz z częścią rodziny Lwów, gdzie z siostrą Urszulą współfinansowała odbudowę grobowca Dzieduszyckich. Ostatnią jej wolą było, by miast kwiatów na jej grób złożyć ofiarę na kształcenie uczennic ze Wschodu w Liceum ss. Zmartwychwstańców w Warszawie; odznaczona w 1980 przez papieża krzyżem Pro Ecclesia et Pontifice za ratowanie Najświętszego Sakramentu w czasie działań wojennych na Lubelszczyźnie; **3.** Urszula (ur. 1919 w Zakopanem), ukończyła 1938 szkołę średnią Sacré Cœur w Zbylitowskiej Górze i rozpoczęła naukę na Kursach Rolniczych im. Turnaua we Lwowie oraz kursach pielęgniarskich. Wywieziona w kwietniu 1941 wraz z matką do Kazachstanu, pracowała przy wykuwaniu kilofami nowego koryta rzeki, następnie m.in. jako traktorzystka. W sierpniu 1941 dotarła do sztabu Armii Polskiej w Jangulu. Przy pracy w szpitalu wojskowym w Guzar zachorowała na tyfus plamisty, po czym na malarię tropikalną. Z Pahlawi skierowana do Iraku, następnie do Teheranu, gdzie przeniesiono ją na własną prośbę z wojska do grona siostr CK. Pracowała kolejno w szpitalu polowym w strefie Gazy, w przychodni dla Polaków w klasztorze oo. Ratisbon i szpitalu dla polskich cywilów w Tyberiadzie. Po cofnięciu przez Anglików uznania rządowi polskiemu w Londynie, formalnie zwolniona z pracy, wraz z wszystkimi innymi siostrami PCK w tym szpitalu, opiekowała się chorymi, nie pobierając wynagrodzenia. W grudniu 1947 wraz z matką Felicją przybyła do Anglii i podjęła pracę w przychodni lekarskiej polskiego obozu w Keldon–Essex. W sierpniu 1948 po ukończeniu kursu dla sekretarek, pracowała w biurze podróży „Thomas Cook” w Londynie aż do śmierci matki w 1981, po czym w księgarni polskiej „Veritas”. Znana w środowiskach polskich w Londynie i wśród rodaków w kraju z działalności charytatywnej, udzielała się m.in. w biurze „Medical Aid for Poland”. Od 1989 odwiedza Polskę corocznie. Wspomnienia z czasów wojny nagrała dla Polskiego Radia w Warszawie oraz spisała w formie „Listów z Kazachstanu”. Pamiątki dotyczące Serwatowskich przekazała rodzinie w Polsce.

Dok.: *Od klejnotu herbowego do przysmaku rodowego* (opracowanie genealogiczne rodziny Serwatowskich), W. 1997; W. Serwatowski, F. Kiersnowska, M. Żółtowska, *Maria Serwatowska, pożegnanie*, „Gazeta Wyborcza” z 21.05.1999; W. Serwatowski, „Summa genealogiczna Rodziny Serwatowskich h. Jastrzębiec”, mps, W. 1999; Dokumenty rodzinne i wspomnienia Urszuli Dzieduszyckiej.

Władysław Serwatowski (J. Sz.)

DZIEDUSZYCKA FELICJA MARIA MAGDALENA hr. z SERWATOWSKICH (22.07.1888–21.11.1981), wł. dóbr Korczmin (pow. Rawa Ruska), Rajtarowice (pow. samborski) i Caryńskie (pow. sanocki). Córka Teodora Alfreda Serwatowskiego h. Jastrzębiec (1837 w Odessie – 1918 we Lwowie) i Henryki Stefanii Skarbk Kruzszeńskiej h. Habdank (1850 w Chrobowie – 1888 w Meranie). Ur. w Jezioranach (pow. reszelski).

Ukończyła szkoły Sacré Cœur we Lwowie i Wiedniu.

Poślubiła 26.10.1918 w Krakowie → Jerzego Karola Maurycego hr. Dzieduszyckiego.

Z powodzeniem administrowała trzema majątkami odziedziczonymi po ojcu i ciotce. Korczmin miał 307 ha użytków rolnych częściowo zmeliorowanych po I wojnie światowej, 295 ha lasu mieszanego, gorzelnię o kontyngencie 149 hl i od 1928 oborę zarodową bydła rasy czerwonej polskiej. W Korczminie zachował się dawny areszt pańszczyźniany, wiekowa cerkiew drewniana i korytarz podziemny, zapewne schronienie w czasach tatarskich zagonów. Poprzez częściową parcelację F. D. stworzyła polską kolonię z polską szkołą i kółkiem rolniczym. Obchodzono tu święto 3 Maja (1935) z udziałem władz, delegacji, banderii włościańskich i polskiej ludności powiatu. W l. 1933–1936 Korczmin, leżący w strefie sabotażowej Sokal–Żółkiew, był czterokrotnie odbudowywany po wzniecanych corocznie pożarach.

Rajtarowice położone przy linii kolejowej Sambor–Chyrów miały 448 ha użytków rolnych zmeliorowanych przed I wojną światową, 515 ha lasu mieszanego i gorzelnię o kontyngencie 136 hl. Produkowano tu też renomowane koce, dostarczane do lwowskich szpitali i zakładu dla umysłowo chorych w Kulparkowie. Niegdyś własność Rajtarowskich, później Ustrzyckich (lokowali tu funkcjonujące czas jakiś miasteczko) i innych rodzin polskich, po rozbiorach należały do Władysława Rozwadowskiego, wielkiego koniuszego dworu austriackiego, znakomitego hodowcy konia arabskiego. Nabyte zostały w 1. połowie XIX w. przez Wojciecha Serwatowskiego, dziadka F. D. Widok dworu (całkowicie zniszczonego w l. 1914–1918) ukazał Wojciech Kossak w scenie z okresu bałagulskiego. Z zabytków do 1940 zachował się tylko dwustuletni, murowany wiatrak. W obu wymienionych majątkach F. D. zatrudniała wg miesięcznika „Rolnik” z 1936 ok. 42 ordynariuszy, 70 robotników sezonowych (przy przeciętnej płacy 650 zł rocznie) i 7 urzędników gospodarczych.

Caryńskie stanowiło leśny rewir górski — ok. 700 ha wraz z połoninami. Tutaj, podobnie jak w Rajtarowicach, podejmowano próbnе wiercenia w poszukiwaniu ropy naftowej.

Wywieziona przez NKWD 14.04.1940 do Kazachstanu zachowała w najtrudniejszych warunkach optymizm życiowy. Udało się jej, wraz z córką Urszulą, wyostać przez Persję, Irak i Palestynę (gdzie przebywały do 1947) do Londynu, skąd utrzymywała stały kontakt z córką Magdaleną w Warszawie i cioteczną siostrą Felicją Skarbkową (zm. w 1963 w Krakowie). Należała do brytyjskiego królewskiego koła rodzin arystokratycznych. Wnukom przekazała w 1969 trzy parcele w Białolecie Dworskiej, otrzymane w l. 20. XX w. od rodziny Reyów jako ekwiwalent pożyczki. Zmarła w Londynie, pochowana na cmentarzu Gunnarbury.

Dzieci: zob. biogram Jerzego H. M. Dzieduszyckiego.

Dok.: K. Jasiewicz, *Zagłada polskich kresów. Ziemiaństwo polskie na kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej pod okupacją sowiecką 1939–1941*, W. 1997; K. Grodzicka, *Polskie groby na cmentarzach Londynu*,

K. 1995; A. Mamoń, *Cudowna ikona z Korczmina*, „Gość Niedzielny” 8/1996; Reprodukacja portretu F. D. w „Art & Bussines” 4/1998.

Władysław Serwatowski

DZIERZBICKA JÓZEFA Z LEWANDOWSKICH (1872–1960), współwł. maj. Niegów (pow. radzyński). Córka Floriana, prof. uniw. w Kazaniu, i Zofii z Czechowiczów z Kołodna (pow. święciański).

Rodzeństwo: **1.** Adelajda (zm. 1940), niezamężna; **2.** Wanda (zm. 1963) za Mieczysławem Pińskim, lek. med.; **3.** Maria (zm. 1960) za → Karolem Soroko, lek. med., wł. maj. Czuczelice (pow. postawski).

J. D. poślubiła Stanisława Mariana Starżę–Dzierzbickiego h. Topór (1862–1920), syna Ignacego i Florentyny z Kobyleckich, farmaceutę, wł. apteki w Warszawie. Obojgu Dzierzbickim krewna Józefa Paulina Orłowska zapisała maj. Niegów, którego współwł. po jej śmierci w 1926, została J. D. (wówczas już wdowa) oraz jej dzieci: Wacław i Anna. W 1931 część majątku wraz z pałacem została sprzedana Zgromadzeniu ss. Samarytanek Benedyktynek Krzyża Chrystusowego, które do chwili obecnej prowadzą działalność opiekuńczą nad dziećmi specjalnej troski. W 1939 obszar maj. Niegów wynosił 549 ha.

J. D. z córką Anną zarządzały majątkiem aż do 1944, kiedy Niegów został częściowo upaństwowiony, częściowo rozparcelowany. Po opuszczeniu Niegowa, J. D. zamieszkała u córki i zięcia w Warszawie, gdzie zmarła. Pochowana została razem z mężem w Niegowie.

Dzieci: **1.** Wacław (1896–1967), inż. rolnik, współwł. maj. Niegów do 1931, przed wojną inspektor Banku Cukrownictwa w Warszawie, po wojnie mieszkał i pracował na Śląsku. Zm. w Opolu, pochowany w Warszawie na cmentarzu Powązkowskim; oż. dwukrotnie: 1^ov. z Janiną Wyszynską (1902–1942), z którą miał troje dzieci: **1.1.** Stanisław (1922 w Niegowie – 1945), abs. Wyższej Szkoły Inż. im. Wawelberga i S. Rotwanda w Warszawie; **1.2.** Andrzej (1926 w Niegowie – 1944), żołnierz AK, pułku Baszta, pseud. „Andrzej”, uczestnik powstania warszawskiego, odznaczony Krzyżem Walecznych, zm. z ran, na Mokotowie (grób symboliczny na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach); **1.3.** Krystyna (ur. 1931 w Warszawie), mgr ekonomii, pracownik bankowości w l. 1950–1991 w Opolu i w Warszawie, żona Harald Mienickiego, dr. nauk humanistycznych, prawnika; ich syn **1.3.1.** Piotr (ur. 1963), mgr ekonomii, pracuje w Centrali NBP w Warszawie; 2^ov. z Zofią Piekarcz (zm. bezdzietnie w 1990). **2.** Anna (1898–1994) za Władysławem Wyszynskim (zm. 1961), mjr. WP II RP. Zm. w Warszawie, pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

Krystyna Mienicka

Józefa Dzierzbicka

GOZIMIRSKI KONSTANTY h. Bończa (30.12.1890–19.12.1975), wł. maj. Marcinkowo Górne (pow. bydgoski). Syn Maksymiliana i Heleny z Dziembowskich. Ur. w Marcinkowie Górnym.

Studiował rolnictwo w Lipsku. Kierował majątkiem do czasu wysiedlenia przez Niemców. Własnym kosztem postawił w Marcinkowie pomnik Leszka Białego, zniszczony przez Niemców. Wyrzucony z majątku, zamieszkał w Warszawie, potem zarządzał maj. Kiernoza (pow. gostyński), należącym do mecenasa Hetlingera. Powstanie przeżył w Warszawie. Po ślubie z Elżbietą Beliną–Brzozowską gospodarował w Kowalewie k. Pleszewa, gdzie zmarł.

Walczył w powstaniu wielkopolskim, w wojnie 1920 i 1939. Odznaczony po wojnie Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Oż. 1^{ov}. z Anielą Moszczeńską, która zginęła w powstaniu warszawskim. Ich syn Stanisław, oż. z B. Żychlińską, zmarł; 2^{ov}. z Elżbietą Beliną–Brzozowską, z którą miał córkę Elżbietę (ur. 1948), inż. rolnika.

Zob. też biogram Elżbiety Gozimirskiej.

Elżbieta Gozimirska

GOZIMIRSKA ELŻBIETA z BELINÓW–BRZozOWSKICH (23.08.1909 – ok. 1994), wł. maj. Kowalewo k. Pleszewa. Córka Karola (9.10.1884–9.04.1946), wł. maj. Sokołówka (pow. olhopolski), i Zofii z hr. Krasieńskich h. Ślepowron (1883–1944), córki Józefa i Heleny hr. Stadnickiej h. Śreniawa. Ur. w Sokołowie.

Rodzeństwo: **1.** Adam (ur. 6.07.1908), oż. z Marią Zofią Kaszowską–Ilińską (ur. 1918), zamieszkały w Kanadzie, autor wspomnień wydanych w Montrealu w 1993; **2.** Krystyna (ur. 16.07.1910) za Karolem Potockim (5.02.1900–19.04.1977); **3.** Konstanty Karol (12.05.1913–5.09.1947), oż. z Krystyną Mikulicz–Radecką (1922–1948); **4.** Karol (ur. 23.02. 1917), oż. z Jadwigą ks. Czartoryską (ur. 1920); **5.** Janina (24.06.1920–1944).

Rodzina Belinów–Brzozowskich została wyrzucona ze swego majątku po wybuchu rewolucji październikowej. Po 3 latach zmieniania miejsca zamieszkania na terenie Rosji w 1920 dotarła do Warszawy. E. G. ukończyła gimn. w Polskiej Wsi k. Poznania. W czasie okupacji mieszkała w Warszawie, działała w konspiracji, zaprzysiężona wraz z siostrą Janiną przez Pawła Kułakowskiego. E. G. prowadziła archiwum konspiracyjne, siostra zaś działała w dywersji na kolei. W czasie powstania warszawskiego siostra została rozstrzelana wraz z broniącą ją matką. Po wojnie E. G. pracowała w Powszechnym Tow. Elektrycznym (AEG), potem przy rozdziale żywności Okręgu XII w Warszawie. W 1946 wyszła za mąż za Konstantego Gozimirskiego i przenieśli się do własnego gospodarstwa rolnego w Kowalewie k. Pleszewa. Był to majątek o pow. 200 ha, kupiony przez jej dziadka Karola Belinę–Brzozowskiego (1846–1941). Znajdował się tam pałacyk, park ze stawem, duży ogród warzywny i owocowy. Karol B. B. gospodarował tam do 1939, kiedy to Niemcy wyrzucili go z majątku. Po wojnie E. G. przejęła resztówkę i gospodarowała wraz z mężem, z dużymi trudnościami. Zabrano im dom, pozwalając tylko mieszkać w dwu pokojach. Nie mogli pracować na terenie gospodarstwa przejętego przez PGR. W okresie odwilży gomułkowskiej zdewastowany dom zwrócono właścicielom.

E. G. pracowała głównie społecznie: w radzie parafialnej, jako prezeska PCK, komendantka drużyny sanitarno–medycznej Tow. Opieki Społecznej, była radną Kółka Rolniczego, przewodniczącą Koła Gospodyń Wiejskich. Mimo prześladowania przez czynniki oficjalne, z ludnością miała bardzo dobre stosunki. Mieszkała nadal w Ko-

walewie i czyniła starania o uratowanie zabytkowego dworu. Jedyna córka Elżbieta (ur. 1948), inż. rolnik, jest pracownikiem AR w Poznaniu.

Dok.: J. Lewandowski, *Po prostu pani Elżbieta*, „Tygodnik Pleszewski” 1994, nr 21–23; E. Borowski, *Genealogie niektórych polskich rodzin utytułowanych*, S. II, w: MBGiHP, t. III, Buenos Aires 1966, s. 204–205; K. Potocki, *7 bram*, W. 1947.

Elżbieta Gozimirska (B. K.)

GROBICKI ANDRZEJ h. Trąby (27.11.1814–9.01.1906), wł. maj. Ślepowola i Ługowice (pow. czerski), sędzia apelacyjny Królestwa Polskiego. Syn Marcina (1774–26.11.1867), uczestnika powstania kościuszkowskiego, i Elżbiety z Proszkowskich h. Łada (1791–29.08.1861), wł. maj. Ślepowola (Marcin i Elżbieta mają swoje tablice pamięci w kościele w Michałowicach). Był wnukiem Wojciecha, płk. w pułku ks. kurlandzkiego i gubernatora starostwa guzowskiego, i Agnieszki z Lipingów h. Ślepowron.

Rodzeństwo: **1.** ⇒ Aleksander (24.02.1816–28.02.1901); **2.** Piotr (29.06.1822–5.11.1895), wł. maj. Wygnanów k. Kielc o pow. 485 ha. Ukończył studia w Petersburgu. W 1873 był komisarzem Rady Narodowej na pow. chełciński, a w 1874 prokuratorem Trybunału w Kielcach. Radca Kolegialny, Kawaler Orderu św. Stanisława IV klasy. Oż. z Amelią Domańską h. Laryssa (1829–23.08.1906), mieli pięcioro dzieci; **3.** ⇒ Mikołaj (1824–27.11.1902); **4.** Wincenty (1827–10.01.1893), studia prawnicze ukończył w Petersburgu, wł. maj. Wsola (672 ha) i Piastów (pow. radomski, 402 ha), zakupionych w 1853. Wybudował tu dwa lamusy, służące za spiżarnie, które zachowały się do dzisiaj, oraz czworaki i dwie stodoły.

A. G. studia ukończył w Petersburgu. Odziedziczył po ojcu Ślepowolę (271 ha), która była w posiadaniu Grobickich przez trzy pokolenia. Dokupił Ługowice nad Pilicą (325 ha). Oba majątki były b. dobrze prowadzone i przynosiły zyski.

Oż. z Józefą Heisslerówną h. Szyna, z którą miał córkę **1.** Bronisławę zamężną 1^ov. Kraus h. Kraus, 2^ov. Jabłońska. Do stała ona po śmierci ojca maj. Ługowice, który później sprzedała. Kupiła swojej córce **1.1.** Józefie Kraus aptekę w Maciejowicach. Z drugiej żony, Stefanii Korwin-Szymanowskiej h. Ślepowron (26.12.1824–14.02.1912 w Warszawie, pochowana na cmentarzu Powązkowskim) miał syna **2.** ⇒ Stefana (1862 w Radomiu – 19.04.1940 w Warszawie). Dziadek Stefanii, starosta klonowski był fundatorem cmentarza Powązkowskiego w Warszawie.

Dok. biogramów rodziny Grobickich: *Księgi Referendarii Koronnej z drugiej połowy XVIII wieku*, t. II, W. 1957, s. 626; T. Bobrowski, *Pamiętnik mojego życia*, t. I, W. 1979, s. 400, 482; Dok. biograficzna Grobickich: Boniecki, *Herbarz*, t. VII, s. 62; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 26, *woj. lubelskie*, s. 7; T. Jaroszewski, W. Baraniewski, *Po pałacach i dworach Mazowsza*, W. 1995, s. 157; E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, W. 2000. Przekazy rodzinne.

Antoni Raniszewski

Andrzej Grobicki

GROBICKI STEFAN h. Trąby (1862–19.04.1940), wł. maj. Ślepowola (pow. czerski). Syn → Andrzeja (27.11.1814–9.01.1906) i Stefanii Korwin–Szymanowskiej (26.12.1824–14.02.1912). Ur. w Radomiu.

Rodzeństwo: zob. biogram Andrzeja Grobickiego.

Odziedziczył po ojcu maj. Ślepowola (271 ha). Wykorzystując zdobytą wiedzę, specjalizował się w hodowli krów rasy polskiej i holenderskiej. Podstawową uprawą było żyto, jęczmień i owies. S. G. wybudował w 1917 dwór na miejscu zniszczonego, prawdopodobnie w czasie działań wojennych. Nowa siedziba dziedzica Ślepowoli wyróżniała się znakomitymi proporcjami. Dwór był budowlą parterową wzniesioną na planie prostokąta, nakrytą wysokim łamanym dachem ceramicznym, kryjącym mieszkalne poddasze. Pośrodku elewacji frontowej usytuowano wydatny piętrowy ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem, w obrębie którego był kartusz z herbem Trąby i datą „A.D. MCMXVII”. Dwór stał w otoczeniu pięknego parku krajobrazowego. S. G. zmarł w Warszawie.

Stefan Grobicki

Bronisława Grobicka

Oż. z Bronisławą z Nehringów h. Nehring (18.06.1871–31.03.1943), ich dzieci: 1. Stefania, 2. Janina, 3. Maria, 4. Jadwiga, 5. Jan, 6. Józef.

Antoni Raniszewski

GROBICKI ALEKSANDER (I) h. Trąby (24.02.1816–28.02.1901), wł. maj. Odrzywołek i Wilków (pow. grójecki). Syn Marcina (1774–26.11.1867) i Elżbiety z Proszkowskich h. Łada (1791–29.08.1861).

Rodzeństwo: zob. biogram Andrzeja Grobickiego.

Odrzywołek miał 352 ha — obejmował ziemię orną, łąki, ogród i sady, jak również nieużytki. Wilków o pow. 674 ha — obejmował 365,3 ha gruntów ornych i ogrodów, 253,5 ha lasów, 35,2 ha łąk i 20 ha nieużytków. Znajdowały się tam pokłady torfu. W obu majątkach prowadzono uprawę zbóż podstawowych i sadownictwo, hodowlę krów polskich, holenderskich i owczarnię. W Wilkowie był młyn wodny i gorzelnia. A. G. zmarł w Wilkowie i tam został pochowany.

Oż. był 1^ov. z Emilią Grobicką, 2^ov. z Heleną Lepigé h. Gromiec (26.12.1826–15.03.1898), z którą miał syna **I.** ➔ Aleksandra (II) (1858–27.11.1931).

Antoni Raniszewski

Aleksander (I) Grobicki

Aleksander (II) Grobicki

GROBICKI ALEKSANDER (II) h. Trąby (1858–27.11.1931), wł. maj. Wilków i Lipie (pow. grójecki). Syn ➔ Aleksandra (I) i Heleny Lepigé.

A. G. dziedziczył po ojcu Wilków (674 ha) z dworem wzniesionym w 1899–1901 dla Grobickich wg projektu znanego architekta Józefa Husa. Dwór murowany i otynkowany, o cechach neorenesansu i neobaroku, był parterowy, podpiwniczony, z częścią środkową piętrową, zwieńczoną trójkątnymi frontonami wysuniętymi ryzalitowo w elewacji od podjazdu. Od frontu taras ze schodami i datą 1901 na posadzce. Od ogrodu taras ze schodami i żeliwny neobarokowy balkon pierwszego piętra. Przy elewacjach bocznych przybudówki mieszczące boczne wejścia. Dwór otoczony był parkiem krajobrazowym. Majątki Wilków (674 ha) i Lipie (1552 ha) stanowiły ogromne pole działania. Uprawiano na dużą skalę pszenicę, żyto, jęczmień i buraki, prowadzono też szkołę doświadczalną sadownictwa. Zajmowano się krzyżówkami drzew owocowych, a w szczególności jabłoni. Niektóre odmiany drzew sprowadzano z zagranicy.

A. G. był prezesem Zarządu Banku Ziemiańskiego, długoletnim radcą TKZ oraz czł. Zarządu Rektyfikacji Warszawskiej. Zmarł w Warszawie, pochowany na cmentarzu Powązkowskim.

W 1945 we dworze mieściło się Gimn. im. Jana Kasprowicza Związku Samopomocy Chłopskiej w Wilkowie. Gimn. posiadało uprawnienia szkół państwowych, w 1947 przekształcone w liceum ogólnokształcące. Uczęszczała doń młodzież z prawie 50 miejscowości pow. grójeckiego. We dworze mieszkał dyrektor z rodziną. Po zlikwidowaniu liceum przekazano placówkę szkole podstawowej.

A. G. oż. był z Jadwigą Grobicką (1861–16.03.1923); dzieci: **1.** ⇒ Tadeusz (15.06.1882–11.09.1925); **2.** Zofia (1885–1966) za ⇒ Gustawem Sułowskim (1870–26.11.1944); ich dzieci: **2.1.** Krystyna, **2.2.** Bogusław, **2.3.** Andrzej, **3.** Jerzy (4.01.1891 w Piastowie – 22.09.1972 w Toronto), zm. w stopniu gen. Uczestnik dwóch wojen światowych, dowódca 1 p. sz. i 22 p. uł., attaché wojskowy w Budapeszcie i Teheranie, wykładowca taktyki kawalerii w Wyższej Szkole Wojennej. We wrześniu 1939 dowódca Sieradzkiej Brygady Obrony Narodowej i Kresowej Brygady Kawalerii. Trzykrotnie ranny. Komendant Centrum Wyszakolenia Armii Polskiej w Palestynie, dowódca 5 Kresowej Brygady Piechoty w Iraku, oficer łącznikowy przy Korpusie Francuskim we Włoszech, szef polskiej misji w Czungkingu. Wykładowca geografii Europy Wsch. na uniw. w Toronto. Kawaler Krzyży *Virtuti Militari*; srebrnego otrzymanego na polu bitwy z rąk gen. Sikorskiego i złotego z rąk gen. Rómła w 1939 oraz Orderu Odrodzenia Polski. Odznaczony czterokrotnie Krzyżem Walecznych, czterokrotnie Medalem WP, Krzyżem Monte Cassino, medalami polskimi, francuskimi i brytyjskimi. J. G. oż. był z Anną Harajewicz (1892–1982 w Toronto); dzieci: **3.1.** Aleksander (III) (1914–1995), pseud. literacki „Jacek Brzezina”, prozaik, dziennikarz. Od 1935 korespondent Polskiej Agencji Telegraficznej na Bliskim Wschodzie, Francji i Anglii. Oficer liniowy w kampanii włoskiej. Od 1948 na emigracji w Kanadzie. W 1968 powrócił na stałe do Polski. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim, następnie Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Gwiazdą za Wojnę 1939–1945, Gwiazdą Italii, Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino, Krzyżem Walecznych, Medalem Wojska Polskiego, Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945, Krzyżem Czynu Bojowego PSZ na Zachodzie oraz licznymi medalami i krzyżami angielskimi, belgijskimi, kanadyjskimi i włoskimi. Zm. w Warszawie, pochowany w Wilkowie. A. G. oż. 1^ov. z Ireną Świeżawską h. Paprzyca (1911–1996 w Toronto), z którą miał córkę **3.1.1.** Małgorzatę (ur. 1940), 2^ov. z Ireną Piekarską h. Rola (1923–1976), 3^ov. z Stanisławą Węgiełek (1914–1997).

Jadwiga Grobicka

Dok.: Zob. biogram Andrzeja Grobickiego; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generatowie Polski Niepodległej*, W. 1991, s. 98; *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939–1980*, W. 1992, s. 113–114.

Antoni Raniszewski

Dwór w Ślepowoli Marcina, Andrzeja i Stefana Grobickich

GROBICKI TADEUSZ h. Trąby (15.06.1882–11.09.1925), wł. maj. Odrzywołek (pow. grójecki), inż. rolnik. Syn \Rightarrow Aleksandra (II) (1858–27.11.1931) i Jadwigi z Grobickich (1861–16.03.1923).

Rodzeństwo: zob. biogram Aleksandra (II) Grobickiego.

Odrzywołek (352 ha) z dworem rozbudowanym ok. 1900 należał do T. G. od 1930 i był w posiadaniu Grobickich do 1945. Obok uprawy zbóż prowadzono na dużą skalę ogrodnictwo i sadownictwo. T. G. należał, do ZZ. Zmarł w Warszawie. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim.

W Odrzywołku po II wojnie światowej dwór użytkowany był przez biura i zarząd Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej. Opodal dworu znajdują się pozostałości założenia ogrodowego z XVII–XVIII w. na planie wielkiego czworoboku ze śladami ogrodu ziemnego.

T. G. oż. z Józefą Ciechomską h. Wąż (28.09.1886–28.08.1974); ich dzieci: **1.** Jerzy (5.05.1912–28.05.1963), **2.** Henryk (10.03.1917–13.12.1917), **3.** Jacek, **4.** Tomasz, **5.** Wojciech (ur. 25.05.1924).

Dok: Zob. biogram Andrzeja Grobickiego.

Antoni Raniszewski

GROBICKI MIKOŁAJ (I) h. Trąby (1824–27.11.1902), wł. maj. Chmielewo (pow. łomżyński). Syn Marcina (1774–26.11.1867), wł. maj. Ślepowola (pow. grójecki), i Elżbiety Proszkowskiej h. Łada (1791–29.08.1861).

Rodzeństwo: zob. biogram Andrzeja Grobickiego.

Chmielewo o pow. 500 ha obejmowało 300 ha ziemi ornej i 200 ha lasów. Uprawiano tu głównie żyto, jęczmień i owies. Prowadzono hodowlę koni rasowych, krów rasy polskiej, trzodę chlewną. Mleko było odstawiane do mleczarni.

M. G. oż. był z Różą Kruszewską h. Awdaniec (1830–3.03.1897). Oboje byli uczestnikami powstania styczniowego. Pochowani na cmentarzu w Nowogrodzie k. Chmielewa.

Dzieci: **1.** Marcin (1856–3.05.1916) jako najstarszy syn odziedziczył po ojcu maj. Chmielewo (500 ha). Był prezesem ZZ. Uprawiał zboża, kartofle, zajmował się

Mikołaj (I) Grobicki

Od lewej: Marcin i Adam Grobicki

hodowlą koni rasowych, tuczem świń, przeważnie rasy mięsnej, które odstawiano do Łomży. Na terenie majątku przeprowadził meliorację tak dobrą, że służy skutecznie do tej pory. Kawaler, zmarł i został pochowany w Warszawie na cmentarzu Powązkowskim; **2.** ➔ Mikołaj (1858–22.12.1913); **3.** Adam (1866 w Chmielewie – 23.12.1934 w Hołowczycach), kawaler, przez dłuższy czas przebywał w Ameryce; **4.** Katarzyna; **5.** Ewa; **6.** Władysława Antonina; **7.** Maria; **8.** Aurelia.

Antoni Raniszewski

GROBICKI MIKOŁAJ (II) h. Trąby (1858–22.12.1913), dzierżawca, a potem wł. maj. Hołowczyce (o pow. 580 ha) (pow. konstantynowski). Syn ➔ Mikołaja (I) (1824–27.11.1902), wł. maj. Chmielewo (pow. łomżyński), i Róży Kruszewskiej h. Awdaniec (1830–3.03.1897).

Oż. z Anną Jamiółkowską h. Doliwa (1870–10.02.1943 w Hołowczycach), córką Jana i Anny z Bystrzyckich, ich dzieci: **1.** ➔ Mikołaj (III) (21.10.1891 w Ostrówkach, pow. radzyński – 24.03.1947 w Hołowczycach); **2.** Jan Kazimierz (23.06.1893 w Czelustkach – 11.01.1981 w Warszawie), posiadał maj. Sitkowce (pow. lidzki), oż. z Jadwigą Łazarską (10.09.1909–20.06.1986 w Warszawie). Był członkiem P.O.W.; uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego, oficerem WP w II wojnie światowej. Wielokrotnie wyróżniany i odznaczany medalami i orderami wojskowymi i państwowymi. Radca w Ministerstwie Komunikacji. Mieli troje dzieci: **2.1.** Jan Bożydar (ur. 1934), **2.2.** Andrzej Maciej (ur. 1937), **2.3.** Anna Jadwiga (ur. 1941); **3.** Wacław Dominik (15.09.1894 w Czelustkach – 3.05.1954 w Szczecinie). W 1914 walczył w armii rosyjskiej, ranny i odznaczony Krzyżem Św. Jerzego, w 1918 dowódca P.O.W., w 1919 uczestnik powstania śląskiego. Walczył w kampanii wrześniowej w randze kpt. wraz z dwoma synami Janem i Jerzym. Należał do AK. Odznaczony wieloma orderami i medala-

Anna Grobicka

Mikołaj (II) Grobicki

mi. Oż. 1^ov. z Marią Zygartowską (1901 w Poznaniu – 29.07. 1929 w Gnieźnie); dzieci: 3.1. Jan (1923–1975), 3.2. Jerzy (1925–1999), 3.3. Maria Anna (ur. 1926); 2^ov. z Józefą Jagiełło (24.04.1901 w Warce – 22.03.1978), z którą miał córkę 3.4. Elżbietę (ur. 1933); 3^ov. z Marią Kośmider (ur. 20.02.1921), dzieci: 3.5. Małgorzata Gabriela (ur. 1946); 3.6. Zbigniew Wacław (ur. 1949); 4. Helena (31.10.1896 w Czelustkach – 21.12.1993 w Calgary) za ➤ Julianem Hebdą-Suskim; 5. Józefa (1.07.1897 w maj. Starowola w pow. Mońki – 3.04.1932 w Warszawie). W 1917 ukończyła Gimn. Filologiczne im. K. Zembrzuskiej w Siedlcach. Jej mąż Józef Jamiołkowski h. Doliwa (23.06.1884 w Warszawie – 29.03.1970 w Warszawie), ukończył studia na PW. W 1914–1918 pracował w organizacjach inżynierów Polaków Warszawskiego Okręgu Komunikacyjnego. Jako inżynier uczestniczył przy budowie mostu Poniatowskiego. Mieli córkę 5.1. Krystynę (1921–1996 w Warszawie), wieloletnią pracownicę służby konsularnej w Hadze, Strasburgu i Leningradzie;

Od lewej: Wacław i Kazimierz Grobicky

6. Katarzyna (4.11.1898 w Starowoli w pow. Mońki – 24.05.1977 w Warszawie). Mąż 1^ov. Stanisław Starżak, adwokat (1896–?), 2^ov. Lucjan Raniszewski (22.12.1911–18.09.1969 w Warnie), mgr prawa. W czasie okupacji niemieckiej prowadził tajne nauczanie. W l. 50. był naczelnikiem wydz. w Ministerstwie Szkół Wyższych i Nauki, a następnie dyr. ds. administracyjnych Ośrodka Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN. Katarzyna zmarła w Warszawie, pochowana z rodzicami i bratem Mikołajem w Sarnakach na Podlasiu. Mieli syna 6.1. Antoniego (ur. 24.01.1935 w Warszawie).

Antoni Raniszewski

GROBICKI MIKOŁAJ (III) h. Trąby (21.10.1891–24.03.1947), wł. maj. Hołowczyce (pow. konstantynowski). Syn ➔ Mikołaja II (1858–22.12.1913) i Anny Jamiołkowskiej h. Doliwa (1870–10.02.1943). Ur. w Ostrówkach (pow. radzyński).

Mikołaj (III) Grobicki

Rodzeństwo: zob. biogram Mikołaja (II) Grobickiego.

M. G. w 1912 ukończył Gimn. Filologiczne im. T. Radlińskiego w Siedlcach. Jako oficer służył w wojsku ros. pod dowództwem gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego w sztabie I Dywizji Strzelców Polskich (1915) i w III Pułku Strzelców Polskich (1916–1917). Jako najstarszy syn odziedziczył Hołowczyce (580 ha). Wśród wielu odmian zbóż uprawiano tam owies, na własne potrzeby i na sprzedaż dla stadniny koni w Janowie Podlaskim, oraz jęczmień, który sprzedawano do browaru Szumerów w Sarnakach. Prowadzono hodowlę krów, owiec i trzody. Na terenie majątku znajdowała się gorzelnia. W okresie zimowym wycinano lód ze stawów znajdujących się w majątku i też sprzedawano do browaru; lód niezbędny był do przechowywania piwa, lemoniady, zacierów potrzebnych do produkcji napojów.

Mikołaj zmarł w Hołowczycach jako kawaler i został pochowany razem z rodzicami i siostrą Katarzyną na cmentarzu w Sarnakach.

Antoni Raniszewski

GROBICKI ALEKSY h. Trąby (1860–10.09.1923), wł. maj. Piastów (pow. radomski). Syn Wincentego (1827–10.01.1893) i Anny Zielińskiej h. Ciołek (1828–16.07.1904), wł. maj. Piastów i Wsola.

Rodzeństwo: **1.** Piotr (1858 we Wsoli – 5.02.1933 w Warszawie); **2.** ➔ Jakub (1867–5.05.1939); **3.** Ludmiła za Józefem Majer vel Meyer; **4.** Zofia (?–10.10.1939) za Bolesławem Bukaty h. Pomian; **5.** Leonia (6.01.1866–10.05.1945 w Radomiu) za Janem Romualdem Makulcem.

A. G., dr medycyny, był ceniony i uznawany w całej okolicy i w Radomiu za dobrego specjalistę. Ludzie przyjeżdżali do niego z odległych miejscowości. Od biednych nie brał pieniędzy. Majątek (402 ha) prowadził wzorowo. Specjalizował się w hodowli żyta siewnego „Petkus Piastowski”, selekcyjonowanego w miejscowej stacji

doświadczalnej i uznanego przez Sekcję Nasienną CTR za oryginalną odmianę. W Piastowie był młyn wodny i 180 ha stawów, gdzie prowadzono hodowlę szlachejnych odmian karp i amurów, która przynosiła duże zyski. Sad owocowy (ponad 800 szt. drzew), którego owoce sprzedawano hurtowo do Warszawy, dawał duży dochód. Starodrzew dębów i świerków okalał zespół dworski, okolica pełna była różnorakiego pactwa, zajęcy i koziołków.

A. G. był członkiem ZZ (od 18.04.1918) i Wydz. Sejmiku Radomskiego, był zacnym obywatelem, niestrudzonym działaczem w pracach samorządowych i opiekunem zakładów dobroczynnych w Radomskim. Zmarł jako kawaler. Majątek na podstawie testamentu odziedziczył » Jan Makulec, jego siostrzeniec, syn Leonii z Grobickich.

Antoni Raniszewski

Aleksy Grobicki

Dwór w Piastowie k. Radomia

GROBICKI JAKUB h. Trąby (1867–5.05.1939), wł. maj. Wsola (pow. radomski) i Nietulisko Małe (pow. opatowski). Syn Wincentego (1827–10.01.1893), wł. maj. Piastów i Wsola, mecenasa przy Rządzie Gubernialnym, i Anny z Zielińskich h. Ciołek (1828–16.07.1904).

Rodzeństwo: zob. biogram Aleksego Grobickiego.

J. G. po ojcu dziedziczył Wsolę (672 ha), spłcił z tego majątku brata Piotra, farmaceutę. Oż. z Jadwigą Bukaty, z którą miał dzieci: **1.** Wincentego (1897–1986),

Pałac we Wsoli

Jakub Grobicki

doc. mgr inż., oż. z Heleną Cybulską; **2.** Marię za Stanisławem Kawińskim; **3.** Janinę za dr. Jerzym Barańskim. W 1912 wybudował pałac i brał udział w budowie kościoła. Po sprzedaży Wsoli Władysławowi Pruszkowi kupił od Cichowskiego maj. Nietulisko Małe (pow. opatowski) o pow. 168 ha oraz kamienicę w Warszawie przy ul. Królewskiej. Wziął w dzierżawę majątek państwowy Modrzejowice (pow. radomski), gdzie założył stawy rybne. Majątek prowadził przez wiele lat.

Oż. z Zofią Heleną Bukaty h. Pomian (1891–29.11.1928). Dzieci: **1.** Anna (1916–1997) za ➔ Tadeuszem Antonim Mikułowskim–Pomorskim, wł. maj. Malice Kościelne (pow. sandomierski), mieli córkę **1.1.** Krysytynę; **2.** Antoni (1918–1989), oż. z Ewą Jastrzębiec Cieszyńską (18.07.1924–?), ukończył Liceum Rolnicze w Czernichowie k. Krakowa. W 1944 walczył w powstaniu warszawskim w III plutonie AK 8 kompanii batalionu „Kiliński”. Odznaczony Warszawskim Krzyżem Powstańcym.

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. VII, s. 62; Notatki i przekazy rodzinne.

Antoni Raniszewski

GRODZICKI TADEUSZ h. Gryf (1874–7.04.1955), wł. maj. Wrząca (pow. sieradzki). Syn Józefa i Marii z Fundament–Krańskich z Siemkowiec (pow. wieluński).

Rodzeństwo: 1. Janina (1873–1933) za Franciszkiem Zakrzewskim (1861–1921); 2. Ignacy (1881–1926), oż. z Bogumiłą Prądyńską.

Główne siedziby rodzinne to: Grodziec, Kotulin, Złoczew w ziemi oświęcimskiej i od 1660 Wrząca. W tej linii od ośmiu pokoleń obowiązuje przemienność imion Józef i Tadeusz. Rodzina Grodzickich pielęgnowała szczególnie tradycje patriotyczne. Bracia Olbracht, Melchior i Stanisław uczestniczyli w kampanii moskiewskiej hetmana Żółkiewskiego (dwaj pierwsi w niej zginęli). Józef (1696–1768) był chorążym ziemi wieluńskiej, podobnie jak Jan (1734–1760); Kazimierz, rtm. chorągwi sieradzkiej, zginął jako konfederat barski pod Wolą Wiązową w 1771, Józef (1776–1812) był uczestnikiem powstania kościuszkowskiego, Filip (1801–1864), powstaniec z 1830, za udział w sprzysiężeniu Zaliwskiego skazany w 1833 na utratę dóbr i szlachectwa i dożywotnie zesłanie na Syberię, został ułaskawiony dopiero w 1851. Powstańcem 1830 był też Tadeusz (1798–1877), a także Ludwik (1805–1863) skazany wraz z żoną Krystyną Parczewską na karę śmierci (później ułaskawieni). Ignacy, ⇒ Włodzimierz, ⇒ Stanisław i ⇒ Filip byli ochotnikami kampanii 1920.

T. G., absolwent Studium Rolniczego UJ, był wzorowym gospodarzem. Zdołał spłacić zobowiązania spadkowe i oddłużyć Wrząca (664 ha). Z zamiłowaniem hodował siwe araby, dostarczał remonty do wojska, założył oborę zarodową czerwonych krów rasy polskiej. Był członkiem partii konserwatystów.

Grodzicy, wysiedleni 13.12.1939 przez Niemców z Wrzącej (otrzymał ją w zamian za dobra kurlandzkie baron Ropp), zamieszkali u ss. urszulanek szarych w Warszawie, a następnie w mieszkaniu po biurach Cukrowni Krasiniec odstąpionym przez Ludwikę ks. Czartoryską. W Warszawie T. G. z żoną przebywał do końca powstania. Po przejściu frontu rodzina spotkała się w ogołoconym dworze we Wrzącej, ale po dwu tygodniach ekipy parcelacyjne z Łodzi, przetrzymując T. G. w areszcie, wysiedliły rodzinę do sąsiedniego powiatu. Od tam Tadeusz i Maria Grodzicy mieszkali kolejno u swoich dzieci. Kontakty całej rodziny z Wrząca utrzymywane są stale przez przyjazdy tam, co najmniej dwa razy w roku, głównie dzięki serdeczności okazywanej przez miejscowych gospodarzy — Popłonikowskich. Tam też znajduje się grobowiec, w którym nadal chowani są wszyscy zmarli z rodziny.

T. G. poślubił 1917 kuzynkę Marię (27.08.1891–25.03.1986), córkę ⇒ Bronisława Grodzickiego h. Gryf (1856–1940) z Psarskiego, potem z Lubrańca, i Marii z Lipskich (1862–1937) z Lewkowa. Rodzina wyrugowana 1903 przez Prusaków z Psarskiego (pow. śremski) przeniosła się do nabytego 1907 w zaborze rosyjskim Lubrańca (pow. włocławski). Maria wychowywała się wraz z dziewięciorgiem rodzeństwa w środowisku patriotycznym i katolickim. Poza nauką pobieraną w domu uczyła się od jesieni

Tadeusz Grodzicki

1907 do grudnia 1908 na pensji u ss. niepokalanek w Nowym Sączu. Urodziła się z piętnem na twarzy, co zdaniem otoczenia ograniczało jej szanse życiowe, ale też przyczyniło się do pogłębienia refleksji moralno–obyczajowej i obserwacji społeczeństwa. Z próbami leczenia tego przypadku radem i promieniami Roentgena w Paryżu związane były jej niesformalizowane, ale intensywne studia 1910–1914 na Sorbonie, przerywane wakacjami w kraju. Obszerny, klasycystyczny pałac w Lubrańcu stał się w latach I wojny światowej miejscem ożywionych kontaktów rozgąteżonego w trzech zaborach środowiska krewniaczego, ale też ośrodkiem lokalnej aktywności społecznej i politycznej. Maria, zafascynowana postacią J. Piłsudskiego, źle znosiła niechęć do niego żywioną — także w dwudziestoleciu międzywojennym — przez nurt katolicki Narodowej Demokracji, w znacznej części obejmujący otaczające ją ziemiaństwo. Małżeństwo przeniosło Marię z ruchliwego Lubrańca do Wrzącej, w atmosferę skupionej pracy i bardziej uregulowanego trybu życia u boku męża, strzegącego tradycji tego zabytkowego gniazda rodu. Oboje oddawali się troskliwemu wychowaniu dzieci, a w chwilach wolnych muzyce, przy czym T. G. udanie improwizował i komponował.

Dwór we Wrzącej

Względne odosobnienie Wrzącej nie przeszkodziło małżeństwu w interesujących kontaktach towarzyskich, a Marii w obserwacji problemów Polski niepodległej. Zaangażowała się też w miejscowym Kole Ziemianek, z czasem jako ich przewodnicząca, choć w pracy przeszkadzały spory między zwolenniczkami endecji a konserwatystkami. Przyjęła ponadto przewodnictwo Akcji Katolickiej w parafii, preferując działalność charytatywną. M. G. podjęła w 1962 trud spisania wspomnień. Prześwieśla je osobowość autorki, w tym wyrazistość poglądów, ale też szlachetność skromności, taktu i umiaru. Wydane staraniem rodziny i Włocławskiego Tow. Naukowego w oficynie LEGA we Włocławku w 1999 pt. *Wśród polskich pól przed laty*, zawierają cztery części, odpowiadające etapom życia od dzieciństwa do okresu bezpośrednio po wojnie.

Dzieci: 1. Elżbieta (28.06.1918–11.07.1991), ukończyła Gimn. Sacré–Cœur w Zbylitowskiej Górze. Zgłosiła się 1.09.1939 do organizowania Szpitala Maltańskiego

w Warszawie, z którym związała się do upadku powstania. W 1941 wyszła za mąż za Jana Tarnowskiego, rtm. 13 P. Ul. Wileńskich, następnie, w randze ppłk., dowódcy Okręgu Wola w powstaniu warszawskim, pseud. „Waligóra”. Po wojnie oboje ukrywali się pod nazwiskiem Mazurkiewicz. Po ujawnieniu się i śmierci męża w 1947 mieszkała w Rabce, pracując jako nauczycielka. Jej dzieci: 1.1. Anna Kraszewska, lekarz, dzieci: 1.1.1. Jan i 1.1.2. Małgorzata; 1.2. Stanisław, inż.; 2. Maria (ur. 1920) ukończyła Sacré-Cœur w Zbylitowskiej Górze, następnie była studentką SGGW. Podobnie jak starsza siostra od pierwszego dnia wojny do końca okupacji związana ze Szpitalem Maltańskim pracowała jako sanitariuszka i uczestniczyła w szeregach AK (pseud. „Klara”) w powstaniu. Po wojnie wróciła na SGGW, pracując równocześnie w Polsko-Szwedzkiej Poradni Przeciwgruźliczej. Aresztowana przez UB siedziała w więzieniu przy ul. Cyryla i Metodego. Wyszła za mąż za Lecha Jakubiaka, członka AK i WiN (z osobistej ochrony płk. Jana Rzepeckiego), aresztowanego i skazanego na 2 lata więzienia. Po zwolnieniu małżonkowie mieszkali w Koźuchowie i Zielonej Górze; Maria pracowała jako laborantka, a Lech jako inżynier. Ich dzieci: 2.1. Elżbieta, inż. rolnik; 2.2. Tadeusz, technik budowlany; 2.3. Bolesław, matematyk; 2.4. Jerzy, lekarz; 3. Józef (ur. 16.09.1926), uczeń Gimn. Fundacji ks. Sułkowskich w Rydzynie. Po wysiedleniu z Wrzącej do Warszawy wyjechał na wieś, unikając wywózki na roboty. Uczył się na tajnych kompletach, najpierw w Żytniej u pp. ➔ Jacków Siemińskich, później w Budziszowicach u pp. Włodzimierzostwa Dobrzańskich. Wstąpił tu do oddziału Kedywu AK pn. Samodzielny Baon Partyzancki „Skala”, w skład którego wchodził do 17.01.1945 (pseud. „Jaksa”), kończąc podchorążówkę. Po wojnie ukończył Wydz. Prawa na UW, pracując społecznie w Akademickiej Straży Uniwersytetu i pełniąc funkcje prezesa Koła Naukowego Prawników, sekretarza Ogólnopolskiego Związku Kół Prawno-Ekonomicznych i prezesa Sądu Koleżeńkiego Bratniej Pomocy. Jednocześnie studiował socjologię. Następnie pracował jako radca prawny. Od 1980 zaangażował się w ruch Solidarności jako doradca prawny Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, a później Regionu Dolny Śląsk. Po wprowadzeniu stanu wojennego, od 1982, włączył się jako radca prawny do prac Arcybiskupiego Komitetu Charytatywnego we Wrocławiu, z którym współpracuje do chwili obecnej. Poślubił 1957 Teresę Karwacką, córkę rtm. 2 P. Sz. Rokitniańskich i Marii z Mineyków z Dubnik i Osinówki, polonistkę, redaktorkę w Wydawnictwie Ossolineum. Ich syn 3.1. Tadeusz, prawnik, prowadzi kancelarię notarialną. Należy do trzeciego już pokolenia Grodzickich studiujących prawo na UW, gdyż w l. 1816–1820 studiował tu także jego prapradziadek Tadeusz, członek honorowy Związku Polaków na tej uczelni.

Dok.: M. Wójcik, *Ród Gryfitów małopolskich do końca XIII w.*, mpis pracy w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki na UW, 1990; K. Dąbski, *Rodowód Gryfitów Grodzickich*, 1938; W. A. Diakow, W. Śliwowska, *Spółczesność polskie i próby wznowienia walki zbrojnej w 1833 r.*, Wrocław 1984; L. Kajzer, *Dwór we Wrzącej*, Sieradz 1991; tenże, *Zespół dworski we Wrzącej koło Sieradza*, [w:] *Dwór polski w XIX w. Zjawisko historyczne i kulturowe*, W. 1990; tenże, *Zwyczajny dwór, „Spotkania z zabytkami”* 1/1991; M. Sulimierska-Laube, *Wrząca, woj. łódzkie, pow. sieradzki. Dwór*, mpis archiwum WKZ w Sieradzu, W. 1957.

Józef Grodzicki

GRODZICKI STANISŁAW h. Gryf (24.03.1887–9.10.1944), wł. maj. Lubraniec z fol. Sykuła (pow. wrocławski). Syn ➔ Bronisława (1856–1940) i Marii z Lipskich h. Grabie (1862–1937). Ur. w maj. Psarskie (pow. śremski).

Rodzeństwo: zob. biogram Bronisława Franciszka Grodzickiego.

S. G. w 1904 ukończył gimnazjum klasyczne w Śreміe, a następnie razem ze swoimi braćmi studiował rolnictwo w Krakowie i Lipsku. Po przeniesieniu się całej rodzi-

Pałac w Lubrańcu

ny na Kujawy, w wyniku działów dóbr w 1912, otrzymał Lubraniec i folwark Sykułę (650 ha).

W 1920 jako ochotnik wstąpił do 1 P. Uł. Krechowieckich, w szeregach którego walczył podczas wojny. Po wojnie wrócił do Lubrańca. Gospodarował tam do 1939.

Stanisław Grodzicki (z prawej) ze swoimi braćmi Kazimierzem i Włodzimierzem

Kryzys gospodarczy lat 30. nie sprzyjał rolnictwu, Stanisław starał się więc uprzemysłwić gospodarkę. Rozwijał mleczarstwo i ciągał do tego okolicznych włościan, doradzał i pomagał im w podniesieniu wydajności produkcji rolnej i hodowli. Zajmował się też rozwojem ośrodków miejskich, w pobliskim Włocławku organizował spółkę, która wybudowała hotel Victoria i kino o wysokim, jak na te czasy, standardzie.

Wychowanek szkół niemieckich, doskonale zdawał sobie sprawę z grożącego Polsce ze strony Niemiec niebezpieczeństwa. Po wkroczeniu okupanta w 1939 został aresztowany i osadzony w więzieniu we Włocławku. Szczęśliwie uniknął dalszych represji i został deportowany do GG. Okres okupacji spędził w Warszawie, chwytając się różnych zajęć, by przeżyć. Powstanie zastało go w Warszawie. Ul. Wilcza, przy której miał mieszkanie, była szczególnie nękana ostrzałem dział niemieckich, tzw. ry-

czących krów. Kilkakrotnie zasypywany w piwnicy, zapadł na krwawą biegunkę, która przy braku lekarstw i prostych środków higieny okazała się śmiertelna. Po kapitulacji powstania w stanie agonalnym został przewieziony do Podkowy Leśnej, gdzie umarł. Został pochowany na cmentarzu w Brwinowie. W 1975 prochy S. G. przewieziono do Lubrańca i złożone w rodzinnym grobowcu.

Poślubił w 1930 Marię Ignatowicz (1905–1955), mieli dwoje dzieci: **1.** Barbarę (1931–1987) i **2.** Andrzeja (1934–1997).

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 26; Materiały rodzinne.

Bronisław Grodzicki

HOLNICKI SZULC JÓZEF (07.1878 – wiosna 1941), wł. maj. Obręb (pow. przasnyski). Ur. na lubelszczyźnie.

Po studiach rolniczych J. H. objął administrację maj. Kumów (dziś przedmieście Chełma Lubelskiego). W 1912 za pieniądze, które otrzymał od ojca nabył maj. Obręb o pow. 345 ha. Został on zrujnowany w czasie I wojny światowej. Włożył wiele trudu i środków finansowych w odbudowę gospodarki, działając jednocześnie społecznie. W okresie międzywojennym J. H. zarządzał umiejętnie majątkiem, a jako zasłużony rolnik pow. przasnyskiego odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi.

Gdy w 1939 Obręb znalazł się na terenie włączonym do Rzeszy, J. H. jako gorący patriota nie chciał opuścić swej siedziby, twierdząc, iż inteligencja powinna zostać na miejscu, by służyć radą i pomocą szerszym rzeszom ludności polskiej. Uwięziony na przełomie 1939/1940 przez gestapo pod zarzutem sabotażu, został wywieziony do Dachau, a stamtąd do Mauthausen–Guzen, gdzie został zamordowany. Majątek przejęli Niemcy, a po wojnie w ramach reformy rolnej został rozparcelowany, w l. 80. dwór odbudowano.

Dzieci: dwie córki i syn.

Dok.: Dokument nadania Złotego Krzyża Zasługi; Dwa listy z obozu Mauthausen; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 28.

Zofia Wegrzynowa

IWANOWSKI LEONARD h. Rogala (2.11.1845–15.10.1919), wł. maj. Lebiodka, Hołowiczpol, Rohaczowszczyzna i Las na Bojarskiej Grobli (pow. Szczuczyn Nowogródzki), inż. technolog, chemik, pomolog i ornitolog, prezes Warszawskiego Tow. Ogrodniczego (1898–1905), syn Stanisława i Antoniny, córki Jerzego Andrzeja Ryłło–Bykowskiego, wł. Lebiodki. Ur. w Lebiodce.

Maj. Lebiodka przywilejem króla Zygmunta I z 7.11.1510 nadany był dworzaninowi JKM Iwaszce Ryłło–Bykowskiemu i od tego czasu przez niemal cztery wieki, przechodząc drogą spadku z ojca na syna, pozostawał w posiadaniu rodziny. Ostatni jej przedstawiciel Jerzy Andrzej Bykowski, mający tylko córkę Antoninę, jej pozostawił swój majątek.

L. I. uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, a następnie ukończył Instytut Technologiczny w Petersburgu (zwany Politechniką), uzyskując stopień inż. technologa chemika. W l. 70. XIX w. przejął po rodzicach Lebiodkę, liczącą niegdyś ok. 370 ha. Po uwłaszczeniu włościan w 1861 Lebiodka zmniejszyła się do ok. 180 ha. L. I. w 1874 poślubił Jadwigę Reichlównę, która w posagu otrzymała część majątku ojca k. Wolbromia (maj. Zamość w pow. pińczowskim). L. I. sprzedał ten majątek, a za uzyskane pieniądze powiększył Lebiodkę do ok. 500 ha. Nie osiadł jednak na wsi, lecz podjął pracę na budowach zakładów przemysłowych (m.in. gorzelni i cukrowni) w głębi Rosji. Od 1891 rodzina zamieszkała w Warszawie, a L. I. często jeździł do Rosji. W 1899 przeniósł się do Petersburga, z powodzeniem kontynuując karierę zawodową. Został

Dom w Lebiodce, widok od strony ogrodu

rzeczywistym radcą stanu, kierownikiem Wydz. Inwestycyjnego Komitetu Technicznego Zarządu Głównego Akcyzy, członkiem Rady Państwowej do spraw Produktów Spożywczych. Organizował za granicą rosyjskie wystawy gospodarcze (Paryż, Turyn, Berlin). Współpracował z Dymitrem Mendelejewem, m.in. w Londynie tłumaczył jego wykłady na angielski.

Jednocześnie z ogromnym zamiłowaniem i fachowością zajmował się gospodarstwem w Lebiodce, tworząc z niej poważny ośrodek sadowniczy, rozbudowywa-

ny od 1868. Po sadzie doświadczalnym założone zostały szkółki drzew, a następnie 20-hektarowy sad, z którego owoce szły m.in. na rynek moskiewski i petersburski. L. I. wiele uwagi poświęcał też szerzeniu postępu agrotechnicznego przez organizowanie fachowego poradnictwa, rozprowadzanie ziarna siewnego, sadzenia, szczepów drzew owocowych dostosowanych do warunków glebowych i klimatycznych w gub. wileńskiej i grodzieńskiej. Na początku XX w. L. I. zakończył budowę nowego

Leonard Iwanowski

Jadwiga Iwanowska

murowanego domu w Lebiodce, stojącego do dzisiaj, którym zastąpił dawny dwór drewniany. W czasie I wojny światowej gospodarstwo uległo ruinie. Szkółki i sady zostały zniszczone przez rosyjskie wojska, a rekwizycje niemieckie zniszczyły resztę gospodarstwa. Ostał się tylko murowany młyn parowy i drena założone we wszystkich polach. Leciwy już gospodarz za sprzeciwianie się zniszczeniom został uwięziony przez Niemców we własnej piwnicy i niedługo zmarł.

Po II wojnie światowej w domu lebiodzkiem i w dobudowanych pawilonach umieszczono Dom Dziecka dla dzieci niedorozwiniętych. Dokoła siedziby zachowało się wiele drzew i na dawnym stanowisku resztki sadu handlowego oraz linie drzew osłaniających od wiatrów. Warte podkreślenia jest, iż kościół w Starych Wasiliszkach, który w tych samych latach co dom L. I. został zbudowany jako murowany w miejsce dawnego drewnianego, ma datę konsekracji 1898. Tam zachowała się tabliczka kolarska L. I. i witraż z podpisem „ofiara Jadwigi Iwanowskiej”, a także na jednym kamieniu podmurówki podpis ofiarodawczyni — Florentyna Reichel — teściowej L. I. Ten kościół i dom w Lebiodce są zbudowane z cegły i kryte takąż dachówką, natomiast cmentarzyk założony przez L. I. w polu, w Lebiodce, z wymurowanym grobowcem i drzewami nie istnieje. Wnukowie Iwanowscy w 1995 wmurowali w kościele w Starych Wasiliszkach, za pozwoleniem biskupa w Grodnie, epitafium dla Leonarda i Jadwigi Iwanowskich i jej siostry Heleny Korbutowej.

Dzieci Leonarda i Jadwigi Iwanowskich: (od lewej) Stanisław, Tadeusz, Helena, Waclaw i Jerzy

Żoną L. I. była Jadwiga (zm. w 1934), córka Amona barona von Reichel, niemieckiego pochodzenia, ale katoliczka. Baron von Reichel po zakończeniu służby wojskowej nabył m.in. maj. Zamość (pow. pińczowski). Matka z domu Chrzanowska pochodziła z Trembowli. Jadwiga i jej siostra Helena Karaffa-Korbutowa ukończyły kursy im. E. Baranieckiego w Krakowie, uzupełniające dobre wykształcenie domowe ze znajomością języków.

Dzieci: **1.** ⇒ Jerzy (29.01.1876–28.03.1965); **2.** ⇒ Waclaw (25.05.1880–7.12.1943); **3.** ⇒ Tadeusz (16.12.1882–1.04.1970); **4.** ⇒ Helena Skinderowa (1886–10.05.1973); **5.** ⇒ Stanisław (4.12.1887–1.10.1970).

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. VIII, s. 70–73; E. Jankowski, *Wspomnienia ogrodnika*, W. 1972; *Spadkobiercy Wielkiego Księstwa. O braciach Iwanowskich*, z J. Turonkiem rozmawia J. Karp. „Znak” 1987, nr 386;

K. Iwanowski, *Wspomnienia z kresowej młodości*, Bydgoszcz 1995; Tadas Ivanauskas (Tadeusz Iwanowski), „*Aš apsisprendžiu*” (*Wspomnienia*), Vilnius 1994; *Iwanonskija — zabytyja sadowody sa szczynszczynty*, „*Dziannica*” wrzesień 1998.

Anna Iwanowska-Kornecka (B. K.)

IWANOWSKI JERZY h. Rogala (29.01. 1876–28.03.1965), wł. maj. Hołowiczpol (pow. Szczuczyn Nowogródzki), inż. technolog, minister i senator II RP, ppłk PSZ na Zachodzie. Syn ⇒ Leonarda i Jadwigi z Reichlów. Ur. w Krasnoje (gub. woroneńska).

Rodzeństwo: zob. biogram Leonarda Iwanowskiego.

Dom Jerzego Iwanowskiego w Hołowiczpolu

Dzieciństwo spędził w rodzinnym maj. Lebidka w ziemi lidzkiej. Od 1891 mieszkał z matką i rodzeństwem w Warszawie. Najstarszy syn Leonarda I, w przeciwieństwie do swych braci Wacława i Tadeusza, był wyrazicielem postawy polskiej elity intelektualnej kresów północno-wschodnich. W sposób zdecydowany optował za polskością — z nią związał się aktywnie przez całe życie.

Po ukończeniu V Gimn. w Warszawie od 1895 studiował w Petersburskim Instytucie Technologicznym na Wydz. Mechanicznym, mieszkając razem z ojcem — wówczas rzeczywistym radcą stanu w Ministerstwie Rolnictwa — i braćmi: Wacławem i Tadeuszem. Na studiach, które ukończył w 1901, należał do polskiego Koła Oświaty Ludowej i do PPS, brał udział w przygotowaniu ucieczki Józefa Piłsudskiego z petersburskiego szpitala psychiatrycznego. W l. 1901–1903 z ramienia PPS działał w Częstochowie, Zagłębiu Dąbrowskim, Warszawie. Aresztowany w 1903, został zwolniony za kaucją z Cytadeli Warszawskiej. W styczniu 1904 ponownie aresztowany i zesłany do gub. nowogrodzkiej, zwolniony został dzięki amnestii 1905. Zamieszkał w Wilnie, gdzie znów go aresztowano za działalność w PPS. Uwolniony w 1907, pracował w Moskwie i Petersburgu. W 1909 wyjechał do Chin. Wrócił w 1918 do kraju; w l. 1918–1919 był ministrem przemysłu i handlu w rządzie Jędrzeja Mora-

czewskiego i ministrem pracy i opieki społecznej w rządzie Ignacego Paderewskiego, od października 1920 do stycznia 1921 dyrektorem Departamentu Spraw Zagranicznych w Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej. W l. 1923–1930 działał w Stowarzyszeniu Mechaników Polskich w USA. W l. 1930–1935 był senatorem RP z ramienia BBWR.

Po 1930 przejął należny mu po ojcu maj. Hołowiczpol. Wybudował piękny drewniany dom (w miejscu spalonego), zaprojektowany przez znakomitego architekta, wilnianina, Leona Witan–Dubiejewskiego, uzupełnił ogród ozdobny i założył ok. 10 ha nowego sadu. Dom zachował się, gdyż służył jako internat szkolny w czasach komunizmu. Obecnie jest przekazany parafii Stare Wasiliszki na potrzeby katechetyczne i miejscową kaplicę. Szkoła pobudowała nowe budynki. Nasadzenia sadu, jak i wiele drzew parkowych zniszczono.

W czasie II wojny światowej J. I. służył w PSZ na Zachodzie w stopniu ppłk. Sprawdził do Anglii swą trzecią żonę i córkę Jadwigę. Po wojnie pozostał na emigracji, gdzie w l. 1950–1955 był prezesem Ligi Niepodległości Polski oraz prezesem Polskiego Rotary Club.

Zmarł w Penley w Anglii.

J. I. był trzykrotnie żonaty. Pierwszą żoną była Kazimiera Ziemęcka, z tego małżeństwa córka 1. Wanda (1922–1977), dr filologii, żona 1^ov. Stanisława Leopolda (1918–1944); 2^ov. Kajetana Sosnowskiego, malarza; jej dzieci z drugiego małżeństwa: 1.1. Honorata (ur. 1950), dr matematyki, dr hab. ekonomii na SGH; 1.2. Marcin (ur. 1952), aktor, ma córkę Mariannę (ur. 1978). Drugą żoną J. I. była Miłobędzka–Garczyńska, małżeństwo bezdzietne. Trzecią żoną była Zofia Rogowiczówna, mieli córkę 2. Jadwigę (ur. 1937), w 1939 wywieziona do Anglii, skończyła medycynę w Szkocji, za Włodzimierzem Lewandowskim, chemikiem, ich dzieci: 2.1. Michał (ur. 1964), 2.2. Joanna (ur. 1967). Mieszkają w Kanadzie.

Dok.: *Kto był kim w II RP*, s. 42–43; Zob. również dok. biogramu Leonarda Iwanowskiego.

Kazimierz Iwanowski, Anna Iwanowska–Kornecka (B. K.)

IWANOWSKI WACŁAW h. Rogala (22.05.1880–7.12.1943), wł. maj. Rohaczowszczyzna i Las na Bojarskiej Grobli (pow. Szczuczyn Nowogródzki), dr inż. chemik, technolog, prof. PW, działacz narodowego ruchu białoruskiego. Syn ♂• Leonarda i Jadwigi z Reichlów. Ur. w Lebiodce.

Rodzeństwo: zob. biogram Leonarda Iwanowskiego.

Po przyjeździe rodziny do Warszawy w 1891 W. I. uczył się w V Gimn. Klasycznym, które ukończył w czerwcu 1899. Opanował znajomość łaciny, greckiego, francuskiego i niemieckiego, nie mówiąc o rosyjskim, który był obowiązującym językiem nauczania. W szkole wyróżniał się inteligencją i rozległymi zainteresowaniami, a także białoruskim samookreśleniem narodowym, które wynikało m.in. z dzieciństwa wśród ludu mówiącego po białorusku, poszanowania i umiłowania tego ludu. W 1899 wstąpił na Wydz. Chemiczny Instytutu Technologicznego w Petersburgu. Dyplom otrzymał w 1904 i wyjechał na praktykę do cukrowni w Borowiczkach k. Płocka. Na początku 1905 ożenił się i wrócił do Petersburga. Został zatrudniony w laboratorium produktów spożywczych Instytutu Technologicznego. Prowadził badania w zakresie uprawy buraka cukrowego w guberni wileńskiej. W 1909 uzyskał doktorat na polit. w Monachium, następnie został docentem w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, specjalizując się w technologii fermentacji produktów spożywczych. Równocześnie pracował w Ministerstwie Rolnictwa jako konsultant do spraw przemysłu owoców i warzyw.

W 1913 przeniósł się do Wilna, gdzie został prezesem Białoruskiego Tow. Wydawniczego jako pionier białoruskiego ruchu wydawniczego. W 1915 wyjechał z Wilna do Rosji, sądząc, że tylko we współdziałaniu z Rosją może Białoruś liczyć na rozwój gospodarczy i kulturalny. Żona z dziećmi przeniosła się do Lebiodka.

Z powodu niestabilnej sytuacji i przesuwania się frontu w czasie I wojny światowej, zmieniła się też sytuacja Białorusi. Toteż latem 1916 W. I. wrócił do Piotrogradu, gdzie został pełnomocnikiem Ministerstwa Rolnictwa do spraw zaopatrzenia fabryk narzędzi rolniczych w paliwo i surowce. Po rewolucji 1917, mimo różnych trudności i braku poparcia dla swych idei W. I. nie wycofał się z działalności na rzecz niepodległej Białorusi. W 1919 pracował w Mińsku w Instytucie Pedagogicznym i zajął się wydawaniem podręczników szkolnych. Występował jako rzecznik Białorusi w kontaktach z władzami polskimi. W 1919 został aresztowany w Mińsku i wywieziony w 1920 do Smoleńska. Po zwolnieniu kontynuował pracę polityczną na terenie Białorusi, następnie w Komisji Rządzącej Litwy Środkowej. Nie uzyskałszy uznania dla swych koncepcji W. I. przeniósł się do Warszawy, gdzie w 1922 rozpoczął pracę w nowo powstałej Katedrze Technologii Fermentacji Produktów Spożywczych PW. W 1924 mianowany został prof. nadzwyczajnym, w 1935 prof. zwyczajnym tejże uczelni. W l. 1930–1935 był dziekanem Wydz. Chemicznego, czynny w komisji budowy gmachów chemii PW. Był kuratorem Akademickiego Koła Wilnian i Akademickiego Koła Nowogrodzian. Ogłosił w Warszawie m.in. (pomijając publikacje rosyjskojęzyczne): *Czysta kultura drożdży w gorzelnictwie*, W. 1907, *Zasady suszarnictwa*, 1924, *Stan i widoki rozwoju przetworów owocowych i warzywnych*, 1925, *Gospodarka podkładowa na kolejach holenderskich*, 1920, *Wyniki użycia należycie zestawianych mieszanek napędowych*, 1929, *Wyniki badań z zakresu piekarstwa*, 1930, *Drożdże piekarnicze Rzplitej Polskiej*, 1929–1930, *Współczesny stan mleczarstwa w Danii*, 1931, *Trójfenole i ich zastosowanie w technice*, 1931. Posiada szereg patentów m.in. na sposób utrwalania impregnatu w drewnie.

Ze spuścizny po ojcu ⇒ Leonardzie (zm. 1919) W. I. wziął w spadku fol. Rohaczowszczyznę i Las na Bojarskiej Grobli. Rohaczowszczyznę oddał swej pierwszej

Wacław Iwanowski, portret

żonie z trójką dzieci, a sobie zatrzymał Bojarski Las (ok. 35 ha), gdzie wybudował dom i odbudowywał szkółkarskie gospodarstwo ojca. Szkołki w Lebiodce bowiem zostały zrujnowane w czasie I wojny i okupacji. W 1937 r. W. I. kupił kilkadziesiąt ha gruntu pod Wołkowyskiem. Tam przeniósł szkołki z Bojar (już opublikowane w cenniku) i sporą leśniczówkę. Nazwał tę posiadłość Piotrusin. Bojary (czyli las na Bojarskiej Grobli) w 1938 przekazał najstarszemu synowi Stefanowi, aby ten mógł tam spędzać wakacje z rodziną. Przy tej okazji polecił drugiemu synowi Wacławowi jr. spłacić siostrę Annę, kwotą 10 tys. zł, aby uniknąć dzielenia Rohaczowszczyzny. Wybuch wojny 1939 przekreślił te plany. W. I. opuścił Warszawę i udał się do Wilna, gdzie do czerwca 1941 wykładał najpierw w dawnej Państwowej Szkole Technicznej, potem na tamtejszym uniwersytecie. Pracując w Szkole Tech-

Dwór w Lebidce

nicznej opanował wymagane minimum języka litewskiego. W listopadzie 1941 wyjechał do Mińska i objął stanowisko wiceburmistrza tego miasta. Od czerwca 1942 był już burmistrzem Mińska.

Został postrzelony 6.12.1943 przez nieznaną sprawców. Następnego dnia zmarł w szpitalu. Morderstwo to zostało dokonane prawdopodobnie przez frakcję nacjonalistów białoruskich z inspiracji gestapo. Pochowany został na cmentarzu katolickim Kalwaria w Mińsku. Na pogrzebie jego były obecne: córka i pierwsza żona Sabina. Dzisiaj u schyłku tysiąclecia (1998) ukazują się w prasie białoruskiej wspomnienia o Leonardzie i Wacławie Iwanowskich, znakomitych sadownikach i szkółkarzach z ziemi Szczuczyńskiej.

W. I. był dwukrotnie żonaty. Pierwszą żoną (ślub w Szawlach 10.01.1905) była ⇒ Sabina z Jaczynowskich h. Jacyna osiadłych na Żmudzi, córka Jana i Stefanii ze Strawińskich. Z tego małżeństwa troje dzieci: **1.** ⇒ Stefan (1907–1944), inż. elektryk, por. pchor. lotnictwa WP, żołnierz AK, pseud. „Domek”, zginął w powstaniu warszawskim; **2.** Wacław (10.03.1910–19.08.1944), pseud. AK „Drapacz”, inż. hydrotechnik. Gimn. im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie ukończył w 1929. Studiował na PW. Następnie pracował jako kierownik budowy fabryki samochodów Opel w Lublinie. Ukończył Szkołę Podchorążych Saperów w Modlinie. W 1939 został zmobilizowany. Po 17.09.1939 chciał wrócić do Rohaczowszczyzny, lecz został aresztowany na Litwie i trafił do stalagu, skąd przedostał się do Lublina. Działal w konspiracji i pracował w prywatnej spółce inżynierskiej „Technika”. Otrzymał rozkaz AK stawienia się w Warszawie na dzień 1.08.1944. Brał udział w powstaniu w zgrupowaniu „Kiliński”. Ranny, zmarł w szpitaliku przy ul. Chmielnej. Oż. był z Celiną z Zaleskich, inż. ogrodnikiem, która została rozstrzelana przez Niemców na Zamku w Lublinie (29.06.1940); **3.** Anna (ur. w 1917), mgr inż. ogrodnik, po mężu Jerzowa Kornecka, ukrywała osoby represjonowane, przeszła przez więzienie niemieckie w Lidzie, po czym, wysiedlona przez Niemców do Mińska, wróciła przed powstaniem warszawskim.

W. I. rozwiódł się w 1920, założył nową rodzinę z Ligią Fedorowicz (ślub w kościele ewangelickim). Z tego małżeństwa miał syna **4. Piotra** (26.09.1922–16.09.1944). W czasie okupacji był on studentem Szkoły Wawelberga w Warszawie, umieszczony tam staraniem brata przyrodniego Wacława. Zginął w powstaniu warszawskim na Mokotowie. Ekshumowała go jego ciotka, która twierdzi, że miał na mogile tabliczkę z napisem „Żołnierz AK”.

Dok.: Łoza; PSB, t. X, s. 178; A. Iwański, *Wspomnienia 1881–1939*, W. 1968; J. Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi*, W. 1992; *Wykaz zmarłych profesorów Politechniki Warszawskiej*, W. 1984; G. Lipińska, „Jeżeli zapomnę o nich...”, Paryż 1988; *Państwowa szkoła techniczna w Wilnie*, Arkady 1991; K. Iwanowski, *Wspomnienia z kresowej młodości*, Bydgoszcz 1995. Dot. Wacława jr. — Z. Mahrburg, *Stalag IIE, Gross Born, „Mogorycz wileński” X/1944*; J. B. Lubicz-Nycz, *Batalion „Kiliński” AK*, W. 1986; Kledzik, *Królewska 16*, W. 1984; *Lista*, s. 377.

Kazimierz Iwanowski i Anna Iwanowska-Kornecka (B. K.)

IWANOWSKA SABINA z JACZYNOWSKICH h. Jacyna (7.12.1877–19.10.1954), wł. fol. Lebiodka-Rohaczowszczyzna (pow. Szczuczyn Nowogrodzki). Córka Jana i Stefanii ze Strawińskich. Ur. w Szawlach na Żmudzi.

Rodzeństwo: **1.** Maria Klimontowa, nauczycielka muzyki; **2.** Adam (1862–1931), historyk; **3.** Cezar (zm. 1923), ksiądz katecheta; **4.** Karolina Izabella (1864–1927) za Tomaszem Fertnerem inż.; **5.** Aurelia Birutowiczowa, żona dyr. gen. poczt na Litwie w okresie międzywojennym; **6.** Katarzyna (1872–1920), pianistka; **7.** Stanisława (1876–1972), za prof. Mieczysławem Michałowiczem; **8.** Łucja (1879–1968), stomatolog i dr filozofii za Stanisławem Słońskim, prof. slawistyki w UW.

Jaczynowscy pochodzą z Podlasia i ich stryjeczni kuzyni utrzymali się przy ziemi, linia Jana została pozbawiona majątków w czasie rozbiorów i osiadłszy na Żmudzi starała się o wyższe wykształcenie dla swoich dzieci. Ojciec S. I. Jan był wysokim urzędnikiem banku, matka wykształconą pianistką, od dzieciństwa uczyła swoje dzieci muzyki. Ojciec zmarł, kiedy najmłodsze córki były jeszcze w szkole. Wówczas w wy-

Sabina Iwanowska

chowaniu ich pomagał starszy brat Cezar, ksiądz, prefekt szkół w Kownie. W maju 1889 został on zesłany przez władze rosyjskie do gub. nowogrodzkiej pod nadzór policji na 3 lata, za to, że przeciwstawiał się uczęszczaniu uczniów katolików na galówki do cerkwi, zamiast do kościoła katolickiego. Matka wystarała się o pozwolenie i wyjechała z Cezarem, zabierając 10-letnią Sabinę i 9-letnią Łucję. Chodziły one do szkoły w odległej guberni. Po powrocie z zesłania ks. Cezarowi nie wolno było być prefektem ani zamieszkać w mieście, gdzie jest szkoła. Biskup umieścił go w dużej parafii Retów, należącej do Ogińskich.

S. I. skończyła w Petersburgu pensję św. Katarzyny ze złotym medalem, a potem wyższe kursy higieny i wychowania fizycznego dr. Piotra Lesgafa. W Petersburgu spotkała dużo postępowej polskiej młodzieży studenckiej, m.in. ➔ Wacława

Iwanowskiego (swego przyszłego męża) i ➔ Jerzego oraz Mieczysława Michałowicza, późniejszego męża swej siostry Stanisławy.

Ślub Sabiny i Wacława Iwanowskich odbył się w Szawlach 10.01.1905, a udzielił go ks. Cezar. S. I. wiernie towarzyszyła mężowi w jego wszystkich pracach społecznych dla ludu białoruskiego. Wykazała też wiele inicjatywy w urządzaniu po dworach wokół Lebiodki pobytów dla niedożywionych uczniów szkół wileńskich w I. I wojny światowej. Niestety częste rozłąki z mężem w czasie wojny doprowadziły do rozwodu w 1920. S. I. pracując jako nauczycielka wf w Gimn. im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie doprowadziła do matury trójkę swych dzieci. Korzystała przy tym z dobrodziejstwa fol. Rohaczowszczyzna, przekazanego jej przez męża Wacława. Tradycja dobrej gospodarki w Lebiodce i kontakt z rodziną tam zamieszkałą miały wielki wpływ na dzieci, które za swój patriotyzm zapłaciły w czasie II wojny światowej — dwaj synowie zginęli, a córka trafiła do więzienia niemieckiego.

Po przejściu na emeryturę, ok. 1930 S. I. poświęciła się ulepszaniu gospodarstwa ogrodniczego w Rohaczowszczyźnie i pracy społecznej wśród gospodyń wiejskich. Do dziś jest przez tamtych ludzi pamiętana. Wojnę i kolejne okupacje przeżyła w Wilnie, Rohaczowszczyźnie, Warszawie i Lublinie. W l. 1941–1943, po wejściu Niemców na Kresy, udzieliła w Rohaczowszczyźnie schronienia dwóm paniom Altberg, które uciekły z getta w Wilnie. Obie dożyły szczęśliwie do późnej starości w Warszawie. Pomagała aresztowanym synom i córce, dostarczając paczki żywnościowe do więzienia. Na czas postania warszawskiego, w ślad za synami i córką, znalazła się w Warszawie. Po powstaniu osiadła w Lublinie w posiadłości syna Wacława, gdzie znów gościła rozbitków losowych. Tam jej ogrodniczka z Rohaczowszczyzny zdała maturę i został urzędnikiem miejskim. Z Lublina przyjeżdżała na ekshumacje synów: Wacława w Warszawie, Stefana w lasach nad Pilicą. Zmarła w Warszawie u córki, przeżywszy swych synów o 10 lat. Pochowana została na cmentarzu na Woli, w pobliżu szczątków swych synów, które leżą na tzw. Cmentarzu Bohaterów Woli.

Dzieci zob. ➔ Iwanowski Wacław.

Dok.: *Była taka szkoła, Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie, 1915–1939*, red. E. Sławińska–Zakościelna, Londyn 1987, s. 91; J. Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi*, W. 1992; Przekazy rodzinne.

Anna Iwanowska–Kornecka

IWANOWSKI STEFAN h. Rogala, pseud. AK „Domek” (23.03.1907–13.10.1944), wł. Lasu na Bojarskiej Grobli (pow. Szczuczyn Nowogródzki), lotnik, inż. elektryk. Syn ➔ Wacława i Sabiny z Jaczynowskich h. Jacyna. Ur. w Lebiodce.

Uczęszczał do Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, ale ostatnie lata nauki i maturę zdał w Gimn. im. Lelewela w Wilnie o profilu matematyczno–przyrodniczym. Należał do harcerstwa. Studia rozpoczął na Wydz. Elektrycznym PW. W czasie studiów zafascynował się lotnictwem, był członkiem Akademickiego Aeroklubu, później połączonym w Aeroklub Warszawski. Tam nawiązał kontakt i przyjaźń z pilotami Żwirką i Wigurą. Był już pilotem sportowym, gdy przerwał studia, aby ukończyć podchorążówkę lotnictwa w Dęblinie. Otrzymał przydział do 5 p. lotniczego w Lidzie. Dyplom inż. zrobił dopiero ok. 1936. Dzięki temu, że dziad jego ➔ Leonard (I) zdrenował wszystkie pola i nie było zagonów, lądowanie w Lebiodce i jej folwarkach było zawsze możliwe, trzeba tylko było znać płodozmian. S. I. przylatywał z Warszawy na weekendy na maszynach klubowych, wywołując tym duże zainteresowanie wśród ludności.

Na potrzeby swej rodziny S. I. dostał w 1938 od ojca leśniczówkę Bojary, ale jeszcze będąc w gimnazjum pomagał matce (wł. fol. Lebiodka–Rohaczowszczyzna) w wielu sprawach związanych z gospodarką. Inicjował naprawę i modernizację domu i budyn-

ków gospodarczych. Przeplanował teren wokół domu, ogród został wzbogacony nowymi drzewami i krzewami. Założył szkółki owocowe, pasiekę, której sam doglądał, wreszcie kort tenisowy. Jego młodszy brat, Waclaw, zaprosił kiedyś (1924) cały zastęp harcerski na obóz w Rohaczowszczyźnie i na wędrowki śladami Mickiewicza. W l. 30. S. I. założył na domu „rękaw” wskazujący kierunek wiatru, jako wskazówkę dla lądującej awionetki.

W 1939 S. I. został zmobilizowany w randze ppor. rezerwy lotnictwa. Po 17.09.1939 wrócił w mundurze do Rohaczowszczyzny, ale już w początku października wyruszył wraz z bratem Waclawem do Wilna szukać możliwości dostania się do polskiego wojska. Ten zamiysł się nie udał. Waclaw wypłynął statkiem „Estonia”, który został przejęty przez Niemców, na skutek czego Waclaw znalazł się w stalagu. S. I. pozostał w Wilnie, dokąd ściągnął całą swoją rodzinę. Pracował w elektrowni w Olkienikach (1941), ale po scysji z dyr., Litwinem, trafił do więzienia na Łukiszkach (1942), a potem do litewskiego obozu pracy. Tam dostał gryps od żony, że poszukuje go gestapo (współpracował z podziemiem z grupą dr Hurowiczówny), mające ślad jego uprzedniej kurierskiej podróży do Warszawy. Uciekł z obozu i z fałszywymi papierami, jako Stefan Domański (później pseud. „Domek”), przedostał się do Warszawy. W Warszawie z polecenia AK szkolił chłopców w przysposobieniu lotniczym w tzw. grupie „Orlików”. W czasie powstania 1944 grupa ta była skierowana do puszczy Kampinoskiej. Po bitwie pod Jaktorowem S. I. nie złożył broni, mimo takiego zalecenia, ale poszedł z resztą grupy do lasów nad Pilicą, gdzie zostali pobici przez Niemców, S. I. był ranny w nogę, nie mogąc iść, nie pozwolił się nieść, zatrzymał tylko rewolwer. Tam zginął. Wiadomość tę przyniósł żonie po powstaniu kolega Jerzy Baumiller, architekt. Po ekshumacji w 1946 S. I. został pochowany na Cmentarzu Bohaterów na Woli.

S. I. oż. był z Waclawą Czyżewską, koleżanką z Aeroklubu Warszawskiego, pilotem sportowym, pochodzącą z rodziny ziemiańskiej na Litwie. Mieli syna **1. Andrzeja** (ur. 16.05.1938), którego w lipcu 1938 przewieźli awionetką do Rohaczowszczyzny. Andrzej jest mgr. geografii i fotoreporterem, od 1981 mieszka w Kanadzie.

Dok.: *Lista*, s. 377; W. Rychter, *Skrzydlate wspomnienia*, W. 1980, s. 158–159; J. Krzyczkowski „Szymon”, *Konspiracja i powstanie w Kampinosie*, W. 1962; A. Pilch, *Partyzanci trzech puszczy*, W. 1992; „Błękitna jedynka żeglarska”. Drużyna harcerska im. R. Traugutta w Wilnie, na podstawie kronik i notatek zebrał i opr. S. Stupkiewicz, W. 1986, mpis; Informacje rodzinne.

Anna Iwanowska–Kornacka (B. K.)

IWANOWSKI TADEUSZ — IVANAUSKAS TADAS h. Rogala (16.12.1882–1.06.1970), współwł. maj. Lebiodka (pow. Szczuczyn Nowogródzki), zoolog, ornitolog, działacz naukowy niepodległej Litwy. Syn ⇨ Leonarda i Jadwigi z Reichlów. Ur. w Krasnoje (gub. woroneska).

Rodzeństwo: zob. biogram Leonarda Iwanowskiego.

Rozpoczętą w Warszawie naukę ukończył w 1903 w Petersburgu i na tamtejszym uniwersytecie podjął studia przyrodnicze (1903–1905), które kontynuował i zakończył w paryskiej Sorbonie (1905–1909). W Petersburgu związał się ze środowiskiem młodzieży litewskiej, deklarując swą przynależność do narodu litewskiego. W l. 1910–1918 pracował naukowo oraz w Min. Rolnictwa w Petersburgu. W okresie międzywojennym mieszkał w Kownie i założył fermę zwierząt futerkowych oraz plantację drzew owocowych i kolekcję dendrologiczną pod Kownem. Był współzałożycielem Uniwersytetu Kowieńskiego i prof. Wydz. Nauk Matematyczno–Przyrodniczych tego uniw. Był też założycielem Ogrodu Zoologicznego i Muzeum Zoologicznego w Kownie. W roku 1922 uzyskał doktorat h.c. Uniw. w Padwie.

W l. 1940–1941 kierował Katedrą Zoologii Uniw. Wileńskiego. Był członkiem Akademii Nauk Litewskiej SRR. Miał bogaty publikowany dorobek naukowy. Był też popularyzatorem wiedzy o przyrodzie litewskiej. Zmarł w Kownie.

Był żonaty trzykrotnie: 1^ov. z Marią Wolską h. Lis, Polką. Z tego małżeństwa syn 1. ➔ Jerzy ur. 1907 w Lebiodce; 2^ov. z Honoratą Paškauskaitė, małżeństwo bezdzietne; 3^ov. z Marią Natkiewicz (1905–1998), prof. dr nauk botanicznych. Z tego małżeństwa syn 2. Algis (ur. 1933), inż. elektronik, doc. Polit. Kowieńskiej; ma dwoje dzieci: 2.1. Egle (ur. 1960), po mężu Łukosevicene, 2.2. Saulis (ur. 1966), inż. elektronik.

Dok.: J. Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi*, W. 1992.

Kazimierz Iwanowski, Anna Iwanowska-Kornacka

IWANOWSKI JERZY h. Rogala (ur. 13.03.1907), współwł. maj. Lebiodka (pow. Szczuczyn Nowogródzki), mgr inż. rolnik, hodowca. Syn ➔ Tadeusza i Marii z Wolskich h. Lis. Ur. w Lebiodce.

Rodzeństwo: zob. biogram Tadeusza Iwanowskiego.

Maturę zdał w Warszawie, następnie rozpoczął studia medyczne. Nie ukończywszy ich, przeniósł się na SGGW, gdzie otrzymał dyplom inż. rolnika. Ukończył również Szkołę Podchorążych Rezerwy w Grudziądzu. W stopniu por. przydzielony został do P. Uł. Krechowickich. Do 1939 był wicedyr. Państwowej Stadniny w Bogusławicach.

Po wybuchu wojny 1939 zmobilizowany, walczył u granic Prus Wschodnich. Ranny, wydostał się z przejętego przez Rosjan szpitala w Białowieży i przez Litwę i Szwecję dotarł do wojska polskiego we Francji, a stamtąd do Anglii i do Brygady Pancernej gen. S. Maczka, z którą oszobadzał Holandię. Po tej kampanii został odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem Czynu Bojowego na Zachodzie, czterema medalami za kampanię francuską, a także Krzyżem Korony Jugosłowiańskiej. Po zakończeniu wojny (w stopniu mjr.) poruczono mu odnajdywanie koni z polskich stadnin w zachodniej strefie okupacyjnej, których transport dostarczył do Gdańska w 1946. Potem z żoną i córką osiadł w Afryce Południowej, gdzie hodował konie i organizował jeździectwo. Dorobił się tam, w pobliżu Gór Smoczyc (Drakensberge), 200-akrowej farmy, którą zalesił i przystosował do hodowli i treningu koni.

Jerzy Iwanowski

Wydał po angielsku i po polsku swoją biografię (*The grass is greener, Czasy mojego życia*) oraz kilka książek o hodowli i jeździectwie (*The White Stallions of Kyalami, Cape Town 1977, ss. 115; You and your horse, Pietermaritzburg 1987, ss. 127*). Założył i rozwinął w RPA hiszpańską szkołę jazdy na wzór wiedeńskiej. Jest w RPA znanym w tej dziedzinie specjalistą. W l. 90. odznaczony został Orderem Odrodzenia Polski, za odnajdywanie w Niemczech polskich koni hodowlanych.

Był żonaty z Teresą Romer (zm. 1980), ich córka **1. Maria Teresa** (ur. 1942 w Szkocii), wdowa po Andrzeju Szklarzyku jest hodowczynią koni we Francji (Elevage Rogala).

Dok.: G. Iwanowski, *The grass is greener*, Pietermaritzburg 1994, ss. 255; tenże, *Czasy mojego życia*, W. 2000, ss. 338; *Z dziejów Romerów na Litwie, Pasma czynności ciągłym lat idące*, W. 1992, s. 318; Przekazy rodzinne.

Anna Iwanowska-Kornacka (B. K.)

IWANOWSKI STANISŁAW h. Rogala (4.12.1887–5.10.1970), współwł. maj. Lebiodka (pow. Szczuczyn Nowogródzki, dawniej lidzki), adwokat. Syn ♂• Leonarda i Jadwigi z Reichlów. Ur. w Lebiodce.

Rodzeństwo: zob. biogram Leonarda Iwanowskiego.

Ukończył studia prawnicze w Petersburgu. Zmobilizowany do armii carskiej w 1914, po rewolucji lutowej działał w Zarządzie Związku Wojskowych Polaków w Piotrogradzie, a po powrocie do kraju w 1918 współorganizował Samoobronę Ziemi Lidzkiej i Grodzieńskiej. Neutralizował działania nacjonalistów litewskich i białoruskich, organizował rozbrajanie Niemców. W 1919 „kupił” za milion marek od okupantów, Niemców, przeznaczony do wysadzenia most kolejowy na Niemnie i uratował go. Brał udział w kampanii 1920 w stopniu kpt. Działał w rządzie Litwy Środkowej. W okresie 1920–1939 swój czas dzielił pomiędzy praktykę adwokacką w Wilnie i gospodarowanie w maj. Lebiodka.

W czasie II wojny światowej mieszkał w Wilnie, przejściowo gospodarował na swej części w Lebiodce. Brał udział w powstaniu wileńskim w szeregach AK. Aresztowany przez NKWD w 1944 i omyłkowo zwolniony. W 1945 repatriował się do Bydgoszczy, gdzie podjął znów praktykę adwokacką i gdzie zmarł.

Żona jego, **Maria z Wojewódzkich h. Abdank** (1890–1981), studiowała w Krakowie, Paryżu i Londynie nauki humanistyczne. Prowadziła dom w Wilnie i okresowo gospodarzyła w Lebiodce. Po wojnie pracowała jako nauczycielka rosyjskiego i angielskiego w szkołach bydgoskich.

Synowie: **1. Lech** (ur. 1917), lekarz dr hab., docent Instytutu Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN, neurolog i neuropatolog. Wychowanek Szkoły Podchorążych Sanitarnych. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939. Studia medyczne zaczęte w Warszawie ukończył w Kownie w 1942. Studia podyplomowe odbył w Kanadzie i USA. W l. 1977–1979 prof. Uniw. Stanu Maryland w Baltimore. Odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari*, Krzyżem *Walecznych* i *Orderem Odrodzenia Polski*. Był trzykrotnie żonaty: Pierwsza żona: **Teresa z Filipowiczów** (1917–1994), dr med., pediatra dermatolog, była lekarzem przy sztabie I Zgrupowania Okręgu Wileńskiego AK. Po wojnie zamieszkała w Warszawie. Do emerytury była ordynatorem oddziału Dermatologii Dziecięcej Stołecznego Szpitala Dermatologicznego. Z tego małżeństwa syn **1.1. Jerzy** (ur. 1946 w Warszawie), mgr inż. elektronik, żonaty z Małgorzatą Gorczycą, mgr inż., ich syn **1.1.1. Krzysztof** (ur. 1974) prawnik, córka **1.1.2. Anna** (ur. 1981). Druga żona: **Agnieszka Grabowska**, dr med., z tego małżeństwa syn **1.1.3. Stanisław** (ur. 1971 w Warszawie). Trzecia żona: **Danuta Narajowska-Zurowska**, małżeństwo bezdzietne. **2. Kazimierz** (1922–29.09.2002), dr inż. mechanik, od 1981 prof. uniw. w Nigerii. Maturę uzyskał w 1940. W latach okupacji niemieckiej gospodarzył w Lebiodce, następnie walczył w 3 Wileńskiej Brygadzie Partyzanckiej AK. Po wojnie ukończył PG, gdzie został profsorem. Przez wiele lat działał w Zarządzie Gdańskiego Tow. Naukowego. Żona **Halina** (ur. 1929), dr med., chirurg, adiunkt AM w Gdańsku. Pracowała też w Nigerii. Ich syn **2.1. Tadeusz** (ur. 1955), inż. mechanik, abs. PG. Pracował na Uniw. w Uppsali, gdzie uzyskał stopień dr. Bardzo czynny społecznie w realizacji polsko-szwedzkiego programu ochrony środowiska. Obecnie

prowadzi własną firmę w Gdańsku. Żona Tadeusza, Beata, jest psychologiem, mają dwie córki: 2.1.1. Paulę (ur. 1988) i 2.1.2. Julię (ur. 1990).

Dok.: K. Iwanowski, *Wspomnienia z kresowej młodości*, Bydgoszcz 1995; *Wspomnienia rodzinne*.

Kazimierz Iwanowski, Anna Iwanowska-Kornacka

JANISŁAWSKI KSAWERY h. Leliwa (1863–1.05.1940), wł. maj. Niedziałowice (pow. chełmski) i Wola Żółkiewska (pow. krasnostawski). Syn Augustyna (ok. 1824–5.07.1889), wł. maj. Wola Żółkiewska, i Wandy z Kolasińskich, wnuk Tadeusza (ur. 1800). Ur. w Istokach (gub. mińska).

Rodzina K. J. w 1. poł. XIX w. zamieszkiwała w gub. mińskiej. Ojciec Augustyn J. przeniósł się do Królestwa Polskiego, początkowo w Kieleckie, a później w Lubelskie, gdzie nabył w 1878 dobra Wola (Wólka) Żółkiewska za 100 tys. rb. Majątek obejmował wówczas fol.: Makowiska, Siniec i Celinin. W 1883 Augustyn J. wznosił nowy dwór, wykorzystując fundamenty i piwnice z 1. poł. XVIII w., zaś stary, obronny dwór, pochodzący z czasów Rzeczypospolitej, przerobiono na oficynę. Augustyn J. był dwukrotnie żonaty, po śmierci Wandy z Kolasińskich ożenił się z Zofią z Jawornickich (ok. 1839–13.12.1913).

Przed dworem w Woli Żółkiewskiej

Rodzeństwo: 1. August (1860–08.1939), ukończył gimn. w Radomiu, prawnik, wł. maj. Celinin, Wola Żółkiewska i Średnia Wieś (pow. krasnostawski). Ten ostatni majątek kupił w 1911. Był m.in. honorowym prezesem TKZ, odznaczony Orderem Odrodzenia Polski; 2. Maria (ok. 1869–1887); 3. Antonina, za Feliksem Cybulskim, aptekarzem w Warszawie; 4. ➔ Józef (1881–3/4.07.1940); 5. Jan (zm. 1912 w Mentonie).

K. J. studia rolnicze ukończył w l. 1890–1891 w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach. Początkowo gospodarował w maj. Niedziałowice, który uległ zniszczeniu w cza-

Ksawery Janisławski

sie I wojny światowej. Po sprzedaniu Niedziałowic kupił od brata Augusta w 1924 Woleń Żółkiewską. Przed I wojną światową majątek obejmował ponad 1500 ha. Oprócz produkcji roślinnej rozwinięta była hodowla koni, krów i owiec (karakuły). Owczarnia liczyła 2500 owiec. Były tam trzy młyny wodne. W okresie międzywojennym w Woli Żółkiewskiej był już tylko jeden młyn. Obszar majątku uległ zmniejszeniu w wyniku parcelacji do ok. 500 ha. Zaniechano hodowli owiec, K. J. utrzymał wyłącznie oborę „mleczną” krów czarno-białych. Majątek był zmechanizowany, posiadał m.in. dwa traktory (fordsony) z osprzętem.

K. J. zmarł w Woli Żółkiewskiej i został pochowany na cmentarzu w Żółkiewce.

K. J. oż. w 1898 w Warszawie z Kaziemierzą z Moskalewskich (ok. 1878–12.10.1931), córką Bogdana i Zofii z Garszyńskich. Dzieci: **1.** Kazimierz (20.02.1900–3/4.07.1940), od 1912 uczęszczał do Szkoły Lubelskiej w Lublinie, był działaczem Organizacji Młodzieży Narodowej i harcerstwa, od 1917 był w Wojskowych Kad-

rach Szkolnych podlegających komendzie P.O.W., dowodził 1 plutonem w 1 kompanii, w 1918 zdał maturę, a 1918/1919 wstąpił do WP jako ochotnik, początkowo służył w 1 p. sz., następnie w 19 p. uł., w 1920 zajmował Wilno z gen. Lucjanem Żeligowskim. Studiował rolnictwo na UP, w okresie międzywojennym był pracownikiem administracji państwowej; został aresztowany przez Niemców 6.06.1940 w Woli Żółkiewskiej i rozstrzelany razem ze swoim stryjem ➔ Józefem 3/4.07.1940 w Kumowej Dolinie pod Chełmem Lubelskim, oż. z Anną z Kleszczyńskich; **2.** Tadeusz (1902–4.08.1926), w 1920 zdał maturę w Szkole Lubelskiej w Lublinie, następnie studiował prawo na UP; **3.** Wanda (1906–1969), 1^{ov}. za Antonim Kazimierzem Szyszkowskim (16.08.1900–20.06.1942), mjr. lotnictwa, poległym w morzu, ich syn **3.1.** Marek; 2^{ov}. za Antonim Chrościechowskim; **4.** Jerzy (1911–31.08.1933), uczył się w Szkole Lubelskiej, w gimnazjum w Zakopanem i w Wyższej Szkole Rolniczej w Cieszynie; **5.** Zbigniew (ur. 7.07.1922), uczęszczał do szkół w Czorsztynie, Chyrowie, do Szkoły Lubelskiej w Lublinie i do Gimn. im. Jana Zamoyskiego w Warszawie, żołnierz 8 p. p. AK, ppor. odznaczony Krzyżem AK, czterokrotnie Medalem Wojska, Krzyżem Partyzanckim i innymi odznaczeniami; oż. 1^{ov}. z Teresą z Tarasiewiczów, ich dzieci: **5.1.** Bohdan (ur. 1947), ma córkę **5.1.1.** Barbarę (ur. 1982); **5.2.** Leszek (ur. 1948), oż. z Haliną z Jankowskich, ich dzieci: **5.2.1.** Anna (ur. 1972), **5.2.2.** Jakub (ur. 1978); 2^{ov}. z Ireną z Jęczmieniewskich (zm. 1995), ich córka **5.3.** Maria (ur. 1961), za Andrzejem Śląskim, ich dzieci: **5.3.1.** Mieszko (ur. 1984), **5.3.2.** Jędrzej (ur. 1987).

Dok.: *Lista*, s. 395; H. Wiercieński, *Opis statystyczny gubernii lubelskiej*, L. 1900, s. 286, 298; *Spis ziemian woj. lubelskie*, s. 8; *Spis obywateli*, s. 45; *Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”)* w XXX-lecie, L. 1936, s. 77, 111, 115, 149, 154, 354; *Dublany*, s. 259; *Księga pochowanych*

żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej, t. III, Pruszków 1994, s. 443; Informacje Zbigniewa Janiśławskiego z Karpacza.

Tadeusz Epsztejn

JANIŚŁAWSKI JÓZEF h. Leliwa (1881–3/4.07.1940), wł. maj. Średnia Wieś (pow. krasnostawski). Syn Augustyna (ok. 1824 – 5.07.1889), wł. maj. Wola Żółkiewska, i Zofii z Jawornickich (ok. 1839 – 13.12.1913).

Rodzeństwo: zob. biogram Ksawerego Janiśławskiego (1863–1.05.1940).

Do 1939 był administratorem maj. Średnia Wieś, dopiero po śmierci brata Augusta otrzymał ten majątek na własność. August nie chciał go wcześniej przekazać J. J., obawiając się, że brat może stracić Średnią Wieś, tak jak majątek posagowy żony, który przehubał w Monte Carlo.

J. J. został aresztowany przez Niemców 6.06.1940 w Średniej Wsi, a w miesiąc później rozstrzelany razem ze swoim bratankiem ⇒ Kazimierzem J. w zbiorowej egzekucji w Kumowej Dolinie pod Chełmem Lubelskim.

Dwór w Woli Żółkiewskiej od strony stawów

J. J. oż. z Wandą z Chrzanowskich (ok. 1887–1930).

Dzieci: **1.** Elżbieta (2.05.1911–12.06.1992), za Jerzym Maleckim (zm. 1994); **2.** Teresa (10.04.1920–12.04.1930); **3.** Witold (1913–1981), abs. Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu w l. 1935–1936, w 1938 otrzymał nominację na ppor., wziął udział w kampanii wrześniowej w 21 p. uł. w ramach Wołyńskiej Brygady Kawalerii, żołnierz ZWZ–AK, więzień obozów koncentracyjnych, m.in. w Gross Rosen. W 1946 wrócił do kraju i rozpoczął pracę w PNZ, następnie w PGR, potem w Zjednoczonych Zakładach Gospodarczych „Inco” pod Karpaczem. Oż. z Marią z Sokółowskich, z którą miał syna **3.1.** Ludwika (ur. 1943); następnie oż. z Aliną z Wrzcionkowskich (1926–1976), ich dzieci: **3.2.** Grzegorz, **3.3.** Ewelina, **3.4.** Katarzyna.

Dok.: *Lista*, s. 395; Radomyski, s. 73, 96; *Kawaleria polska*, s. 90; Informacje Zbigniewa Janiśławskiego z Karpacza.

Tadeusz Epsztejn

Jan Jelski

blźkch i przylasci, Minsk 1999, s. 67; Nacyjonalnyj Archiv Respubliki Bielarus (NARB), Ab szljacheckim nachodźanni roda Jelskich, sygn. 1403; Z Wielowieyski, J. Jelski, Tablice descendentów Konstatego Jelskiego, uzup. M. i A. Jelscy, oprac. M. Jelski, Sopot 1989, mpis.

JELSKI JAN h. Pielesz (31.10.1864 – ok. 1930), wł. maj. Dudzicze i Zamość (pow. ihumeński). Syn Aleksandra (1834–1916), wł. maj. Zamość, wybitnego znawcy problematyki białoruskiej — twórcy Biblioteki i Muzeum Starożytności we własnym dworze — oraz Heleny z Kałęczyńskich h. Nałęcz (1838–1901).

J. J. ukończył Wydz. Prawa Uniw. Moskiewskiego. Był adwokatem w Mińsku, a po wojnie sędzią Sądu Okręgowego w Grodnie. Z bogatego wyposażenia dworu w Zamościu udało mu się uratować jedynie nieco cennych eksponatów, m.in. portret zbiorowy Prozorów Jelskich i Bukatych autorstwa Franciszka Smuglewicza, wykonany w 1789 (obecnie ekspozycyjny w Galerii Polskich Osobistości w Wilanowie).

J. J. żonaty był z Marią Pachniewską h. Rawicz, z którą miał syna **1. Henryka** (ok. 1890 – 2.05.1939), żołnierza I Korpusu Polskiego, odznaczonego Krzyżem Walecznych, żonatego z Anną Donimirską h. Brochwicz z Łysomic.

Dok.: „Kurier Warszawski”, nr 125 z 7.05.1939, s. 19; I. Maroczka, *Rupliviec z Zamoscja [w:] Dziejła*

Andrzej Jelski

KLOTT (KLOTH) v. HEIDENFELD JAN ZENON h. własnego (4.04.1875–24.10.1932), wł. maj. Miory (obecnie Klotoudwor) w pow. brasławskim. Syn Jarosława i Marii z Obuchowskich.

Klottowie to stara rodzina westfalska, której część osiadła w Inflantach, gdy Jerzy Klott otrzymał od króla Aleksandra w 1500 dobra Pohost w powiecie brasławskim. Z czasem rodzina się powiększyła i w XVII w. posiadała liczne majątki w tymże powiecie, m.in. Miory. Udział w powstaniu 1831, w którym Klottowie wzięli czynny udział, doprowadził do utraty części majątków, emigracji pięciu członków rodziny i zesłania dwu w głąb Rosji.

W końcu XIX w. dobra Miory położone przy miasteczku tejże nazwy podzielone były na 4 części, które należały do 4 rodzin: Swiatopełk–Mirskich, Doboszyńskich, Puciatów i Klottów.

Rodzeństwo: **1.** Laura (zm. 1932 w Laskach); **2.** Maria (zm. 1951 w Giżycku); **3.** Władysław, prokurator w Lublinie (zm. 1929?).

J. K. ukończył szkołę średnią w Wilnie. Studia prawnicze rozpoczął w Warszawie, wkrótce jednak za działalność polityczną został — po odsiedzeniu kary w Cytadeli — zesłany w głąb Rosji i ukończył studia prawnicze w Kazaniu. Jako młody prawnik osiadł w Wilnie i po odbyciu aplikacji otworzył własną kancelarię adwokacką. W krótkim czasie zyskał liczną klientelę, ciesząc się opinią niezmiernie solidnego adwokata

i zdolnego cywilisty. Jednocześnie brał żywy udział w życiu kulturalnym i umysłowym Wilna. Był jednym z założycieli Tow. Przyjaciół Nauk, organizował Tow. Popierania Sceny Polskiej, któremu przewodniczył wiele lat. Był czynnym członkiem redakcji „Gazety Wileńskiej” oraz wznowionego podówczas Tow. Szubrawców, w którym pełnił dożywotnio funkcję witajnika.

Żonaty od 1905 z Heleną Swiatołdycz–Kisiel h. własnego. Zakupił w 1913 od Józefa i Adeli Stecewiczów maj. Miory (250 ha).

W czasie I wojny światowej J. K. zajmował kierownicze stanowisko w Komitecie Obywatelskim Pomocy Ofiarom Wojny rozwijając czynną i energiczną działalność. Po przewrocie politycznym w Rosji, za rządów Kiereńskiego, został mianowany gubernatorem wileńskim z siedzibą w Dziśnie. Po oswobodzeniu Wilna w 1919 przez WP brał udział w organizowaniu Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich i zajmował przy Osмоłowskim stanowisko szefa Sekcji Ogólnej. Po wojnie został notariuszem przy Sądzie Okręgowym w Wilnie. Nadal prowadził szeroką działalność społeczną, szczególnie jako doradca prawny w wielu instytucjach kulturalnych i filantropijnych. W czasie urlopów spędzanych w Miorach udzielał bezinteresownie porad prawnych sąsiadom–ziemianom i chłopom oraz Żydom w miasteczku Miory. Był prezesem Głównej Komisji Sądowej Kresowego ZZ i prezesem Oddziału Zrzeszenia Notariuszy i Pisarzy Hipotecznych. Po ciężkiej chorobie zmarł w Miorach, pochowany został na cmentarzu w miasteczku Miory.

Żona Helena (1880–1964), była córką Ludwika Swiatołdycz–Kisiel h. własnego i Marii z Chaleckich z maj. Poleś (pow. święciański). Ich córka jedynaczka **I.** ⇒ Janina (1906–1994), za Stanisławem Dobrowolskim h. Doliwa, miała córkę **I.I.** Marię.

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. X, s. 147–149; O. Hedemann, *Dzieje pow. brasławskiego*, Wilno 1930; Materiały i wspomnienia rodzinne.

Maria Pałucka

KOŃCZA PAWEŁ PIOTR JULIUSZ h. Ogończyk odm. (1.07.1845–11.01.1917), wł. maj. Szeszolki (pow. wileński) i Kiszkiliszki (pow. wilkomierski), działacz gospodarczy i społecznik, prezes Wileńskiego Banku Ziemskiego. Syn Medarda (1808–1899), dziedzica Łukini (d. pow. wilkomierski), uczestnika powstania 1830–1831 i spisku Szymona Konarskiego, zesłańca na Sybir, i Pauliny z Białozorów h. Wieniawa (1821–1881) z Hrynkiszek (d. pow. kowieński). Ur. w Mitawie.

Rodzeństwo: **1.** Medard (1838–1868); **2.** Franciszek (1855–1927), wł. maj. Łukinia.

Uczył się w Wileńskim Instytucie Szlacheckim, skąd relegowany został w 1861 za zorganizowanie patriotycznej manifestacji, oraz w Krakowie, gdzie podjął studia (?). W styczniu 1863 powrócił na Litwę, ale w odróżnieniu od starszego brata Medarda (późniejszego emigranta zmarłego w Paryżu), w powstaniu nie uczestniczył. Mimo to, sądzony w 1864 jako „osoba niepewna politycznie” skazany został na zesłanie do gub. kostromskiej. W 1867 uzyskał prawo osiedlenia w Królestwie Polskim i zamieszkał w Warszawie. Po zwolnieniu z zesłania (bez prawa pobytu na Litwie) podjął pracę administratora maj. Kazimierz (k. Konina), a następnie Chobienice (k. Wolsztyna) należących do Macieja hr. Mielżyńskiego (przyjaciela ojca z czasów powstania 1831) i jego syna Karola. W 1871 rozpoczął studia w Instytucie Rolniczo–Leśnym w Puławach i 9.05. tr. ożenił się z córką swego pracodawcy — Gabriellą hr. Mielżyńską (ur. 1842). Młoda para zamieszkała w posagowym maj. Gruszczyn w pow. poznańskim.

W 1873 otrzymał pozwolenie stałego pobytu na Litwie. Rok później osiadł z rodziną w kupionym od ciotki — Kazimiery z Białozorów Tańskiej — fol. Kiszkiliszki, położonym niedaleko Łukini, którą po ojcu objął z czasem młodszy brat Franciszek (1855–1927), późniejszy organizator i działacz kowieńskich towarzystw rolniczych

Szeszolki — dom w trakcie budowy, u góry od lewej: Paweł Kończca, NN, na schodach siedzą: Gabriela z Kończów, Maria Kończca i Józef Jeleński

i ubezpieczeniowych. Lata 80. przyniosły rozwój interesów rodzinnych, często podejmowanych wspólnie z kuzynami — Bronisławem i Izydorem Römerami (np. zarząd fabryki wyrobów drzewnych w Helenie pod Kownem, prowadzenie spraw majątkowych zaprzyjaźnionych rodzin ziemiańskich). Przejęcie po ojcu dużego majątku umożliwiło P. K. podjęcie działalności na szerszą skalę. Wykształcenie i doświadczenie zdobyte w Wielkopolsce, dzielnicy o zaawansowanej gospodarce rolnej, oraz wyniesione stamtąd ideały pracy u podstaw stały się dźwignią rozkwitu majątków własnych (melioracje gruntów, elektryfikacja, rozbudowa dworu i parku w Szeszolkach) oraz coraz żywszego zaangażowania w sprawy publiczne.

Najważniejszym miejscem aktywności i dźwignią kariery P. K. stał się założony w 1872 Wileński Bank Ziemski (WBZ) — jedyna instytucja na terenie guberni północno-zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego stawiająca sobie za cel podtrzymanie stanu posiadania polskiego ziemiaństwa. W 1884 uzyskał posadę bankowego taksatora majątków; pięć lat później awansował na jednego z dyr. banku, a po śmierci Adama Broel-Platera w 1910, został jego prezesem. W związku z nowymi obowiązkami przeniósł się na stałe do Wilna. Szybko też mieszkanie Kończów w kamienicy Tyszkiewiczów u zbiegu ulic Zygmuntońskiej i Arsenalskiej nad Wilią stało się ważnym punktem życia towarzyskiego i politycznego miasta. Wyrazem uznania środowiska, ale i opcji politycznych P. K. było wybranie go w 1892 (jako pierwszego w dobie powstaniowej Polaka) na prezesa Klubu Miejskiego Szlacheckiego (wielokrotnie w następnych latach ponawiane i uwieńczone w 1905 tytułem członka honorowego). Uczestnictwo w odsłonięciu pomnika Katarzyny II w Wilnie (1904) w grupie 70 ziemian polskich, uwidoczniało dramatyzm politycznych wyborów aktywistów społeczności zagrożonej w swym bycie narodowym i społecznym skrajnie restrykcyjnym ustawodawstwem (zakaz nabywania ziemi przez Polaków).

Złagodzenie polityki caratu na ziemiach litewsko–białoruskich i reformy ustrojowe państwa po rewolucji 1905 otworzyły nowe obszary aktywności dla liderów środowiska ziemiańskiego. Z chwilą powstania polskojęzycznej prasy (1905) P. K. — uznany specjalista w dziedzinie ekonomiki rolnictwa — podjął żywą działalność publicystyczną na łamach „Kuriera Litewskiego”, a następnie wszedł w skład ziemiańskiego konsorcjum wydającego pismo (1908). W 1906 został członkiem założycielem Wileńskiego Tow. Rolniczego oraz wybrany został do Rady Miejskiej Wilna, gdzie zajmował się finansami miasta. Równocześnie, wbrew stanowisku konserwatywnej części ziemiaństwa, poparł inicjatywę zmian ustrojowych i zaangażował się w prace komitetów wyborczych do I Dumy.

Dom w Szeszolkach

Problem jedności bądź odrębności działań posłów polskich z terenu Królestwa i guberni północno–zachodnich w I Dumie przyspieszył wykrystalizowanie się w środowisku ziemiańskim i inteligenckim Litwy nowego nurtu politycznego, zwanego krajowym. Stronnictwo Krajowe Litwy i Białej Rusi powołano w 1907 w trakcie wyborów do II Dumy. P. K. był jednym z organizatorów założycielskiego zjazdu i twórców programu stronnictwa, którego organem został „Kurier Litewski”. Mimo iż z czasem osiągnął rangę jednego z przywódców stronnictwa, politycznie niezbyt czynny, ulegał wpływom Adama Platera i Aleksandra Meysztowicza.

Głównym obszarem aktywności P. K. (konsekwentnie uchylającego się od poselskich funkcji w Dumie) pozostała sfera życia ekonomicznego Wilna i Litwy, po organicznikowsku rozumiana jako dźwignia polepszenia bytu społeczeństwa. W 1908 został wiceprezesem, a w 1914 prezesem Wileńskiego Tow. Rolniczego; zasiadł we

władzach (członek rady nadzorczej, następnie prezes) Kowieńskiego Tow. Ubezpieczeń Rolnych. W artykułach pisanych do „Kuriera Wileńskiego” wskazywał na konieczność koordynacji działań i zjednoczenia towarzystw i organizacji rolniczych całej historycznej Litwy. Ważną dziedziną jego aktywności była filantropia. Uczestniczył w pracach powołanego w 1908 przez współdyr. WBZ — Józefa Montwiłła — Tow. Popierania Pracy Społecznej; był współtwórcą i fundatorem bankowego „Patronatu” (1909) — instytucji wspierającej organizacyjnie i finansowo inicjatywy charytatywne na rzecz dzieci oraz ubogich mieszkańców Wilna. Po śmierci Józefa Montwiłła (1913) został prezesem Wileńskiego Tow. Urządzenia Mieszkań, a po śmierci drugiego dyr. WBZ — Edwarda Bortkiewicza — objął dożywotnio kuratorstwo Tow. Popierania Pracy Społecznej. W marcu 1914 powołany został w skład rady utworzonego właśnie Tow. Przemysłowo-Handlowego. Na wileńskim zjeździe Rejonowej Rosyjskiej Izby Eksportowej (kwiecień 1914) wygłosił wykład pt. „Ekonomiczny stan Litwy i Białej Rusi i udział ich w handlu zagranicznym” i wybrany został jej prezesem.

W przededniu wojny osiągnął status najpoważniejszego działacza społecznego i gospodarczego wśród ziemian litewskich. Po ogłoszeniu 14.08.1914 odezwy głównodowodzącego wojsk rosyjskich w.ks. Mikołaja Mikołajewicza zapowiadającej „odrodzenie się Polski” usiłował zjednoczyć wszystkie ugrupowania polityczne Wilna i skłonić je do wyrażenia taktycznej akceptacji zamierzeń władz carskich wobec Polaków (adres Wileńskiego Tow. Rolniczego). Całą swą energię skupił na działalności charytatywnej łagodzącej społeczne skutki wojny. Już w sierpniu 1914 na zjeździe szlachty gub. wileńskiej zainicjował, a następnie zorganizował szpital wojskowy finansowany wspólnie przez ziemian i miasto. W ramach prac Wileńskiego Tow. Rolniczego rozwinął pomoc dla bezrobotnych i przesiedleńców. W grudniu 1914 został skarbnikiem wileńskiego oddziału Polskiego Tow. Pomocy Ofiarom wojny, był też inicjatorem i autorem odezwy „Litwa — Koronie” nawołującej do ofiarności na rzecz ludności przybyłej z Królestwa. W przededniu zajęcia Wilna przez Niemców, w sierpniu 1915, uczestniczył w powołaniu Komitetu Obywatelskiego Wileńsko-Kowieńskiego — reprezentacji wielonarodowego społeczeństwa Litwy wobec nowych władz okupacyjnych. Mimo zaproszenia do poszerzonego składu Rady Miejskiej Wilna, w poczuciu obowiązku wobec podległej mu instytucji — ewakuowanego do Petersburga WBZ — opuścił miasto. Żona i dorosłe córki zaangażowane w działalność charytatywną pozostały w Wilnie.

W Petersburgu objął także kierownictwo drugiej ewakuowanej wileńskiej placówki finansowej — Wileńskiego Banku Handlowego (WBH). Jako prezes Wileńsko-Kowieńskiego Komitetu Obywatelskiego reprezentował i organizował życie litewskiej społeczności w Rosji; aktywnie uczestniczył też w pracach Polskiego Tow. Pomocy Ofiarom Wojny. Zmarł w Petersburgu w przededniu rewolucji, pochowany został na cmentarzu Wyborskim.

Dzieci: **1.** Paulina (1873–1917) zginęła w czasie I wojny światowej; **2.** Maria (1876–1941) za ⚭ Józefem Jeleńskim, wł. maj. Tucza, zmarła w Kazachstanie; **3.** Maciej (1884–1962?), geograf, członek francuskiej Résistance w czasie II wojny światowej, zmarł we Francji.

Dok.: *Informator o towarzystwach naukowych... filantropijnych... na Litwie i Rusi Białej zestawione przez Michała Brensztejnę*, Wilno 1914; J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905–1922*, P. 1983; Czasopisma: „Kurier Litewski”, „Głos Polski”, „Kalendarz Wileński”, „Kraj” z lat 1905–1915; Aftanazy, *Materiały*, t. IVa, s. 235, 236; *Ziemiaństwo polscy XX wieku*, t. III, s. 118–119 (biogram Jadwigi Mielżyńskiej z Jeleńskich); Dział Zbiorów Specjalnych BN, materiały rodzinne Kończów i Römerów oraz pamiętnik Kazimierza Tańskiej, rkpsy; Odpisy materiałów rodzinnych w posiadaniu autora, m.in.: Medard Kończa, Rodowód mój..., mpis, Teodora z Kończów Majowa, Wspomnienia o dziadku moim Medardzie Kończy, mpis.

Marek Wrede

KORYTKO PAWEŁ h. Jelita (6.09.1884–3.12.1939), wł. maj. Suchodół (pow. Kopyczyńce), potem Czartoria (w tymże powiecie), a następnie Sowa Góra (pow. opatowski). Syn Ksawerego (1853–1942) i Marii z Rostworowskich h. Nałęczę (1864–1941). Ur. w Suchodole.

Rodzeństwo: miał trzy siostry, które wstąpiły do zakonów: **1.** Marię (Sacré-Cœur); **2.** Teresę (karmelitankę) i **3.** Helenę (wizytkę).

Ewa Korytko

Paweł Korytko

W l. 1902–1905 odbył studia z agrotechniki w Instytucie Naukowym w Gembloux, tytuł inż. rolnictwa uzyskał na UJ. Odbył roczną służbę wojskową w armii austriackiej. Później gospodarował w swoim rodzinnym Suchodole. Wraz z wybuchem I wojny światowej został powołany do wojska i w l. 1914–1916 przebywał w ośrodku zapasowym kawalerii w Wolbromiu. Stąd w lipcu 1916 został skierowany na front w rejon Stobychwy na Wołyniu. Z końcem wojny przebywał na froncie austriacko-włoskim. W 1919 w Wolbromiu zaciągnął się ochotniczo do odtwarzanego z czasów wojny 1 sz. 1 P. Uł. Krechowickich. Już w styczniu 1919 brał udział, pod dowództwem płk. Feliksa Dziwińskiego, w walkach z Ukraińcami pod Lwowem i następnie pod Gródkiem Jagiellońskim, Łuckiem i Radziwiłowem. W styczniu 1920 pułk przeszedł na teren Pomorza. P. K. brał udział w uroczystości zaślubin Polski z morzem w Pucku i zanurzeniu sztandaru spod Krechowic w falach Bałtyku. Od kwietnia 1920 wraz z pułkiem uczestniczył w kampanii kijowskiej, walkach w odwrocie, a następnie w pościgu za bolszewikami. Z datą starszeństwa od 1.06.1919 został zweryfikowany w stopniu mjr. kawalerii. Podczas swej służby dowodził szwadronem, a także przejściowo całym 1 P. Uł. Ok. 1925 przeszedł w stan spoczynku. W 1929 rozparcelował maj. Suchodół (103 ha) i nabył maj. Czartoria. Z kolei znów majątek ten sprzedał, by w 1931 nabyć maj. Sowa Góra (558 ha), w którym gospodarował do września 1939.

Ze względu na wiek nie został przyjęty 6.09.1939 do wojska przez RKU w Kielcach, ewakuował się do Lublina i tu 10.09. zaciągnął się do ochotniczego p. p. rez., dowodzonego przez ppłk. Stanisława Gumowskiego. Został zastępcą dowódcy pułku. Brał udział w walkach 14.09. w rejonie Krasnegostawu, a w nocy z 19 na 20.09. uczestniczył w ataku pułku na zajęty już przez Niemców Zamość. Walczył na ulicach Zamościa, gdzie silny ogień niemiecki zatrzymał atak polskich żołnierzy uzbrojonych tylko w karabiny, granaty i butelki z benzyną. Ciężko ranny, przebywał w szpitalu Ubezpieczalni Społecznej, gdzie leżeli oficerowie polscy i niemieccy. Ponieważ Zamość miał być oddany sowietom, oficerowie niemieccy mieli być samolotem ewakuowani na zachód. Oficerowie polscy prosili, aby ich też zabrano. Niemcy zgodzili się i ranni polscy oficerowie, m.in. Gumowski i Korytko, zostali ewakuowani samolotem do Wrocławia i następnie do szpitala ss. franciszkanek w Peterswaldzie k. Kłodzka. Tu P. K. zmarł i został pochowany. Jego symboliczny grób znajduje się na cmentarzu wojskowym w dzielnicy Oporów we Wrocławiu.

P. K. żonaty był z Ewą z Alexandrowiczów h. własnego.

Dzieci: 1. Tomasz (ur. 23.11.1925 w Suchodole), inż. elektronik, poślubił 1954 w Avis Reginę Evans (ur. 20.08.1925 w Treorchy w Wielkiej Brytanii), z którą ma dzieci ur. w Londynie: 1.1. Ewę (ur. 1955) za Sanjit Maitra (Hindusem), mają syna 1.1.1. Mateusza; 1.2. Pawła (ur. 1956), oż. z Elżbietą Grudion (ur. 1959 w Kongo–Brazzaville), mają synów: 1.2.1. Stefana (ur. 1987), 1.2.2. Lindsaya (ur. 1988), 1.2.3. Dawida Williama (ur. 1993); 1.3. Adama (ur. 1962); 1.4. Stefana (ur. 1964), zm. w dzieciństwie; 2. Stanisław (ur. 10.09.1927 w Suchodole), mgr inż. leśnik, oż. 24.04.1954 we Wrocławiu z Ireną z Korwin–Wierzbickich h. Ślepowron (1927–1990).

Dok.: J. Karski, K. Redlińska, K. Targowska, Lista ziemian pow. sandomierskiego i opatowskiego — poległych, represjonowanych i zamordowanych w l. 1939–1947, mpis w Archiwum Listy Strat Ziemiaństwa Polskiego w l. 1939–1956; *Ziemiaństwo polskie 1920–1945*, s. 324; S. J. Rostworowski, *Bitwa o Zamość we wrześniu 1939 r.*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1993, nr 4, s. 60–70; *Lista*, s. 491; Informacje syna Stanisława zamieszkałego w Karczewie.

Stanisław Jan Rostworowski

KOSSAK ZOFIA 1^{ov}. SZCZUCKA, 2^{ov}. SZATKOWSKA (8.08.1890–9.04.1968), wł. resztówki Górki Wielkie k. Skoczowa w Beskidzie Śląskim, powieściopisarka i publicystka, żołnierz AK. Córka Tadeusza Kossaka h. Kos (1857–1935), wł. maj. Kośmin (pow. puławski) i Anny z Kisielnickich (1863–1944). Była wnuczką Juliusza Kossaka, malarza. Ur. w Kośminie.

Rodzice Zofii przenieśli się w 1910 z Kośmina, zakupionego za posag matki, na Wołyń, w okolice Starokonstantynowa, do maj. Skowródky, wydzierzawionego od Józefa Potockiego z Antonin. Ojciec przed ożenkiem był zawodowym oficerem kawalerii w armii austriackiej i pozostawił wydane (1927) wspomnienia z okresu służby i inne, z doby rewolucji 1905 (*Za kratą*, wyd. 1929), kiedy był aresztowany. Choć związany z Narodową Demokracją, przyjaźnił się z wieloma działaczami PPS.

Z. K. kształciła się głównie w domu. W Kośminie uczyła dzieci wiejskie, była też w 1906 nauczycielką na Powiślu w Warszawie w szkółce prowadzonej przez Polską Macierz Szkolną. Studia malarskie rozpoczęła 1912 w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie i kontynuowała w l. 1913–1914 w szkole rysunku w Genewie. Jako literatka debiutowała w 1913 pod pseud. „Kos” opowiadaniem *Bully zaginął*.

Poślubiła w 1915 Stefana Szczuckiego (zm. 1922), zamiłowanego rolnika i hodowcę, administratora dóbr Józefa Potockiego Nowosielica w pobliżu Skowródek. Z. K. była świetnym jeźdźcem i żywo interesowała się pracą męża w miejscowej stadninie koni arabskich. Burzliwe lata rewolucji spędziła na Wołyniu, który przechodził z rąk

do rąk między wojskami carskimi, oddziałami ukraińskimi, polskimi partyzantami, bandami dezertków, armią niemiecką i bolszewikami. Pogromy dworów polskich zaczęły się już latem 1917 i zginęło wówczas wielu ziemian. Jednym z najbliższych w okolicy był napad na Skowródki. Rodzicom Z. K. udało się uciec. W Nowosielicy Szczucy wraz z polską służbą długo bronili się w warownym pałacu przed podburzoną ludnością ukraińską i dezertkami, w końcu jednak musieli się schronić w Antoninach. Lato i jesień 1918 przyniosły chwilowy spokój, a Szczucy, jak wielu innych ziemian, wrócili do majątku, gorączkowo usiłując naprawić zniszczenia i zasiać pola. W listopadzie wkroczyli jednak krasnoarmiejcy, a ocaleni z nowych pogromów ziemianie ukryli się w Starokonstantynowie. Wielu Polaków, w tym Tadeusz Kossak i Stefan Szczucki, przedarło się na zachód do polskich oddziałów. Gdy okazało się, że wojsko polskie już nie wróci, Z. K. z dziećmi, w sierpniu 1919, przekradła się bocznymi drogami do zajętego przez wojsko polskie Ostroga. Wspomnienia tych tragicznych lat pt. *Pozoga* wydała Z. K. w 1922. W tymże roku jej rodzice zamieszkali na Śląsku w zakupionym od Komory Cieszyńskiej maj. Górki Wielkie, zajmując się przede wszystkim hodowlą koni i bydła. Przeniósł się tutaj także Z. K., gdy w tymże roku zmarł we Lwowie jej mąż. Na skutek zadłużenia i trudności gospodarczych majątek przeszedł stopniowo w ręce Związku Harcerstwa Polskiego i od 1935, z chwilą śmierci ojca, Kossakowie zachowali tylko dwór z otaczającym parkiem i sadem. Z. K. wyszła ponownie za mąż (1925) za kpt. dypl. Zygmunta Szatkowskiego (1898–1976), historyka wojskowości.

Z. K. zasłynęła przede wszystkim jako autorka powieści historycznych, w opinii publicznej uznana za godną następczynię Kraszewskiego i Sienkiewicza. Twory jej tłumaczono na jęz. obce, w tym na angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, włoski, czeski, serbo–chorwacki, słoweński. Wszystkie wymagały rozległych lektur historycznych, ale najwięcej pracy pochłonął cykl o wyprawach krzyżowych (cz. I *Krzyżowcy* — 1935, cz. II *Król Trędowaty* — 1936 i cz. III *Bez oręża* — 1937). Temu dziełu poświęciła Z. K. sześć lat, studiując temat w Paryżu i podróżując do Aten, Sztambułu, Egiptu i Palestyny. Ubocznym plonem była relacja *Pątniczym szlakiem* (1933). Wcześniej powstały odnoszące się do XVI–XVII w. *Beatum scelus* (1924), w zmienionej wersji jako *Błogostawiona wina* (1953 Londyn), *Z miłości* (1926), *Złota wolność* (1928), *Sza-leńcy Boży* (1927) oraz świadczące o narastającym zainteresowaniu Śląskiem i emocjonalnym z nim związku *Legnickie Pole* (1930), *Nieznany kraj* (1932), *Z dziejów Śląska* (1935). Do XVII w. powróciła Z. K. w powieści *Trembowla* (1939) i *Suknia Dejaniry* (1939). Była entuzjastką harcerstwa i wrażenia z międzynarodowych spotkań skautów przekazała w *Szukajcie przyjaciół* (1934) i *Laska Jakubowa* (1939).

Już w październiku 1939 Z. K. współredagowała konspiracyjne gazetki „Polska żyje” i „Orleńta”. Ukrywała się pod nazwiskiem Sikorska, potem Śliwińska. Od 1941 do aresztowania należała do grona współzałożycieli katolickiego Frontu Odrodzenia Polski i redagowała jego organ „Prawda”, pozostając w kontakcie z Delegaturą Rządu Polskiego w Londynie. Była autorką pierwszego osobnego protestu *Byłem głodny* (1943) przeciw zbrodniom na Żydach. Organizowała też pomoc materialną poszkodowanym. W poł. 1942 założyła z Wandą Krahelską Komitet Pomocy Żydom, rozwinęty następnie w Radę Pomocy Żydom (kryptonim „Żegota”). Aresztowana 25.09.1943 pod fałszywym nazwiskiem trafiła do Oświęcimia, a po rozpoznaniu została przewieziona na Pawiak, gdzie chora na tyfus oczekiwała wykonania wyroku śmierci. Dzięki zabiegom Delegatury Rządu wykupiona z więzienia wzięła udział w powstaniu jako redaktorka i autorka gazetki i odezw. Po wyjściu z powstania przebywała 1944/1945 w Częstochowie, gdzie opisała przeżycia z Oświęcimia w *Z otchłani* (wydane w 1946). Syn Witold i mąż spędzili wojnę w niewoli niemieckiej i następnie dostali

się do Armii Polskiej we Włoszech. W sierpniu 1945 Z. K. wyjechała za granicę w misji PCK. Z odnalezionym mężem przebywała w Anglii, gdzie oboje usiłowali do 1956 utrzymać się z nabytej w Kornwalii farmy. Powrócili do kraju w 1957 i zamieszkali w Górkach Wielkich, w domku ogrodnika, gdyż dwór spłonął w czasie wojny. Na emigracji Z. K. napisała i wydała w Londynie *Rok polski* (1951), *Przymierze* (1952), *Dziedzictwo* t. I (1956). Tomy II (1964) i III (1967) tego dzieła powstały już w kraju, we współautorstwie z mężem. Praca literacka i publicystyczna wypełniały do końca życie pisarki. Zmarła w Bielsku-Białej, a pochowana została na góreckim wiejskim cmentarzu. Z. Szatkowski stworzył w ich domu w Górkach Wielkich muzeum biograficzne poświęcone Z. K.

Dzieci: 1. Juliusz Szczucki (1916–1926); 2. Tadeusz Szczucki (1917–1944); 3. Anna Szatkowska, z męża Bugnon-Rosset (ur. 1928), mieszka w Szwajcarii; 4. Witold Szatkowski (ur. 1929).

Dok. i publikacje dotyczące Z. K. są bardzo liczne. Za przewodnika mogą służyć pozycje przywołane w odpowiednich hasłach PSB, t. XIV i w t. I dzieła *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. PWN, W. 1964. Zob. też: T. Prekerowa, *Konspiracyjna Rada Pomocy Żydom w Warszawie 1942–1945*, W. 1982; H. Mauberg, *Pewna historia*, W. 2001, s. 10–12.

Anna z Szatkowskich Bugnon-Rosset (J. Sz.)

KUCZYŃSKI LEON MARIAN h. Ślepowron (8.09.1889–17.08.1941), zarządzający majątkiem ojca, Koroszczynem (pow. Biała Podlaska). Syn Stanisława i Wandy z Otwinowskich.

Studia wyższe w dziedzinie chemii rolnej ukończył w Lozannie uzyskując doktorat. Kształcił się także w zakresie muzyki (fortepian), wykazując niezwykle słuch i pamięć muzyczną.

W 1920 brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej; był ranny. Po wojnie 1920 L. K. zastał gospodarstwo w kompletnej ruinie i podjął jego odbudowę. Majątek (będący od trzech pokoleń w posiadaniu rodziny Kuczyńskich) należał jednak nadal formalnie do jego ojca, Stanisława, który wraz z żoną zamieszkał w Warszawie, będąc radcą TKZ. Koroszczyn miał już wówczas tylko ok. 250 ha. Połowę areалу stanowiły bagienne nieużytki. L. K. zawarł z chłopami z okolicznych wsi spółkę wodną, aby osuszyć swoje i ich pola. Melioracja została dokonana na podstawie projektu jego szwagra, prof. Jana Łopuszańskiego z PLw. Wykopano kanał, pola zostały zdrenowane. Już po paru latach ziemia w okolicy kanału rodziła buraki cukrowe i pszenicę. W majątku były plantacje ogórków i kapusty oraz ich kiszarnie (były 3 silosy na kapustę, ogórki sprzedawano w beczkach). W czasie okupacji inspektorzy niemieccy do spraw rolnictwa ocenili L. K. jako jednego z najlepszych rolników w powiecie.

Od młodych lat L. K. był czynnym i ofiarnym działaczem ruchu narodowego (ND, SN). Co roku organizował u siebie w majątku zlot młodzieży endeckiej z całego powiatu (a może i szerzej), zapraszając na prelekcje wybitnych działaczy ruchu narodowego z Warszawy i innych ośrodków. Kursy te miały na celu utrwalenie świadomości narodowej wśród chłopskiej młodzieży (co zaowocowało patriotyczną postawą wielu w czasie okupacji). L. K. był prezesem SN w powiecie. W l. 30. poparł kandydaturę Zbigniewa Stypułkowskiego na postą ziemi bialskiej. Łączyły go również przyjacielskie kontakty z Tadeuszem Bieleckim, następcą Romana Dmowskiego na stanowisku prezesa SN oraz z jego młodszym bratem, Czesławem, który spędził w Koroszczynie wakacje w 1937 (zginął w czasie wojny).

Na wiosnę 1940 przybył do Koroszczyna emisariusz z ramienia władz SN, Wacław Lipski, by zorganizować sieć konspiracyjną stronnictwa w powiecie bialskim. Działo się to przed spodziewaną kampanią Hitlera we Francji. Oczekiwano upadku III

Rzeszy w starciu z siłami alianckimi. Po klęsce Francji i represjach mających miejsce w powiecie, L. K. nie podejmował szerszej działalności, nie chcąc narażać ludzi. Jednakże akcja z 1940 została ujawniona w roku następnym, po wcześniejszych aresztowaniach w łonie białskiej organizacji. Gestapo białskie 18.04.1941 aresztowało wszystkich znajdujących się w domu mężczyzn: L. K. ze starszym synem Witoldem, siostrzeńcą Andrzeja Otwinowskiego, szwagra Wacława Górskiego, a także ogrodnika Jana Świtalskiego oraz rządcę Jana Marczuka wraz z synem Konstantym (pchor. WP). Wszyscy oni byli obecni na rozmowie z Lipskim sprzed roku. Cała grupa znalazła się w więzieniu gestapo w Białej Podlaskiej, przechodząc ciężkie śledztwo. W 2. poł. maja zostali wywiezieni na Zamek w Lublinie, skąd przewieziono ich do Oświęcimia, gdzie przybyli 1.06. Wszyscy oni byli obecni na pamiętnym apelu, w czasie którego o. Maksymilian Kolbe ofiarował swe życie w zamian za życie ojca kilkorga dzieci, Gajowniczką. W Oświęcimiu L. K. prowadził rozmowy z przebywającymi tam przywódcami SN (Staniszkis, ks. Czetwertyński, Rybarski). Nadesłane depesze z obozu zawiadamiły o śmierci L. K. i jego syna. Również pozostali razem aresztowani ponieśli śmierć.

Aresztowanie L. K. było wstrząsem dla całej okolicy, zarówno dla sąsiadów ziemian, jak i dla mieszkańców wiosek, w których był powszechnie szanowany. Zawsze służył dobrą radą sąsiadom chłopom w sprawach rolnych, hodowlanych, a nawet w ich problemach z administracją państwową. Do dziś spotykamy echa tego szacunku i dobrej pamięci wśród starszych ludzi lub ich dzieci.

Po aresztowaniu L. K. Niemcy przejęli majątek pod swój zarząd (tzw. liegenschaft), a pozostałą rodzinę eksmitowali. W Warszawie znalazły się młodsze dzieci L. K.: Stanisław i Teresa. Do Koroszczyzna po wojnie nikt już nie wrócił, uległ on częściowej parcelacji, a w zasadniczym zrębie został przekształcony w PGR. Zabytkowy dwór projektu Henryka Marconiego zachował się, mieszcząc administrację PGR. Obecnie (od wiosny 1993) utworzono tam spółkę pracowniczą, dzierżawiącą całość ziemi od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Żona Bogna Regina z Górskich (ze Świącka w ziemi grodzieńskiej), po urodzeniu córki Teresy Bogny zachorowała ciężko i po roku cierpienie zm. 6.06.1931.

Dzieci: **1.** Witold (12.11.11921–1.01.1942), aresztowany przez gestapo razem z ojcem, zmarł w Oświęcimiu; **2.** Stanisław (17.08.1923–16.03.1992), nieobecny w domu, gdy przyszło gestapo, uniknął aresztowania, studiował po wojnie w SGGW i w Monachium; w 1947 uwięziony przez UB, skazany na karę śmierci, zamienioną na dożywocie, jako emisariusz władz emigracyjnych do rtm. Witolda Pileckiego i jego organizacji w Warszawie, zwolniony w 1956, zmarł nagle w Warszawie; **3.** Adam (ur. i zm. w 1927); **4.** Teresa Bogna (ur. 21.06.1930), za inż. Zygmuntem Wlazło, po rozwodzie

Leon Marian Kuczyński

powróciła do rodzowego nazwiska, mieszka w domu koroszczyńskim, ma dwu synów 4.1. Krzysztofa i 4.2. Macieja oraz troje wnuków.

Dok.: Materiały i wspomnienia rodzinne.

Teresa Kuczyńska

LAUDOWICZ JÓZEF h. Jastrzębiec (26.04.1856–15.01.1934), wł. maj. Drozdów (pow. turecki), a później Ptaszkowice k. Zduńskiej Woli oraz młyna parowego w Zduńskiej Woli. Syn Antoniego, powstańca z 1863 (ur. w 1830?), oraz Emilii z Krentzów (Krenc) (ur. 13.08.1835?) ze starej poznańskiej rodziny. Ur. w Sulmierzycach.

Rodzeństwo: **1.** Konstancja (16.02.1858–?), za Józefem Fisherem, wł. maj. Talar (pow. łaski); **2.** Pelagia (6.03.1860–?), po wczesnej śmierci siostry Konstancji poślubiła szwagra J. Fishera z Talara; **3.** Walenty (14.02.1863–2.03.1916), ks. proboszcz parafii Zawady w diecezji warszawskiej; **4.** → Michał (28.09.1869–11.11.1936), wł. maj. Tuwalczew; **5.** Piotr (ur. 4.12.1871), zm. w wieku niemowlęcym; **6.** Piotr (25.03.1874–31.12.1921), wł. maj. Pilichy (pow. łęczycki), oż. ze Stanisławą z Zuchowiczów (28.09.1879 w Topoli, pow. łęczycki – 21.07.1959 w Ostaszewie Gdańskim); **7.** Teodor (ur. 26.10.1877) zm. w wieku niemowlęcym; **8.** Walenty (ur. 1.02.1882), zm. w wieku niemowlęcym.

J. L. pobierał nauki u nauczycieli domowych, a maturę otrzymał w gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim, następnie studiował, podobno w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie. Praktyki rolnicze odbywał w majątkach o dobrej renomie. Z przekazów rodzinnych wiadomo, że był młodzieńcem żywiołowym, z dużą fantazją i odwagą. Pewnego razu, podczas dyżuru w oborze żartem wepchnął kolegę

praktykanta do zagrody, gdzie stał złośliwy buhaj. Widząc, że byk rusza do ataku, sam wskoczył przed rozjuszone zwierzę, aby ratować kolegę. Byk wziął go na rogi tak, że kość w kolanie została zgnieciona. Na szczęście pozostała tylko pamiątka na całe życie w postaci lekkiego utykania na tę nogę, co nie przeszkadzało w konnych jazdach, które uwielbiał.

J. L. jako najstarszy syn odziedziczył maj. Drozdów nad Nerem i wkrótce ożenił się z Marią z Kossobudzkich. Zniechęcony gospodarowaniem w maj. Drozdów z powodu powtarzających się od kilku lat wylewów rzeki Ner, sprzedał go, a nabył 10.03.1908 od

Józef Laudowicz z dziećmi: Zofią, Marią, Bronisławem i Janem

Zygmunta Golcza za cenę 72 tys. rb. Ptaszkowice k. Zduńskiej Woli. Majątek miał ok. 485 ha. J. L. miał opinię świetnego gospodarza. Szybko Ptaszkowice zdrenował, wprowadził uprawy nasienne, zalesił część ziemi piaszczystej na granicy dużym kompleksem lasów. Ponadto utrzymywał kilkuhektarowy sad przynoszący niezłe dochody. Sad prowadził znany z talentów sadowniczych ojczym żony Lucyny, Milwicz, przemiszujący w Ptaszkowicach po sprzedaży maj. Nykiel k. Sempolna. Oprócz dóbr ziemskich pewne zyski przynosił młyn parowy w Zduńskiej Woli. W Ptaszkowicach była też znana w okolicy obora krów tzw. holenderskich o wysokiej wydajności mlecznej. Majątek był dobrze jak na owe czasy zmechanizowany, co pozwalało na racjonalne i nowoczesne gospodarowanie. Ptaszkowice wyróżniały się wśród okolicznych majątków posiadaniem licznych maszyn rolniczych i samochodu osobowego. J. L. zmarł w Ptaszkowicach, pochowany na cmentarzu parafialnym w Strońsku.

J. L. oż. z Marią z Kossobudzkich (ur. 1866). Miał czworo dzieci ur. w Drozdowie: **1.** ➔ Bronisław Marian (4.09.1887–14.01.1962 we Włocławku); **2.** Maria Józefa (13.09.1888–12.04.1976), za Stanisławem Herlenem (1877–16.07.1931), który zginął na ulicy Izbicy Kujawskiej podczas jazdy dwoma ogierami. Był wł. maj. Chotel k. Izbicy Kujawskiej; **3.** Zofia Janina (18.04.1891–30.11.1940), za Janem Goszczyńskim, wł. maj. Kiki-Edmundów (pow. łaski); **4.** Jan Antoni (1893–1965 w Radziwiłowie, pow. Ostrów Wlkp.), jako kawaler rezydent mieszkał u przyrodniej siostry Izabeli posiadającej resztówkę poniżej 100 ha. Po śmierci Marii z Kossobudzkich J. L. oż. się drugi raz 18.08.1899 z Lucyną Salomeą z Szajkiewiczów (30.10.1870–20.10.1963 w Sopocie u córki Haliny). Dzieci z tego małżeństwa: **5.** Stefan (1900–1923), kawaler, ochotnik wojny bolszewickiej, na której został ranny, po powrocie do domu, w wyniku trudów wojennych zmarł na gruźlicę; **6.** Zbigniew (1904–1918), w wyniku przymusowej ewakuacji z Warszawy do Baranowicz w czasie działań wojennych zmarł na tyfus; **7.** Anna Maria (14.04.1901–10.11.1968), za Kazimierzem Duninem-Markiewiczem, dzierżawcą majątku ziemskiego — Anna była współwł. Radziwiłowa, który otrzymała we wianie; **8.** Izabela Waleria (1.10.1906–23.02.1985 w Radziwiłowie), za Franciszkiem Łabojewskim, była współwł. maj. Radziwiłłów (pow. ostrowski); **9.** Lucyna Ewa (27.11.1907–18.05.1994 w Rychwale), za Stefanem Gierynem (27.02.1902–26.05.1990 w Rychwale). Małżonkowie byli wł. maj. Osiek i połowy maj. Boreczna (pow. kolski) oraz maj. Rychwał po śmierci rodziców Stefana Gieryna (Rychwał nie podlegał reformie rolnej 1944); **10.** Halina (20.06.1911 w Ptaszkowicach – 13.05.1998 w So-

Synowie Józefa: Jan, Stefan i Bronisław

pocie). Poślubiła kpt. WP Franciszka Leszczyńskiego (ślub 22.10.1933), otrzymała we wianie połowę maj. Boreczna (pow. kolski). Maj. Boreczna był kupiony przez J. L. jako wiano dla córek Lucyny i Haliny.

Dok. biogramów rodziny Laudowiczów: *Zarozzyc, Wykaz*, s. 5, 15; Dokumenty notarialne, akty urodzenia i zgonu; Pisma Urzędu Ziemskiego; Wspomnienia i zapiski rodzinne w posiadaniu rodziny.

Zofia Gieryn-Ignatowicz, Andrzej Laudowicz

LAUDOWICZ BRONISŁAW MARIAN h. Jastrzębiec (4.09.1887–14.01.1962), współwł. maj. Ptaszkowice (pow. łaski) oraz młyna parowego w Zduńskiej Woli. Syn ⇒ Józefa (1856–1934), wł. maj. Drozdów, i Marii z Kossobudzkich (ur. w 1866). Ur. w Drozdowie nad Nerem (pow. turecki).

Rodzeństwo: zob biogram Józefa Laudowicza.

B. L. do gimnazjum uczęszczał w Kaliszu, gdzie w 1905 należał do organizatorów strajku szkolnego. Za czynny udział w strajku jako „buntownik” został usunięty ze szkoły z wilczym biletem. Szkołę średnią ukończył w zaborze pruskim. Studia podjął na Wydz. Rolniczym PLw., a ukończył w Dublinach. Podczas studiów czynnie zajmował się sportem. Był prezesem Uczelnianego Klubu Sportowego „Dublany” oraz kapitanem drużyny piłki nożnej — reprezentacji uczelni. Po ukończeniu Dublin wyjechał do Szwajcarii, gdzie na uniwersytecie we Fryburgu odbywał studia specjalistyczne z zakresu zagospodarowania torfów oraz przemysłu rolnego.

Bronisław Laudowicz

Po powrocie do rodzinnych Ptaszkowic pomagał ojcu w administrowaniu majątkiem, a następnie wyjechał na pobliskie Kujawy. Wydzierżawił od Anny Górskiej maj. Świerczyn–Galonki w pow. nieszawskim. Jako zwykle czynny i chętny do prac społecznych nawiązał szybko kontakty z kujawskim środowiskiem ziemiańskim oraz miejscową administracją. Pełen pomysłów i nowinek zawodowych przywiezionych ze studiów zagranicznych objął proponowane mu w 1912 kierownictwo Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Brześciu Kujawskim, w której, mimo braku środków, przeprowadził kilka eksperymentów rozszerzając jej działalność. Zorganizował pierwsze w pow. włocławskim

Kółko Rolnicze w Kruszynie, opiekował się nim przez wiele lat i przekazał mu swoją bibliotekę rolniczą. Był także doskonałym jeźdźcem, wygrywającym często biegi i zawody konne organizowane towarzysko przez ziemian.

W czasie najazdu bolszewickiego wstąpił na ochotnika do 2 p. uł. i brał udział w kampanii wojennej 1920, a we wspomnieniach towarzyszy broni pozostał jako odważny i brawurowy kawalerzysta.

Po śmierci ojca w 1934 B. L. działał nadal na Kujawach, ale niezależnie od tego otrzymał od rodzeństwa (spadkobierców) wspólnie ze szwagrem Stefanem Gierynem,

plenipotencje do administrowania maj. Ptazkowice i młynem parowym w Zduńskiej Woli. W tym czasie dokonał szeregu zmian gospodarczych w majątku oraz przeprowadził generalny remont dworu.

W 1939 po wkroczeniu Niemców B. L. uniknął aresztowania i dzięki znajomości języka niemieckiego, opinii dobrego, wykształconego rolnika oraz protekcji Niemca Hamplera, wł. maj. Wilkowice, został zatrudniony jako adm. maj. Kłobka, który objęły Niemki przesiedlone z Łotwy — dwie siostry. Z majątku tego przez całą wojnę wysyłał paczki do oflagów dla oficerów.

W 1945 wrócił do Włocławka i w lipcu PUZ mianował go adm. kluczowym maj.: Lutoborz, Modliborz, Rzewowo, Unisławice, Grabkowo, Grodzko-Kowal. W tym okresie w PNZ pracowała jeszcze znaczna grupa byłych właścicieli i administratorów. Jednak praca stawała się coraz bardziej przykra, narastały szykany. B. L. został zwolniony i miał trudności z uzyskaniem zatrudnienia. Ostatecznie udało mu się dostać pracę w cukrownictwie, z którym miał już zawodowe kontakty i w okresie międzywojennym opinię dobrego fachowca. Został inspektorem i zajmował się organizacją produkcji cykorii na plantacjach o zasięgu ogólnopolskim. W tej dziedzinie ściśle współpracował z naukowcami zwracając uwagę na nieznanne dotychczas choroby tej rośliny. Od 1951 pracował w wydz. rolnictwa w Prezydium POW Rady Narodowej (PPRN) Włocławek jako specjalista łąkarstwa. W trudnych powojennych czasach starał się za pomocą fachowej rady wspierać prywatne gospodarstwa rolne i ogrodnicze, aby tą drogą umacniać je i uodpornić na wpływy komunistycznych reorganizacji. Publikował artykuły w prasie zawodowej, m.in. w „Poradniku gospodarskim”, oraz broszury specjalistyczne. Koledzy we wspomnieniu pośmiertnym w „Gazecie Pomorskiej” napisali: „Był wielkim patriotą, człowiekiem prawnym, koleżeńskim oddanym bez reszty ułomowanemu zawodowi rolniczemu”.

B. L. był dwukrotnie żonaty: 1^ov. z Heleną Palińską, a po jej śmierci, 2^ov. z Krystyną Łukowską. W obu małżeństwach bezdzietny.

Dok.: Zarozyc, *Wykaz*, s. 5, 15; Dokumenty notarialne, akty urodz. i zgonu; Pisma Urzędu Ziemskiego; Wspomnienia i zapiski rodzinne w posiadaniu rodziny.

Andrzej Marian Laudowicz

LAUDOWICZ MICHAŁ h. Jastrzębiec (28.09.1869–11.11.1936), wł. maj. Koźmin (pow. turecki), a później maj. Tuwałczew (pow. kaliski). Syn Antoniego, powstańca 1863, i Emilii Krenc (Krentz). Ur. w Nagórnej Wsi (pow. kolski).

Rodzeństwo: zob. biogram Józefa Laudowicza.

M. L. początkowe nauki pobierał w domu pospołu z braćmi, dalej kształcił się w gimnazjum w Ostrowie Wlkp., z którego został usunięty przez władze pruskie za podkreślanie swej polskości. Dostał się do gimnazjum w Łodzi, które ukończył. W l. 1892–1894 studiował rolnictwo w Halle (Saksonia). Po powrocie odziedziczył rodzinny maj. Koźmin, który sprzedał w 1899 i kupił Tuwałczew w pow. kaliskim, posiadający dobre gleby, ale zapuszczony. W ciągu kilku lat majątek administrowany racjonalnie wzmocnił się na tyle, że w dobrej kondycji zniósł skutki kryzysu z przełomu l. 20. i 30.

W kolejnych latach M. L. inwestował w dobrze zaplanowany system melioracyjny oraz nowoczesne, jak na owe czasy, obory i chlewnie. W polu, oprócz buraków cukrowych i pszenicy konsumpcyjnej, zajmował się nasiennictwem. Założył też sad oraz plantację porzeczek i agrestu, których owoce dostarczał do winiarni Makowskiego w Kruszewicy i do Winiar pod Kaliszem. M. L. wiele starań poświęcał na doskonalenie rasy bydła i stał się dobrym hodowcą bydła czarno-białego holenderskiego. W Tuwałczewie hodowano też konie remontowe dla potrzeb armii. W wyniku tych inicjatyw

Michał Laudowicz z żoną Katarzyną i dziećmi

i sumiennej pracy majątek został doprowadzony do dużej sprawności gospodarczej. Zająty administrowaniem Tuwalczewa, na ile czas pozwalał włączał się w życie społeczności ziemiańskiej. Współdziałał w kręgach ziemian wspierających się wzajem podczas kryzysu. Swoją postawą i wiedzą rolniczą zyskał uznanie i zaufanie środowiska. Głęboko wierzący, łożył znaczne kwoty pieniężne na zażytkowy kościół parafialny w Kalinowej. Dbał też o właściwe warunki mieszkaniowe i bytowe pracowników, a w okresie kryzysu uważał za święty obowiązek terminowe wypłacanie wynagrodzeń służbie folwarcznej oraz solidne wydawanie deputatów.

M. L. interesował się historią, a szczególnie stosunkami polsko-szwedzkimi. Natomiast hobby M. L. było wyrabianie z drzewa rozmaitych przedmio-

tów gospodarskich, nawet takich, jak koła do wozów i bryczek, które demonstrował przyjezdnym gościom.

Zmarł w Tuwalczewie, pochowany na cmentarzu parafialnym w Kalinowej w pow. kaliskim.

Dwór w Tuwalczewie

Oż. (20.09.1898) z Katarzyną z Wewiórów (14.04.1871– 22.10.1950).

Ich dzieci: **1.** ➔ Marian Michał (30.09.1899–7.05.1964); **2.** Piotr Zygmunt (20.03.1901–04.1936), dzierżawił maj. Gruszczyce (pow. kaliski); **3.** Wacław Stanisław (14.10.1902–12.04.1940) zamordowany w Katyniu; **4.** Lucyna (30.03.1904–15.11.1974), współwł. Tuwalczewa, za Bolesławem Witoldem Alexandrowiczem, prof. leśnictwa w AR w Krakowie (1.10.1901–21.04.1985 w Krakowie).

Dok.: *Indeks represjonowanych*, t. I, s. 135.

Andrzej Marian Laudowicz (S. C.)

LAUDOWICZ MARIAN MICHAŁ h. Jastrzębiec (30.09.1899–7.05.1964), współwł. maj. Tuwalczew (pow. kaliski). Syn ➔ Michała, wł. maj. Koźmin (pow. turecki), a później maj. Tuwalczew, i Katarzyny z Wewiórów. Ur. w Pruślnie (pow. odolanowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Michała Laudowicza.

Do gimnazjum państwowego uczęszczał w Kaliszu, skąd został usunięty przez rosyjskie władze kuratorskie za działalność patriotyczną. Po pewnym czasie przy pomocy polskich nauczycieli udało mu się dostać do gimn. handlowego w Łodzi.

Po wybuchu wojny polsko–bolszewickiej wraz z braćmi Piotrem Zygmuntem i Wacławem Stanisławem wstąpił jako ochotnik do WP i odbył całą kampanię 1919–1920. Po zakończeniu działań wojennych i odzyskaniu przez Polskę niepodległości zdał egzamin dojrzałości w dawnym swoim Gimn. im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu. W l. 1921–1924 studiował na Wydz. Rolniczo–Leśnym UP, gdzie otrzymał w lutym 1924 dyplom nauk leśnych. Po wykonaniu pracy dyplomowej z zakresu hodowli lasu oraz złożeniu ostatecznego egzaminu dyplomowego w 1936 uzyskał stopień inż. mgr leśnictwa.

Oż. był z Wandą Marią z Hepków h. Szeliga (29.10.1899 w Waliszewicach – 6.03.1971 w Łodzi), córką Franciszka i Lucyny z Łukomskich, wł. Waliszew w pow. kaliskim. Ponieważ w maj. Tuwalczew gospodarował w pełni sił zdrowotnych ojciec M. i W. L. uważali, że posiadane wykształcenie powinni wykorzystać dla pracy w instytucjach publicznych, gdzie w owym czasie brakowało kadry z uniwersyteckim przygotowaniem. M. L. od stycznia 1925

Marian Michał Laudowicz

pracował jako komisarz ochrony lasów w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Toruniu. Minister Rolnictwa mianował go 31.12.1929 na stanowisko wojewódzkiego inspektora ochrony lasów prywatnych na Pomorzu. Za pracę nad prowadzeniem prawidłowej gospodarki leśnej i szczególnie zasługi w dziele uporządkowania spraw lasów prywatnych Pomorza otrzymał awanse i listy pochwalne. Za opracowanie projektu zalesiania wydm i terenów nadmorskich oraz jego realizację, a także za współpracę z Admiralicją Marynarki Wojennej (Sztabem kontradmirała Józefa Unruga) w leśnym zagospodarowaniu wojskowych terenów wybrzeża otrzymał 23.05.1938 Brązowy Medal Zasługi. Poza tym działał czynnie w Lidze Obrony Kraju oraz

w Związku Strzeleckim. Żona Wanda 1.09.1925 objęła etat nauczycielki chemii i fizyki w Miejskim Gimn. Żeńskim w Toruniu, a w 1935 otrzymała nominację na dyr. Państwowego Gimn. i Liceum Żeńskiego w Toruniu.

W 1936 M. L. odziedziczył wraz z bratem maj. Tuwalczew.

W 1939 M. L. został zmobilizowany i odkomenderowany do ewakuacji Urzędu Wojewódzkiego z Torunia do Warszawy. W tym czasie najbliższa rodzina przed nadjeściem niemieckiego frontu opuściła Tuwalczew i kawalkadą pojazdów (karetka, bryczka, trzy wozy z kuframi) szczęśliwie przybyła do stolicy. M. L. brał czynny udział w cywilnej obronie Warszawy. Po jej upadku wrócił z rodziną do Tuwalczewa, którym administrował pod nieobecność brata Wacława (oficera rezerwy 18 p. uł.), znajdującego się wówczas w sowieckim obozie Kozielsk (zamordowany w Katyniu 12.04.1940). W listopadzie 1939 M. L. został aresztowany wraz z innymi kaliskimi ziemianami i osadzony w więzieniu w Kaliszu. Po czterech miesiącach rodzinie udało się przekupić funkcjonariuszy niemieckich i uwolnić go z więzienia. Wówczas wraz z rodziną, wysiedloną z majątku, wyjechał do GG, gdzie mieszkali znajomi, pp. Zarembowie, wł. maj. Pytowice, oraz pp. Rubachowie, wł. maj. Wojnice-Podświerk w pow. radomszczańskim. Ponieważ Zarembowie i Rubachowie posiadali duże lasy, M. L. został zarejestrowany przez nich w urzędach niemieckich jako leśniczy i w rzeczywistości administrował lasami.

Podczas wojny organizował wraz z innymi polskimi leśnikami obronę lasów przed niszczyielskim działaniem okupanta. Na listach robotników leśnych fikcyjnie utrzymywał ukrywających się Polaków. Fol. Podświerk, gdzie mieszkał M. L., i leśniczówka były skrzynką kontaktową oddziałów AK. W ramach „Uprawy” M. L. organizował zaopatrzenie oddziałów w żywność i bieliznę, przechowywał broń i materiały wybuchowe. W 1944 lasy w okolicy pełne były oddziałów AK, a okoliczni ziemianie silnie związani z podziemiem. Żona Wanda oraz siostra Lucyna, za Bolesławem Witoldem Alexandrowiczem, pseud. AK „Janina”, abs. studium ogrodniczego dla panien przy Wydz. Rolniczo-Leśnym UP, przeszły kurs sanitarno-wojskowy. Przed akcją „Burza” szkoliły wybrane dziewczęta wiejskie na sanitariuszki. Otoczony lasami fol. Podświerk był miejscem noclegowym partyzantów w dni deszczowe i noce jesienno-zimowe. W wyniku tej działalności i podejrzeń okupanta we wrześniu 1944 żandarmeria z Radomska zorganizowała patrolowy wymarsz oddziałów w okoliczne lasy. Jeden z silnie uzbrojonych plutonów niemieckich niespodziewanie ukazał się w Podświerku. W tym czasie stacjonujący oddział AK wymaszerował już do sąsiedniego lasu na dzienne legowisko, ale pozostała czujka ukryta na skraju wsi, która oprócz rutynowych zadań miała ewentualnie detonować minę. Młody żołnierz nie wytrzymał nerwowo i na kilkanaście metrów przed nadchodzącymi Niemcami zdetonował minę i niepostrzeżenie wycofał się do lasu. W tym czasie wystraszeni Niemcy w panice omijając folwark skierowali się w przeciwnym kierunku niż stanowiska oddziału AK. Powstało duże zagrożenie dla ludności folwarku i sześciu zagród wiejskich. Wiadomo było, że Niemcy mogą wymordować ludność, jak to najczęściej bywało w takich sytuacjach. Wówczas M. L., w porozumieniu z dowódcą oddziału „Andrzejem” (inż. leśnik Budniak), podjął śmiałe i niebezpieczne przedsięwzięcie, którego celem było ratowanie ludności przed represjami. Natychmiast ruszył do Radomska i zgłosił się do komendy niemieckiej żandarmerii, zawiadamiając, że nie można było zgłosić wcześniej pobytu partyzantów, ponieważ wszyscy byli pilnowani i uciekł dopiero podczas zamieszania wywołanego wybuchemminy. Wybieg ten zneutralizował Niemców na tyle, że ograniczyli represje do spacyfikowania po upływie dwóch dni Podświerka, obrzucając bombami zapalającymi z samolotu i ostrzeliwując z pokładowych karabinów maszynowych. Zniszczone zostały zabudowania, ale ludzie ocalili.

Okupacja niemiecka dobiegała końca, ale wiadomo już było, że nie będzie można wrócić do domów rodzinnych. Po wkroczeniu wojsk sowieckich M. L. opuścił Wojnice–Podświerk, ponieważ pozostawanie tam było niebezpieczne ze względu na rozpoczynające się aresztowania prowadzone przez NKWD i UB. Zgłosił się do pracy w tworzącej się Dyr. Lasów Państwowych w Poznaniu, a od marca 1945 pełnił funkcję nadleśniczego w Nadleśnictwie Ostrów Wlkp. z siedzibą w Lewkowie, a później w Bagateli. W rejonie południowej Wielkopolski, podobnie jak w wielu rejonach kraju, istniał podziemny ruch narodowo-wyzwoleńczy. M. L. miał kontakty z dowódcami na tym terenie (pseud. „Błysk” i „Otto”), którzy w okresie 1945–1946 parokrotnie korzystali ze schronienia w leśnej siedzibie nadleśnictwa k. Ostrowa Wlkp.

Po reorganizacji administracji leśnej M. L. pracował jako kierownik techniczny Rejonu Lasów Państwowych Ostrów, a następnie jako inspektor obwodowy Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu. Cały okres powojenny poświęcił pracy dla rozwoju lasów polskich. Tępił przejawy wszelkich nadużyć, miał z tego powodu w okresie PRL nieprzyjemności i kłopoty, ponieważ narażał się karierowiczom, ludziom z hierarchii powiatowych notabli. Publikował fachowe artykuły w prasie. Swoją wiedzą i doświadczeniem służył młodym leśnikom i praktykantom, przez których był lubiany za koleżeński stosunek i duże poczucie sytuacyjnego humoru. Zmarł w Ostrowie Wielkopolskim.

Wanda Laudowicz, żona Mariana z jego siostrą Lucyną

Żona Wanda (ślub 15.08.1925) ukończyła Gimn. im. Królowej Jadwigi w Warszawie. W 1920, a następnie w l. 1921–1924 studiowała na Wydz. Fizycznym UP, gdzie otrzymała dyplom mgr. chemii. Jeszcze przed wojną należała do tajnego, tworzącego się wówczas, harcerstwa, a w marcu 1918 ukończyła kursy dla zastępowych.

Dzieci: **1.** Andrzej Marian Michał (ur. 14.11.1933), ukończył Wydz. Rolny AR w Poznaniu oraz kursy wełnoznawcze na PŁ. Specjalizował się w owczarstwie. Praco-

wał na różnych stanowiskach w PGR koszańskich i bydgoskich, następnie był kierownikiem Działu Hodowli Owiec w Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt, dyr. Zrzeszenia Związków Hodowców Owiec w Polsce, znanym selekcjonerem zarodowych stad owiec, naczelnym redaktorem miesięcznika „Owczarstwo”. Jest jedynym spadkobiercą i pretendentem do rodzinnego maj. ziemskiego Tuwalczew, zagarniętego w 1945. Oż. z Alicją Martą z Łapińskich (ur. 28.07.1945), abs. AR w Szczecinie. Mają córkę 1.1. Bogumiłę Wandę (ur. 3.04.1971).

Dok.: *Almanach polskich leśników kombatanów*, Poznań 1997, s. 285, poz. 2175.

Bogumiła Wanda Laudowicz

MARCINKOWSKI ZDZISŁAW h. Gryf (ok. 1875–1938), wł. maj. Wola Pawłowska, Marianów (pow. iłżecki) i Jedwabne (pow. kolski). Syn Aleksandra (1846–1894), wł. maj. Wola Pawłowska, i Marii z Cywińskich h. Puchała (zm. 1943).

Aleksander M. był synem Ksawerego (1817–1866), wł. maj. Wola Pawłowska, rewizora skarbowego (1850–1856) w Rządzie Gubernialnym Warszawskim, sędziego pokoju (1861–1866) okręgu soleckiego, i Marii z Żarnowskich (1824–1903), córki Jana, sędziego Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Aleksander M. studiował rolnictwo na Polit. w Zurychu, następnie był prezesem dozoru kościelnego w parafii Pawłowice, sędzią gminnym oraz delegatem taksowym TKZ w oddziale radomskim.

Rodzeństwo: 1. ➔ Juliusz; 2. Lucyna (1879–1911), za Janem Woydą, wł. maj. Smólsk (pow. wrocławski); 3. Jadwiga, 1^{ov}. za Cywińskim, 2^{ov}. za Gruzewskim; 4. Janina (1891–1947), 1^{ov}. za Michałem Tarasiewiczem (ślub 15.02.1910), aktorem, ich syn 4.1. Kordian (ur. 19.11.1910 w Warszawie), abs. SGH, wł. palarni kawy „Pluton”, oż. (30.10.1934) z Marią z Panasiewiczów; Janina M. była 2^{ov}. za Januszem Michae-lisem, wł. ziemskim z Kujaw.

Z. M. po ojcu otrzymał maj. Wołę Pawłowską k. Solca nad Wisłą. Stał tam drewniany dwór, parterowy z gankiem i kolumnami. Na początku XX w. Z. M. rozpoczął budowę nowego domu, nim jednak go ukończył, sprzedał w 1909 majątek Andrzejowi hr. Zamoyskiemu i w tym samym czasie nabył od Henryka Skarżyńskiego maj. Jedwabne za sumę 281 tys. rb. W Jedwabnem znajdował się murowany, piętrowy dwór. W 1915 majątek znalazł się na linii frontu. Przez krótki czas stacjonował tu sztab armii carskiej, później majątek zajęli Niemcy. Zabudowania folwarczne zostały poważnie uszkodzone przez ostrzał artyleryjski. Sam dwór ocalał, ale utracił całe wyposażenie. Okres wojny Z. M. z rodziną spędził w maj. Paplin k. Węgrowa. Straty materialne w Jedwabnem w wyniku wojny były tak duże, że zmusiły Z. M. do sprzedaży majątku w maju 1919 Helenie Prus. Za uzyskane kapitały kupił niewielki maj. Wojciechowice k. Ostrołęki oraz kamienicę czynszową w Warszawie (ul. Zielna). Sytuacja materialna Z. M. w okresie międzywojennym uległa dalszemu pogorszeniu. Ostatnie lata swojego życia spędził u swego przyjaciela Stanisława Grochowskiego w maj. Drogoszewo (pow. łomżyński). Z. M. zmarł w Warszawie i został pochowany w grobach rodzinnych w Pawłowicach.

Z. M. oż. w 1899 z Aleksandrą z Cieleckich h. Zaremba (1878–1944), córką Zygmunta i Emilli, wł. maj. Paplin (pow. węgrowski). Aleksandra M. w okresie międzywojennym i w czasie okupacji mieszkała z dziećmi (Izabellą i Janem) w Warszawie (ul. Wilcza 29), gdzie w szpitalu powstańczym przy ul. Śniadeckich zginęła we wrześniu 1944 od bomby niemieckiej.

Dzieci: 1. Jerzy (1900–1971), abs. Szkoły Rolniczej w Sobieszynie, w 1919 wstąpił jako ochotnik do 10 p. ul., uczestniczył w wojnie 1920, w okresie międzywojennym był adm. majątków ziemskich, po 1945 pracował także w rolnictwie, m.in. jako dyr. PGR;

oż. z Jadwigą z Biedermannów (1902–1989), ich dzieci: **1.1.** Antoni (ur. 1925), inż. architekt, oż. z Elżbietą z Mrzygłockich, zam. we Wrocławiu, mają syna **1.1.1.** Macieja (ur. 1958) oż. z Elżbietą z Grypnerów, ich syn **1.1.1.1.** Maksymilian (ur. 1984); **1.2.** Wojciech (ur. 1931), artysta muzyk, oż. z Elżbietą z Mizerków; **2.** Kazimierz (zm. 1908); **3.** Izabella (1903 w Woli Pawłowskiej – 1958 w Komorowie pod Warszawą), abs. Gimn. ss. Nazaretanek w Szymanowie, w latach międzywojennych pracowała w Polskiej Telefonicznej Spółce Akcyjnej; **4.** Jan (ur. 1905) w l. 1918–1922 uczęszczał do Gimn. Męskiego im. T. Kościuszki w Łomży, a następnie do Szkoły Handlowej w Bydgoszczy, którą ukończył w 1924, później pracował w bankowości i TKZ. Służbę wojskową odbył w 3 p. s. k. w Wołkowysku, później służył w 10 p. uł. i 6 p. uł. Brał udział w kampanii wrześniowej w stopniu por. rez., jako zastępca dowódcy szwadronu w Nowogródzkiej Brygadzie Kawalerii w Łukowie, uczestniczył w bitwie pod Kockiem, był w niewoli niemieckiej w oflagu w Murnau, a po wyzwoleniu obozu wstąpił do PSZ na Zachodzie; w 1947 wrócił do kraju, w l. 1958–1990 pracował w Zakładach Przemysłu Owocowo-Warzywnego w Warce i Tarcynie; odznaczony Krzyżem Srebrnym *Virtuti Militari*, Krzyżem Walecznych oraz Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939 roku”; oż. z Anielą z Gospodarowiczów, ich dzieci: **4.1.** Piotr Aleksander (ur. 1949 w Warszawie), abs. Wydz. Historycznego UW, w l. 1974–1987 kustosz w Bibliotece Narodowej, a w l. 1987–1992 w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, oż. z Ewą Mori, mgr inż. mechaniki precyzyjnej, mają syna **4.1.1.** Pawła Marcina (ur. 1987); **4.2.** Anna Katarzyna (ur. 1951 w Krapkowicach k. Opola), abs. Wydz. Stomatologii AM w Warszawie, lekarz stomatolog, za Jackiem Rabińskim, mgr. inż. elektrykiem, mają trzech synów: **4.2.1.** Bartłomieja, **4.2.2.** Pawła i **4.2.3.** Tomasza.

Dok.: P. Marcinkowski, *Monografia rodziny Marcinkowskich herbu Gryf z przydomkiem Jaxa*, Warszawa 1988, mpis; *Kawaleria polska*, s. 47, 78; *Spis obywateli*, s. 16, 75; *Łoza*, t. II, s. 312–313.

Tadeusz Epsztein

MARCINKOWSKI JULIUSZ h. Gryf (ok. 1884–1.01.1938), wł. maj. Glina i Wola Solecka (pow. iłżecki). Syn Aleksandra (1846–1894), wł. maj. Wola Pawłowska (pow. iłżecki), i Marii z Cywińskich h. Puchała (zm. 1943). Ur. w Woli Pawłowskiej.

Rodzeństwo: zob. biogram Zdzisława Marcinkowskiego.

J. M. odziedziczył po ojcu maj. Glina. W dwudziestoleciu międzywojennym gospodarował w maj. Wola Solecka. Zmarł w Solcu nad Wisłą i został pochowany w grobie rodzinnym w Pawłowicach.

J. M. oż. z Wandą Klotyldą z Wietrzykowskich (ok. 1865–27.04.1947), córką N. i Heleny z Bukrabów.

Dzieci: **1.** Anna (ur. 13.07.1908 w Glinie) za Kazimierzem Plenkiwiczem, wł. maj. Klwaty (pow. radomski), ich dzieci: **1.1.** Janusz (ur. 1933), **1.2.** Stanisław (ur. 1936), **1.3.** Bohdan (ur. 1938); **2.** Zbigniew (26.12.1910 w Glinie – 10.09.1978 w Radomiu), abs. (1932)

Dwór w Glinie

Juliusz Marcinkowski

Wanda Marcinkowska z dziećmi
Anną i Zbigniewem

Szkoły Rolniczej w Czernichowie i Szkoły Podchorążych Rezerwy w Radomiu, odbył praktyki rolnicze, m.in. w maj. Bronowice u Herniczków; uczestniczył w kampanii wrześniowej w stopniu ppor., jako dowódca plutonu 15 p. p., był dwukrotnie ranny, uniknął niewoli; w okresie okupacji pracował w maj. Orońsko k. Radomia, jednocześnie działał w AK; w 1945 został zmobilizowany i skierowany na Pomorze do ochrony majątków ziemskich, w 1949 zwolniony z wojska podjął pracę w Min. Rolnictwa jako inspektor rolny, jednocześnie kończył studia na SGGW, później do emerytury kierował różnymi PGR; oż. (ślub 3.01.1943 w Warszawie) z Natalią z Lisowskich, 1^ov. Hempel (24.09.1910 w Warszawie – 5.10.1986 w Radomiu), ich syn **2.1.** Marek (8.04.1947–15.10.1998), aktor, m.in. grał w filmie „Ogniem i mieczem”, ma córkę **2.1.1.** Ewę (ur. 1976 w Opolu); **3.** Janina (ur. 1920), za Janem Wysockim, ich dzieci: **3.1.** Andrzej (ur. 1949), **3.2.** Hanna (ur. 1951), **3.3.** Tadeusz (ur. 1953), lekarz weterynarii.

Dok.: P. Marcinkowski, Monografia rodziny Marcinkowskich herbu Gryf z przydomkiem Jaxa, Warszawa 1988, mpis; *Spis ziemian, woj. kieleckie*, s. 14, 17; *Spis obywateli*, s. 75; Brzozowski, *Dzieje*, s. 169; Z. Gnat–Wieteska, *15 Pułk Piechoty „Wilków”*, Pruszków 1996, s. 32, 41; J. Jarosz, *Szkoła Rolnicza w Czernichowie im. Franciszka Stefczyka. Zarys historii (1860–1995)*, K.–Czernichów 1995, s. 51; Informacje Marka Marcinkowskiego.

Tadeusz Epsztein

MINEYKO JÓZEF h. Gozdawa (22.03.1879–3.09.1970), wł. maj. Osinówka (pow. dziśnieński), bankowiec. Syn Bronisława i Anny z Morykonich h. własnego. Ur. w rodzinnym maj. Dubniki (pow. wileński).

Ród Miniąt–Mineyków h. Gozdawa pochodzi ze Żmudzi, ze szlachty pow. telszewskiego, w którym leży wieś Mineyki. Według przekazów rodzinnych do przodków J. M. należał maj. Wieszniany na Żmudzi. Ok. 1750 Mineykanie opuścili Żmudź i osiedlili się na Białorusi w maj. Rusinów. Maj. Dubniki (ok. 40 km na płn. wsch. od

Wilna) nabył na pocz. XIX w. starosta stokliski, poseł na II kadencję sejmu czteroletniego Tomasz Mineyko (zm. 1834). Jego prawnuk, Bronisław Mineyko, na miejscu starego, XVII-wiecznego dworu wybudował w 1878 dwór nowy w stylu rosyjskim, wg projektu inż. Wojnickiego. Dobra Mineyków, których obszar pod koniec XIX w. wynosił ponad 10 tys. ha, zostały podzielone pomiędzy trzech synów Bronisława.

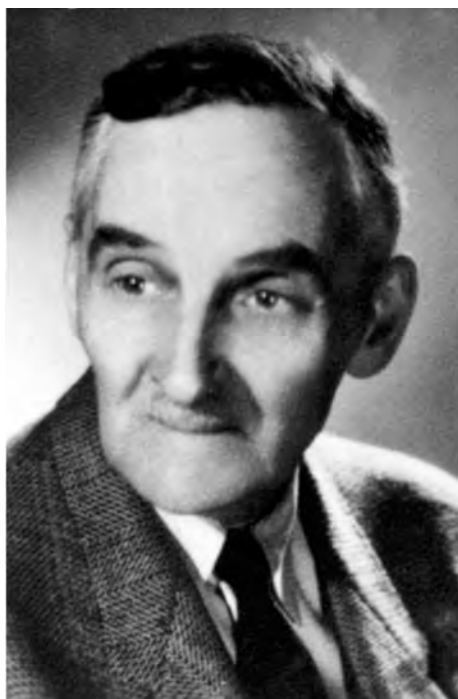
Rodzzeństwo: **1.** Władysław (1876–1952), wł. maj. Widze Łowczyńskie (pow. brasławski) — rodowego maj. Wawrzejkich, wniesionego jako wiano przez Emilię Wawrzejką, żonę Tomasza Mineyko (1808–1857) — oraz maj. Stachowce w pow. święciańskim; **2.** Ludwik (1883–1920), wł. rodzinny maj. Dubniki.

J. M. uczył się w Szkole Wojciecha Górskiego w Warszawie, maturę zdał w Szkole Realnej w Wilnie. Następnie ukończył Wydz. Handlowy na Polit. w Rydze. Należał do korporacji „Arkonia”. Praktykę bankową odbył w „Crédit Lyonnais” w Genewie. W Wilnie w 1911 razem z Konradem Niedziałkowskim założył i prowadził Tow. Wzajemnego Kredytu. W l. 1921–1924 był członkiem zarządu Banku Wschodniego w Warszawie, 1924–1927 — dyr. Warszawskiego Oddziału Wileńskiego Banku Rolno-Przemysłowego, 1927–1931 — dyr. Banku Ziemiańskiego, 1932–1937 — delegatem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych do spraw oddłużeniowych Ordynacji Zamoyskich. Ponieważ Osinówka była maj. leśnym (ok. 2000 ha), mając bardzo dobrych pracowników (nadleśniczego i sztab gajowych), J. M. mógł z Warszawy kierować gospodarką. Przyjeżdżał tylko okresowo na inspekcje.

Po II wojnie światowej, po śmierci żony, którą pielęgnował w chorobie, pracował od 23.02.1949 do 1.07.1958 w Banku Handlowym w Warszawie. Przystał pracować w wieku 79 lat.

J. M. w 1904 poślubił Natalię z Maszewskich h. Nowina, córkę Mateusza, prezesa filii Banku Państwa w Rydze, i Olgi ze Smirnowych. Mieli siedmioro dzieci, z których dwoje zmarło w dzieciństwie.

Dzieci: **1.** Maria (1905–1994), żona Stefana Karwackiego, rtm. 2 P. Sz. Rokitniańskich, z ziemiańskiej rodziny z kieleckiego (maj. Paśmiechy w pow. pińczowskim). W czasie okupacji hitlerowskiej należała do AK. Brała udział w powstaniu warszawskim. Jej dzieci: **1.1.** Teresa Grodzicka, polonistka, redaktor w Wydawnictwie Ossolineum; dzieci zob. biogram Tadeusza Grodzickiego; **1.2.** Róża Butowita, mgr inż. geodeta; **1.3.** Zygmunt, zm. w dzieciństwie; **2.** Zofia (1906–1997), zakonnica Zgromadzenia ss. Niepokalanek; **3.** Irena (1908–1967), żona Wiktora Gregorowicza, wł. maj. Zbrożki (pow. płoński). Jej dzieci: **3.1.** Anna Komorowska, abs. ATK, **3.2.** Stanisław, dr historii, Instytut Historii PAN, dyplomata, **3.3.** Włodzimierz, zm. w dzieciństwie; **4.** Włodzimierz (ur. 1913), oż. z Janiną Niezabitowską, ziemianką z Białorusi. Wywieziony w 1939 do ZSRR, z wojskiem gen. Władysława Andersa przedostał się na Za-

Józef Mineyko

chód. Mieszka z żoną w Londynie; bezdzietny; **5.** Róża (ur. 1915), abs. Wyższego Katolickiego Studium Nauk Społecznych w Poznaniu, żona Zygmunta Morzyckiego, mgr. praw, z ziemiańskiej rodziny z Kujaw (maj. Brzyszewo). Ich dzieci: **5.1.** Zofia Barańska, mgr etnograf, **5.2.** Elżbieta Markowska, mgr historyk.

Dok.: Aftanazy, *Materiały*, t. IVa, s. 79, 82, t. IVb, s. 45; Zob. też biogram Lucjana Morzyckiego, *Ziemiańscy polscy XX wieku*, t. III, s. 121–123; *Materiały rodzinne*.

Róża Morzycka, Teresa Grodzicka

MIKUŁOWSKI-POMORSKI STANISŁAW h. Rawicz (1.09.1870–1924), wł. maj. Leszczków, fol. Żurawniki i Gozdawa (pow. sandomierski). Syn Władysława Teofila (1842–1876), wł. maj. Malice (pow. sandomierski), i Julii z bar. Horochów h. wł. (1847–1913), córki Eustachego z Piskorowic (pow. jarosławski) i Ludwiki ze Skarbów-Białobrzeskich. Ur. w Malicach Kościelnych (pow. sandomierski).

Ojciec Władysław Teofil po przedwczesnej śmierci swoich rodziców został usynowiony przez krewnego, ppłk. Mateusza Pomorskiego h. Trzy Gwiazdy (1793–1881). Mateusz Pomorski nabył w 1858 od Konstantego Konarskiego dobra Malice Kościelne z fol. Męczennice i Adamów, a następnie Leszczków, Żurawniki i Gozdawę. Na mocy testamentu Mikułowscy-Pomorscy (takie przyjęli nazwisko) weszli w posiadanie wyżej wymienionych dóbr.

Stanisław Mikułowski-Pomorski

Gabriela Mikułowska-Pomorska

Rodzeństwo: **1.** Józef (1868–1935), prof. chemii rolnej w AR w Dublinach i od 07.1918 prof. i rektor SGGW; trzykrotny minister: rolnictwa, WRiOP w rządzie W. Sikorskiego i K. Bartla (1923–1926); **2.** Jan (1872–1936), wł. maj. Malice Kościelne.

S. M.–P. zgodnie z życzeniem swej matki podjął studia medyczne na Uniw. w Rydze, ale ponieważ nie czuł powołania do tego zawodu, rok później przeniósł się na Wydz. Maszynoznawstwa Polit. Ryskiej. Studiował w l. 1888–1891, dyplomu nie uzy-

Dwór w Leszczkowie

skął. Był członkiem korporacji „Arkonia”. W l. 1891–1892 odbył służbę wojskową, a następnie wezwany przez matkę objął zarząd dóbr Leszczków. Gospodarka w Leszczkowie poza uprawą roli opierała się na ogrodnictwie i sadownictwie. S. M.–P. założył w 1904 fabrykę przetworów owocowo-warzywnych. Nie posiadając wiedzy w tej dziedzinie, prowadzenie fabryki powierzył specjalście, Czechowi, p. Susedikowi, który okazał się oszustem i zmarnował całoroczną produkcję. Spowodowało to duże straty finansowe i konieczność sprzedaży części ziemi. Aby nie narażać się na podobne straty, S. M.–P. rozpoczął naukę w szkole konserwowania w Brunświku (w 1905 otrzymał dyplom technika konserw) i w szkole mleczarskiej (dyplom technika mleczarstwa). W 1906 ukończył także Szkołę Handlową dr Brahmera i przez rok pracował jako asystent stacji doświadczalnej przemysłu konserwowego w Brunświku. W 1907 powrócił do Leszczkowa i do osobistego prowadzenia fabryki przetworów owocowo-warzywnych. Podjęto także hodowlę karpia, stopniowo powiększając liczbę stawów rybnych aż do kilkunastu. Równocześnie z pracą w gospodarstwie S. M.–P. pracował społecznie w sądzie w Klimontowie, natomiast w Leszczkowie — wraz z żoną — organizował naukę dla służby i mieszkańców wsi. W 1913, ze względu na dalszą naukę dzieci, małżonkowie przenieśli się do Radomia, w Leszczkowie zostawiając administratora. S. M.–P. już w 1912 został dyrektorem Radomskiej Spółki Akcyjnej zw. Spółką Rolną. Ok. 1920 rodzina przeprowadziła się do Warszawy, gdzie S. M.–P. prowadził interesy, m.in. rozlewnię wódek. Zamieszkali w zakupionym mieszkaniu przy ul. Służewskiej. Po czterech latach S. M.–P. zmarł w Warszawie i pochowany został w rodzinnym grobowcu w Malicach Kościelnych. Żona powróciła do Leszczkowa i zajęła się gospodarstwem. W 1926 majątek został hipotecznie podzielony pomiędzy dzieci. Wdowie ustanowiono dożywocie.

Żoną S. M.–P. od 1896 była Gabriela z Ossolińskich h. Topór (1877–1954) z Ossolina, córka Jerzego z Tęczyna (1850–1912) z linii galicyjskiej, i Jadwigi Lossow (1854–1898). Ukończyła Szkołę ss. Niepokalanek w Jazłowcu. Po ślubie razem z mężem zajmowała się gospodarstwem w Leszczkowie, a po jego śmierci powróciła z Warszawy do Leszczkowa i gospodarowała samodzielnie. Rok 1939 spowodował napływ do Leszczkowa rodziny i uciekinierów. Wszyscy młodzi przebywający we dworze należeli do AK. Przez dom przewijały się grupy partyzantów z AK lub BCh. Członkowie AL lub inni nieznani ludzie, czasem mówiący po rosyjsku, zachowywali się jak bandyci. Ofiarą takich bandyckich mordów padli właściciele sąsiednich majątków: Andrzej Kobylński, wł. Lisowa, ⇒ Roman Cichowski, wł. Ślabuszowic, Wincenty Reklewski z Grzegorzowic i Irena Rauszerowa z Mirogonowic. Wojska radzieckie weszły do Leszczkowa 6.08.1944, a 26.08. mieszkańcy zostali wywiezieni z pierwszej linii frontu (1 km od Leszczkowa, we Włostowie, stacjonowali Niemcy) do maj. Jachimowice, należącego do pp. Bronikowskich. Tam doczekano się parcelacji.

Gabrielę M.–P. cechowała wyjątkowa życzliwość w stosunku do ludzi, bez względu na ich status społeczny, dobroć, gościnność, szczególny urok osobisty. Całe życie cieszyła się szacunkiem i sympatią. Zmarła w końcu marca 1954 i 1.04. została pochowana w Malicach Kościelnych. Wtedy też rodzina po 10 latach zobaczyła Leszczków w kompletnej ruinie.

Dzieci: **1.** Maria (1898–1978) ukończyła Szkołę ss. Niepokalanek w Nowym Sączu, żona Marcina Mikuckiego (1894–1977), inż. mechanika i handlowca. Mieszkała w Warszawie do 1944, gdzie M. M. pracował w firmie Fuchsa. Po wojnie zamieszkali w Krakowie. Dzieci nie mieli; **2.** Władysław Zdzisław (1901–1940), abs. Wydz. Prawa UW, oż. z Barbarą Czaplicką (1909–1989), abs. Wydz. Historii UW. Mieszkał w Katowicach, gdzie Władysław był wicedyr. „Wspólnoty Interesów”. Władysław, por. rez., zgłosił się do wojska we Lwowie w 1939. Tam został aresztowany przez bolszewików i wywieziony do Starobielska. Rozstrzelany w Charkowie; ich syn **2.1.** Jerzy (ur. 1937) ukończył studia na Wydz. Prawa i Socjologii UJ, oż. w 1975 z Alicją Tarnowską, dzieci nie mają; **3.** Jadwiga (1902–1990) uczęszczała początkowo do szkoły w Radomiu, a następnie na pensję Jadwigi Kowalczykówny w Warszawie. Ukończyła kurs ogrodniczy. Od 1925 żona Macieja Mikuckiego (1898–1966), brata swego szwagra, inż. nafiarcza, początkowo mieszkali w Borysławiu, w l. 30. przenieśli się do Ostrowca Świętokrzyskiego. W 1938 zamieszkali w Warszawie; ich córka **3.1.** Maria Gabriela (ur. 1934) ukończyła 2–letnią pomaturalną Szkołę Pielęgniarską w Warszawie, pracowała w Szpitalu Praskim kolejno jako instrumentariuszka, oddziałowa i przełożona pielęgniarek, od 1995 na emeryturze, żona Zbigniewa Szymańskiego (ur. 1927), inż. elektryka, który pracował przy budowie huty Lenina (dziś Sendzimira) i huty Warszawa; ich dzieci: **3.1.1.** Wojciech (ur. 1953), mgr. inż. oż. z Marią Ślepowną, mgr. inż., ich dzieci: **3.1.1.1** Maciej (ur. 1980), **3.1.1.2** Marcin (ur. 1981); **3.1.2.** Katarzyna Gabriela (ur. 1957), żona Marka Sarnickiego h. Ślepowron, lekarza, ich córka: **3.1.2.1.** Gabriela (ur. 1982).

Dok.: *Album Academicum des Polytechnikums zu Riga 1862–1912*, Riga 1912, s. 228; Żychliński, *Złota Księga; Indeks represjonowanych*, t. II, s. 130. Dokumenty i informacje rodzinne.

Maria Gabriela Szymańska (B. K.)

MILEWSKI JÓZEF ANTONI h. Ślepowron (15.03.1820–12.05.1907), wł. maj. Koźtermań, a po jego sprzedaży fol. Ujazdówek (pow. ciechanowski), prawnik. Syn Jakuba (1782–19.12.1852), wł. maj. Szczepkowo (pow. sierpecki), i Marii Magdaleny z Niskich h. Dołęga (1794–1867). Ur. w Szelkowie k. Pułtuszka.

Miał trzynastoro rodzeństwa.

Szkolę podstawową ukończył w Pułtusku, a następnie gimnazjum w Warszawie. W 1843 ukończył dwuletnie Kursy Prawne w Warszawie, pełniące rolę wyższej uczelni, gdy po stłumieniu powstania listopadowego został zamknięty UW. Przez trzy lata aplikował w stolicy, po czym praktykował w Sądzie Pokoju w Grójcu k. Warszawy. W 1848 został mianowany rejentem Kancelarii Okręgu Mławskiego. J. M. 13.02.1849 wziął ślub z Katarzyną Łebkowską h. Dąbrowa (12.12.1827–24.11.1906), córką Wiktora (1800–1882) i Anny Frankowskiej h. Prus (1811–1867). W 1858 zwolnił się ze służby państwowej, co miało niewątpliwie związek z jego antyrosyjską działalnością. Opuścił Mławę i przeniósł się do majątku teścia Kotermania. W 1859 po rocznej praktyce rolnej przejął majątek na własność. W czasie powstania styczniowego rezydował dłuższy czas w w Kotermaniu wystannik Rządu Narodowego, malarz Józef Zabielski, pozorując swój pobyt malowaniem portretów rodzinnych. Również powstańcy często przebywali we dworze, znajdując tam oparcie i pomoc materialną.

J. M. okazał się świetnym gospodarzem. Doskonale prowadził majątek, mimo że Kotermań miał trudne do uprawy gleby, typu ciężkich biellic. Obok uprawy zbóż dochody przynosiła też hodowla wołów. Dom był zasobny. J. M. dał wyższe wykształcenie pięciu synom, z których trzech ukończyło prawo na UW. Ukochaną żonę „Kasiunię” woził na kuracje „do wód” w kraju i za granicę, do Szczawnicy, Kołobrzegu, Ems, Reichenhal. Regularnie też podróżowali małżonkowie kareta do Warszawy na konsultacje do zaprzyjaźnionego dr Tytusa Chałubińskiego. J. M. był również stałym członkiem Tow. Sztuk Pięknych „Zachęta” w Warszawie, stąd poza dużą biblioteką znajdowało się w domu wiele kopii malarstwa polskiego. Jako doceniany prawnik J. M. był sędzią pokoju z siedzibą w Zeńboku w pow. ciechanowskim, który to urząd sprawował przez 25 lat. W 1899 doczekali się małżonkowie złotego wesela, obchodzonego uroczyście w ciechanowskiej farze. Na starość J. M. sprzedał Kotermań i nabył mały fol. Ujazdówek. Katarzyna zmarła tamże w listopadzie 1906, a J. M. pół roku później. Pochowani zostali na starym cmentarzu ciechanowskim, w zabytkowym grobie rodzinnym Łebkowskich i Milewskich z Kotermania. J. M. dał podwaliny materialne i intelektualne rodziny Milewskich.

Dzieci: dwie córeczki zm. w dzieciństwie; **3.** Wiktor (6.10.1850–1915), prawnik, wyemigrował do Rosji, był rejentem w Czerepowcu k. Petersburga, gdzie zmarł; **4.** ✦ Jakub Tymoteusz (1854–1935); **5.** Józef (17.03.1861–08.1944), prawnik, wł. maj. Osiek (pow. ciechanowski), oż. z Henryką Wilczyńską h. Poraj, rozstrzelany przez Niemców w czasie powstania warszawskiego; mieli syna **5.1.** Wiktora (1894–1975), zm. bezdzietnie i trzy córki; **6.** Michał (28.09.1862–26.12.1940), rolnik, wł. maj. Niestumie, zm. w Myszyncu, gdzie pochowany; 1va. żonaty z kuzynką Marią Milewską

Józef Antoni Milewski

(1872–1896), mieli dzieci: **6.1.** Zygmunt (1895–1941); **6.2.** Wanda (1894–1945), za Tyrankiewiczem; jej córki **6.2.1.** Jadwiga (1923–1997), poetka, pracowała jako polonistka w Bydgoszczy, tam zmarła i została pochowana; **6.2.2.** Maria (ur. 1932), za Bojarem, jest plastyczką, czł. ZPAP w Gdyni; **6.3.** Michał; 2^ov. żonaty z Marią Włodek h. Prawdzic (1874–1962), mieli czterech synów i cztery córki; **7.** Antoni (28.04.1867–4.05.1945, poch. na Powązkach), rolnik, wł. maj. Żurominek k. Mławy, po sprzedaży tegoż pracował w cukrowni w Dobrem jako inspektor plantacji, oż. z Heleną Włodek h. Prawdzic (1898–1942), założyciel „Funduszu rodzinnego dla wspierania młodych w kształceniu i starych w potrzebie”; w 1933 nabył resztówkę Hłowo pod Działdowem, gdzie rodzina mieszkała do listopada 1939. Wyrzuceni przez Niemców, zamieszkali w Warszawie; mieli pięciu synów i cztery córki.

Dok.: J. Milewski, *Wspomnienia o Mazowszu i szlachcie mazowieckiej*, Londyn 1988; S. Milewski, *Wspomnienia o rodzinie moich dziadków Milewskich z Kotermania*, mpis; S. Milewski, *Kartki z mojego życia do 1915* (oba mpisy w posiadaniu A. Milewskiej); A. Milewski, *Milewscy herbu Słepowron w ziemi ciechanowskiej* (dzieje rodziny w XVII–XX w.), mpis w posiadaniu autora.

Anna Milewska

MILEWSKI JAKUB TYMOTEUSZ h. Śłepowron (24.01.1854–20.01.1935), współwł. maj. Rembówko i wł. maj. Patory (pow. ciechanowski), prawnik, działacz społeczny. Syn ⇒ Józefa Antoniego (1820–1907) i Katarzyny Łebkowskiej h. Dąbrowa (1827–1906). Ur. w Mławie.

Jakub Tymoteusz Milewski

Rodzeństwo: zob. biogram Józefa Milewskiego.

J. M. ukończył III Gimn. Filologiczne, zw. Świętokrzyskim, w Warszawie, następnie w 1876 Wydz. Prawny UW. Podobnie jak jego ojca, wybierano J. M. na sędziego w gminie, jednak władze rosyjskie nie zatwierdzały wyboru ze względów politycznych, zajął się więc rolnictwem.

Praktykował u swego dziadka Wiktora Łebkowskiego w Rembówku, a po ślubie w 1888 z ⇒ Jadwigą Chełchowską h. Lubicz (1868–1943) przejął ten majątek. Parę lat później kupił maj. Patory (łącznie ok. 400 ha). J. M. był bardzo skrupulatnym gospodarzem. Mimo trudności finansowych rozbudował drewniany dwór, postawił murowane budynki inwentarskie, w tym owczarnię na 500 szt. Za domem znajdował się sad, otoczony starodrzewem na obrzeżach, ze szlachetnymi odmianami drzew owocowych, prowadzony przez żonę Jadwigę.

Oboje Milewscy byli społecznikami. J. M. należał do Kółka Sąsiedzkiego i Rady Gminy, organizował prace społeczne, które zresztą władze rosyjskie bardzo krępowały. Dopiero po 1900 pozwolono na zawiązanie Tow. Rolniczego w Płocku. J. M. był jego czynnym członkiem, później działał w Okręgowym Tow. Rol. w Ciechanowie. Należał także do: Syndykatu Rolniczego, Tow. Wzajemnego Kredytu, które popierało polskie rzemiosło i handel, oraz spółdzielni spożywców „Zgoda”. Zainicjował

założenie Kasy Spółkowej we wsi Zielona i spółki rolnej „Siew” we wsi Pałuki. Prawdziwym wyczynem w owym czasie było stworzenie przez J. M. Mleczarni Spółkowej, również w Pałukach. Do jej prowadzenia zaangażowano specjalistę Szwajcara, który dbał o fachową obsługę okolicznych dostawców mleka. Kształcono też praktykantów Polaków. Masło eksportowano do Anglii. W 1907 J. M. zorganizował wraz z Tow. Rol. wystawę rolniczą. Jego staraniem została zbudowana wzorowa chata włościańska z odpowiednim otoczeniem i ogrodem. Działał przy utworzeniu Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Małoszewcu i Chruszczewie. Mimo porywczego charakteru umiał pobudzić do wspólnych zadań drobnych ziemian i gospodarzy, choć nie bez oporów z ich strony. Był czynny na polu kultury, należał do Tow. Kulturalno-Oświatowego „Lutnia”, skupiającego inteligencję ciechanowską. J. M. brał udział w wieczorach recytatorskich, a mając wielkie zdolności „deklamacji poetyckiej”, jak wówczas mówiono, robił duże wrażenie na słuchaczach. Poza tym organizował odczyty, przygotowywał referaty dla Kótek Rolnych drukowane później w „Echach Płockich i Łomżyńskich”, np.: o porządku w gospodarstwie, o organizacji spółek rolniczych, o mleczarniach spółkowych.

W czasie I wojny światowej Rembówko przechodziło parokrotnie z rąk Niemców do Rosjan. Zabudowania zostały spalone, inwentarz wybity, dwór uszkodzony ostrzałem artyleryjskim. W listopadzie 1914 J. M. przekazał majątki najstarszemu synowi Stanisławowi i przeniósł się wraz z małżonką na stałe do Warszawy. Tam jeszcze w 1914, wciągnięty przez swego kolegę Władysława Grabskiego (późniejszego Min. Skarbu), działał w Centralnym Komitecie Obywatelskim. Zajmował się m.in. sporządzaniem protokołów zniszczeń wojennych i odszkodowań dla ziemian i ludności wiejskiej. W 1916 ukończył kursy pedagogiczne z myślą o pracy nauczycielskiej.

Od 1918, już w wolnej Polsce, rozpoczął pracę w sądownictwie, jako sędzia pierwszej instancji na Targówku. Przez kilka lat gorliwie kwestował na budowę kościoła na praskim Kamionku i zebrał kilkanaście tysięcy zł; współpracował także z ks. Graczymkiem w Stowarzyszeniu św. Wincentego à Paulo przy parafii św. Krzyża. J. M. zmarł w Warszawie, pochowany został w grobie rodzinnym w Pałukach, gdzie spoczęło już dwoje jego dzieci, Kazimierz i Ludmiła.

Dzieci: **1.** ➔ Stanisław (1888–1975); **2.** Jerzy (1890–1966), inż. elektryk, ukończył Szkołę Wawelberga w Warszawie i studium specjalistyczne dyplomowe we Francji (Institut Electrotechnique de Toulouse). Brał udział w wojnie w Oddziałach Technicznych WP. W okresie międzywojennym prowadził własną firmę w Warszawie. W czasie powstania warszawskiego wywieziony do Dachau, wrócił w 1945 do Warszawy i nadal prowadził firmę, aż do jej likwidacji przez władze PRL. Zm. w Warszawie, pochowany na Powązkach; **3.** Ludmiła (1892–1921) ukończyła pensję Amelii Walickiej w Warszawie i kursy pedagogiczne. Uczyla w rodzinnym majątku; **4.** Kazimierz (1895–1900), zm. jako dziecko, wskutek wypadku; **5.** Lech (1897–1944), inż. ukończył PW, Wydz. Dróg i Mostów. Walczył w 1920 w 1 dyw. art. konnej w randze ppor., odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych, żonaty z Lucyną Umińską (1906–1980), mieli jednego syna **5.1.** Lecha (ur. 1939), mieszka w Melbourne w Australii, żonaty z Sylwią Karłowicz (ur. 1943), abs. PW, Wydz. Mechanicznego. Ich dzieci: **5.1.1.** Anna (ur. 1971) i **5.1.2.** Michał (ur. 1975); **6.** ➔ Ziemowit Kazimierz (1900–1973), inż. rol.

Dok.: S. Milewski, *Ze wspomnień mojego życia od 1939–1945*. „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1900; Zob. również biogram Józefa Antoniego Milewskiego.

Anna Milewska

MILEWSKA JADWIGA z CHEŁCHOWSKICH h. Lubicz (11.08.1868–7.02.1943), współwł. maj. Rembówko (pow. ciechanowski), czł. Koła Ziemianek i Wydz. Higieny

Ludowej przy Tow. Higienicznym w Warszawie. Córka Teodora Chelchowskiego h. Lubicz z Chelch (21.04.1825–29.09.1891), wł. maj. Chojnowo (pow. przasnyski), i Julii Obrębskiej (1829–1898) z maj. Obręba (pow. przasnyski). Ur. w rodzinnym Chojnowie.

Rodzeństwo: 1. Maria (1854–6.10.1905), za Gustawem Świechowskim, wł. maj. Świechy (pow. sierpecki); 2. Teodora (1856–28.09.1917), za Henrykiem Rouppertem, dr. med.; 3. Kazimierz (1858–12.01.1917), dr. med., współzałożyciel Tow. Higienicznego i założyciel Wydziału Higieny Ludowej, którym kierował; 4. Stanisław (26.02.1866–23.03.1907), wł. maj. Chojnowo i Miłoszewiec Kmiecy (pow. przasnyski), biolog, mykolog.

Nauk podstawowych udzielała młodszemu rodzeństwu starsza o 12 lat siostra Teodora, intelektualistka, która prowadziła również tajne nauczanie wśród służby dworskiej i młodzieży wiejskiej. J. M. ukończyła ze złotym medalem pensję Jadwigi Sikorskiej w Warszawie. Swoją nieprzeciętną inteligencją wybijała się ponad ówczesny poziom mazowieckich szlachcianek. Z domu wyniosła najlepsze tradycje światłego patriotyzmu i pozytywizmu. Podobnie jak dwaj starsi bracia, Kazimierz i Stanisław, była organizatorką i społeczniczką z powołania. 2.04.1888 r. wzięła ślub z ∞ Jakubem

Jadwiga Milewska

Tymoteuszem Milewskim i zamieszkała w Rembówku. W trudnych warunkach materialnych młodego małżeństwa prowadziła świetnie tzw. gospodarstwo kobiece, które w dużym stopniu uzupełniało dochody majątku. Założyła wzorowy ogród owocowy i warzywnik. Organizowała i kontrolowała ich uprawę oraz wszelkie prace domowe. Pomagała również mężowi w rachunkach majątkowych. Sprawowała opiekę lekarską i wychowawczą nad służbą domową i folwarczną. J. M. była doskonałym pedagogiem dla sześciorga swych dzieci. Zorganizowała ochronkę dla dzieci dworskich i wiejskich, nauczając jednocześnie matki podstaw higieny i opieki nad niemowlętami. Mając duże umiejętności manualne, wiele robót i napraw domowych wykonywała sama. Wzbogaciła dużą bibliotekę domową, prenumerując czasopisma i książki. Zainicjowała redagowane przez dzieci pismo „Wieczory w Rembówku”, w którym zamieszczały wiadomości lokalne i rodzinne, opowiadania, wierszyki, humoreski. Sama pisała w „Ogniwie”, czasopiśmie ziemianek,

o zagadnieniach wychowawczych, o warunkach zdrowotnych na wsi. Współpracowała też z pismem „Wisła”, publikując przez lata ciekawe materiały etnograficzne, np. zbiór kołysanek z ciechanowskiego, przysłowia, zabawy dzieci lub słownictwo regionalne. Działała aktywnie w Kole Ziemianek, wygłaszając pogadanki na zjazdach i kursach organizowanych w Królestwie, głównie w ówczesnej guberni płockiej. Pomagała przy stworzeniu wystawy rolniczej w 1907 w Ciechanowie, m.in. przekazała zbiór pisanek z ciechanowskiego, a dla muzeum zabytkowe przedmioty gospodarstwa rolnego i znaleziska archeologiczne.

J. M. prowadziła specjalne badania i ankiety z zakresu higieny ludowej, a te niezwykle interesujące dane publikowała w czasopiśmie „Zdrowie”. Prowadziła działalność dobroczynną, np. w 1910 „Głos Płocka” donosił, że na Ochronę im. E. Orzeszkowej w Ciechanowie zebrała fundusz 200 rb., w 1911 wspomagała m.in. wystawę powiatową w Mławie. Swoją postawą demokratyczną, popartą szlachetnym charakterem i inteligencją, stworzyła wzór życia w polskim dworze wiejskim.

Po zamieszkaniu w Warszawie w czasie I wojny światowej nadal żywo interesowała się problemami niepodległej Polski. Swą działalność ograniczyła jednak do rodzinnego kręgu. Prowadziła korespondencję i dokumentację rodziny, która w większości uległa zniszczeniu w czasie powstania warszawskiego. Była znawczynią zabytków pomnikowych Powązek i tam została pochowana. Zmarła w Warszawie.

Dzieci: zob. biogram Jakuba T. Milewskiego.

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 14; E. Lewandowski, *Dziedziczka z Rembówka*, „Tygodnik Ciechanowski” z 27 VII 1999; Wspomnienia o Stanisławie Chełchowskim z Chojnowa, mpis w posiadaniu A. Milewskiej; „Ogniwo”, W. 1912; „Wisła” 1901, t. V, s. 17, 206, 358; 1902, t. VI, s. 7, 640, 725; 1903, t. XVII, s. 31. Zob. również biogram Józefa Antoniego Milewskiego.

Anna Milewska

MILEWSKI STANISŁAW MIKOŁAJ h. Ślepowron (6.12.1888–14.10.1975), wł. maj. Rembówko i Patory (pow. ciechanowski), inż. rol., działacz społeczny Związku Rolników i TKZ. Syn ⇨ Jakuba Tymoteusza (1854–1935) i ⇨ Jadwigi Chełchowskiej h. Lubicz (1868–1943). Ur. w maj. Rembówko.

Rodzeństwo: zob. biogram Jakuba T. Milewskiego.

Ukończył Gimn. im. gen. Piotra Chrzastowskiego w Warszawie — w 1905 brał czynny udział w strajku szkolnym. Po studiach w Akademii Rolniczej w Dublanach (1908–1911), gdzie był prezesem Bratniej Pomocy, praktykował w maj. ojca Patory, zarządzając równocześnie rodzinnym Rembówkiem. W 1914 Rembówko znalazło się na linii walk frontowych. W listopadzie 1914 S. M. objął przekazane przez ojca majątki o pow. ok. 400 ha. W 1920 zgłosił się na ochotnika do 7 p. uł. w Przasnyszu. Po powrocie z kampanii wojennej odbudowywał zrujnowany majątek z pomocą m.in. pożyczki TKZ. 30.04.1921 wziął ślub z Zofią Płoską (1900–1984). S. M. był dobrym gospodarzem i, podobnie jak ojciec, działaczem społecznym. Jeszcze przed 1915 działał w Kołach Porad Sąsiedzkich i Związku Rolników i Leśników, które to organizacje przyczyniły się do racjonalizacji gospodarstw wiejskich.

W niepodległej Polsce był inicjatorem założenia Sekcji Organizacji Większych Gospodarstw przy ciechanowskim Tow. Rolniczym. Wchodził w skład zarządu

Stanisław Mikołaj Milewski

i rady Tow. Od 1917 działał w Radzie Gminy, która inicjowała budowę szkół wiejskich, dróg bitych i inne prace społeczne, np. regulację rzeki Łydynii. W 1925 został czł. Wydz. Pow. Tow. Rolniczego w Ciechanowie; zorganizowano wówczas lecznicę weterynaryjną i Komunalną Kasę Oszczędności (KKO), której Rady S. M. był prezesem do 1939, rozbudowano szpital miejski. W czerwcu 1930 został wybrany na radcę TKZ okręgu plockiego, a w 1936 na stałe urzędującego czł. Komitetu TKZ.

Po klęsce wrześnieowej Milewscy nadal mieszkali w swym majątku, pomagając rodzinie w Warszawie, jednak połowę dworu zajmował zarządca (vorsteher), początkowo z ramienia wojennej, a od lutego 1940 cywilnej administracji okupacyjnej. Był to Hartman, Bawarczyk, katolik, pochodzenia ziemiańskiego. W końcu marca 1940 ostrzegł on S. M., że znajduje się na kolejnej liście ziemian przeznaczonych do aresztowania przez gestapo. S. M. przedostał się wówczas do GG do Warszawy, unikając wywózki i śmierci. Od tego czasu zamieszkał w Warszawie. W grudniu 1941 został powołany do Dyrekcji TKZ do sekcji socjalnej. Organizował m.in. pomoc materialną dla rodzin aresztowanych pracowników.

Po wojnie, 1945, mianowany przewodniczącym Dyrekcji TKZ pozostał na swym stanowisku aż do likwidacji tej zasłużonej instytucji w czerwcu 1950. Następnie pracował w Państwowym Zjednoczeniu Mleczarsko-Jajczarskim na stanowisku starszego ekonomisty. Po przejściu na emeryturę spisał wspomnienia pt.: „Ze wspomnień mego życia od ok. 1880 do 1970 r.” (mpis w posiadaniu A. Milewskiej), a także obszernie wspomnienia rodzinne obejmujące również dzieje ziemianstwa pow. ciechanowskiego i plockiego oraz „Wspomnienia o Towarzystwie Kredytowym Ziemskim w Warszawie (mpis w Bibliotece SGGW w Warszawie).

W następstwie reformy rolnej maj. Rembówko został rozparcelowany, dwór, sad i zabudowania gospodarcze niszczały. S. M. zmarł bezpotomnie w Warszawie. Pochowany został na Powązkach.

Zona Zofia, córka Władysława Płoskiego h. Prus i Marii Mielczarskiej przez całe życie była aktywną działaczką społeczną. Zmarła w Warszawie, pochowana na Powązkach.

Anna Milewska

MILEWSKI ZIEMOWIT KAZIMIERZ h. Ślepowron (9.12.1900–14.08.1973), admin. dóbr ziemskich, inż. rolnik. Syn \Rightarrow Jakuba i \Rightarrow Jadwigi Chełchowskiej h. Lubicz. Ur. w maj. Rembówko (pow. ciechanowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Jakuba T. Milewskiego.

Początkowe nauki pobierał w domu rodzinnym. W Warszawie ukończył gimn. Emiliana Konopczyńskiego. W 1918 siedemnastoletni Z. M. zgłosił się na ochotnika, wraz ze starszym bratem Lechem, do Mazowieckiego P. Uł. pod dowództwem płk. Jerzego Kossaka. Po przeszkoleniu wojskowym w Podchorążówce Kawalerii Konnej w Grudziądzu walczył w kampanii 1920 w 1 dyw. art. konnej. Został odznaczony Krzyżem Walecznych i awansowany na ppor. Po wojnie ukończył Wydz. Rolny SGGW. W 1925 otrzymał dyplom inż. rol. Na studiach poznał swą przyszłą żonę, Hannę Wyrzykowską h. Ślepowron (1898–1943). Ślub wzięli w Warszawie 30.10.1926. Z. M. praktykował w maj. Klonówka (pow. pelpliński) u swego kuzyna \Rightarrow Wacława Rudowskiego, następnie wzięł w dzierżawę maj. Umiałów pod Warszawą, ale wobec ciężkiej sytuacji gospodarstwa zrezygnował z niej. Od 1933 związał się z domem Karola i Stefanii hr. Raczyńskich. Administrował ich dobrami Złoty Potok (1835 ha) k. Częstochowy; były tam stawy i duża pstrągarnia. Od maja 1936 prowadził klucz Czemierniki i Bełczac w Lubelskiem, gdzie mieszkał z rodziną aż do lata 1944.

Z. M. był świetnym gospodarzem: odpowiedzialnym, dokładnym i nadzwyczajnie, w dosłownym tego słowa znaczeniu, uczciwym, co nieraz rodziło konflikty z podległymi mu pracownikami. Znał się zarówno na rolnictwie, rybołówstwie, jak i na hodowli. W Bełczącu była duża owczarnia, świniarnia (ok. 300 sztuk) i stado kilkudziesięciu młodych koni. Wiedzę praktyczną uzupełniał poprzez fachową literaturę, prenumerując periodyki rolnicze, jak: „Rolnik i Hodowca”, czy „Życie Rolnicze”. W 1939 brał udział w kampanii wrześniowej, na stanowisku dowódcy kolumny taboru. W czasie okupacji dalej prowadził maj. Czemierniki i Bełcząc, a ponadto opiekował się bezinteresownie sąsiedzkim maj. Dębica, należącym do sędziwego rodzeństwa Janiny i Czesława Grodzickich. Wyprowadził tenże z zapaści gospodarczej i długów. Z. M. wspomagał również materialnie AK na Lubelszczyźnie. W 1943 zmarła po ciężkiej chorobie żona Hanna. W lipcu 1944, wobec zbliżającego się frontu wschodniego, Z. M. wyjechał z trójką nieletnich córek do Warszawy, unikając oczywistego aresztowania przez NKWD i śmierci. W czasie powstania warszawskiego pracował w Zarządzie Intendentury AK dzielnicy Powiśle. We wrześniu 1944 przeszedł przez obóz w Pruszkowie i ratując dzieci znalazł się ponownie w Złotym Potoku.

Po wojnie i wprowadzeniu reformy rolnej zrezygnował z pracy na wsi. Zamieszkał na stałe w Warszawie z drugą żoną Anną Krassowską (1915–1987), abs. SGH, długoletnią pracowniczką Orbisu, córką Witolda, inż. budowlanego, i Anny Dubino-Kniażyckiej, abs. Instytutu „Błagonarodnych Diewic” w St Petersburgu. Rozpoczął pracę naukową w Inst. Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, a od 1966 w Instyt. Ziemiaka, w stopniu adiunkta. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, w 1971 przeszedł na emeryturę. Z. M. zmarł w Nałęczowie, pochowany został w Warszawie na Powązkach, w grobie rodzinnym.

Pierwszą żoną Z. M. była Hanna z Wyrzykowskich h. Ślepowron (25.07.1898 w Pińsku – 18.03.1943), córka Stanisława (1853–1931), dyr. gimn. w Mińsku Litewskim, i Jadwigi z Chmyzowskich (1874–1924). W 1925 ukończyła Wydz. Ogrodniczy SGGW, praktykę odbyła w Chyliczkach. Dzieci: trzy córki, ur. w Warszawie.
1. Jadwiga (23.08.1928–22.09.1976 w Londynie, pochowana na Powązkach), 1^{ov}. za Krzysztofem Okuliczem, rozwiedz., 2^{ov}. za Wojciechem Żylińskim h. Lubicz (1912 w maj. Wola Sławińska – 2000), chemikiem, abs. PW, kaw. maltańskim, synem Czesława, prawnika, i Zofii Rzewuskiej, ich córka **1.1.** Katarzyna (ur. 1967 w Londynie), mgr biologii UW, za Rafałem Płoskim (ur. 1966 w Warszawie), dr med.; mają dwie córki: **1.1.1.** Dorota (ur. 1997) i **1.1.2.** Wanda (ur. 2000); **2.** Anna Julia (ur. 21.02.1931), abs. historii sztuki UW, PWST Kraków, aktorka teatrów dramatycznych, TV i filmu, od 30 lat w Teatrze Studio w Warszawie, poetka; mąż Andrzej Zawada (16.07.1928 w Olsztynie – 21.08.2000 w Warszawie, pochowany na Powązkach), geofizyk UW, pracował w Instytucie Geo-

Ziemowit Kazimierz Milewski

fizyki PAN w Warszawie. Uczestnik wypraw naukowych do Wietnamu i na Spitzbergen podczas Międzynarodowego Roku Geofizycznego 1957/1958. Czołowy polski himalaista, kierownik narodowych wypraw alpinistycznych w najwyższe góry świata: Pamiir, Hindukusz, Karakorum, Himalaje w l. 1969–1999, inicjator i kierownik zwycięskiej Pierwszej Zimowej Wyprawy na Everest 1979/1980, kawaler Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski; 3. Teresa (ur. 30.10.1933), abs. UW, dr geologii, pracownik naukowy Inst. Nauk Geologicznych PAN, za Karolem Butkiewiczem h. Jastrzębiec (ur. 19.07.1928), prof. dr hab. nauk farmaceutycznych, dzieci: 3.1. Jan (ur. 1960), abs. PW, mgr inż., dyr. handlowy IBM Polska, żona Małgorzata Kosewska (ur. 1960), abs. AWF w Warszawie, mgr, nauczycielka wf, mają syna 3.1.1. Tomasza (ur. 1984). 3.2 Dorota (ur. 1963), abs. UW, mgr prawa, radca prawny, za Janem Michałem Duchnowskim (ur. 1949), abs. PW, mgr. inż. elektronikiem, naczelnikiem w Banku Handlowym, mają dzieci: 3.2.1. Joannę (ur. 1992) i 3.2.2. Jana (ur. 1995).

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 46, *woj. kieleckie*, s. 18; Zob. biogramy J. Milewskiej i S. M. Milewskiego; Korespondencja i dokumenty rodzinne w posiadaniu A. Milewskiej.

Anna Milewska

MLICKA JARMUŁ JÓZEFA z TRZEBIŃSKICH h. Szeliga (3.06.1879–19.09.1961), współwł. maj. Gnojno (pow. inowrocławski), córka Erazma Trzebińskiego i Heleny z Karłowskich h. Prawdzic. Ur. w maj. Będzitowie (pow. inowrocławski), należącym do jej ojca.

Wyszła za mąż (1900) za Stanisława Mlickiego h. Dołęga, wł. maj. Leszcze i Jerzykowo nad Gopłem, syna Dionizego (1801–1882) i Walentyny z Mieczkowskich h. Zagłoba (1816–1905). Od 1905 Stanisław M. był wł. Gnojna o powierzchni 422 ha czarnej gleby kujawskiej. Majątek był zdrenowany i uprawiany intensywnie, miał własną bocznice kolejową oraz kolejkę polną. Obora mleczna pozostawała pod kontrolą Izby Rolniczej, a mleko odstawiano do zdrojowiska w Inowrocławiu.

J. M. poza zajęciami gospodarczymi, ze szczególnym uwzględnieniem hodowli, rozwijała szeroką działalność społeczną. W czasie powstania wlkp. 1918–1919 współorganizowała punkty pomocy medycznej dla powstańców, zaopatrując je w żywność i odzież. W 1920 około 200 uchodźców z Litwy i Wołynia znalazło schronienie w powiecie inowrocławskim w domach ziemiańskich, w tym też w Gnojnie. W l. 30. dzięki staraniom J. M. powstały w powiecie liczne Kółka Włościanek; w 1933 było ich 14, liczących 514 członkiń, a w 1937 już 19, skupiających 646 osób. Organizowały one, pod auspicjami Izby Rolniczej, kursy dokształcające, kiermasze, wygłaszano tu setki odczytów z zakresu oświaty, prowadzenia gospodarstw domowych i rolnych. J. M. była przez wiele lat prezeską Koła Ziemianek w Inowrocławiu, nawoływała do składania darów na rzecz pułków kujawskich, a w 1937 na rzecz Funduszu Obrony Narodowej. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, wraz z mężem współpracowała ze Zgromadzeniem ss. Pasterek, których dom macierzysty znajdował się w Jabłonowie Pomorskim, a jego założycielką była ciotka J. M., błogosławiona Maria Karłowska. Zadaniem Zgromadzenia było przywracanie do normalnego życia dziewcząt zagubionych moralnie. Mliccy wspierali wydajnie wychowanki przebywające w klasztorze, szczególnie w dobie kryzysu 1930–1932.

Aresztowany w Gnojnie we wrześniu 1939 przez hitlerowców Stanisław M. zmarł 6.02.1940 w więzieniu w Inowrocławiu. J. M. okupację przetrwała w GG wraz z synową Joanną, wnuczką Marią oraz ojcem synowej, Kazimierzem Taczanowskim z Wilczyna. Od 1945 mieszkała w Poznaniu z synem Józefem i synową Antoniną.

Dzieci: 1. Tadeusz (4.07.1901–1.09.1939), wł. Zielenia Starego (pow. Wąbrzeźno), rolnik, zmobilizowany jako oficer informacyjny w dowództwie 18 p. uł., poległ w sza-

rzy pod Krojantami k. Chojnic; **2.** Józef (9.03.1903–17.11.1989), wł. maj. Czerlejewo (pow. Środa Wlkp.), abs. Ettalu w Bawarii, oż. z Antoniną Studniarską h. Pobóg, córką prof. UP, zmobilizowany jako oficer 15 p. uł. w Armii Poznań brał udział w walkach nad Bzurą i obronie Warszawy. Do końca wojny pozostawał w Oflagu IIc w Woldenbergu (Dobiegniewie). Po wojnie był dyr. Zakładów Rolno–Zielarskich Strykowo–Sapowice w pow. poznańskim, zwolniony ze względu na pochodzenie pracował jako hodowca w Stacji Hodowli Buraka Cukrowego, a po 1956 kierował Stacjami Hodowli Roślin na Śląsku. Ich dzieci: **2.1.** Krzysztof (ur. 1948), abs. AR w Poznaniu, dyrektor Państwowego Stada Ogierów w Białym Borze; **2.2.** Krystyna (ur. 1950), abs. fizyki UAM, dr nauk technicznych Inst. Telekomunikacji i Akustyki PWr., pracownik naukowy Uniw. Minnesota w Minneapolis w USA; **3.** Stanisław (5.09.1905–13.11.1939), wł. maj. Gnojno, oż. w 1937 z Joanną Taczanowską h. Jastrzębiec, członek Kółek Rolniczych. Aresztowany przez Niemców w Kownatach (pow. koniński) i rozstrzelany w Kazimierzu Biskupim wraz ze swym szwagrem, Zygmuntem Taczanowskim; córka **3.1.** Maria (ur. 1937), abs. SGGW w Warszawie, pracownik naukowy tejże uczelni, żona Zbigniewa Szumnego.

Dok.: W. Dworzaczek, *Genealogia*, W. 1959; „Dziennik Kujawski” (lata 1927–1939); H. Łada, *Kółka Rolnicze na Kujawach 1867–1939*, W. 1988; A. Kwilecki, *Ziemiaństwo wielkopolskie*, W. 1998, s. 35.

Antonina Mlicka

MORAWSKI DZIERŻYKRAY– STANISŁAW KOSTKA h. Nałęcz (13.01.1850–12.12.1908), wł. maj. Jurkowo i Polesie (pow. kościański). Syn Kajetana i Józefy z Łempickich. Ur. w Jurkowie.

Rodzeństwo: **1.** Konstancja (1842–1917), znana sawantka; **2.** Zofia (1847–1915), za Ludwikiem hr. Broel–Platerem, wł. maj. Białaczew i Niekłań (pow. opoczyński); **3.** Julia; **4.** Kazimierz (1852–1925), prof. i rektor UJ, prezes PAU; **5.** Maria (1854–1925), za Stefanem Michałowskim, wł. maj. Trojanowice (pow. krakowski); **6.** Tadeusz (1856–1934); **7.** Zdzisław (1859–1928), literat i publicysta, minister do spraw Galicji w rządzie austriackim.

S. M. objął w wyniku działań spadkowych rodzinny maj. Jurkowo (852 ha). Był działaczem społecznym, członkiem CTG w Poznaniu i in. organizacji rolniczych. Działał od 1882 w PTPN, jako członek Wydz. Historyczno–Literackiego. Był również prezesem Zarządu Banku Ziemian w Poznaniu. Sprawował także inne funkcje obywatelskie. Zmarł w Jurkowie.

Poślubił 29.04.1889 w Czelusinie swoją kuzynkę Teresę Morawską (9.01.1870–14.09.1933), córkę ➔ Henryka Tadeusza, wł. Luboni i Czelusina, i Tekli z hr. Ostrowskich. Teresa M. zginęła w wypadku samochodowym w Goli.

Dzieci: **1.** Tekla (24.03.1890–1.04.1941), od 8.06.1911 żona Edwarda Potworowskiego, działacza katolickiego i społecznego, wł. Goli (pow. gostyński), rozstrzelanego przez Niemców 21.10.1939; **2.** ➔ Kajetan (1892–1973), wł. Jurkowa; **3.** ➔ Tadeusz (1893–1974), oż. z Julią ks. Lubomirską; **4.** Józefa (1894–1979), żona od 1917 gen. brygady Adama Kicińskiego, zmarła w Poznaniu; **5.** ➔ Jan (1900–1974), żonaty 1^ov. z Anną Turno, 2^ov. z Barbarą Moes.

Dok.: S. Leitgeber, *Morawscy h. Nałęcz*. Puszczykowo 1967; A. Kwilecki, *Ziemiaństwo wielkopolskie*. W. 1998, pass.

Sławomir Leitgeber (M. Cz.)

MORAWSKI DZIERŻYKRAY– KAJETAN h. Nałęcz (19.04.1892–2.11.1973), wł. maj. Jurkowo z fol. Polesie (pow. kościański), rolnik, członek rządu II RP i rządu

Dwór w Jurkowie

emigracyjnego, dyplomata. Syn ⇒ Stanisława Kostki (1850–1908) i Teresy z Morawskich (1870–1933). Ur. w Jurkowie.

Rodzeństwo: zob. biogram Stanisława Kostki Dzierżykray Morawskiego.

Ukończył gimnazjum w Lesznie Wlkp. W l. 1910–1914 odbył studia ekonomiczne i rolnicze na uniwersytetach w Lipsku i w Monachium. W 1914 objął w spadku po ojcu maj. Jurków (852 ha).

W czasie I wojny światowej od 1917 był czynny w administracji cywilnej generał-gubernatorstwa warszawskiego, od 1.09.1918 był naczelnikiem wydziału w Departamencie Stanu rządu powołanego przez Radę Regencyjną, od 1.10.1918 kierował referatem spraw niemieckich w MSZ, następnie tamże w Departamencie Politycznym referatem spraw zachodnich. W 1919 został członkiem Komitetu Przedplebiscytowego, wypracowując polskie koncepcje akcji plebiscytowej na Warmii, Mazurach i Powiślu. Uczestniczył w polsko-łotewskiej komisji (w marcu 1920), dotyczącej zawarcia układu wojskowego i politycznego. W lipcu 1920 uczestniczył jako członek delegacji polskiej w konferencji międzynarodowej w Spa. Od 30.09.1920 był naczelnikiem Wydz. Północnego MSZ, a od 9.11.1921 wicedyrektorem tegoż Departamentu. Od 15.04.1923 jako radca legacyjny I klasy przez rok zastępował Komisarza Generalnego RP w Gdańsku — Leona Plucińskiego. Do centrali MSZ wrócił 30.04.1924 i tu niebawem objął stanowisko dyr. Departamentu Politycznego. Prezydent RP 3.03.1925 mianował go ministrem-rezydentem i czł. delegacji RP przy Lidze Narodów. Odtąd przebywał w Genewie do czasu otrzymania nominacji (7.12.1925) na sekretarza stanu w MSZ. W maju 1926 został w gabinecie Wincentego Witosa kierownikiem MSZ. Uważany za przeciwnika Piłsudskiego, został po przewrocie majowym przeniesiony w stan spoczynku. Odtąd sam gospodarował w Jurkowie, do którego dokupił fol. Polesie. W 1928, przed wyborami, wspólnie ze Stanisławem Chłapowskim, wł. Czerwonej Wsi, i Rogerem hr. Raczyńskim wystąpili z listą wyborczą noszącą nazwę: *Katolicka Unia Ziem Zachodnich* — żaden kandydat nie zyskał z niej mandatu.

Otrzymał 31.03.1929 nominację na czł. Górnośląskiej Komisji Mieszanej w Katowicach, w randze wiceministra. Już nowy minister płk. Józef Beck przeniósł go na emeryturę 31.12.1934 i, co było wyraźną szykaną, obniżył mu stopień służbowy. Od połowy 1934 K. M. zaczął działać społecznie w organizacjach rolniczych. W l. 1934–1935 został jednomyślnie wybrany na prezesa Wlkp. Izby Rolniczej. Od 1934 był też członkiem władz Związku Izb i Organizacji Rolniczych RP, a od 10.12.1935 do 02.1937 prezesem tej organizacji. Był również od czerwca 1935 aż do chwili powołania go do rządu (listopad 1936) — prezesem Związku Eksporterów Zboża. W Radzie Banku Polskiego w l. 1936–1937 był czł. reprezentującym interesy rolnictwa polskiego. W listopadzie 1936 został powołany na wiceministra i pierwszego zastępcę ministra skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego, który pełnił równocześnie obowiązki wicepremiera. Premier Kwiatkowski chciał, by K. M. wzmocnił wpływ rolnictwa na życie gospodarcze kraju. W tym resorcie podlegały mu, obok zagadnień ogólnogospodarczych, najważniejsze departamenty.

K. M. wraz z rządem opuścił 17.09.1939 granice Polski, a dzięki pomocy swego przyjaciela Rogera hr. Raczyńskiego, ówczesnego ambasadora w Bukareszcie, szybko dotarł do Paryża. Tam w l. 1939–1940 kierował Oddziałem Politycznym Biura Zadań i Celów Wojny rządu RP na emigracji. Po wojennej klęsce Francji dotarł do Londynu, gdzie był kolejno posłem RP przy rządzie Czechosłowacji, następnie sekretarzem generalnym MSZ. Od 10.09.1943 był ambasadorem RP przy emigracyjnym rządzie francuskim i w tym charakterze przeniósł ambasadę polską 14.10.1944 do Paryża. Na stanowisku tym pozostał do czasu, kiedy Francja cofnęła uznanie rządowi emigracyjnemu Polski (4.07.1945). K. M. był nadal uznawany za ambasadora swego kraju przez Polonię zagraniczną, która zawsze uzyskiwała u niego pomoc i poparcie. Jako działacz emigracyjny uczestniczył w pracach wielu organizacji polskich na Zachodzie. Był wiceprezesem zarządu Biblioteki Polskiej w Paryżu i Polskiego Tow. Historyczno-Literackiego. W l. wojny i w okresie powojennym K. M. występował często w programach BBC i Radia Wolna Europa. Pozostawił bogaty dorobek literacki, m.in. książki: *Tamten brzeg*, Paryż 1960, *Wspólna droga*, Paryż 1962, *Wczoraj*, Londyn 1967, *Na przelaj*, Londyn 1969 oraz inne. W 1970 osiadł w Polskim Domu dla starców, nabytym i urządzonym z jego inicjatywy przez Polski Fundusz Humanitarny w pałacu w Lailly-en-Val. Tam też zmarł. W 1996 odznaczony pośmiertnie Orderem Orła Białego.

Od 10.02.1915 był żonaty z Marią Turno (19.04.1893–1971), córką Stanisława, wł. Objezierza, i Barbary z Mańkowskich.

Dzieci: **1.** Hieronim (ur. 20.01.1917), studiował na Wydz. Prawa UAM. Lata wojny spędził w Londynie, gdzie 10.10.1944 poślubił 1^{v.} Renatę (ur. 23.05.1920), córkę Krystyna hr. Ostrowskiego, wł. Korczewa, dr. praw, ambasadora RP w Tokio. Rozwiedziony z nią, ożenił się 2^{v.} z Hazel Jackson, córką Samuela, płk. brytyjskiego, radcy ambasady w Tokio, delegata ONZ w Korei. Powtórnie rozwiedziony w 1956, ożenił się w 1958 3^{v.} z Elżbietą Barcza de Nagyalonyi, córką szambelana dworu austriackiego, posła austro-węgierskiego przy Watykanie, kawalera maltańskiego, i Aleksandry Jeszenszky de Nagyessen. Mieszka w Australii; **2.** Maria Barbara (ur. 20.06.1921) ukończyła w 1944 studia w Cambridge. 10.02.1946 poślubiła Włodzimierza hr. Ledóchowskiego (ur. 2.04.1910), syna Ignacego i Pauli Łubieńskiej; mieszkają w RPA; **3.** Maria Magdalena (ur. 20.08.1922) zginęła w 1944 jako łączniczka grupy „Parasol” w powstaniu warszawskim; **4.** Maciej (ur. 20.09.1929), kawaler maltański, mgr socjologii Inst. Katolickiego w Paryżu, abs. studiów w Hautes Études Européennes w Strasburgu, publicysta, redaktor rozgłośni polskiej Radia Wolna Europa w Paryżu, od 1992 na emeryturze. Poślubił 26.10.1968 w Paryżu Jadwigę Żeromską

(ur. 17.11.1934), wł. zamku i posiadłości Verneuil we Francji, córkę Włodzimierza i Elżbiety z Radziwiłłów 1^v. Tyszkiewiczowej.

Dok: PSB, t. XXI, s. 727–729; S. Leitgeber, *Morawscy h. Nałęcz*, Puszczykowo 1967; *Kto jest kim w II RP*, s. 94.

Sławomir Leitgeber (M. Cz.)

MORAWSKI DZIERŻYKRAY– TADEUSZ h. Nałęcz (11.06.1893–1974), zarządzający maj. Mała Wieś (pow. grójecki), działacz polityczny i gospodarczy. Syn ⇨ Stanisława Kostki i Teresy z Morawskich. Ur. w Jurkowie.

Rodzeństwo zob. biogram Stanisława Kostki Dzierżykray–Morawskiego.

Gimnazjum ukończył w Lesznie Wlkp., studiował rolnictwo na uniw. we Wrocławiu i Krakowie. Brał udział w powstaniu wielkopolskim 1918–1919. W okresie plebiscytu w l. 1919–1920 na Warmii i Mazurach pracował w konsulacie generalnym RP w Kwidzynie. W l. 1920–1921 jako czł. polskiej komisji rządowej pojechał do Rumunii w celu dokonania zakupów zboża dla kraju. W 1923 był członkiem Komisarjatu Rządu RP w Gdańsku. Z listy BBWR był posłem na Sejm II RP w okresie 4.03.1928–30.08.1930 i 16.11.1930–10.07.1935, lecz manifestacyjnie zrzekł się mandatu poselskiego w związku ze sprawą brzeską, która w oczach społeczeństwa skompromitowała sanację.

Po ślubie z Julią ks. Lubomirską 31.10.1922 osiadł w Małej Wsi, gdzie stał się pionierem sadownictwa. Na terenie majątków żony założył największe sady w pow. grójeckim i jedne z największych wówczas w Polsce. Przyczynił się też w niemałym stopniu do rozwoju sadownictwa w tym regionie. Rozwijał szeroką działalność społeczną. W pow. grójeckim przewodniczył Tow. Popierania Budowy Szkół. Był prezesem Grójeckiego Tow. Rolniczego. Wybitnie przyczynił się do rozwoju spółdzielczości i mleczarstwa. W latach II wojny światowej był zastępcą Delegata Rządu RP na miasto Warszawę. Po wojnie zamieszkał w Warszawie. Do 1959 pracował w Centrali Handlowej Materiałów Budowlanych, następnie do emerytury jako wicedyrektor w Centrali Zbytu Szkła w Warszawie. Za udział w walce o niepodległość został odznaczony Krzyżem Walecznych i Krzyżem Niepodległości, a za działalność społeczną Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł w Warszawie.

Żona Julia Lubomirska (ur. 1894) była córką Zdzisława ks. Lubomirskiego, członka Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego, i Marii z hr. Branickich, wł. Małej Wsi, Belska, Łęcieszyc itd.

Dzieci: **1.** Klementyna (ur. 1923), abs. Wydz. Historii UW. Pracowała w AGAD w Warszawie. Obecnie na emeryturze. Jest współautorką opracowań zbiorowych: *Dwa Raporty o stanie organizacji powstańczej w Sandomierskim i Płockim* (w: „Teki Archiwalne” 1954, z. 3, s. 135–152) i *Proces Romualda Traugutta i członków Rządu Narodowego*, t. I–IV, Warszawa 1966–1971; **2.** Stanisław (1927–1971), ukończył w 1949 PG ze stopniem mgr. inż.; **3.** Zdzisław (ur. 11.01.1927), mgr praw, był dziennikarzem, redaktorem PAP w Warszawie, od 1966 korespondentem PAP w Algierze, następnie w Rzymie, redaktorem naczelnym „Życia Warszawy”; żonaty. **4.** Kazimierz (ur. 6.06.1929), studiował ekonomię na UAM. Pracował w Stowarzyszeniu „Pax”, był redaktorem nacz. „Za i przeciw”, a od 1969 sekretarzem generalnym Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Społecznego, przemianowanego na Unię Chrześcijańsko–Demokratyczną. Oż. 3.02.1951 z Konstancją z Rostworowskich (ur. 1924), poetką i autorką książek dla młodzieży. **5.** Maria Teresa (ur. w 1933), od 1954 żona Jana Sokolnickiego.

Dok.: *Kto był kim w II RP*, s. 372–373.

Sławomir Leitgeber

MORAWSKI DZIERŻYKRAY– JAN h. Nałęcz (24.11.1900–3.09.1976), zarządzający maj. Lulin (pow. obornicki), prezes Wlkp. Izby Rolniczej. Syn ⇨ Stanisława Kostki (1850–1908), wł. Jurkowa, i Teresy z Morawskich (1870–1933). Ur. w Jurkowie (pow. kościański).

Rodzeństwo zob. biogram Stanisława Kostki Dzierżykraj–Morawskiego.

J. M. był uczestnikiem powstania wlkp., następnie jako oficer 26 p. uł. wziął udział w wojnie z Rosją w 1920. Mgr ekonomii UAM (1923).

Od 1934 do 1938 gospodarował w majątku żony, Lulinie. Od 1.12.1936 do wybuchu II wojny światowej był prezesem Wlkp. Izby Rolniczej w Poznaniu. W okresie okupacji gospodarował w maj. Nadzów (pow. miechowski), własności jego krewnych Bocheńskich. Po wojnie w 1946 został dyr. Jeleniogórskiego Okręgu PNZ z siedzibą w Cieplicach, a następnie w Legnicy. Po przekształceniu PNZ w PGR, przeniósł się do Wrocławia, gdzie został dyr. Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Rolniczej. Tam pracował do emerytury. Zmarł we Wrocławiu.

J. M. był dwukrotnie żonaty: 1^ov. z Anną Turno (19.01.1898–16.06.1942), córką Jana, wł. Słomowa, i Ludwiki z hr. Mycielskich, ślub odbył się w Sławoszewie; 2^ov. z Barbarą Moes (26.03.1905–15.07.1967), córką Aleksandra, wł. Wierbki, i Joanny z Miączyńskich.

Dzieci: **1.** Franciszek (6.03.1925 w Poznaniu – 1999 w Warszawie), abs. UAM, dr nauk rolniczych, dyr. Centralnego Urzędu Standaryzacji Ministerstwa Rolnictwa, następnie ambasador RP w Hadze, oż. z Elżbietą z Wołłodkowiczów, córką Gustawa i Izabeli z Morstinów, dzieci: **1.1.** Robert, **1.2.** Elżbieta; **2.** Tomasz (26.10.1926–15.02.1959 w Zakopanem), abs. UAM, mgr ekonomii, radca w Komisji Planowania przy Radzie Ministrów; **3.** Maria (ur. 15.09.1929 w Poznaniu).

Sławomir Leitgeber (M. Cz.)

MYSZKOWSKI STANISŁAW h. Jastrzębiec (1852–1918), wł. maj. Hruszowice (pow. jaworowski).

S. M. zarządzał Hruszowicami (ok. 1070 ha, w tym ok. 270 ha lasu) aż do śmierci. Majątek został zniszczony w czasie I wojny światowej. Gleby średniej jakości nie dawały wysokich plonów, a duża liczba dzieci pogłębiała trudności finansowe.

S. M. był dwukrotnie żonaty: 1^ov. z NN. Z ośmiorga ich dzieci kilkoro zginęło w czasie I wojny światowej; **1.** Maria za Marianem Sienickim, prawnikiem, pracownikiem banku lwowskiego, bezdzietni; **2.** Zofia za Janem Tyradowem, inż. specjalistą budowy mostów, bezdzietni; **3.** Stefan, inż. leśnik, jego syn **3.1.** Andrzej, emerytowany lekarz chirurg, mieszka w Kielcach; 2^ov. żona Salomea Salabura (1880–1941); ich dzieci: **4.** Ludwika za Dziewulskim, współwł. wielkiej resztówki Grywałd k. Krościenka, bezdzietni. Resztówkę przekazali zakonnicom; **5.** Elżbieta za Zygmuntem Kisielewskim, b. dzierżawcą majątków biskupich Zadąbrowie i Zadymne k. Przemyśla. Mieli dwóch synów: **5.1.** Władysław, nie żyje; **5.2.** Stanisław, członek AK, po aresztowaniu przez UB otrzymał wyrok śmierci, zamieniony na 15 lat więzienia we Wronkach i Rawiczu; **6.** Roman (zm. 1956), pracownik banków, oż. z paryżanką. Ich syn (ur. 1934) mieszka w Paryżu; **7.** Janina za inż. de Burlet, jedyna żyjąca siostra, mieszka w Szwajcarii. Tam mieszka również ich córka; **8.** ⇨ Tadeusz (1896–1982).

Dok.: *Spis ziemian, woj. lwowskie*, s. 43; Wspomnienia i materiały rodzinne.

Piotr Myszkowski (S. C.)

MYSZKOWSKI TADEUSZ h. Jastrzębiec (25.04.1896–5.05.1982), wł. maj. Hruszowice (pow. jaworowski). Syn ⇨ Stanisława (1852–1918) i Salomei Salabury (1880–1941). Ur. w Hruszowicach.

Rodzeństwo: zob. biogram Stanisława Myszkowskiego.

Po śmierci ojca w 1918, T. M. musiał przerwać studia w Hochschule für Bodenkultur w Wiedniu i zająć się gospodarstwem w Hruszowicach (ok. 1070 ha). Nikt z jego licznych rodzeństwa nie chciał podjąć się prowadzenia majątku, ponieważ budynek mieszkalny i budynki gospodarcze zostały zniszczone w czasie przemarszu wojsk austriackich i rosyjskich, ponadto w grę wchodziły spłaty rodzeństwa, które T. M. zrealizował do 1939. Majątek był typowo rolniczy o glebach średnich klas, mimo to, dzięki dużym wysiłkom gospodarczym, dobrze prosperował. Ziemie zostały zdrenowane, budynki wyremontowane. W polu pracowało dziesięć czwórek, tj. czterdzieści koni roboczych. W latach międzywojennych T. M. pełnił w Jaworowie funkcję prezesa powiatowego ZZ oraz przewodniczącego oddziału BBWR.

Dwór w Hruszowicach

Przez pierwsze dwa tygodnie wojenne we wrześniu 1939 był w oddziale broniącym Lwowa. Po poddaniu Lwowa Niemcom oddział został rozwiązany. Część rodziny, tj. matka, żona i troje dzieci, oraz liczni krewni znajdujący się we dworze zostali obrabowani przez ludność ukraińską za przyzwoleniem Sowieców i musieli opuścić dom. Po przedostaniu się na teren GG, T. M. otrzymał posadę zarządcy u kuzyna żony Zbigniewa Horodyńskiego w Zbydniowie. W nocy z 24 na 25.06.1943 rodzina Horodyńskich została wymordowana przez oddział SS.

Po wojnie T. M. nie chciał pracować w PNZ. W 1945 znalazł zatrudnienie jako główny księgowy w prywatnej odlewni metali w Gorzycach k. Sandomierza, a po jej upaństwowieniu w 1949 przeniósł się do Strzegomia w pow. świdnickim, gdzie pełnił funkcję kierownika działu finansowego w Jaroszewskich Zakładach Metali Ogniotrwałych. Po zaangażowaniu T. M. do pracy dyrektor tego zakładu otrzymał telefon z komitetu powiatowego PZPR, aby T. M. zwolnić, dyrektor jednak odmówił wykonania tego polecenia. T. M. pracował tam do emerytury, tj. do 1961.

W Hruszowicach wszystkie budynki zostały rozebrane przez miejscową ludność. Wycięto również całkowicie drzewa w parku i w sadzie. Ziemię przejął Zespół Hodowli Zarodowej, nowe budynki pobudowano w odległości 2 km od byłego gospodarstwa. W 1991 wiele hektarów ziemi leżało odłogiem. T. M. zmarł w Bielsku Białej i pochowany został w Gliwicach w grobowcu rodzinnym.

T. M. ożenił się w 1926 z Barbarą Podleską (1904–1954) córką → Leona, wł. maj. Czernielów Mazowiecki (pow. tarnopolski), i Anny z Jordanów–Rozwadowskich (1877–1951). Ich dzieci: **1.** Anna (ur. 1927), pielęgniarka dyplomowana, za Karolem Rogawskim, lekarzem chirurgiem, mieszka w Koszalinie; **2.** Jan (1928–1959), mgr inż. arch., st. asystent przy Katedrze Malarstwa i Rzeźby PWr.; **3.** Piotr (ur. 1932), emerytowany lekarz weterynarii, oż. z Leokadią Teodorowicz, mgr farmacji; ich dzieci: **3.1.** Krzysztof (1959–1997) zginął w wypadku samochodowym; **3.2.** Grzegorz (ur. 1961), mistrz Polski w windsurfingu, złoty medalista z Seattle (USA); **3.3.** Justyna (ur. 1965), mgr bibliot.; **3.4.** Maria (ur. 1969), mgr anglistyki; **3.5.** Teodor (ur. 1973) mechanik samochodowy, prowadzi warsztat w Poznaniu.

T. M. po powtórny małżeństwie przeniósł się do Bielska–Białej.

Dok.: *Spis ziemian, woj. łwowskie*, s. 43; Wspomnienia i materiały rodzinne.

Tadeusz Myszkowski

Piotr Myszkowski (S. C.)

MYSZKOWSKI JERZY h. Jastrzębiec (7.11.1885–04.1940), wł. maj. Łuczycy (pow. sokalski). Syn Józefa i Jadwigi z Marszałkowiczów. Ur. w Tymbarku (pow. limanowski).

Rodzeństwo: **1.** → Ludwik, **2.** Zofia za Turskim.

Gospodarował w Łuczycach, majątku o pow. ponad 100 ha, z których część stanowił piękny las. Gorzelnia spalona w czasie I wojny światowej nie została odbudowana.

J. M. służył w Legionach, wojnę ukończył w stopniu por. szwoleżerów. Zwolennik Marszałka Józefa Piłsudskiego, ideowo związany z BBWR. Powołany do wojska w pierwszych dniach września 1939 do 6 p. s. k. Jeniec sowiecki internowany w Starobielsku, później w Kozielsku, zamordowany przez NKWD w Katyniu.

Żonaty z Julią z Paszkiewiczów (20.06.1887–1945), wł. maj. leśnego na Polesiu Moroczne, odziedziczonego po ojcu. Wobec zbliżania się Armii Czerwonej wraz z matką i córką, wyjechała do Tymbarku do siostry męża — Zofii Turskiej. Usunięte z dworu 15.03.1945, wynajęły pokój w Tymbarku i tej samej nocy podczas snu uległy śmiertelnemu zaczadzeniu. Pochowane w Tymbarku. Dzieci: **1.** Emilia Jadwiga (1922–1945), **2.** Wojciech (ur. 9.12.1923), abs. PG, mgr. inż.

Dok.: K. Biliński, *Koniec sielanki*, Kraków 1994, *Lista strat*, s. 695, *Indeks represjonowanych*, t. I, s. 64.

Piotr Myszkowski (S. C.)

MYSZKOWSKI LUDWIK h. Jastrzębiec (19.07.1893–18.03.1942), wł. maj. Stubno (pow. przemyski), inż. rolnik. Syn Józefa i Jadwigi z Marszałkiewiczów. Ur. w Tymbarku (pow. limanowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Jerzego Myszkowskiego.

Ukończył wyższe studia rolnicze w Monachium. Był prezesem Tow. Rolniczego we Lwowie. Po 17.09.1939 uciekł do majątku siostry, Tymbarku. Tam został aresztowany przez gestapo z Nowego Sącza za organizowanie ZWZ w pow. limanowskim. Więziony w Tarnowie, skazany na rozstrzelanie, został wywieziony do obozu w Oświęcimiu, gdzie 18.03.1942 wyrok wykonano.

Żoną L. M. była Maria z Święcickich h. Jastrzębiec (ur. 1910). Od 1951 zakonnica Zgromadzenia ss. Sacré Cœur. Obecnie w Pobiedziskach. Ich dzieci: **1.** Andrzej (ur. 1931), inż. mechanik, mieszka w Sousset–les–Pins k. Marsylii, dzieci: **1.1.** Anna Maria (ur. 1969), mieszka w Kanadzie; **1.2.** Marek (ur. 1970), mieszka w Nowej Kaledonii; **2.** Jerzy (ur. 1932), prof. dr hab. inż., dyr. Inst. Technologii Chemii Organicznej PSz. Żonaty 1^v. z Krystyną Kozieł–Poklewską (zm. 1962), 2^v. z Marią Lutkowską (ślub w 1972); dzieci: **2.1.** Karol (ur. 1959 w Szczecinie), dr informatyk, w l. 1993–2000 wykładowca na Uniw. w Aizu–Wakamatsu (Japonia), następnie pracował w Inst. Maxa Plancka w Saarbrücken; **2.2.** Agnieszka (ur. 1976 w Lubumbashi, Zair, obecnie Kongo), mgr inż. budownictwa, pracuje w Szczecinie; **3.** Ewa (ur. 1934), za Chramcem, nauczycielka wf w Gdańsku, ma dwie córki: **3.1.** Agnieszka (ur. 1967 w Sopocie), ukończyła pedagogikę specjalną, za Dettlaffem, ich syn **3.1.1.** Wojciech (ur. 2000); **3.2.** Barbara (ur. 1969 w Sopocie), za Horodeckim, ich dzieci: **3.2.1.** Jan Stefan (ur. 1999 w Gdyni); **3.2.2.** Maria Hiacynta (ur. 2000 w Gdyni).

Dok.: *Lista*, s. 695; Informacje Piotra Myszkowskiego.

Piotr Myszkowski

PIWNICKI ALFRED h. Lubicz (23.12.1879–6.02.1966), współwł. maj. Wola Raciborowska (pow. kutnowski). Syn Zdzisława i Marii z Zawiszów, córki Alfreda i Zofii z Jeżewskich. A. Zawisza był powstańcem 1831, na emigracji instruktorem wojsk Królestwa Belgii. Zakaz powrotu do położonego w Królestwie Polskim maj. Sobota (pow. łęczycki) zmusił go do kupna maj. Warszewice (pow. Chełmża). Ur. w maj. Kociszew (pow. grójecki).

Rodzeństwo: **1.** Jadwiga za Adamem hr. Dąbskim; **2.** Halina za Józefem Celińskim.

A. P. ukończywszy szkoły rolnicze w Puławach i surową praktykę rolniczą w Niemczech, ożenił się w 1911 z Marią z Łubieńskich. W 1911 kupił z żoną ok. 300–hektarowy maj. Wola Raciborowska i gospodarował tam do 1939. Pracował wraz z żoną społecznie, prowadził kółka rolnicze, koła włościanek, pomagał w utrzymaniu szkoły rolniczej w Mieczysławowie. Razem z okolicznym ziemiaństwem wspomagał budowę młynów rolniczych w Kutnie, był także współtwórcą syndykatu „Wspólna Praca” w Kutnie. W 1918 z zagłodzonej Łodzi przywieźli dwoma wozami sieroty, stworzyli im warunki utrzymania i nauki, a następnie pomagali w znalezieniu pracy. W 1920, gdy bolszewicy zbliżali się do Płocka, wysławszy czwórkę dzieci do babki w Poznańskie, sami ochotniczo wstąpili do wojska. Maria P. jako sanitariuszka, A. P. do 203 p. uł., formującego się w Kaliszu.

We wrześniu 1939 dwór w Woli Raciborowskiej zapełnił się rannymi cywilami i żołnierzami z okolic Kutna. Ludźmi tymi opiekowała się zwerbowana do tego celu cała rodzina. Maria P. wraz z córkami: Marią, Jadwigą i Janiną pomagały później w szpitalu w Kutnie. Jesienią 1939 A. i M. Piwniccy zostali wysiedleni. A. P. wraz z synem Wojciechem zostali skierowani do pracy jako rządcy w maj. Mikstał oraz Imielno, żonę zaś z dziećmi wysiedlono do Kutna.

Po wojnie, od 1945, A. P. z synem Wojciechem administrowali majątkami PNZ Kurów i Zachęcin (Pomorze), obaj, na skutek donosów, byli przetrzymywani przez UB. W tym czasie Maria P. zainicjowała kursy dla przedszkolank w Koszalinie, a następnie była nauczycielką w Szczecinie. Uzyskawszy emeryturę, A. P. zamieszkał u syna Wojciecha, który, ożeniwszy się z Barbarą Jarmolińską h. Jastrzęb, córką zamordowanego przez Niemców prezydenta miasta Gostynina, wykupił gospodarstwo poniemieckie we wsi Jazowo w pow. Nowy Dwór Gdański. A. P. zmarł w Zielonej Górze.

Żona Maria (ur. 1886) była córką Wojciecha Łubieńskiego h. Pomian, wł. maj. Książyn w pow. szamotulskim, wnuczką Bogusława, więźnia Moabitu. Wojciech Łubieński był cenionym i znanym społecznikiem w Wielkopolsce, działał w kółkach rolniczych, dbał o podnoszenie kultury uprawy roli, broniąc tym ziemi przed wykupywaniem przez Niemców.

Alfred Piwnicki

Maria Piwnicka

A. i Maria P. pochowani są na wiejskim cmentarzu parafii Wierciny nad Nogatem.

Dzieci: **1.** Maria (1912–1993), abs. SGGW, za Ludwikiem Paszkiewiczem, por. pilotem, który zginął w bitwie o Anglię, walcząc w Dywizjonie 303, następnie wstąpiła do Zakonu ss. Niepokalank. Córka Marcelina zm. w czasie wojny; **2.** Jadwiga (ur. 1914), ogrodnik, za Jarosławem Kietlińskim, chemikiem (oboje pracowali jako przymusowi robotnicy w III Rzeszy); **3.** Wojciech (1916–1987), rolnik, abs. Szkoły Rolniczej w Cieszynie, oż. z Barbarą z Jarmolińskich, ochotnik obrony Warszawy we wrześniu 1939, żołnierz AK, przewodniczący Solidarności Rolników Indywidualnych gminy Nowy Dwór Gdański. Ich dzieci: **3.1.** Joanna, nauczycielka matematyki, za Jerzym Krawczykiem, mgr. inż. mechanikiem; mają czworo dzieci: **3.1.1.** Jakub, **3.1.2.** Ewa, **3.1.3.** Michał, **3.1.4.** Maria; **3.2.** Katarzyna, prof. dr hab. SGGW, spec.

Dwór w Woli Raciborskiej

genetyka, hodowla i biotechnologia roślin, za Krzysztofem Niemirowicz-Szczyttem, mgr. ekonomii, dzieci: 3.2.1. Kazimierz, 3.2.2. Wojciech, 3.2.3. Maria; 3.3. Magdalena, abs. UW, dr nauk przyrodniczych, filolog anglista, syn 3.3.1. Krzysztof Naimski; 3.4. Anna, technik rolnik, za Januszem Kulickim, technikiem rolnikiem, dzieci: 3.4.1. Gabriela, 3.4.2. Wiktor, 3.4.3. Teodor; 3.5. Izabela, za Leszkiem Sitkowskim, mgr. inż. budowy okrętów, dzieci: 3.5.1. Grzegorz, 3.5.2. Zuzanna; 3.6. Michał, abs. SGGW, mgr inż. rolnik, dzieci: 3.6.1. Maciej, 3.6.2. Paweł, 3.6.3. Katarzyna; 3.7. Alfred, technik weterynarii, żona Anna, technik protetyk, dzieci: 3.7.1. Witold, 3.7.2. Marek; 3.8. Marianna, abs. UW, mgr resocjalizacji, za Wiesławem Grabowskim, wykształcenie techniczne, dzieci: 3.8.1. Łukasz, 3.8.2. Olga; 3.9. Elżbieta za Leszkiem Zacharskim, technikiem mechanikiem, dzieci: 3.9.1. Piotr, 3.9.2. Mateusz; 3.10. Marcin, abs. SGGW, mgr inż. nauk technicznych, werbista. 4. Janina (1918–1982), dyplomowana pielęgniarka, za Albinem Bandurskim, chirurgiem, dzieci: 4.1. Anna, lek. pediatra, za Jackiem Martinkiem, dr PP, dzieci: 4.1.1. Jan, 4.1.2. Magdalena, 4.1.3. Paweł, 4.1.4. Maciej; 4.2. Jadwiga, abs. UW, mgr indianistyki, za Piotrem Łukaszewiczem, dr historii sztuki, dzieci: 4.2.1. Karolina, 4.2.2. Marek, 4.2.3. Maria; 4.3. Zofia, mgr historii sztuki; 4.4. Wojciech, abs. PP, żona Hanna z Chełkowskich, dr biologii, dzieci: 4.4.1. Franciszek, 4.4.2. Karol, 4.4.3. Zofia; 4.5. Jędrzej, chirurg w Szpitalu Wojewódzkim w Zielonej Górze, żona Ewa z domu Jakś, lek. pediatra, dzieci: 4.5.1. Maria, 4.5.2. Anna; 4.6. Monika, lek. psychiatra, za Jerzym Waldemarem Fryse, neurologiem; dzieci: 4.6.1. Janina, 4.6.2. Magdalena; 5. Wanda (1922–1993), pielęgniarka za Jerzym Górą, abs. AE w Poznaniu, więzionym w obozie Sachsenhausen, dzieci: 5.1. Agnieszka, mgr inż. rolnik; 5.2. Jadwiga, mgr historii, karmelitanka bosa; 5.3. Aleksandra, mgr wf, za Marcinem Nowakiem, mgr pielęgniarstwa, ich dzieci: 5.3.1. Paweł, 5.3.2. Wojciech, 5.3.3. Karol; 5.4. Barbara, mgr teologii, pracownik biblioteki UAM; 5.5. Anna, mgr polonistyki, nauczycielka; 6. Zofia (1925–1944), studentka medycyny,

poległa w powstaniu warszawskim; 7. Kazimiera (1927–1944), uczennica, poległa w powstaniu parszawskim.

A jeśli komu droga otwarta do nieba, Tym co służą Ojczyźnie (J. Kochanowski Pieśń 11, 12).

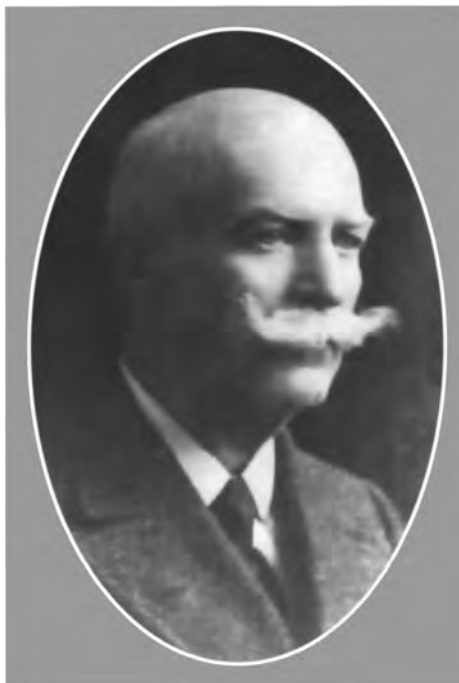
Jadwiga Kietlińska

PODHORSKI JÓZEF JAN h. własnego (1863–24.10.1934), współwł. maj. Szlachowa (pow. Elisawetgrad w gub. chersońskiej). Syn Aleksandra (1826–1895), wł. maj. Wielki Bukryn (pow. kaniowski), i Sabiny z Kondrackich h. Ostoja (zm. 10.10.1922 w Złotopolu). Ur. w Wielkim Bukrynie.

Rodzeństwo: 1. Felicjan (1865–1935), oż. z Marią z Podgórskich h. Sas, ich dzieci: 1.1. Józef (1894–1917) został zamordowany przez bandę podczas rewolucji; 1.2. Anna (zm. 1917); 2. Bronisław (zm. 1879 jako dziecko).

J. P. pierwszą edukację pobierał w domu rodzinnym, następnie ukończył Gimn. Realne w Kijowie, tam również studiował prawo.

Po ślubie (1886) z Marią Kazimierą z Malczewskich przeniósł się z żoną do jej majątku posagowego — Szlachowej. Majętność ta położona na Dzikich Polach w pobliżu tzw. czarnego szlaku, łączącego Humań z Elisawetgradem, znajdowała się w połowie jego długości. Do najbliższych stacji kolejowych było 45–55 km, do parafii katolickiej w Złotopolu 50 km. Bezkręsną, przeważnie stepową równinę tego regionu w obrębie Szlachowej urozmaicał, przecinający jej teren rozległy, głęboki, rozwidlony jar, o łagodnych stokach obramowujących w dole kilkudziesięciohektarowy staw. Szlachowiecki parterowy dwór — usytuowany na górnej krawędzi jaru w otoczeniu ok. 10–hektarowego parku pokrytego starodrzewem, urozmaiconego kępami krzewów ozdobnych i strzyżonymi żywopłotami z karagandy — nie miał architektonicznych ambicji. Po kolejnej rozbudowie, dokonej przez J. P., rozciągnięty był na długości kilkudziesięciu metrów. Jego dwuspadowy dach i obrośnięty zielenią ganek od podjazdu, a kryta weranda od ogrodu, chroniły obszerne wnętrza przed upałami. Obok, całkowicie skryta w zieleni, stała oficyna mieszcząca kuchnię, spiżarnię, pomieszczenia gospodarcze i część pokoi gościnnych. Obszar całej posiadłości, wraz z polami, opasany był dookoła 15–metrowej szerokości ochronnym pasem młodego mieszanego lasu, wzdłuż którego po stronie zewnętrznej przebiegał graniczny rów. Zapora ta chroniła pola przed falami nasion chwastów, niesionymi jesiennymi stepowymi wiatrami, jak również zatrzymywała wilgoć. Z uwagi na gorący klimat, zwłaszcza latem, wszystkie budynki dworskie (razem ok. 30) tonęły w gęstej, wysokiej zieleni, miały również bielone ściany i dachy. Powierzchnia majątku wynosiła ok. 1300 ha, w tym gruntów ornych było ok. 1200 ha, ok. 30 ha lasu

Józef Jan Podhorski

dębowego, dalsze 30 ha zajmował dwór z parkiem, zabudowaniami folwarcznymi, sad i ogród, ok. 40 ha przypadło na staw, drogi i nieużytki. Gleby były niezwykle urodzajne, o głębokiej do 2 m warstwie czarnoziemiu lessowego. Gospodarstwo obejmowało dwa folwarki: główny w Szlachowej i drugi pomocniczy, oddalony ok. 5 km w kierunku północnym. Nadto dla potrzeb stadniny dzierżawiono w miejscowości Chmielowa kilkaset hektarów stepowego pastwiska, leżącego na stoku łagodnego jaru z płynącą w dole wodą. J. P. nadał gospodarstwu wysoce intensywny kierunek zbożowo–hodowlano–nasienny, doprowadzając Szlachowę do grupy przodujących majątków w regionie. Świadczyły o tym liczne nagrody, medale i wyróżnienia otrzymywane przez J. P. na wystawach rolniczych. W produkcji zbożowej dominowała pszenica ozima, w zwierzęcej hodowli anglo–arabów, w nasiennej produkcja nasion różnych warzyw i kwiatów, m.in. kontraktowanych przez firmę Bracia Chomicz z Warszawy. Zasadnicze znaczenie ekonomiczne miała stadnina, której podstawą była hodowla koni i produkcja ogierów zarodowych (10–15 rocznie), zamawianych przez państwowe stadniny. Stadnina szlachowiecka liczyła łącznie do 200 koni, w tym 50–55 klaczy. Typ jej anglo–arabów był już ustalony i miał bardzo wysoką renomę.

Józef Podhorski z córką Heleną na polu

Innym działem hodowli była trzoda czystej krwi angielskiej, prowadzona głównie na opasy i zarodowe prosięta. Poważną część dochodów J. P. inwestował w gospodarstwo, przykładem tego był wykonany w l. 1896–1898 wspomniany 9–rzędowy pas wysokiej zieleni ochronnej wzdłuż granic pól. Znaczne środki przeznaczone były na unowocześnianie parku maszynowego, m.in. nabywano wysokiej klasy sprzęt amerykański przystosowany do specyficznych warunków tego regionu.

Wiele czasu i pieniędzy J. P. przeznaczał na działalność społeczną. Był honorowym sędzią pokoju, a od 1912 sędzią gminnym. Często powoływano go na arbitra do rozwiązywania sporów między sąsiadami. Interesował się także reformą stosunków agrarnych, dzięki jego staraniom przeprowadzono w Szlachowej w 1902 parcelację części gruntów rządowych dla zwiększenia do 10 dziesięcin (ok. 11 ha) dolnej granicy powierzchni chłopskich gospodarstw. Darując własny grunt, materiały budowlane i środki pieniężne, wspólnie z gromadą wybudował szkołę czteroklasową, szkołę rzemieślniczą, a także

był współorganizatorem banku udziałowego i spółdzielni rolniczo-spożywczej w Szlachowej. Dla wsi i pracowników dworskich J. P. zorganizował z żoną opiekę medyczną. Oprócz pomocy w drobnych przypadkach wprowadzono okresowe badania przez lekarza sprowadzanego na koszt dworu. W l. 1906–1916 przyjmowano corocznie w Szlachowej dwumiesięczne kolonie letnie dla ok. 25 dziewczynek z niezamożnych rodzin polskich, głównie z Kijowa. Kolonie organizowało Tow. Kolonii Letnich w Kijowie, którego J. P. z żoną byli współzałożycielami. Towarzystwo pokrywało koszty przejazdu dzieci i pobory opiekunek, zaś pozostałe obciążenia związane z utrzymaniem młodzieży spoczywały na barkach dworu. Pobytu te były nie tylko pomocą dla biedniejszych rodzin, ale też wykorzystywano je jako szkoły polskie, gdyż dzieci oprócz odpoczynku miały także lekcje w języku ojczystym, czytały i uczyły się historii. Podobnie jak inne dwory, Szlachowa gościła u siebie młodych adeptów sztuk pięknych, artystów, malarzy, m.in. Leona Wyczółkowskiego, Stanisława Popowskiego, Kazimierza Lasockiego, Stanisława Masłowskiego.

Dzięki przychylniej postawie miejscowych gospodarzy pogrom dworu przepełnionego uchodźcami z okolicznych majątków, nastąpił stosunkowo późno, bo dopiero w połowie stycznia 1918

i był szczęśliwie bezkrwawy. Bezpośrednią jego przyczyną była zbrojna interwencja syna J. P. w obronie rodziny leśniczego Sienkiewicza, napadniętej przez grasującą w okolicy bandę. Bolesław P. zranił wówczas jednego z uczestników napadu, co wywołało groźne skutki dla mieszkańców dworu. Syn J. P. musiał się ukrywać, gdyż został zaocznie skazany na karę śmierci przez trybunał rewolucyjny w Elisawetgradzie, zaś pozostali domownicy zostali zmuszeni do opuszczenia rodzinnego domu. Próba uratowania części dobytku nie powiodła się, gdyż wbrew początkowym obietnicom, komitet rewolucyjny nie przepuścił sań, na których właściciele umieścili trochę najpotrzebniejszych rzeczy i cenniejsze objekty z wyposażenia swojego domu. Większość zbiorów szlachowieckiego domu spotkała wówczas zagłada, zniszczono bibliotekę,

Maria Kazimiera i Józef Podhorscy z dziećmi

obrazy, meble, nawet piece i maszyny rolnicze. J. P. z rodziną wyjechał do Złotopola, gdzie zatrzymał się we własnym domu. Po kilku miesiącach musieli uciekać w chłopskim przebraniu, znajdując czasowe schronienie jako robotnicy rolni w gospodarstwie życzliwego popa. W końcu listopada 1919 J. P. z rodziną dotarł do Warszawy. Zamieszkali tam u córki do czasu, kiedy ich syn po demobilizacji przeniósł się do tzw. Osady Krechowieckiej na Wołyniu i zabrał ich do siebie. J. P. nadal pozostał aktywny, pomagając synowi w prowadzeniu Osady i w gospodarce. Ciężko schorowana Sabina P. — babka B. P. i opiekująca się nią jej niezamężna siostra, Joanna Kondracka, musiały ryzykować pozostanie w Złotopolu, skąd mimo starań nie udało się ich już wydostać. Zmarły tam obie kolejno w 1922 i 1924. J. P. zmarł w Osadzie Krechowieckiej, został pochowany w Horyngrodzie na Wołyniu.

J. P. oż. 28.10.1886 w Symferopolu z Marią Kazimierą Skarbak–Malczewską h. Abdank (1867–5.05.1944), córką Zenona, wł. maj. Janopol k. Symferopola, i Karoliny z Goreckich h. Dołęga, 2^ov. Henrykowej Gromadzkiej. W 1940 żona J. P. z synową i 4 wnuczkami uciekły ze strefy okupacyjnej sowieckiej do GG, unikając zsyłki. Zamieszkała wówczas u córki w Warszawie, gdzie zmarła i została pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

Dzieci: **1.** Helena (ur. 21.03.1888 w Szlachowie) w 1910 poślubiła Witolda Berezowskiego h. Sas, dr. inż. chemika, ich syn **1.1.** Kazimierz (1912 w Warszawie – 1939) poległ w bitwie pod Olszewem na Polesiu; **2.** ➔ Bolesław (13.04.1896 w Szlachowie – 25.08.1979 w Warszawie).

Dok.: *Kawaleria polska*, s. 32; *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945*, Koszalin 1997, s. 264; B. Podhorski, Wspomnienia, rkps; Z. Podhorski, Pamiętniki, mpis; materiały w zbiorach rodziny.

Maria z Podhorskich Reyowa i Antoni Rey (T. E.)

PODHORSKI BOLESŁAW h. własnego (13.04.1896–25.08.1979), spadkobierca i administrator maj. Szlachowa (pow. Elisawetgrad w ziemi chersońskiej), prezes zarządu Osady Krechowieckiej na Wołyniu, wł. działki Kozaczy Chutor tamże, oficer WP. Syn ➔ Józefa Jana (1863–1934) i Marii Kazimiery Skarbak–Malczewskiej h. Abdank (1867–1944).

Rodzeństwo: **1.** Helena (21.03.1888–14.07.1965), od 1910 za Witoldem Berezowskim h. Sas, dr inż. chemikiem (rozw. ok. 1917), sanitariuszka PCK w wojnie 1919–1920, pracownik Biura Poszukiwań Zarządu Głównego PCK w Warszawie, żołnierz AK, sanitariuszka w powstaniu warszawskim 1944, odznaczona Brązowym Krzyżem Walecznych za 1920 i Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami w 1944; **2.** Kazimierz.

Dzieciństwo i wczesną młodość spędził B. P. w Szlachowie pośród bezkresnych stepów Dzikich Pól Zaporozża. Z atmosfery rodzinnego domu przyswoił sobie prawość, rzetelność, odpowiedzialność, pracowitość, silną wiarę i żarliwy patriotyzm. Przejął też szacunek dla wielowiekowych polskich tradycji swego rodu. Cechowały go nadto uzdolnienia plastyczne. Z powodzeniem uprawiał też różne dyscypliny sportowe, w 20-leciu międzywojennym pozostając wiernym konnej jeździe i myślistwu.

Początkowe nauki pobierał B. P. w domu. Od dzieciństwa, poza polskim, biegle władał językami: ukraińskim, francuskim i niemieckim. Od 1908, po koniecznym opanowaniu języka rosyjskiego, dalsze nauki kontynuował w Warszawie w polskiej szkole E. Rontallera. Na jej wydz. rolnym w 1913 z II nagrodą złożył egzaminy maturalne. Jednocześnie jako ekstern zdał maturę rosyjską. W tym też roku rozpoczął studia na Kursach Przemysłowo–Rolniczych kierowanych przez Józefa Pomorskiego. Gdy wiosną 1915 zbliżał się front, przerwał naukę i wrócił do Szlachowej. Jednak już jesienią tr. zapisał się na, chroniące przed poborem do armii rosyjskiej, kursy rolno–melioracyjne na Polit. Kijowskiej, zaocznie zaliczając dwa kolejne lata. W tym

bowiem czasie w coraz szerszym zakresie obciążony był obowiązkami zarządzania Szlachową, na co jeszcze w 1913 rodzice wystawili mu nieograniczone pełnomocnictwo majątkowe. Równoległe, aktywnie działał w ramach tajnych polskich organizacjach niepodległościowych ziemi kijowskiej oraz na rzecz pomocy tysięcznym rzeszom polskich uchodźców.

W połowie stycznia 1918 szlachowiecki dwór był jedynym w powiecie ocalałym od pogromu. Odsiecz, z jaką B. P. na czele konnego oddziału miejscowej młodzieży pośpieszył na ratunek polskiej rodzinie rządowego leśniczego, przesądziła o dalszych losach szlachowieckiego dworu. B. P. musiał niezwłocznie wyjechać. W przebraniu upodabniającym do wafesających się wówczas po całej Ukrainie tłumów uchodźców i maruderów, dotarł kolejną do Kijowa w chwili zajmowania miasta przez oddziały bolszewickich marynarzy. W tym czasie jego najbliżsi, ograbieni z całego dobytku, zdolali schronić się w Złotopolu. Wskutek przejściowego zajęcia części Ukrainy przez wojska niemiecko-austriackie B. P. zaryzykował powrót do Szlachowej. Rozmiary zniszczeń i dewastacji były przytłaczające. Zycliwie przyjęty przez miejscowych, zdołał pozytywnie ułożyć sobie stosunki z ludnością okolicznych wsi i przystąpić do odbudowy gospodarstwa. Zgromadził też pewną rezerwę środków tak przydatnych w późniejszej ucieczce, uzyskanych m.in. ze sprzedaży plonów zebranych z plantacji warzywno-kwiatowej, odtworzonej wiosną tr. w przydomowym ogrodzie złotopolskim. Wkrótce jednak stosunki na terenach wiejskich uległy radykalnemu zaostreniu. B. P. był jedynym, który zdołał ująć z życiem. Na prośbę ukraińskiej społeczności Złotopola, B. P. jeszcze w 1918 wziął udział w obronie miasta przed bolszewikami, którzy — po swym zwycięstwie — wyznaczili za jego ujęcie 100 tys. rb. nagrody. W tym też czasie wojskowy sąd rewolucyjny w Elisawetgradzie wydał nań zaocznie wyrok śmierci.

Przez dalsze miesiące B. P., ukrywając się pod przybranym nazwiskiem „Rafałowicz”, pracował w stacji selekcji nasion cukrowni Udycz. Dopiero w październiku 1919, po odszukaniu rodziców, załatwieniu przeróżnych formalności, zakupie wagonu towarowego, i po ponad dwutygodniowej podróży z Czerkas via Odessa i Kijów, rodzina dotarła w połowie listopada 1919 do Lwowa.

Jako ochotnik B. P. zgłosił się 1.01.1920 w Ciechocinku do 1 P. Uł. Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego. Przyjęty został w stopniu szeregowego ułana i wkrótce z pułkiem wziął udział w przejmowaniu Pomorza od Niemców. Następnie, po krótkim przeszkoleniu, odbył całą kampanię 1920 na froncie południowo-wschodnim. W walkach pod Radziechowem ranny w twarz, stracił kilka zębów. Po słynnym rajdzie pułku na Korosteń, we wrześniu 1920 został awansowany do stopnia pchor. i mianowany dowódcą plutonu. Odznaczony 4-krotnie Krzyżem Walecznych, w marcu 1921, jako jedyny w pułku podoficer, odebrał z rąk Naczelnika Państwa J. Piłsudskiego order *Virtuti Militari* V kl. (nr 2584). Jesienią 1920 na żądanie MSW, pchor. B. P. wraz z nowo mianowanym dowódcą pułku, mjr. Zygmuntem Podhorskim — swoim kuzynem, opracowali memoriał w sprawie osadnictwa wojskowego na kresach wschodnich RP. Już 17.12.1920 Sejm RP uchwalił ustawę o nadaniu ziemi żołnierzom Wojska Polskiego. Pułk Krechowiecki jako inicjator i propagator idei osadnictwa wojskowego na Kresach dla swoich zasłużonych ułanów otrzymał skierowanie na tereny b. rosyjskiego poligonu szubkowskiego w rejonie Równego na Wołyniu. W marcu 1921 wyznaczono B. P. na tymczasowego organizatora przyszłej osady, jednocześnie mianując dowódcą liczącego ok. 100 ułanów tzw. szwadronu detaszowanego, z którym już w kwietniu dotarł na miejsce. Zamieszkali tam w kilku zdewastowanych barakach, na wskazanym im pod przyszlą osadę rejonie poligonu. Niezwłocznie B. P. zorganizował wspólne zasiewy i nasadzenia, stosując tę zbiorową metodę

upraw do czasu indywidualizacji gospodarstw osadników, co nastąpiło w końcu 1922 po zatwierdzeniu planu parcelacyjnego. Już na wstępie dużo uwagi poświęcił B. P. ułożeniu poprawnych stosunków z okoliczną, przeważnie prawosławną, ludnością rusińską, tylko w początkowym okresie im nieprzychylną. Znaczący na to wpływ miało m.in. wnioskowane przez B. P. przeznaczenie ok. 10% powierzchni poligonu na uzupełnienie chłopskich gospodarstw z otaczających go wsi. Mimo więc stale działającej wrogiej agitacji, niekorzystne nastroje uległy całkowitej odmianie. Jesienią 1921 B. P. został zdemobilizowany i przeniesiony do rezerwy, z prawem do noszenia munduru. Znając usytuowanie swojej

Bolesław Podhorski i Karolina Lanckorońska

instruktorskiej działki (wokół kępy starodrzewu o tradycyjnej nazwie „Kozaczy Chutor”), zbudował B. P. przed zimą 3 obszerne ziemianki (mieszkalną, gospodarską i inwentarską). Kopiąc ziemianki odkrył płytko zalegające pokłady gliny i zorganizował niewielką cegielnię. Zapewniła mu ona budulec w ilościach potrzebnych na obmurowanie obszernego domu (8 pokoi z pomocniczymi), na budynki gospodarcze, a także pewien dochód ze sprzedaży nadwyżek. Jesienią 1921 zlikwidował półwojskową dotąd organizację grupy osadniczej. W jej miejsce utworzył jednostkę samorządową typu gromady, wyposażoną w corocznie wybierany zarząd i radę nadzorczą. Na cześć macierzystego pułku i dla podkreślenia trwałych z nim więzi, jednostce tej nadano nazwę: „Osada Krechowiecka”. Pierwsze walne zebranie osadników powierzyło B. P. funkcję prezesa zarządu. Wybór ten potem corocznie powtarzano przez 18 lat.

Kłęska gradobicia w czerwcu 1923 zmusiła B. P. do niezwłocznego przyjęcia, finansowo wysoce atrakcyjnej, oferty ziemianina Przemysława Kleniewskiego — objęcia co najmniej na rok zarządu jego dóbr ziemskich Kluczkowice w lubelskim. Prócz regularnych poborów umożliwiających dalsze inwestowanie w „Kozaczy Chutor”, warunki umowy dawały mu prawo dojazdu do Osady 2 razy w miesiącu. Rodzice B. P. zgodzili się w tym czasie nadzorować gospodarstwo, a w efekcie pozostali już na stałe. Doroczne walne zebranie osadników nie przyjęło rezygnacji B. P. z funkcji prezesa. Ponad roczny okres pracy w Kluczkowicach (październik 1923 – luty 1925) dostarczył B. P. cennych doświadczeń. Z Kluczkowicami wiąże się też rodzinna stabilizacja B. P. Następnych kilka lat intensywnej pracy, przyniosło widoczne efekty. B. P. wprowadził też nowe, trudniejsze, ale bardziej dochodowe uprawy roślin przemysłowych — chmielu i tytoniu.

Gospodarstwa innych osadników też wykazywały się pomyślnymi wynikami. W Osadzie powstawały: w 1923 Kółko Rolnicze, w 1924 Koło Gospodyń, w 1925 Spółdzielnia Mleczarska. Wysiłkiem ogółu osadników zbudowano Dom Osady Krechowickiej, mieszczący przedszkole, 7-klasową szkołę powszechną, bibliotekę, świetlicę, sklep Spółdzielni Spożywców, agencję pocztowo-telegraficzną, kasę Stefczyka itd., a w sąsiedztwie obiekty produkcyjno-obsługowe, jak piekarnia mechaniczna, mleczarnia Spółdzielni Mleczarskiej, magazyn zbożowy. Zmodernizowano też trudno dotąd przejezdną drogę do Równego (18 km). W położonym w granicach Osady uroczysku Karłowszczyzna, prócz ośrodka zdrowia PCK, wspólnym wysiłkiem osadników powstał w l. 1935–1937 kościół parafialny z plebanią.

Od lat 20. B. P. był członkiem Rady Wołyńskiej Izby Rolniczej w Łucku, pełnił w niej m.in. funkcję kierownika działu produkcji roślin przemysłowych oraz instruktora chmielarstwa. Z racji tej funkcji opracował i wydał kilka publikacji o zakładaniu i uprawie chmielu. Organizował też i sam prowadził kursy rolnicze we wsiach pow. rówieńskiego. Był aktywnym członkiem Pow. Związku Osadników. W l. 1933–1939 był z wyboru wójtem zbiorowej gminy Aleksandria (należało do niej 36 wsi o przewadze ludności rusińskiej). W polskich sprawach rewindykacyjnych oraz katolicko-konwersyjnych, współdziałając ściśle z ordynariuszem łuckim ks. bp. A. Szelażkiem, pracował jako sekretarz zarządu Wołyńskiego Związku Szlachty Zagrodowej. Będąc oficerem ordynansowym gen. M. Smorawińskiego, Dowódcy Okręgu Korpusu II w Lublinie, pełnił funkcję referenta do spraw osadnictwa. Napisał też B. P. dwie książki: *Osady Wojskowe na terenie Szubkowa na Wołyniu oraz przyległe cywilne i Zadania Społeczeństwa i Państwa Polskiego na Wołyniu* (1938). Publikował też artykuły na fachowe tematy rolnicze lub dotyczące problemów osadnictwa na Kresach. B. P. został odznaczony: w 1935 papieskim Złotym Krzyżem Pro Ecclesia et Pontifice, dwukrotnie Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz trzykrotnie Brązowym Krzyżem Zasługi.

W chwili wybuchu wojny 1.09.1939 na rozkaz MSWojsk. B. P. nie przerwał swoich zadań na Wołyniu. Dopiero po wkroczeniu 17.09. wojsk sowieckich wyjechał z Osady i 19.09. dołączył do sztabu gen. Smorawińskiego, prosząc o przydział bojowy. Gdy tego dnia sztab ten został we Włodzimierzu Wołyńskim otoczony przez sowiecką formację pancerną, B. P., za zgodą i z przekazanymi mu przez generała dokumentami, dokonał nocą brawurowej ucieczki. Po dotarciu do Hrubieszowa, przekazaniu powierzonych mu dokumentów, dołączył 20.09. do szwadronu zwiadowców konnych rtm. J. Tyblewskiego, obejmując dowództwo plutonu. Uczestniczył w bitwie pod Uhnem, a w rejonie Tomaszowa Lub. i Tarnogrodu toczył z Niemcami potyczki. Nocą z 29 na 30.09. oddział został rozformowany. B. P. podjął próbę dotarcia do południowej granicy. Po przebyciu Sanu, już pod okupacją niemiecką, w pobliżu wsi Sarzyna 2.10. dostał się do niewoli, a 14.10. osadzony został w obozie jenieckim Oflag VII w Murnau w Bawarii. W niewoli B. P. włączył się w samorzutnie organizowane samokształcenie. Po zainstalowaniu w obozie tajnego radioodbiornika prowadził m.in. „zbiornicę meldunków” dostarczanych mu przez sekcję nasłuchu, które przekazywał gen. Rómmlowi. W trzech ostatnich latach niewoli współredagował okresowe tajne komunikaty z wiadomościami ze świata, które — powielane poza oflagiem — dostarczane były do pobliskich polskich obozów pracy przymusowej. Przez 3 i pół roku pełnił funkcję sędziego Oficerskiego Sądu Honorowego. W początku 1943 rozpoczął B. P. spisywanie swoich wspomnień. Oswobodzenie obozu przez amerykańskie wojska nastąpiło 29.04.1945. B. P. postanowił dołączyć do II Korpusu Armii Polskiej we Włoszech, w którego ramach odtworzony został, jako pancerny, jego niegdyś macierzysty 1 P. Uł. Krechowickich.

Do Osino k. Ancony — miejsca postoju pułku — B. P. przybył w 2. poł. maja 1945, a oficerem oświatowym mianowany został 12.10. W tym czasie wypłynęła sprawa kandydata, który w tajnej misji udałby się do kraju celem odnalezienia sztandaru pułku, zakopanego w październiku 1939 w lasach po bitwie pod Kockiem. B. P. niezwłocznie zgłosił się na ochotnika. Realizację zadania przerwał 3.12.1945 wypadek samochodowy. Z czterema złamaniami w stopie i ranami twarzy, znalazł się B. P. w amerykańskim szpitalu wojskowym w Monachium. Tam kontynuował pisanie swoich wspomnień. W końcu lutego 1946 powrócił do pułku we Włoszech.

Ponowny wyjazd, jeszcze kulejąc, podjął B. P. w kwietniu 1946. W Arolsen (płn. Niemcy), ówczesnej siedzibie Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, delegatem PCK była siostra jego żony Ida Łoś, do niedawna też więźniarka ewakuowanego w głąb Niemiec obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Tam, po uzyskaniu roboczego ekwipunku i dokumentów cywilnego repatrianta na już kiedyś używane nazwisko Rafałowicz, B. P. skierowany został do obozu repatriacyjnego. Dopiero 25.05. przekroczył granicę w Międzylesiu, otrzymując tymczasowe zaświadczenie zobowiązujące do podjęcia pracy i okresowego meldowania się organom milicji. W Warszawie, z pomocą najstarszej córki Marii, studentki SGGW, nawiązał kontakt z dwoma jej kolegami, byłymi AK-owcami, dysponującymi samochodem uczelnianego tzw. Bratniaka. Dwie pierwsze wyprawy pod Kock nie dały rezultatu. Podjęta 13.06. trzecia wyprawa, pozwoliła na odnalezienie miejsca ukrycia skrzynki z podniszczonym wilgocią sztandarem. Po wyekspediowaniu sztandaru przesyłką dyplomatyczną, B. P. nielegalnie wyjechał i w październiku 1946 w Ankonie złożył gen. Andersowi meldunek o wykonaniu zadania. Już w Anglii, podczas uroczystego przejścia przez pułk odzyskanego i odrestaurowanego sztandaru, B. P. zaszczycono funkcją sztandarowego. Jednakże, ze względu na bezpieczeństwo pozostałej w kraju rodziny, jego nazwisko nie zostało wymienione. Nieco później za ten wyczyn pułk nadał mu zaszczytny tytuł: „Dobrze zasłużył się Pułkowi”. Na osobisty wniosek gen. W. Andersa, B. P. został odznaczony dwukrotnie Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami. Otrzymał także awans do stopnia porucznika, ze starszeństwem od 1.01.1946. W tymże roku B. P. wraz z pułkiem znalazł się w Anglii. Do lutego 1948 pełnił funkcję oficera do spraw zatrudnienia i demobilizacji. Następnie, na wniosek naczelnego kapelana II Korpusu, ks. Prałata Włodzimierza Cieńskiego, objął funkcję dyr. w organizującym się w Londynie Inst. Polskiej Akcji Katolickiej w Wlk. Brytanii. Wiosną 1957, korzystając z chwilowej po wydarzeniach października 1956 liberalizacji stosunków w Polsce, przyjechała do niego żona, poprzednio więziona przez blisko 2 lata z oskarżenia (zmyślnego) o szpiegostwo. Po roku oboje postanowili wrócić do kraju. Do Warszawy dotarli ok. 25.09.1957.

Wkrótce po przyjeździe podjął B. P. starania o pracę, ale notorycznie spotykał się z odmowami. Dopiero ówczesny sekretarz generalny Zarządu Głównego Polskiego Tow. Turystyczno-Krajoznawczego Jerzy Przeździecki bez wahania zatrudnił go od 1.01.1959 jako ekonomistę w dziale urządzeń turystycznych. Już w rok później mianowano go zastępcą kierownika działu eksploatacji obiektów PTTK. Na tym stanowisku pracował od stycznia 1967, a na analogicznym w Polskiej Federacji Campingu w Warszawie od 1.02. tr. do września 1969, kiedy to z powodu stanu zdrowia przeszedł na rentę inwalidzką. W okresie tych 10 lat wielokrotnie nagradzany, otrzymał m.in. Złotą Odznakę Turysty Campingowego. Pracował również społecznie, m.in. w Komisji Ekonomicznej Zrzeszenia Polskich Hoteli Turystycznych, uzyskując Członkostwo Honorowe tej organizacji.

Nadal aktywny w ostatnich latach życia B. P. był współinicjatorem i organizatorem ufundowania tablicy upamiętniającej 1 P. Uł. Krechowickich i wmurowania jej

w kruchcie b. kościoła garnizonowego w Augustowie. Odszukał też uratowany z kościoła w Osadzie cenny obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, inicjując wśród krechowiaków zbiórkę na jego restaurację. Wiele trudu i pracy włożył w wyszukiwanie fotografii z czasów Szlachowej i z Osady. Zdjęcia te, opatrzone opisami i szerszymi komentarzami, zamieścił w dwu albumach. Pierwszy z nich poprzedzony zarysem historii rodu Podhorskich charakteryzuje i przybliża rodziną Szlachową. Drugi, obrazuje stopniowy rozwój Osady Krechowieckiej oraz życie rodzinne w kozaczym chutorze. B. P. zmarł na atak serca w swym mieszkaniu w Warszawie. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Pyrach k. Warszawy.

Żona B. P., Elżbieta z hr. Łosiów (4.08.1904 w Desznie – 27.08.1986 w Warszawie, poch. obok męża) była abs. Szkoły ss. Niepokalanek w Szymanowie, następnie kursów ogrodniczych. W 1920 była sanitariuszką PCK w wojnie bolszewickiej. Po ślubie pracowała wraz z B. P. w ich gospodarstwie w Osadzie Krechowieckiej oraz wychowywała cztery córki. Po wkroczeniu Sowieców w 1939, wyrzucona z domu, schroniła się z dziećmi i teściową w Równem. Dzięki przytomności umysłu uniknęła 1 lutowej masowej zsyłki w głąb ZSRR. Zdołała też ująć przed następną i po przedostaniu się w maju 1940 na tereny okupacji niemieckiej, doczekała końca wojny w domach swego rodzeństwa. Od jesieni 1945 zamieszkała z córkami w Warszawie. W 1946 była współzałożycielką Warszawskiego Oddziału Tow. Przyjaciół KUL i zarazem, do czasu swego uwięzienia we wrześniu 1951, pierwszą kierowniczką biura tego Oddziału. W l. 1951–1953 była więźniem politycznym PRL. Po uwolnieniu pracowała m.in. w redakcji biuletynu informacyjnego Muzeum Ziemi w Warszawie. W końcu 1956 otrzymała zgodę na wyjazd do męża do Anglii. Po powrocie z emigracji dom ich ponownie stał się centrum życia rodzinnego, skupiając także licznych przyjaciół w tym b. krechowiaków i b. osadników. Elżbieta P. wiele czasu poświęcała wnukom, pomagając zamężnym, pracującym córkom. W 1977 wraz z mężem dopomogła swej siostrze Imoli Łoś, znanej artystce (grafika, malarstwo, rzeźba), jednej z ostatnich już kanoniczek warszawskich, a po powstaniu 1944 więźniarce Oświęcimia i Ravensbrück, w jej repatriacji z Brazylii, udzielając na stałe gościny w swym mieszkaniu. Spisała też swoje wspomnienia z okresu wysiedlenia z Osady i ucieczki przed zsyłką na przełomie lat 1939/1940. Opublikowała artykuł przedstawiający dzieje Osady Krechowieckiej do 1939, prostując nieścisłości jakie w tym czasie pojawiły się w publikacjach na Zachodzie.

Dzieci: **1.** Maria (ur. 13.01.1926 w Osadzie Krechowieckiej), tajna matura w 1944, abs. SGGW, mgr inż. nauk agrotechnicznych, nauczycielka chemii warszawskich szkół średnich, odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, w 1950 wyszła za Antoniego hr. Reya h. Oksza (ur. 18.08.1928 w Psarach), żołnierza AK pseud. „Pył”, ekonomistę, urbanistę-programistę, odnanzonego Srebrnym Krzyżem Zasługi; ich synowie: **1.1.** Jan Michał (ur. 1951), oż. z Marią Małgorzatą Powalo-Szwykowską h. Ogończyk, ich dzieci: **1.1.1.** Katarzyna (ur. 1974) za Przemysławem Wojtysiakiem, **1.1.2.** Piotr (1976–1986), **1.1.3.** Przemysław (ur. 1979); **1.2.** Bolesław (ur. 1953), oż. z Ewą Miłobędzką h. Słepowron, ich dzieci: **1.2.1.** Andrzej (ur. 1974), oż. z Agnieszką Wojda, ich syn **1.2.1.1.** Łukasz (1989–1999), **1.2.2.** Anna (ur. 1979); **1.3.** Jerzy (ur. 1957), oż. z Małgorzatą Iwińską h. Łódzia, ich dzieci: **1.3.1.** Łukasz (ur. 1983) i **1.3.2.** Aleksandra (ur. 1986); **1.4.** Władysław (ur. 1958), oż. z Małgorzatą Ryżko, ich dzieci: **1.4.1.** Aleksander (ur. 1984), **1.4.2.** Agnieszka (ur. 1985) i **1.4.3.** Bartłomiej (ur. 11.02.1996); **1.5.** Józef (ur. 27.07.1960), oż. z Anną Wysocką, ich pięcioro dzieci: **1.5.1.** Tomasz (ur. 1981), **1.5.2.** Magdalena (ur. 1983), **1.5.3.** Ludwik (ur. 1985), **1.5.4.** Marek (ur. 1990) i **1.5.5.** Zofia (ur. 1992); **1.6.** Maciej (ur. 1964), oż. z Anną Jabłońską, ich dwu synów:

1.6.1. Robert (ur. 1989) i **1.6.2.** Tadeusz (ur. 1990); **2.** Anna (ur. 3.06.1930 w Równem), artysta plastyk, od 1950 za Karolem Ksawerym Szlenkierem (24.04.1921 w Konstancinie – 27.06.1993 w Warszawie), żołnierzem AK pseud. „Atos”, mgr. ekonomii, sadownikiem–szkółkarzem i przemysłowcem, kawalerem maltańskim; ich dzieci: **2.1.** Karol (ur. 1951) oż. z Małgorzatą Nostitz–Jackowską h. Ryś, ich dzieci: **2.1.1.** Maria (ur. 1976), **2.1.2.** Tadeusz (ur. 1979), **2.1.3.** Zofia (ur. 1981) i **2.1.4.** Wanda (ur. 1982); **2.2.** Zofia (ur. 1952) za Janem Żółtowskim h. Ogończyk; ich synowie: **2.2.1.** Mikołaj (ur. 1977), **2.2.2.** Marcin (ur. 1978), **2.2.3.** Ludwik (ur. 1979), **2.2.4.** Benedykt (ur. 1982); **2.3.** Stanisław (ur. 1954), oż. z Ewą Malczewską, ich synowie: **2.3.1.** Ksawery (ur. 1981), **2.3.2.** Ignacy (ur. 1983) i **2.3.3.** Maurycy (ur. 1985); **3.** Irena Teresa (ur. 25.02.1930 w Równem), artysta plastyk, malarka, 1^ov. w 1957 za Januszem Szlaskiewskim (27.03.1926 w Warszawie – 28.11.1992 w Warszawie), prawnikiem, adwokatem, ich syn **3.1.** Hubert (ur. 1957), 2^ov. w 1971 za Bastiaana van der Steenhoven (ur. 1925 w Voorschoten), b. dyplomatę holenderskiego, pracownika Parlamentu Europejskiego w Luksemburgu, ich córka **3.2.** Elżbieta (ur. 1973); **4.** Elżbieta (ur. 1936 w Równem), socjolog, prof. dr hab. Uniw. im. Kard. S. Wyszyńskiego, pracownik Zakładu Krajów Pozaeuropejskich PAN, od 1961 za Włodzimierzem Reklajtisem (ur. 3.08. 1929 w Katowicach), germanistą i historykiem sztuki, archiwistą filmowym, ich dzieci: **4.1.** Urszula (ur. 1962) za Sławomirem Głuchowskim; **4.2.** Łukasz (ur. 1966), oż. z Agnieszką Wochna, ich dzieci: **4.2.1.** Mateusz (ur. 1990) i **4.2.2.** Marta (ur. 1999).

Dok.: Album *Ziemiańskie*, Kraków 1998; s. 113; B. P., *Wspomnienia i myśli*, cz. I, Murnau 1943–1944, rkps; B. P., *Wspomnienia*, cz. II, Monachium 1945–1946, mpis; B. P., *Album — wspomnienia dot. Szlachowej*, W. ok. 1975; B. P., *Album — wspomnienia dot. Osady Krechowieckiej*, W. po 1975; B. P., *Życiorys* (napisany osobiście), W. 1.12.1975, mpis; B. P., *Dwa obrazy i jedna uchwała*, „Krechowiak”, Londyn 1971; Wojskowe dokumenty B. P. z lat 1945–1948 w Instytucie i Muzeum im. gen. Wł. Sikorskiego w Londynie, kserokopie; Ppłk. T. Białostocki, *Wspomnienie pośmiertne o B. P.*, „Krechowiak”, Londyn 1979; E. Podhorska, *Wspomnienia — od 17.09.1939 do 15.05.1940*, Ciechocinek 1980, mpis; E. Bolesławowa Podhorska, *Osada Krechowiecka*, „Zeszyty Historyczne”, nr 69, Instytut Literacki, Paryż 1984; *Z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej. Wspomnienia z osad wojskowych 1921–1940*, praca zbiorowa, Londyn 1992; Różne wycinki prasowe sprzed 1939 i materiały rodzinne.

Maria z Podhorskich Reyowa, Antoni Rey

POTOCKI PIOTR h. Lubicz (1875–13.22.1938), wł. maj. Turbijówka i Wesoly Rozdół (pow. skwirski), a po 1920 maj. Kwasów (pow. stopnicki). Syn Franciszka i Marii z Bilińskich, wnuk Piotra i Walerii z Mazarakich. Ur. w Turbijówce.

Potoccy przybyli na Kresy Kijowskie w połowie XVII w. z woj. lubelskiego, gdzie od kilku pokoleń dziedziczyli wieś Wielki Potok. W XV w. połączyli się z szkockim rodem Foxów (stąd przydomek Fox). Ojciec P. P. i stryj Jan brali udział w powstaniu styczniowym — otoczeni przez oddziały chłopskie, doprowadzeni zostali do więzienia w Kijowie, cudem uszli cało. Siostra ich była żoną Władysława Padlewskiego i matką Zygmunta.

Rodzeństwo: **1.** Maria (1874–1965) za Michałem Szotarskim, mieszkała w maj. Iwanówka k. Trembowli; **2.** Julia (1880–1956) za Edwardem Mazarakiem, wł. maj. Rosocze i Krasnopol na Ukrainie, po I wojnie światowej działaczka społeczna; **3.** Waleria (1883–1976) za Aleksym Porczyńskim, wł. maj. Kogutówka na Ukrainie; **4.** Konstancja (1891–1982) za Zygmuntem Chomińskim h. Lis, wł. dóbr Dobrowlany na Wileńszczyźnie; **5.** Zofia (1880–1960) niezamężna. Wszystkie siostry ofiarnie pracowały społecznie, organizując sierocińce i tanie kuchnie w Kijowie.

P. P. skończył gimnazjum klasyczne w Kijowie jako prymus. Studiował chemię w Ecole Centrale des Arts et Manufactures w Paryżu. Po studiach odbył praktykę

w Credit Lyonnais, bardzo ceniony przez Francuzów, wrócił jednak na Ukrainę, gdzie przyczynił się do rozwoju cukrownictwa. Poza Turbijówką (2000 ha) posiadał maj. Wesoly Rozdół i Winnicę. Rozwinął hodowlę rasowego bydła mlecznego, hodowlę ryb oraz uprawę buraków cukrowych. Objął w zarząd cukrownie swego wuja Emeryka Mańkowskiego w Krasifowie (pow. Stary Konstantynów), Mojej (pow. jampolski), Monasterzyskach i Udyczu (pow. humański). W 1912 zorganizował przy cukrowni w Udyczu spółkę akcyjną pn. Hodowla Nasion w Udyczu, która wyhodowała najlepszą wówczas cukrową odmianę buraków w Rosji oraz znakomite odmiany zimotrwałych pszenic ościstych. W 1916 zorganizował pomocniczą stację hodowlaną w Werchniaczce (pow. humański) nastawioną na hodowlę odmian żyta, jęczmienia, prosa i ziemniaków. Opuszczając stację, zostawił dla dobra jej społeczności wszelkie dokumenty i wskazania dla kontynuowania hodowli zbóż i buraków.

Piotr Potocki

Katarzyna Potocka z synem Franciszkiem

W 1920 z żoną i czworgiem dzieci przyjechał do Warszawy. Założył na Kielecczyźnie w maj. Kwasów (pow. stopnicki), kupionym od Michała Radziwiłła, Spółkę Akcyjną Hodowli Nasion „Udycz” i stację sekcji nasion, w której wielu plantatorów z całej Polski nabywało nasiona buraków cukrowych, zbóż i koniczyzny. Na ekspertyzach międzynarodowych w Halle „Udycz” miał bardzo wysokie zaszeregowanie; eksportował też duże ilości nasion do Francji, gdzie przedstawicielem Spółki był F. Després w Lille, do USA, gdzie przedstawicielem był Marshall Dill, burmistrz San Francisco, do Włoch, Mandżurii i Niemiec. Proponowano, aby P. P. przyjął funkcję prezesa Centralnego Tow. Rolniczego (CTR), ale odmówił, nie chcąc powiązań z polityką. Tym niemniej przeprowadził wiele usprawnień w CTR. Nadzorował rów-

Turbijówka nad rzeką Rostawicą

niez budowę cukrowni „Podole” pod Tarnopolem, co było warunkiem uzyskania kredytu na budowę tej cukrowni.

P. P. piastował do śmierci funkcję prezesa firmy „Udycz”, prezesa Spółdzielni Budowlanej „Kresowa” powstałej w 1924 i nadzoru cukrowni „Podole”. W okresie międzywojennym publikował też w „Gazecie Rolniczej” i „Gazecie Cukrowniczej” artykuły na tematy ekonomiczno–rolne. O szerokim zasięgu międzynarodowych kontaktów P. P. świadczą liczne listy, jakie po jego śmierci nadeszły z wielu państw. Zmarł w Warszawie i pochowany został na cmentarzu Powązkowskim.

Żoną P. P. była Katarzyna Filipoff (1891–1939), pochodząca z rodziny tatarsko–rosyjskiej. Dzieci: **1.** Henryk (1913 w Turbijówce – 1970), ukończył Gimn. W. Górskiej w Warszawie w 1933. Po służbie wojskowej studiował architekturę. W 1939, mimo posiadania kategorii D (ze względu na zdrowie), jako pchor. rez. kawalerii 1 p. szwoleżerów, zgłosił się do ośrodka zapasowego w Wołkowysku i został przydzielony do Wileńskiej Brygady Kawalerii do 4 p. uł. Po kampanii wojennej zatrzymany na Litwie, był więziony w twierdzy w Kownie. Od 1940 przebywał na zesłaniu w obozach na półwyspie Kola i k. Ałma–Aty. Z ZSRR wyszedł z Armią Andersa. Cztery lata przeleżał w gipsie w szpitalu w Egipcie z powodu gruźlicy kręgosłupa i płuc. Potem mieszkał w Anglii, gdzie ukończył Design School. Jako świetny rysownik współpracował z „Tygodnikiem Polskim” i „Dziennikiem Polskim” w Londynie. Organizował wystawy prac inwalidów wojennych. Oż. z Zofią Oborską; **2.** Halina (1915 w Udycz – 4.10.1987 w Buenos Aires), w 1934 ukończyła Gimn. A. Wareckiej w Warszawie, studiowała architekturę. W 1938 poślubiła Stanisława Kuźnickiego, współwl. maj. Krężnica Okrągła (pow. lubelski). W l. 1939–1941 wysyłała paczki żywnościowe do obozu jeńców w Murnau, gdzie przebywał jej mąż. Wysyłała także paczki do literatów w Warszawie, m.in. do Leopolda Staffa. W Krężnicy przebywało też wielu wysiedlonych. Od 1942 H. K. przyjęła pseud. „Klara” i była szyfrantką przy KG AK. W 1946 wyjechała wraz z mężem do Argentyny; **3.** Lucyna (1918 w Udycz – 2001). W 1936 skończyła Gimn. Z. Kurmanowej w Warszawie. W 1936/1937 studiowała język francuski i handlowość w Collège Féminin de Bouffemont k. Paryża, a w 1937/1938 język angielski w Pitman’s College w Londynie. Od jesieni 1938 do 1941 pracowała w Sp. Akc. „Udycz” w Warszawie, potem w kuchni RGO przy

Turbijówka. Dwór Potockich na Ukrainie

ul. Świętojańskiej 2. Utrzymywała się z lekcji angielskiego. Brała udział w powstaniu warszawskim jako łączniczka Sztabu Śródmieście Płd. (pseud. „Malina”). Otrzymała Krzyż AK i Krzyż Powstańczy. W marcu 1945 przewiozła na zlecenie władz konspiracyjnych część radiostacji nadawczej do Bydgoszczy i zabezpieczyła w Kwidzynie księgozbiory dotyczące architektury i sztuki starego Gdańska, przekazane potem PG. W grudniu 1945 na rozkaz odgórny została ujawniona, w następstwie tego zatrzymana przez UB na dwa tygodnie. W l. 1946–1950 pracowała w UNRRA i tow. charytatywnych zagranicznych w Warszawie, w Banku Handlowym, w biurach architektury i w Zakładzie Mikrobiologii AM w Warszawie. W 1952 wyszła za mąż za Jana Lutostańskiego. Ma dwoje dzieci: 3.1. Franciszek Piotr (ur. 1952), studiował matematykę na UW i ekonomię produkcji na SGPiS; 3.2. Aleksandra (ur. 1958), dekoratorka w domach towarowych; 4. Franciszek (1919 w Kijowie – 25.10.1990 w Londynie). W 1938 zdał maturę w Gimn. S. Batorego w Warszawie. Skończył szkołę podchorążych rezerwy kawalerii w Grudziądzu i otrzymał przydział do 1 P. Uł. Krechowickich. Razem z bratem był więziony na Litwie i w ZSSR, skąd wyszedł z armią Andersa. Był w obsłudze technicznej dywizjonu bombowego 304 w Anglii. Po wojnie ukończył Woolege College ze specjalnością elektryka. Pracował w Transport and Road Research Laboratory i wykonał szereg wynalazków, które były publikowane w pismach naukowych. Był konsultantem w Kuwejcie i w Indonezji. Posiadał tytuły naukowe B. Sc. C. Eng., M. I. E. E. Żoną była Jolanta Falkowska, jedyna córka 4.1. Teresa (ur. 1975) mieszka w Londynie.

Dok.: PSB, t. XXVIII, s. 132–33; A. A. Kosiński, *Przewodnik heraldyczny*, t. II, w. 1880, s. 437; K. Pułaski, *Kronika*, t. II, s. 169–180; Aftanazy, *Materiały*, t. XIa, s. 321–325, t. XIb, s. 156–157; Z. Kossak-Szczucka, *Dziedzictwo*, t. I, Londyn 1956; Z. Chomiński, Notatki i listy, mpis w BN; Informacje rodziny. Zob. biogram Wacława Lutostańskiego.

Lucyna Lutostańska (B. K.)

PRĄDZYŃSKI STANISŁAW h. Grzymała (2.07.1871–3.02.1957), wł. maj. Kościec-rzyn (pow. sieradzki). Syn Władysława (3.06.1837–1898), wł. maj. Leźnica Wielka (pow. łęczycki), i Anny ze Skrzyńskich h. Zaremba (25.07.1848–18.10.1883) z Gostkowa. Ur. w Leźnicy Wielkiej.

Rodzeństwo: **1.** Ignacy (1872–1890); **2.** Zdzisław (ur. 1874, zm. jako dziecko); **3.** Anna (10.04.1879–21.10.1960), zakonnica Zgromadzenia ss. Urszulanek (szarych), współzałożycielka i przełożona domów w Pniewach i Lipnicy. Przez długie lata była najbliższą współpracownicą Matki Urszuli Ledóchowskiej; **2.** Władysława (10.04.1879–27.12.1933) za Stefanem Wilskim (1868–1948). W posagu wniosła maj. Wróblew w pow. łęczyckim.

Stanisław Prądyński z żoną Stanisławą i dziećmi: Anną, Marią i Andrzejem

Po powstaniu styczniowym nastąpiły dla całej rodziny ciężkie czasy. Spłata wielkich sum kontrybucyjnych, zesłanie stryja Edwarda na Sybir i wielki kryzys rolny lat 80. zeszłego stulecia doprowadziły ich do prawie całkowitego bankructwa. Ojciec Władysław sprzedał dobra rodzinne: Leźnicę Wielką z fol. Topola Katowa, Różyce, Trojany, Powodów, Sulimy, a kupił córkom maj. Wróblew. Stryj Edward sprzedał całe swoje dobra, Wołę Wieszową w Wieluńskim, a stryj Wincenty Bolesław główne dobra w Kobierzycy, zostawiając sobie zadłużony Kościerzyn.

W 1889 osiemnastoletni S. P. został wezwany przez chorego stryja (stracił wzrok) na ratunek Kościerzyna. Po naradach z sąsiadami kupił na licytacji, wystawiony przez TKZ, Kościerzyn za cenę długu, płacąc jedynie zaległe raty i ułożył się z pozostałymi wierzycielami na długoletnie spłaty, które zwrócił w ciągu następnych kilkunastu lat. S. P. był wspaniałym, podziwianym w dalszych i bliższych stronach gospodarzem. Wraz z sąsiadami założył w Sieradzu Syndykat Rolniczy, którego był współwłaścicielem. W 1919 nabył znaczne udziały w cukrowni Świecie na Pomorzu. Od 1922 do 1939 był prezesem Oddziału Sieradzkiego ZZ, który to oddział uważany był za najlepszy w Zarządzie Głównym w Warszawie. Miał duże zasługi w organizowaniu handlu rolnego. Pracował w Radzie Nadzorczej Syndykatu Rolniczego w Kaliszu, później w Spółdzielni Rolniczej kaliskiej, a po ich zlikwidowaniu zorganizował sprawnie działającą do II wojny światowej Spółdzielnię Rolniczą w Sieradzu.

Według swoich planów wybudował dwór w Kościerzynie, nawiązujący stylem do polskich dworów barokowo-klasycystycznych. Dom wyposażony był w kanalizację, centralne ogrzewanie, elektryczność z własnych akumulatorów, telefon (centrala była we dworze dla całej okolicy). Dom został zamieszkały w 1916. S. P. wybudował też wg swego projektu dom dla rządcy, nowe czworaki dla pracowników, stodoły, obory i stajnie.

Uczestniczył i wspomagał wszystkie akcje społeczne. Był wielkim amatorem hodowli koni. Konie remontowe jego hodowli (ogierzy sprowadzał z Węgier) zdobywały pierwsze nagrody na wystawach w Piotrkowie. Był bardzo pracowity, sprawiedliwy, wymagający od siebie i od ludzi. Powszechne uznanie S. P. jako wybitnego rolnika i dobrego administratora sprawiło, że ubiegano się o możliwość praktyki rolnej w Kościerzynie.

W 1939 Kościerzyn został skonfiskowany przez Niemców, a S. P. ratując życie musiał uciekać do Warszawy. Opuścił wówczas swój dom na zawsze. Po wojnie założono tam szkołę rolniczą, a później Woj. Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

W 1912 S. P. ożenił się ze Stanisławą Grabińską h. Pomian (25.11.1890–2.12.1980). Ukończyła ona pensję Jadwigi Kotwickiej w Warszawie, a potem Szkołę Gospodarczą gen. J. Zamoyskiej w Kuźnicach. Znała biegle francuski, niemiecki i rosyjski. Z miłością i oddaniem zajmowała się dziećmi, domem, otaczała opieką pracowników. Zorganizowała szkołę. Na jej prośbę i z jej pomocą Matka Ledóchowska objęła w Sieradzu poddominikański budynek klasztorny z XII w., który został odremontowany, a przedszkole prowadzone przez siostry otrzymywało pomoc materialną. Należała do Koła Ziemiaków. Według własnych planów założyła park, ogród, pasiekę, stawy rybne.

Dzieci: **1.** Anna (ur. 21.03.1914) za Jerzym Radoszewskim h. Oksza (1902–1967), wł. maj. Krempa w pow. tureckim; ich dzieci: **1.1.** Andrzej (ur. 1938), mgr inż. PW; **1.2.** Elżbieta (ur. 1938), lekarz med.; **1.3.** Teresa (1942–1996), lekarz med.; **2.** Andrzej (29.11.1917–6.10.1981), inż. rolnik, oż. z Haliną Madalińską h. Larysa; ich dzieci: **2.1.** Stanisław (ur. 1944), mgr inż. rolnik; **2.2.** Katarzyna (ur. 1949); **3.** Maria (ur. 16.07.1919) za Tomaszem Szweycerem h. Zadora (ur. 1916); ich dzieci: **3.1.** Stanisław (ur. 1944), mgr inż. PW; **3.2.** Anna (ur. 1946), mgr matematyki UW; **3.3.** Zofia (ur. 1949), mgr ekonomii; **3.4.** Maria Magdalena (ur. 1956), mgr teologii.

Dok.: *Polska encyklopedia szlachecka*, t. X, 1938, s. 88; Zarozyc, *Wykaz*, s. 35; Dokumenty rodzinne. Zob. biogram Janusza Szweycera.

Anna Radoszewska i Tomasz Szweycer

AUBRACHT-PRĄDZYŃSKI LUCJAN (3.06.1880–10.1939), wł. maj. Skarpa (pow. złotowski, później sępoleński). Syn Józefa i Gabrieli z Wolszlegierów, do których należało kilka majątków w okolicy Chojnic. Ur. w Skarpie.

Rodzina Prądyńskich wywodzi się z miejscowości Prądzona na Kaszubach. Pierwsza o nich wzmianka w aktach gdańskich pochodzi z 1360. Założycielem polskiej linii Prądyńskich jest Jakub, sędzia w Tucholi (1650–1695). Maj. Skarpa należał do rodziny od połowy XVII w. Został kupiony lub przejęty w drodze spadku od Reinholda Heidensteina, historyka i sekretarza królewskiego Stefana Batorego i Zygmunta III.

Rodzeństwo: **1.** Janina za inż. Leonem (II) Schedlin–Czarlińskim, przemysłowcem w Inowrocławiu; **2.** Maria za Adamem Schedlin–Czarlińskim, dziedzicem maj. Zakrzewko (pow. toruński), pierwszym polskim starostą toruńskim; **3.** Bogumiła, 1^ov. za Grodzickim, 2^ov. za Kręskim; **4.** Juliusz, oż. z Ludwiką hr. Dąbską.

L. A.–P. po maturze w gimnazjum w Chojnicach podjął studia prawnicze w Berlinie. Zmuszony przerwać je z powodu choroby ojca, przejął administrację maj. Orzełek i Skarpa (440 ha, w tym 350 użytków rolnych, ok. 50 ha łąk i ok. 40 ha lasów).

Lucjan Prądzyński z żoną i synem

Ziemia była w połowie pszenno–buraczana, w połowie żytnio–kartoflana. W 1909, po śmierci ojca Józefa, L. A.–P. otrzymał na własność Skarpę, spłacając rodzeństwo. Dla swego brata Juliusza kupił maj. Franciszko-wo w pow. złotowskim.

Zaangażowany w działalność patriotyczną był trzykrotnie aresztowany przez Prusaków. W okresie powstania wielkopolskiego organizował przerzut ochotników z Pomorza. Wykradzione przez władz pruskim spisy ludności pow. złotowskiego były przedstawione na konferencji w Spa jako dowód polskości tego terenu.

L. A.–P. był bardzo dobrym rolnikiem, prowadził hodowlę koni półkrwi, które sprzedawał wojsku. Konie te uzyskiwały nagrody na wystawach ogólnokrajowych. Prowadził też oborę zarodową, jedną z najlepszych na Pomorzu. Specjalizował się w uprawie najnowszych odmian

Dwór w Skarpie

zbóż i ziemniaków. Po wojnie wykupił znaczną część akcji niemieckiej dotąd fabryki maszyn rolniczych „Unia” w Grudziądzu, był członkiem jej rady nadzorczej oraz współwłaścicielem cukrowni w Nakle. W okresie międzywojennym przewodniczył sejmikowi powiatowemu w Sępólnie. Był prezesem kółek rolniczych woj. toruńskiego i bydgoskiego oraz prezesem Tow. Powstańców Wielkopolskich. Działał także w organizacjach katolickich. Wybudował w Skarpie kaplicę, która do dziś służy mieszkańcom Skarpy i sąsiednich wsi. Od papieża otrzymał godność szambelana.

Żona L. A.–P. Antonina z hr. Taczanowskich (30.10.1889 w Taczanowie – 10.1939) zajmowała się ogrodem i domem. Oboje małżonkowie zamordowani przez hitlerowców w październiku 1939. Pochowani zostali w zbiorowej mogile (ok. 400 ofiar) w lesie Karolewo k. Więcborka.

Mieli jedno dziecko 1. ➔Andrzeja (ur. w 1914).

Tablica pamiątkowa na ścianie kaplicy ufundowanej przez Lucjana Prądyńskiego

Andrzej Aubracht–Prądyński (B. K.)

AUBRACHT–PRADZYŃSKI ANDRZEJ (ur. 18.02.1914), wł. maj. Skarpa (pow. sępoleński, dawniej złotowski). Syn ➔ Lucjana i Antoniny z hr. Taczanowskich. Ur. w Poznaniu.

Po zdanej w Bydgoszczy maturze odbył w l. 1932–1933 ochotniczą służbę wojskową w Podchorążówce Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. Rolnictwo studiował we Lwowie, następnie pracował jako rządcą w majątku ojca. Od 1.01.1939 przejął Skarpę aktem notarialnym. Zajął się specjalnie uprawą ziemniaków i hodowlą koni.

Brał udział w wojnie 1939 jako ppor. rez. 16 p. uł. i po zakończeniu kampanii wrześniowej został osadzony w oflagu. Po skończeniu wojny od 1945 pracował jako komendant stadnin polskich pod Hamburgiem. Do kraju wrócił w 1947. Pracował kolejno w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego, w Orbisie, w końcu zajął się hodowlą pieczarek. Obecnie jest na emeryturze.

Andrzej Aubracht–Prądyński (B. K.)

Andrzej Prądyński z ojcem

PRUSKI JAN h. Leliwa (1844–18.06.1906), wł. maj. Dyblin (pow. lipnowski), rolnik i hodowca. Syn Jana i Felicji z Różyckich. Ur. w maj. Złowody w ziemi dobrzyńskiej.

Rodzina wywodzi się z dawnych Prus Wschodnich, od XIX w. osiadła w ziemi dobrzyńskiej.

J. P. początkowe nauki pobierał we Włocławku, następnie ukończył gimn. realne w Warszawie i uczęszczał na kursy przygotowawcze do SGGW. W 1864 powrócił do rodzinnego majątku; w 1868 nabył za 60 tys. rb. Dyblin (452 ha, w tym grunty orne 372 ha). W majątku występowały urodzajne grunty gliniaste z podłożem przepuszczalnym; znaczną ich część stanowiły gliny ciemnej barwy, bogate w części organiczne, zbliżone do czarnoziemiu. Bardzo dobre warunki klimatyczne sprzyjały wysokim plonom. Dwór był duży, murowany, piętrowy. Stosowano liczne nowoczesne maszyny, nawozy sztuczne, płodozmian 12–polowy; często bywali tam praktykanci (2–3 osoby rocznie). Inwentarz roboczy stanowiło 38 koni, w tym 12 klaczy zarodowych, hodowano specjalną odmianę własną konia roboczego, później przeznaczanego na sprzedaż. Obora, znana w kraju, liczyła 40 krów dojnych i 20 jałówek rasy holenderskiej; 1 krowa dawała ok. 3200 l mleka rocznie, mleko w cenie 3 kop. za 1 l sprzedawano do sąsiedniego folwarku, gdzie znajdowała się wytwórnia serów. Gorsze sztuki bydła szły na ubój (10–14 kop. za 1 kg). Na dużą skalę była rozwinięta hodowla owiec rasy Negretti (ok. 800 szt.). Ze względu na intensywną hodowlę ponad 55 ha powierzchni przeznaczano pod uprawy paszowe, głównie koniczynę i wykę. Łąki były dobrze nawożone i podsiewane trawami, dając przeciętnie ogółem 60 q siana rocznie. Ponad 2/3 przychodów pochodziło jednak z upraw zbożowych. Średni dochód z 1 morgi powierzchni majątku za l. 1868–1885 wyniósł 8 rb. 23 kop. W 1885, w organizowanym wówczas po raz pierwszy konkursie gospodarstw wzorowych, J. P. otrzymał złoty medal za gospodarkę w Dyblinie, a jego oficjalista Jan Laskowski dyplom uznania za wzorową pracę. J. P. był skromnym człowiekiem prawego charakteru, miał w Dyblinie

Dwór w Dyblinie

znakomite stosunki z ludnością wsi. W 1905 został wybrany skarbnikiem w Płockim Tow. Rolniczym.

Oż. w 1868 z Karoliną Paprocką, miał syna ⇒ Karola (1869–1919).

Dok.: „Gazeta Rolnicza” 1906, nr 29, s. 474–475; *Spis obywateli*, wyd. III, s. 99; L. Dmochowski, *Nasze wzorowe gospodarstwa ze sprawozdań urzędowych Komisji Wystawowej*, W. 1886, s. 18–39; *XXV-lecie rolnictwa polskiego*, s. 78, 104, 115; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815–1918*, t. II, W. 1968, s. 150; Księga adresowa KP 1910, s. 68; Kasztelewicz, s. 115; Księga adresowa obywateli ziemskich RP, s. 75; Księga adresowa Polski 1926/27, s. 1577; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 56.

Krzysztof Jasiewicz

PRUSKI KAROL h. Leliwa (1869–25.12.1919), wł. maj. Kurowo (pow. wągrowski), Płomiany, Stróżewo (pow. nieszawski) oraz Dyblin i Złowody (pow. lipnowski). Syn ⇒ Jana i Karoliny z Paprockich.

K. P. ukończył Wyższą Szkołę Rolniczą w Halle pod Lipskiem. Początkowo zamieszkiwał w Stróżewie, następnie po śmierci ojca (1906) w Dyblinie. Zwolennik uprzemysłowienia rolnictwa; w rodzinnych majątkach wybudował krochmalnię, mleczarnię i młyn, którego generator pozwolił na elektryfikację dworu. Był zał. Związku Plantatorów Buraka Cukrowego we Włocławku. Z jego inicjatywy okoliczni ziemianie, plantatorzy cykorii, założyli spółkę „Pruski i S-ka” i wykupili fabrykę cykorii „Gleba”, która funkcjonowała do 1939. W 1906 założył ochronkę w Dyblinie, pod osłoną której organizowane było tajne nauczanie dla dzieci pracowników i okolicznych chłopów. W 1919 organizował pomoc dla I powstania śląskiego, inicjując zbieranie składek wśród okolicznych ziemian. K. P. zmarł w Warszawie. Pochowany został w rodzinnym grobowcu w Dobrzyniu nad Wisłą.

Karol Pruski

Oż. ze Stanisławą Czaplicką (1881–1973), miał z nią pięcioro dzieci: **1.** Wandę (1903–1985), za Żychlińskim, **2.** ⇒ Stefana (1904–1943), **3.** Jerzego (ur. 1906, zmarł jako dziecko), **4.** ⇒ Tadeusza (1908–1978) i **5.** ⇒ Antoniego (11.06.1910–1988).

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 56; Materiały rodzinne.

Barbara Cybulska, Zbigniew Pruski, Rafał Stobiecki

PRUSKI STEFAN h. Leliwa (1904–6.02.1943), wł. maj. Złowody (pow. lipnowski). Syn ⇒ Karola i Stanisławy z Czaplickich. Ur. w Stróżewie (pow. nieszawski).

Rodzeństwo: zob. biogram Karola Pruskiego.

S. P. w 1926 ukończył Gimn. im. Kazimierza Kulwiecia w Warszawie, następnie studiował w Państwowej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. W 1934 objął rodzinny maj. Złowody (513 ha), którym zarządzał do wybuchu wojny. We wrześniu

1939 zgłosił się na ochotnika do wojska, walczył pod Sochaczewem. Dostał się do niewoli pod Modlinem. Do grudnia 1940 przebywał w stalagu, następnie wyraził zgodę na pozostanie w Niemczech na robotach. Prawdopodobnie podjął wówczas współpracę z wywiadem AK na terenie Niemiec. Jesienią 1942 został aresztowany i osadzony w więzieniu w Moabicie. W przesłanym w styczniu 1943 liście do rodziny poinformował, że zostanie wysłany do Sachsenhausen. Kilka tygodni później nadeszło powiadomienie z obozu, że S. P. zmarł na gruźlicę.

Oż. z Ireną Toczkową (ślub w 1934), miał z nią syna Jana (1935–1944), który zginął w powstaniu warszawskim.

Barbara Cybulska, Zbigniew Pruski, Rafał Stobiecki

Stefan Pruski

Tadeusz Pruski

PRUSKI TADEUSZ h. Leliwa (3.05.1908–31.05.1978), wł. maj. początkowo Złowody, następnie Dyblin (pow. lipnowski). Syn ⇨ Karola i Stanisławy z Czaplickich. Ur. w Dyblinie.

Rodzeństwo: zob. biogram Karola Pruskiego.

Dzieciństwo spędził w Dyblinie. Uczęszczał do Gimn. im. Władysława Jagiełły oraz Stanisława Małachowskiego w Płocku, następnie w Warszawie. Po ukończeniu szkoły średniej studiował w Państwowej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. W l. 1929–1930 odbył służbę wojskową w 6 baonie pchor. p. w Berezie Kartuskiej. Po powrocie z wojska objął maj. Złowody (513 ha), który w 1934 przekazał bratu Stefanowi, a sam przeniósł się do Dyblina (452 ha). W sierpniu 1939 został zmobilizowany przez macierzysty 14 p. p. we Włocławku i jako ppor. rez. p. objął dowództwo II plutonu sam. komp. ckm w 4 DP. W kampanii wrześniowej brał udział w walkach nad Osą i w bitwie nad Bzurą, 21.09 dostał się do niewoli. Do kwietnia 1945 przebywał w obozach jenieckich, początkowo w Oberlag, a następnie w oflagu 7A w Murnau.

Po wyzwoleniu przez wojska amerykańskie przedostał się do II Korpusu we Włoszech i objął stanowisko dowódcy kompanii w Santa Maria di Lucca. W 1947 wrócił do Polski i osiedlił się w Łodzi, gdzie kilkakrotnie wzywany był na przesłuchania przez UB. W 1953 objął posadę kierownika maj. Cesarka pod Łodzią. Po trzech miesiącach, ze względu na ziemiańskie pochodzenie, został zwolniony. Z trudem udało mu się znaleźć zatrudnienie na stanowisku pracownika fizycznego w Spółdzielni WYROBÓW SZKLANYCH w Łodzi. W 1956 powrócił do pracy w rolnictwie. Pracował najpierw w PGR Łódź, a następnie aż do emerytury w Centrali Nasiennej w Łodzi. Zmarł w Łodzi i tam został pochowany, w grobie swego przedwojennego przyjaciela i sąsiada Władysława Smoleńskiego (zm. 1947).

Oż. z Danutą Świrską h. Szaława (ur. 1916).

Dzieci: 1. Zbigniew (ur. 29.12.1949), ukończył PŁ z dyplomem inż. mechanika, specjalność — maszyny włókiennicze. Mieszka w Łodzi. Pracuje w przemyśle maszyn włókienniczych i biurze projektów jako konstruktor i projektant. Od 1989 pełni funkcję przewodniczącego łódzkiego oddziału Tow. „Pomost” (organizacja ta stawia sobie za cel zbliżenie z mniejszościami narodowymi w Polsce i wschodnimi sąsiadami). Ponadto z ramienia Tow. Przyjaciół Fortyfikacji prowadził badania archiwalne i terenowe systemów fortyfikacyjnych. Wyniki tych prac publikowane były w prasie fachowej. Bezdzienny.

Barbara Cybulska, Zbigniew Pruski, Rafał Stobiecki

PRUSKI ANTONI (11.06.1910–1988). Odziedziczonego majątku nie objął. Syn ⇒ Karola i Stanisławy z Czaplickich. Ur. w Dyblinie (pow. lipnowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Karola Pruskiego.

Ukończył Gimn. im. Władysława Jagiełły w Płocku. W 1932–1934 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. Następnie studiował weterynarię w Warszawie.

W 1939 został zmobilizowany i jako ppor. rez. kawalerii i dowódca II plutonu, I szw. 4 p. s. k. brał udział w walkach Nowogródzkiej Brygady Artylerii Konnej na terenie północnego Mazowsza i Zamojszczyzny. Po rozbiciu oddziału został osadzony w więzieniu w Samborze. Podawał się za chłopca z lubelskiego i w rezultacie został zwolniony. W pierwszym okresie okupacji przebywał w Warszawie, pracując jako rykszarz. Później przeniósł się do Międzyrzecza Podlaskiego, gdzie pracował w gospodarstwie rolnym. W 1942 ukończył studia we Lwowie i od jesieni 1943 pracował jako lekarz weterynarii w Komarówce Podlaskiej.

W kwietniu 1945 zmobilizowany i wcielony do I Armii LWP, z którą jako wojskowy lekarz weterynarii doszedł do Berlina, skąd powrócił do kraju. Pozostawał w woj-

Antoni Pruski

sku do 1947. Po zwolnieniu z wojska pracował jako weterynarz w Inowłodziu, Radomsku, Koniecpolu, Wielgomłynach, Tuszynie k. Łodzi i Lutomierniu. Zmarł w Łodzi.

Oż. z Aliną Andrycz, pozostawił córkę **1.** Barbarę (ur. 21.09.1945). Mieszka w Łodzi. Ukończyła studia na UŁ (ekonomia). Pracuje w Łódzkich Zakładach Kinotechnicznych „Prexer”. W 1980 poślubiła Andrzeja Kozińskiego, z którym ma dwoje dzieci: **1.1.** Dominikę (ur. 1981) i **1.2.** Konrada (ur. 1983).

Barbara Cybulska, Zbigniew Pruski, Rafał Stobiecki

PRUSZAK MARIA MAGDALENA AUGUSTA h. Leliwa (27.05.1868–20.03.1959), wł. maj. Wsola (pow. radomski), malarka–amatorka. Córka Aleksandra Ksawerego (1837–1873), wł. dóbr Sanniki (pow. gostyniński), współwł. cukrowni w Sannikach, uczestnika powstania 1863, i Heleny Augusty z Woyciechowskich h. Korab (1847–13.12.1938), córki Wiktora (1821–1883), wł. maj. Dąbrowa, Konice, Nawsie, Rzegocin, Sońnica, Wielopole Skrzyńskie (pow. ropczycki), prezesa Rady Pow. Ropczyckiego, i Augusty z Christianich–Grabieńskich h. własnego (1822–1858). Ur. w Orońsku (pow. radomski).

Maria Pruszk

Rodzeństwo: **1.** ➔ Władysław Aleksander (1871–1960).

Dziadkiem M. P. był Konstanty Jan P. (1.03.1808 w Warszawie – 20.10.1852 w Warszawie), student Wydz. Prawa i Administracji UW, właściciel dóbr Czubin, Koto-wice, Miłęczin i Falencin z przyległościami (pow. błoński), Sanniki z przyległościami (pow. gostyniński), miasta i dóbr ziemskich Skaryszew z przyległościami (pow. skaryszewski), owczarni w Sannikach oraz współwł. cukrowni tamże, współwł. pałacu Pruszków przy ul. Marszałkowskiej nr hip. 1372 w Warszawie, administrator eksploatacji lasów rządowych augustowskich i plockich ze strony Banku Polskiego, por. WP, uczestnik powstania 1831, kawaler Złotego Krzyża Virtuti Militari, wylegitymowany ze szlachectwa w Królestwie Polskim w 1839, w młodości bliski przyjaciel Fryderyka Chopina, który spędził wakacje

u Pruszków w Sannikach, oż. w 1836 z Amalią Klarą z Christianich h. własnego (2.09.1815 w Rzeszowie – 17.09.1867 w Orońsku), śpiewaczką operową, poetką, mecenaską sztuki, córką Franciszka Ksawerego (1772–1842), właściciela maj. Orońsko, dyr. generalnego Dróg i Mostów Królestwa Polskiego, gen.–lejtanta Cesar-skiego Korpusu Inżynierów Komunikacji Lądowych i Wodnych Wojsk Rosyjskich, i Amelii Magdaleny z Hibłów (1791–1882).

M. P. w młodości wraz z bratem ➔ Władysławem P., rodzeństwem z drugiego małżeństwa matki, matką Heleną i ojczymem Józefem Brandtem najczęściej zimowe miesiące spędzała w Monachium, a lato w Orońsku. Będąc dorosłą, mieszkała w zachodnim ryzalicie pałacu w Orońsku, wzniesionym przez Brandta. Zajmowała się amatersko malarstwem, którego uczył ją z powodzeniem Józef Brandt. Powszechnie

znana była ze swej urody, co może potwierdzać fakt, że w 1890 została królową balu zorganizowanego przez Romana i Elżbietę z ks. Radziwiłłów hr. Potockich w Warszawie i całego karnawału tego roku. Wcześniej, bo na przełomie 1885 i 1886, pojawiła się pogłoska, iż spędzający wówczas zimę w Monachium malarz Jacek Malczewski ma zamiar ją poślubić. Pisał o tym w liście do żony z Krakowa w styczniu 1886 Wojciech Kossak.

Pałac w Orońsku

M. P. była właścicielką maj. Wsola (688 ha w 1930). Dobra tę kupiła 8.07.1920 za 3 300 000 marek polskich od poprzedniego właściciela Jakuba Grobickiego. Dziewięć lat później 1.06.1929 na drugiej publicznej licytacji odbytej na żądanie TKZ w kancelarii notariusza Władysława Roguskiego w Radomiu Wsolę za 322 500 zł nabyła bratanica M.P., Aleksandra z Pruszków Gombrowiczowa, żona ⇒ Jerzego Gombrowicza (19.11.1895–19.04.1971). M. P. przed II wojną światową mieszkała z matką przy ul. Szerokiej 11 (późniejsza Piłsudskiego) w Radomiu. W 1926 wmurowano na tym domu tablicę pamiątkową Józefa Brandta. Na początku wojny w 1939 została wyrzucona z tego mieszkania przez Niemców. Następnie zamieszkała z siostrą, Krystyną z Brandtów hr. Tyszkiewiczową przy ul. Żeromskiego 25 w Radomiu. M. P. była niezamężna. Zmarła w Radomiu i pochowana została w XIX-wiecznym grobowcu rodziny Christianich i Pruszków przy kaplicy dworskiej w Orońsku.

Dok.: T. Palacz, *Orońsko — miejsce i ludzie*, Orońsko 1997, s. 84, 86, 111; *Wojciech Kossak. Listy do żony i przyjaciół (1883–1942)*, wybór, opracowanie, wstęp, przypisy, indeksy K. Olszański, t. I, Kraków–Wrocław 1985, s. 122; *Spis ziemian, woj. kieleckie i krakowskie*, s. 18; Gerber, s. 180 (biogram Konstantego Prusaka); T. A. Pruszek, *Amalia z Christianich Prusakowa (1815–1867)*, „Orońsko — Kwartalnik Rzeźby”, nr 3–4, 1996, s. 30–31 (biogram Amalii Prusakowej); Dokumenty (w tym fragment księgi hipotecznej maj. Wsola) i informacje rodzinne.

Tomasz Adam Pruszek

PRZANOWSKI ADAM (2.08.1831–31.01.1901), wł. dóbr Potoczek (pow. lubelski), prawnik. Syn Wojciecha, mjr. wojsk polskich Królestwa Polskiego, wł. Przytoczka (pow. siedlecki), i Marii z Wessłów.

Rodzeństwo: **1.** Leon, wł. dóbr Krasne, późniejszy znany rolnik i hodowca, oż. z Marią Rojowską z Bystrzycy; **2.** Jan, mieszkał w Galicji, oż. z Emilią Głowacką; **3.** Michał, oż. z Michaliną z Zembruskich.

Po ukończeniu szkół w Lublinie i odbyciu praktyki prawniczej zapisał się na Wydz. Prawa Uniw. w Petersburgu. Po studiach prawnych A. P. gospodarował w rodzinnym Przytoczku (580 ha). W 1861 wziął w dzierżawę obszerne dobra Zdziechowickie i Janiszewskie. W 1869 kupił za 36 000 rb. zrujnowany i zdewastowany Potoczek. A. P. inwestując znaczne sumy, po kilkunastu latach doprowadził majątek do pozycji wzorcowego gospodarstwa uprzemysłowionego (cegielnia, wapniarka, młyny, tartak, gonciarka, smolarnia). W 1870 nabył przyległe do Potoczka obszary leśne, a później bór Wyszomirski i Nowiński. W 1879 rozpoczął osuszanie bagien i tworzenie — z biegiem czasu jednego z największych w Królestwie — kompleksu stawów rybnych (ok. 600 mórg) zarybionych karpem królewskim (*vel* morawskim). Zanim podjął się realizacji tego gigantycznego przedsięwzięcia, przez pewien czas przebywał za granicą, gdzie gruntownie zapoznał się z najnowszymi metodami hodowli ryb (tzw. metoda Tomasza Dubisza), a później z pożytkiem upowszechniał je w Królestwie. W 1883 współtworzył Warszawską Spółkę Rybacką, mającą na celu „podniesienie gospodarstwa rybnego w Królestwie Polskim i niektórych guberniach Cesarstwa Rosyjskiego”, i kierował nią prawie do śmierci. Zawiązał też konsorcjum, które urządziło magazyny rybne pod Marymontem w okolicach Warszawy i sprzedawało dostarczany przez siebie towar po cenach detalicznych. Brak sił fachowych, a później ciężka choroba A. P. spowodowały likwidację przedsiębiorstwa. Stojąc na czele Warszawskiej Spółki Rybackiej, doprowadził do zaniechania kosztownej i nieopłacalnej wówczas hodowli ryb łososiowatych w Złotym Potoku, zastępując ją hodowlą — mało rozpowszechnionych do tego czasu — karp. Wydierżawił, na rzecz Spółki 3 rozległe obszary błotniste w Żyrzynie i Kocku, urządził tam stawy i zaprowadził w nich hodowlę karpia podług nowej metody. Celem zapoznania sąsiadów z nową gałęzią gospodarstwa krajowego sprowadził ze Śląska, na wspólny koszt, instruktora Pawła Marcinka; urządził swoim kosztem gospodarstwa rybne u sąsiadów. Z jego inicjatywy powstały również spółki rolnicze: Niedrzwicka, Modliborzycza i Zdziechowicka. Wspólnie z Antonim Piaseckim z Popkowic i Mikołajem Gosiewskim z Radlina, prawdopodobnie już w l. 60. utworzył grupę poręczycieli, umożliwiającą uzyskiwanie kredytów z banków warszawskich.

W 1885 dobra Potoczek liczyły 2 288 ha, w tym folwark Potoczek (397 ha) i tzw. „Bór” — były to obszary leśne, zirygowane łąki i stawy z narybkiem oraz 286 ha ziemi ornej. A. P. wznosił murowany dwór i założył ogród owocowy obfitujący w szlachetne gatunki drzew i krzewów. Na drugą część dóbr („Bór”) składało się 1 375 ha lasów urządzonych, 293 ha stawów zarybionych. W majątku przeważały gleby gliniaste, z przemieszką piasku; były one silnie nawożone i dawały obfite plony. Sosnowe bory: Wyszomirski i Nowiński, pozbawione starodrzewu, rosnące na piaszczystym gruncie poprzecinane smugami podmokłych łąk, A. P. podzielił na poręby 90-letnie, rozdzielone okopanymi przecinkami. Na przełomie 1884/1885 gospodarstwo rolne przyniosło 6 313 rb. dochodu, rybne — 2 364 rb., leśne — 2 301 rb. Natomiast ceglarnia dała 176 rb. rocznego dochodu, wapniarka — 76 rb., młyn w Potoczku — 341 rb., młyn na Dębinkach — 316 rb., tartak — 664 rb., krochmalnia — 1 437 rb., gonciarka — 106 rb., smolarnia — 10 rb. i węglarnia — 27 rb. Globalny dochód z dóbr wyniósł

w 1884–1885 — 14 135 rb., czyli 3 rb. 45 kop. z 1 morgi, a z samego folwarku — 9 rb. 75 kop. z 1 morgi. Krochmalnia zatrudniała kilkunastu robotników i przerabiała jedynie miejscowe kartofle. W l. 1898–1899 w Potoczku odławiano rocznie 55 tys. funtów karpia na sumę 8 550 rbs. Dochód netto z 1 morgi stawu wynosił 11 rb. 85 kop. W 1901 odłowiono 75 000 funtów karpia, 300 funtów linów, 2 400 funtów szczupaków, 300 funtów karasi i 2 000 funtów drobiazgu.

Prawdopodobnie w 1899 A. P. przekazał Potoczek bratankowi ⇒ Wojciechowi Przanowskiemu (1869–1940), synowi Michała, absolwentowi szkół w Czernichowie i Dublinach, który był wł. dóbr do II wojny i okupacji. W 1927 Potoczek liczył 2 172 ha (młyn wodny, kamieniołomy, cegielnia i tartak).

A. P. oż. z Marią Marcinkowską z Wałowic (pow. janowski), dzieci nie miał.

Dok.: „Gazeta Rolnicza” 1901, nr 4, s. 61, nr 25, s. 442, 1906, nr 50, s. 814–816; *Spis ziemian, woj. lubelskie*, s. 17.

Krzysztof Jasiewicz

PRZEDPEŁSKI WŁADYSŁAW h. Jastrzębiec (1852–1919), wł. maj. Brzeście (pow. płoński) i maj. Żochowo (pow. plocki). Syn Mariana i Elżbiety z Pomianowskich. Ur. w Karwowie Podgórnym (pow. plocki).

Pochodził ze starej rodziny ziemiańskiej z dawna osiadłej na Mazowszu.

Mieszkał i gospodarował w Żochowie (189,35 ha). W 1916 sprzedał majątek synowi ⇒ Wacławowi. Zmarł w Żochowie.

Oż. ze Stefanią Humięcką (1861–1931 w Żochowie), córką Jakuba i Marianny z Bojanowskich. Miał dziewięcioro dzieci: **1.** Janina (12.05.1879–1947); **2.** ⇒ Wacław (1881–26.08.1941); **3.** Maria (1883–1904); **4.** ⇒ Bronisław (1.08.1886–22.11.1962); **5.** Stanisława (4.03.1889–6.01.1941), zamordowana przez Niemców w Brwilnie k. Go-

Władysław Przedpełski z rodziną. Siedzą od lewej: Wacław, Władysław, NN, Janina, Zofia, Tadeusz, Stefania, Bronisław; stoją od lewej: NN, Zygmunt, Jadwiga, Stanisława

Władysław Przedpełski z synami Zygmuntem i Tadeuszem

Aleksander (ur. 1988), **8.2.1.3.** Anna (ur. 1991); 2^ov. z Jadwigą Ostowicz (ur. 1940) 1^ov. Cichocką; **9.** ⇒ Tadeusz (22.06.1903–18.08.1986).

Dok.: Niesiecki, *Herbarz*, t. VII, s. 536; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 56; Borkowski, *Spis*, s. 339; Dokumentacja w archiwum domowym Przedpełskich.

Jan Przedpełski

PRZEDPEŁSKI WACŁAW h. Jastrzębiec (1881–19.09.1941), wł. maj. Żochowo (pow. plocki). Syn ⇒ Władysława (1852–1919) i Stefanii z Humięckich (1861–1931).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Władysława Przedpełskiego.

Po szkole i praktyce u ojca w Żochowie (189,35 ha) dzierżawił maj. Wodzymin (pow. plocki), po czym objął administrację maj. Kobylniki (też w pow. plockim), należącego do Wandy hr. Rozwadowskiej, wdowie po gen. Tadeuszu Rozwadowskim. Na parę lat przed śmiercią ojca, odkupił od niego, jako najstarszy syn, maj. Żochowo, spłacając rodzeństwo. W 1920 razem z braćmi ⇒ Bronisławem i ⇒ Zygmuntem wstąpił ochotniczo do plockiego szwadronu 201 p. sz., przechodząc z nim szlak bojowy wojny bolszewickiej. Po wojnie gospodarował w Żochowie do 1940 wspólnie z najmłodszym bratem ⇒ Tadeuszem, któremu na wypadek śmierci zapisał w 1936 Żochowo. Należał do plockiego ZZ. Po włączeniu po wojnie 1939 pow. plockiego do III Rzeszy, został w kwietniu 1940 aresztowany, więziony w Płocku, Działdowie, następnie wywieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau. Zmarł w Mauthausen. Bezdzietny.

Dok.: *Lista*, s. 830.

Jan Przedpełski

Wacław Przedpeński

Bronisław Przedpeński

PRZEDPEŃSKI BRONISŁAW h. Jastrzębiec (1.08.1886–22.11.1962), dzierżawca maj. Rybitwy (pow. ciechanowski) i Żochówek (pow. plocki). Syn ⇨ Władysława (1852–1919) i Stefanii z Humięckich (1861–1931).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇨ Władysława Przedpeńskiego.

Po szkole praktykował u ojca w Żochowie. Dla uniknięcia poboru do rosyjskiego wojska wyemigrował do Ameryki, gdzie w trudnych warunkach miał się każdej pracy. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę wrócił do kraju. W 1920 wstąpił ochotniczo z braćmi Wacławem i Zygmuntem do plockiego szwadronu 201 p. sz., służąc w nim do końca kampanii bolszewickiej. Po wojnie zarządzał maj. Dzierżanów (pow. płoński), będącym własnością Mieczkowskich, a następnie dzierżawił maj. Rybitwy (pow. ciechanowski), własność Żórawskich, osiadając ostatecznie na dzierżawie w maj. Żochówek (pow. plocki) w pobliżu Żochowa z siostrami Janiną i Jadwigą, którymi opiekował się przez całe życie. Po wcieleniu pow. plockiego do III Rzeszy nie został aresztowany jako dzierżawca, pozostając i gospodarując w Żochówku do 1945, w którym to roku został usunięty z parcelowanego majątku. Przeniósł się z siostrą Janiną na Ziemię Odzyskane, obejmując administrację majątku Zarządu PGR k. Nidzicy. Po śmierci siostry Janiny w 1947 przeniósł się do Koszalina, zamieszkując początkowo u brata ⇨ Tadeusza. Pracował do emerytury w Przedsiębiorstwie Zieleni Miejskiej. Zmarł w Koszalinie. Bezdzienny.

Jan Przedpeński

PRZEDPEŃSKI ZYGMUNT h. Jastrzębiec (19.10.1891–4.10.1967), współwł. maj. Wola Pierowa (Piórowa — obecnie Nowe Ostrowy, pow. kutnowski). Syn ⇨ Władysława (1852–1919) i Stefanii z Humięckich (1861–1931). Ur. w maj. Brzeście (pow. płoński).

Rodzeństwo: zobacz biogram ⇨ Władysława Przedpeńskiego.

Z. P. w 1913 ukończył gimn. polskie w Płocku. Studia rolnicze rozpoczął w 1913 w Krakowie na UJ. Wybuch I wojny światowej spowodował w nich dwuletnią przerwę. Ponownie podjął naukę w 1916 w Warszawie. Został przyjęty na drugi rok Kursów Przemysłowo–Rolniczych, które w tymże roku zmieniły nazwę na Wyższą Szkołę Rolniczą. Studia ukończył w 1918 (pozostała do napisania praca dyplomowa) i odbył roczną praktykę rolną we wzorowym maj. Tłokinia w pow. kaliskim.

Jadwiga Przedpeńska

Zygmunt Przedpeński

W 1919 po śmierci ojca podjął pracę w Woli Pierowej, majątku rodziny Kostrzeńskich. Poślubił ich najmłodszą córkę Jadwigę Kostrzeńską. W l. 1918–1920 pełnił służbę ochotniczą w słynnym szwadronie 201 p. sz. — w 1920 został ranny. Razem z nim służyli tam również starsi bracia oraz wielu kuzynów i znajomych z ziemi płockiej, m.in. najbliżsi przyjaciele ⇨ Ludwik Waśniewski z Tupadł, Witosław Szempliński z Rzeczewa. W szpitalu odnalazła go siostra żony — Irena Kostrzeńska (1883–1969), mieszkająca razem z nimi w Woli Pierowej, a w czasie działań wojennych na froncie południowo–wschodnim pracująca w szpitalu polowym PCK zorganizowanym przez ziemianki pod kierownictwem hr. Tarnowskiej. Po powrocie z wojny prowadził majątek Kostrzeńskich. W 1922 od teściowej oraz od wdowy po bracie żony Stefanie, Izabelli Kostrzeńskiej, Z. P. wykupił ich udziały w Woli Pierowej (357 ha). Razem z rodziną Przedpeńskich zamieszkały w Woli matka i siostra żony, Irena (z wyjątkiem lat, w których była przełożoną w Szkołach Gospodarczych Żeńskich w Mirosławicach, Kościelcu, Zdunach).

Z. P. był znakomitym, świątym rolnikiem. Kochał ziemię, żył nią i dla niej. Obserwując przyrodę, dobrze ją znał, był mistrzem uprawy gleby. Potrafił korzystać z pomocy wybitnych fachowców, czego dowodem jest klasyfikacja gruntów Woli Pierowej dokonana przez prof. S. Miklaszewskiego. W Woli uprawiał wiele gatunków roślin

niespotykanych w sąsiednich majątkach, jak np. kanar, rzepak, rzepik, buraki nasienne, koksagis, jęczmień browarny, groch jadalny, koniczyna nasienna, mak (makowiny dostarczane były do wytwórni opium w Kutnie). Posiadał dobrą oborę (ok. 100 szt.) bydła czarno-białego pod stałą kontrolą mleczności. Całość uzyskiwanego mleka była codziennie wysyłana wagonem kolejowym ze stacji Ostrowy do Warszawy. Stosował systematyczny dobór kłaczy roboczych i wyjazdowych do zażrebiania ogierami ze stad państwowych (Łąck). Uzyskiwana dorodna młodzież pozwalała np. na sprzedaż par wyjazdowych, dobrze dobranych maścią i ujeżdżonych, fabrykantom z Łodzi. Poza inwestycjami typowo gospodarskimi Z. P. wybudował w l. 20. murowane, nowoczesne, przestronne mieszkania dla pracowników stałych, ofiarował ziemię pod remizę strażacką i cmentarz. Przyczynił się do przywrócenia statusu parafii miejscowemu zabytkowemu kościółkowi, do budowy plebanii, księzowskich zabudowań gospodarczych i ich wyposażenia. Jako członek ZZ służył często bezinteresowną pomocą sąsiedzka w zaniedbanych majątkach.

Zona Z. P. Jadwiga była wyborną gospodynią i zamiłowaną ogrodniczką. Przed II wojną światową został w Woli Pierowej założony 10-hektarowy sad, bardzo nowoczesny, jak na ówczesne czasy, tak pod względem odmianowym, jak i samego nasadzenia. Dochody z gospodarstwa pozwalały również już w l. 20 na powiększenie dawnego parku, wysadzenie ciekawych gatunków i odmian drzew i krzewów ozdobnych.

Dwór w Woli Pierowej

W czasie II wojny światowej Wola Pierowa znalazła się na terenach wcielonych do III Rzeszy. W 1940 majątek został zabrany właścicielom. Z. P. musiał opuścić z rodziną dom i uciekać przed represjami na teren GG. Zatrzymali się najpierw u zaprzyjaźnionej rodziny pp. Ciechomskich w maj. Lisna pod Skierniewicami, a następnie przenieśli do Warszawy. Z. P. natomiast znalazł pracę w Kieleckiem, w Spółdzielni Rolniczo-Handlowej Związku Plantatorów Tytoniu w Proszowicach, a od czerwca 1941 został kierownikiem oddziału tejże Spółdzielni w Kazimierzy Wielkiej. Pracował w Kazimierzy aż do wejścia wojsk radzieckich w lutym 1945. Wrócił do Woli Pierowej

już tylko po to, by uczestniczyć 14.02. w protokolarnym przejściu majątku na własność skarbu państwa. Ziemia została rozparcelowana. Z. P. pozostał z rodziną bez dachu nad głową i podstaw egzystencji. Przeżył grabież, a potem widział bezmyślną całkowitą ruinę swego mienia — pracownicy, ucziwie gromadzonego.

Zaczął nowy etap swojego życia. Od kwietnia 1945 do sierpnia 1946 pracował w charakterze inspektora plantacji w firmie hodowlano–nasiennej „Aleksander Janasz i Synowie” w Kutnie. Od sierpnia 1946 do lipca 1952 był dyr. Stacji Selekcji Roślin firmy „Hodowla Nasion K. Buszczyński i Synowie” w Lipiu–Więclawicach k. Gniewkowa (pow. Inowrocław), od 9.09.1950 pod zarządem państwowym. W lipcu 1952 przeniósł się pod Poznań do innej stacji tej firmy — Wierzenicy, w której zatrudniony był w charakterze st. agronoma, a potem kierownika gospodarstwa Wierzonka k. Kobylnicy, do września 1957. Warunki pracy stawały się coraz trudniejsze. Uzyskiwał b. wysokie plony, ale miał też duże wymagania od podległego personelu. To się nie podobało „nie będzie nami rządził b. obszarnik (...)”. Zaczęły się ingerencje w decyzje zawodowe różnych „komitetów folwarcznych” i innych. Powyższe sytuacje i tragedie rodzinne (śmierć w 1951 żony, w 1957 najmłodszego syna Zygmunta) spowodowały decyzję przeniesienia się do Warszawy „bliżej pozostałych dzieci” (Zofii, Stefana, Jana).

Dzieci Jadwigi i Zygmunta Przedpełskich: (od prawej) Stefan, Jan i Zofia.
Na rękach wychowawczyni Zygmunta

Od września 1957 pracował w Instytucie Leków w charakterze kierownika administracyjnego instytutowego gospodarstwa doświadczalnego w Ustanowie k. Zalesia Górnego. W lipcu 1958 przeszedł na emeryturę, ale jako emeryt miał prawo zatrzymać mieszkanie. Od kwietnia do listopada 1959 pracował w SGGW, w charakterze kierownika praktyk studenckich w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym

Bracia Przedpelscy: (od lewej) Zygmunt, Jan i Stefan

w Krobowie. Przez parę lat, do 1964, pracował jeszcze dorywczo w Ustanowie. Zmarł w Warszawie. Pochowany wraz z żoną, synem i córką na cmentarzu rzym.–kat. przy ul. Wałbrzyskiej.

Żona, Jadwiga z Kostrzeńskich (1888–1951), była córką Władysława i Julii z Lubeckich. Dzieci (wszystkie urodzone w Woli Pierowej): **1.** Zofia (1920–1988), pseud. AK „Hania”, należała do zorganizowanej przez T. Krassowską Grupy Sanitarnej w dyspozycji KG AK, w powstaniu warszawskim sanitariuszka szpitali Woli i Starego Miasta, Zgrupowanie „Radosław”, baon „Miotła”, odznaczona Krzyżem Walecznych; abs. SGGW, mgr inż. ogrodnik, w l. 1951–1980 hodowca w Zjednoczeniu Hodowli Roślin i Nasiennictwa, niezamężna, bezdzietna; **2.** Stefan (1922–2001), pseud. AK „Jastrzębiec”, tajny kurs pchor. AK, udział w powstaniu warszawskim — Śródmieście, Zgrupowanie 21 p. p., baon „Ruczaj”, odznaczony Krzyżem Walecznych, awansowany do stopnia ppor., w połowie sierpnia ranny, w pierwszych dniach września z niewygojoną raną wrócił do oddziału, wywieziony do obozu jenieckiego w Lamsdorfie, Sandbostel, Lubece; wrócił do kraju w 1948; abs. SGGW, mgr inż. rolnik, ukończył Podplomowe Studium Wieczorowe Handlu Zagranicznego dla Inżynierów na SGPiS, w l. 1950–1980 pracował w firmie „Bacutil”, w 1980–1982 w Centrali Przemysłu Mięsnego, podczas staniu wojennego odszedł na wcześniejszą emeryturę; oż. z Marią z Zurków, abs. SGGW, dr inż. ogrodnik; ich dzieci: **2.1.** Marek (ur. 1955), abs. SGGW, dr inż. zootechnik, oż. z Marią z Sendeckich, abs. SGGW–AR, mgr inż. zootechnik, mają córkę **2.1.1.** Julię (ur. 1989); **2.2.** Agnieszka (ur. 1959), abs. UW, mgr prawa, za Maria Adamem Maciejem Berezowskim h. Sas (ur. 1952), abs. Akademii Teologii Katolickiej (ATK), mgr. prawa; **3.** Jan (ur. 1924), pseud. AK „Jastrzębiec”, tajny kurs pchor. AK, w powstaniu warszawskim początkowo w poczcie dowódcy II Rejonu Śródmieścia, mjr. „Litwina”, potem w batalionie „Piorun”, awansowany na kaprała pchor., odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, po kapitulacji uciekł z transportu jeńców wywożonych do Niemiec; abs. Szkoły Inżynierskiej

im. H. Wawelberga i St. Rotwanda, inż. mechanik, główny mechanik przez 20 l. Zjednoczenia „Mostostal”, przez 5 l. Zrzeszenia „Prochem”; oż. z Marią z Treutlerów, studia na Wydz. Konsularnym Akademii Nauk Politycznych; ich dzieci: 3.1. Mieczysław Rafał (ur. 1952), ukończył SGGW–AR, lekarz weterynarii, jego dzieci: 3.1.1. Stanisław (ur. 1987) i bliźniaczki (ur. 1991), 3.1.2. Maria Konstancja i 3.1.3. Agnieszka Wiktoria oraz z aktualnego małżeństwa z Joanną z Gwiazdeckich 1^{ov}. Ostendorf 3.1.4. Antonia (ur. 2000); 3.2. Jan Piotr (ur. 1956), technik, ukończył Policealne Studium Samochodowe, jego dzieci: 3.2.1. Marta (ur. 1983) oraz z małżeństwa z Agatą z Wackierów, mgr filozofii ATK, 3.2.2. Jan (ur. 1994) i 3.2.3. Zofia (ur. 1997); 4. Zygmunt jr. (1927–1957), maturę otrzymał w Zakopanem, kawaler, bezdzietny, zmarł w Otwocku.

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 56; S. Kwasięborski, *Od Wisły do Korostenia*, Płock 1936; T. Baczyński, *Batalion Armii Krajowej „Zaremba–Piorun” w Powstaniu Warszawskim*, W. 1994, s. 81; R. Bielecki, *Żołnierze Powstania Warszawskiego*, W. 1995, s. 47, 383; H. Brzozowska, *Nasza dziwna grupa ZWZ AK*, Kr. 1993, pass.; M. Ćwikowski, *Śladami walk żołnierzy VII-go Zgrupowania AK „Ruczaj” w Powstaniu Warszawskim*, W. 1998, s. 7, 57, 65, 73–76, 186, 197; *Materiały z sympozjum Muzeum Wojska Polskiego: Bohaterowie drugiej linii (dorobek polskich podziemnych zbrojowni 1939–1944)*, W. 1998, s. 116–119; *Materiały rodzinne*.

Maria i Stefan Przedpelscy

PRZEDPEŁSKI TADEUSZ h. Jastrzębiec (22.06.1903–18.08.1986), wł. maj. Żochowo (pow. płocki). Syn → Władysława (1852–1919) i Stefanii z Humięckich (1861–1931).

Rodzeństwo: zob. biogram → Władysława Przedpelskiego.

Po ukończeniu 8–klasowego Męskiego Gimn. Humanistycznego w Płońsku studiował w Państwowej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie (1924–1927), kończąc ją jako inż. rolnik, po czym współgospodarował maj. Żochowo (189,35 ha), mieszkając w nim stale z bratem → Wacławem.

Tadeusz Przedpelski

Po aresztowaniu brata przez Niemców w 1940 gospodarował nadal samodzielnie do 1943, kiedy to został przeniesiony przez władze niemieckie III Rzeszy jako adm. do maj. Przybojewo (pow. płoński), wł. Antoniego Dębskiego. Po wojnie wyjechał na Ziemię Odzyskane i pracował kolejno w Okręgowym Urzędzie Ziemskim w Koszalinie (Drawsk), PNZ, Okręgowym Urzędzie PGR i w Centrali Nasiennej w Koszalinie. Przeszedł na emeryturę w 1968. Zmarł w Koszalinie.

W 1948 poślubił Magdalenę (ur. 10.10.1921), córkę Adama Gorskiego (1888–1941), wł. maj. Malenie (pow. płocki), kawalera Krzyża Virtuti Militari, i Wandy Kosińskiej (1890–1977) z maj. Nadółki (Nadułki) w pow. płockim. Córka 1. Maria Małgorzata (ur. 1950), inż. rolnik, za Wojciechem Krużewskim (ur. 1947), mgr. inż. rolnikiem; ich dzieci: 1.1. Bartosz (ur. 1971), mgr praw, adwokat, abs. UW,

żona Agnieszka z d. Wiercińska (ur. 1972), mgr prawa, syn **1.1.1.** Aleksander (ur. 2001); **1.2.** Karolina (ur. 1976), mgr turystyki i rekreacji, abs. AWF w Poznaniu, żona Pawła Ossowskiego (ur. 1974), inż. elektryk, ich syn **1.2.1.** Maciej (ur. 1997).

Jan Przedpelski

RATAJ WŁADYSŁAWA z CZARNECKICH h. Leliwa (27.06.1897–27.06.1981), wł. maj. Bobry (pow. ełcki). Córka Michała i Walentyny z Rakowiczów. Ur. w Popowie Kościelnym (woj. poznańskie).

Od 1929 po śmierci ojca i bezinteresownym zrzeczeniu się praw przez rodzeństwo, objęła rodzinny majątek. W 1930 wyszła za mąż za Gustawa Rataja (18.03.1902 w Rogowie, w pow. ełckim – 6.03.1974) ze starej mazurskiej rolniczej rodziny. Ratajowie gospodarzyli bardzo sprawnie. Zelektryfikowano dom i budynki gospodarskie. Gustaw R. hodował piękne konie pół krwi angielskiej. W. R. należała podobnie jak jej rodzice do Związku Polaków w Niemczech. W 1939 aresztowała W. R. gestapo i po pobycie w więzieniach, kolejno w Królewcu, Szczecinie, Berlinie zesłano ją do obozu w Ravensbrück. Świetna znajomość niemieckiego i twardy charakter pozwoliły W. R. przetrwać aż do wyzwolenia przez wojska amerykańskie. Rodzina: mąż i dwójka małych dzieci pozostała pod kuratelą niemiecką.

Od lewej: Władysława Rataj i Eleonora Zawadzina przed dworem w Bobrach

W 1945 wróciła do Bobrów, zastała dom i gospodarstwo splądrowane, mąż był w niewoli, a dzieci wywiezione do Niemiec. Przez CK odszukała rodzinę, jednak córka Eleonora odmówiła powrotu do Polski, tak zaowocował wpływ niemieckiej nauczycielki, która „opiekowała się” dziećmi. W wyniku reformy rolnej majątek został rozparcelowany, ale w uznaniu patriotycznej postawy W. R., pozwolono jej zostać na okrojonej ojcowiznie. Pozostawienie ok. 15 ha ziemi zmieniło status społeczny właścicielki — stała się kułaczką. Wraz ze zmianą ustroju zaczęły się nowe kłopoty, np. ustawiczne nękanie podatkowe. W 1965 mąż wyjechał do rodziny w RFN

i po przedłużeniu wizyty nie wrócił. W gospodarstwie pomagał matce syn Michał, który w 1958 ożenił się z Danielą Zagroba, urodziły się wnuki. Wobec ogólnie panujących wówczas stosunków, rodzinie coraz ciężiej było utrzymać się na wsi. Michał R. zdecydował się na wyjazd do ojca i w 1972 wraz z rodziną opuścił Bobry. W. R. została w Polsce. W 1973 oddała majątek na skarb państwa w zamian za kwaterunkową kawalerkę w Elku. Dom i zabudowania gospodarcze w Bobrach doszczętnie rozgrabiono, po siedlisku została jedynie aleja lipowa sadzona przez dziadka Michała. Tak zakończyła się walka o dom polski na Mazurach. W. R. zmarła w 1981 w Elku i tam została pochowana. W. R. była odznaczona Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski i Złotą Odznaką Honorową „Zasłużony dla Warmii i Mazur”.

Dzieci: 1. Eleonora (ur. 26.01.1931) za Nordmanem, mają dwóch synów, mieszkają w Niemczech; 2. Michał Alfons (ur. 30.09.1934) z żoną Danielą Zagroba (1940–1993) mają córkę 2.1. Ewę i syna 2.2. Albrechta, mieszkają w Niemczech.

Anna Milewska

RDUŁTOWSKI KONSTANTY PIOTR h. Drogomir (1880–7.03.1953), wł. maj. Czernichów Górny (pow. nowogródzki), poseł i senator II RP. Syn Eugeniusza i Ludwika z Rdułtowskich. Ur. w Czernichowie Górnym.

Rodzeństwo: 1. Zygmunt (1882–1975), wł. maj. Uznosze (pow. baranowicki); 2. Jan (1883–1920), por. 1 p. p. Legionów Polskich; 3. NN.

K. R. ukończył gimnazjum w Mińsku w 1899 i podjął studia na Wydz. Mechanicznym Warszawskiego Instytutu Polit. Z powodu choroby ojca przerwał studia i objął zarząd majątku rodzinnego. W czasie I wojny światowej służył w Legionach. Od maja 1919 pełnił funkcję komisarza, a następnie starosty pow. w Baranowiczach, a od 1.02.1923 do 15.05.1923 w Stołpcach. Zwolniony na własną prośbę, przejął gospodarstwo Czernichowa (1223 ha).

W 1928 wybrany z listy BBWR na posła do Sejmu II kadencji z woj. nowogródzkiego (okręg wyborczy 61), a w 1930 na senatora z tegoż okręgu. W 1934 prezesował Wileńskiej Izbie Rolniczej. Po 17.09.1939 aresztowany przez władze radzieckie i wywieziony do Karagandy, otrzymał wyrok 10 lat pracy w kopalni węgla. W 1942 zwolniony, pracował w PCK na Wschodzie. Ewakuowany do Iranu, następnie do Palestyny i Egiptu. Po zakończeniu wojny przebywał w Anglii. Pisywał poezje, wygłaszał odczyty dla rodaków uchodźców. Odznaczony Orderem Odrodzenia Polski. Zmarł w East Moor, pochowany na cmentarzu w Sutton on Forest w Yorkshire.

K. R. w 1936 poślubił Zofię z domu Christoff (pochodzenia bułgarskiego). Została ona w 1943 aresztowana i wywieziona do obozu w Oświęcimiu. Po wojnie przebywała w Szwecji. Małżeństwo było bezdzietne.

Dok.: PSB, t. XXX, s. 688; *Kto był kim w II RP*, s. 542, 543; *Lista*, s. 857.

Jadwiga Rdułtowska

RDUŁTOWSKI KAZIMIERZ h. Drogomir (1898–1940?), wł. maj. Odachowszczyzna (pow. baranowicki). Syn Jana Chryzostoma i Bronisławy z Kroniewiczów.

Miał sześcioro rodzeństwa, wśród nich ⇨ Stefana.

Ukończył gimn. w Mińsku oraz studia rolnicze w Bydgoszczy. W 1920 walczył w dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego, odznaczony Orderem Virtuti Militari.

W XIX w. obszar Odachowszczyzny wynosił ok. 1 600 ha. Po śmierci ojca w 1911 został podzielony na 8 części pomiędzy matkę i siedmioro dzieci. Był tam browar, fabryka sukna i duża hodowla owiec. Maj. Odachowszczyzna (300 ha) został całkowicie zniszczony podczas I wojny światowej (właściwie dawną siedzibą rodziny Rduł-

towskich był Snów w Nowogródzkim). Po wojnie Odachowszczyzna znalazła się w obrębie Rzeczypospolitej Polskiej. K. R. wrócił do swoich ruin, mieszkając początkowo w ziemiance; potem wybudował wśród resztek starego parku małeńki domek 4–pokojowy i zabudowania gospodarskie: oborę, stajnię, stodołę, spichlerz murowany, czworaki. Uruchomiono też mleczarnię z wytwórnią serów. Wokół świeżo wybudowanego domu znajdowały się głębokie fosy — była to pozostałość po już nieistniejącej fabryce sukna. Był członkiem Banku Spółdzielczego w Baranowiczach, Okręgowego Tow. Rolniczego tamże, Oddziału Baranowicze Kresowego ZZ oraz radnym gm. darewskiej w pow. Baranowicze.

Życzliwy ludziom, zaangażowany w pracach społecznych K. R. był ogromnie pomocny mieszkańcom sąsiednich wsi, udzielając pożyczek lub pomagając w załatwieniu spraw urzędowych. Gdy 17.09.1939 dowiedział się, że Armia Czerwona się zbliża, od strony Baranowicz stoją Niemcy, a w domu było moc uciekinierów, głównie Żydów uciekających przed Niemcami, poszedł do spichrza, by wydać ziarno żyta na siew ozimy, twierdził bowiem, że niezależnie od rodzaju władzy — chleb jest najważniejszy. Po wejściu Armii Czerwonej K. R. został aresztowany i wyprowadzony na drogę, gdzie stał oddział wojskowy — tam też był jego brat ⇒ Stefan, aresztowany w Sielawiczach. Rodzinie udało się donieść aresztowanym trochę ciepłego ubrania i lekarstw. Było to ostatnie spotkanie Kazimierza z żoną Jadwigą. K. R. spędził dłuższy czas w więzieniu w Baranowiczach (około 5 miesięcy), po czym został wywieziony dalej i słuch o nim zaginął.

K. R. oż. w 1929 z ⇒ Jadwigą Bochwiczną (córka Tadeusza). Ślub odbył się w parafii Darewo w ziemi nowogródzkiej.

Dzieci: Jacek i Jarema — zob. biogram ⇒ Jadwigi Rdułtowskiej.

Dok.: *Lista*, s. 857.

Kazimierz Rdułtowski

Jadwiga Rdułtowska

RDUŁTOWSKA JADWIGA z BOCHWICÓW (17.10.1890–29.01.1993), współwł. maj. Odachowszczyzna (pow. baranowicki). Córka Tadeusza (1861–1930) i Bronisławy z Cywińskich, wł. maj. Florianów (pow. nowogródzki). Ur. w Wilnie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Tadeusza Bochwica.

Rozpoczęła naukę w gimnazjum rosyjskim w Wilnie, a po wybuchu I wojny światowej ukończyła gimnazjum polskie w Mińsku, gdzie otrzymała maturę. W 1919 nielegalnie przedostała się do Wilna, później do Warszawy, gdzie studiowała w SGGW. Na wakacje i święta, również po ukończeniu studiów, jeździła do Florianowa.

W 1929 wyszła za mąż za ⇒ Kazimierza Rdułtowskiego i zamieszkali w maj. Odachowszczyzna (300 ha). Dom mieszkalny był tu nieduży, drewniany, z małym sadem

Jadwiga Rdułtowska

i ogrodem warzywnym. Gospodarstwo rolne b. dobrze prowadzone, dobra obora, serowarnia, chlewnia. Kazimierz R. był wzorowym gospodarzem. Stosunki dworu z pracownikami i wsią układały się bardzo dobrze.

J. R. po aresztowaniu męża schroniła się w Baranowiczach, lecz została rozpoznana i w kwietniu 1940 aresztowana wraz z synkami, teściową, dwiema szwagierkami oraz ich dziećmi i wywieziona do północnego Kazachstanu. Droga była długa i ciężka, po 30 więźniów w zamkniętych wagonach towarowych. Gdy dotarli na miejsce przeznaczenia, kazano im budować ziemianki, a na razie umieszczono większość uwięzionych w lokalu klubu. Po przeniesieniu się do własnych ziemianek rozpoczęły się przymusowe roboty: sianokosy, żniwa, czyszczenie ziarna i innych nasion, a na początku zimy jazda do lasu, gdzie trzeba było piłować

brzozy, bo tylko one tam rosły. Kobiety jeździły we dwie, dwoma parami wołów i sań. Drzewo należało spiłować, naładować na sanie i przywieźć na miejsce. Była to b. ciężka praca. Gdy był głęboki śnieg, woły nie chciały ruszyć z miejsca i należało im drogę przedęptywać. I w ten sposób przez sześć z górą lat płynęło to koszmarnie życie. Z wyżywieniem było bardzo źle; osoba pracująca dostawała dziennie pół kg chleba, dla dzieci miało być 200 g, ale porcje te były rzadko wydawane. Żyło się z kradzionego zboża, pracując przy nim, męło się je na prymitywnych żarnach. I tak codziennie

Pałac we Florianowie

przez 6 lat — na obiad krupnik, na śniadanie i kolację — zacierki. Rodzinę ratowała krowa, którą wkrótce po przyjeździe J. R. kupiła za ubranie męża i własne suknie. Zdołała nauczyć dzieci pisaną i podstawowych wiadomości z różnych dziedzin.

W czerwcu 1946 J. R. wraz z dziećmi wróciła do Polski. W Kazachstanie pochowała teściową i jedną ze szwagierek. W Polsce objęła gospodarstwo rolne w Dzieniszowie pod Jelenią Górą. Pracowała tam 17 lat, by móc wykształcić synów. W 1963 przeniosła się do Warszawy, gdzie zamieszkała na stałe. Żyła ze skromnej emerytury, pozbawiona po śmierci synów najbliższej rodziny. Zmarła w Warszawie.

Dzieci: **1.** Jacek (6.08.1930 w Odachowszczyźnie – 12.1962), ukończył chemię na UW, oż. z Haliną Kiełczewską (zm. 1983), zginął w katastrofie samolotowej na Okęciu w Warszawie; jego syn **1.1.** Wojciech ukończył SGGW i w 1986 wyjechał do Francji, gdzie stale pracuje; **2.** Jarema (1.03.1933 w Odachowszczyźnie – 1963) ukończył astronomię i geografię na UW (specjalizacja glaciologia), uczestniczył w kilku wyprawach na Spitzbergen. W 1963 zginął w Tatrach.

Jadwiga Rdułtowska

RDUŁTOWSKI STEFAN (? – po 17.09.1939), wł. fol. Sielawicze (pow. baranowiecki). Syn Jana Chryzostoma i Bronisławy z Kroniewiczów.

Miał sześcioro rodzeństwa, wśród nich → Kazimierza.

Absolwent SGGW, w ramach działów rodzinnych otrzymał fol. Sielawicze, wydzielony z dóbr Odachowszczyzna. Aresztowany 17.09.1939 w swym majątku przez bolszewików, więziony w Baranowiczach, został wywieziony i zginął bez wieści.

Jadwiga Rdułtowska

ROGOWSKI JAN h. Jastrzębiec, pseud. „Czarka” (21.11.1913–16.02.1944), okupacyjne nazwiska: Piotr Jacyński, Julian Koba, Zbigniew Plecki, Piotr Pomerski, Stefan Zawadzki. Współwł. maj. Chinocze (pow. łucki). Oficer AK, cichociemny. Syn Bolesława i Julii z Lipkowskich h. Brochwicz. Ur. w Warszawie.

Ojciec posiadał duże majątki m.in. Hołykowa (pow. czehryński, gub. kijowska), Łomaczyńce (pow. nowouszycki, gub. wołyńska). Do ojca matki należał maj. Odajpol pod Humanem. W 1915 ojciec J. R. jako oficer rezerwy armii rosyjskiej został powołany do wojska i poległ 11.08.1916 na froncie besarabskim w walce z Niemcami.

Rodzeństwo: **1.** Jerzy, pseud. AK „Wir” (ur. w 1907), współwł. maj. Chinocze.

Po śmierci ojca matka z synami, J. R. i starszym o 6 l. Jerzym, zamieszkała w Kamieńcu Podolskim. W 1919 wyjechała z nimi do Rumunii, skąd zostali repatriowani do Polski i zamieszkali w Zakopanem. J. R. rozpoczął w 1921 naukę w gimnazjum humanistycznym w Zakopanem, od 1924 uczęszczał do Gimn. im. J. Zamoyskiego w Warszawie. W 1926 został przyjęty do Korpusu Kadetów nr 3 w Rawiczu, gdzie w 1932 zdał maturę. W tym samym roku zaczął studia na Wydz. Inżynierii Wodnej PW. W 1934 powołany do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, po skończeniu której (1935) otrzymał przydział do 27 p. artylerii lekkiej. W l. 1935–1936, kontynuując studia na PW, pracował jako urzędnik w Państwowych Zakładach Inżynierii Samochodów w Ursusie. W 1936 przeniósł się z PW na Wydz. Leśny SGGW, jednak wobec trudnej sytuacji materialnej po kilku miesiącach przerwał studia i od tej pory aż do 1939 administrował maj. Chinocze. Przez cały okres studiów wyższych był aktywnym czł. SN i Obozu Wielkiej Polski.

W 1939 w stopniu ppor. rez. artylerii otrzymał przydział do 50 p. p. jako dowódca plutonu artylerii. Kampanię wrześniową odbył w składzie grupy „Włodzimierz” gen. bryg. Kazimierza Sawickiego (11.09.1939), a potem w oddziale wydzielonym mjr. dyplomowanego Leona Fudakowskiego. 19.11.1939 przekroczył granicę polsko-wę-

gierską, a w styczniu 1940 przybył do Francji. Brał udział w kampanii 1940 jako oficer ognio-
woy 3 baterii 3 p. artylerii lekkiej, a 17.07.1940 przedostał się do W. Brytanii. Od 21.07.1940 do 1.03.1941 służył w Wojsku Polskim, dowodząc plutonem w 1 baterii
1 dywizjonu artylerii lekkiej 1 brygady strzelców. W 1941 zgłosił się do służby w kraju,
został przeszkolony w zakresie dywersji i 28.11.1941 zaprzysiężony w Oddziale VI Sztabu
Naczelnego Wodza. W nocy 3/4.03.1942 został zrzucony pod Wyszkiem w składzie
IV ekipy spadochronowej — operacja lotnicza o kryptonimie „Colla”. Bezpośrednio po
skoku awansowany na stopień por. Jeszcze w marcu 1942 otrzymał przydział do organi-
zacji dywersyjnej „Wachlarz” i został skierowany na II odcinek jako dowódca zgrupo-
wania patroli i zastępca dowódcy II odcinka (główny kierunek działania na linii Rów-
ne–Kijów). Ok. 20.06. wyjechał z Warszawy do Równego. W lipcu 1942 został aresztowa-
ny wraz ze swym dowódcą por. Janem Piwnikiem, pseud. „Ponury”, pod zarzutem
włóczęgostwa. Uwięziono ich w Zwiahlu. Po kilku tygodniach uciekli i pieszo przedosta-
wali się do Warszawy, do której dotarli w końcu września 1942. Na osobisty rozkaz
gen. Grota (Stefana Roweckiego) został 1.01.1943 wyznaczony do grupy uderzenio-
wej mającej odbić z więzienia w Pińsku żołnierzy „Wachlarza”. W brawurowej akcji
18.01.1943, bez strat własnych, uwolniono więźniów i przetransportowano ich do Warsza-
wy. Po rozwiązaniu „Wachlarza” J. R. został przeniesiony w marcu 1943 do Kierownictwa
Dywersji AK (Kedywu). Kierował bazą kieleckiego Kedywu w Warszawie, działając
wówczas na rzecz organizowanych na Kielecczyźnie Zgrupowań Partyzanckich AK „Po-
nury”. Uczestniczył w akcjach dywersyjnych, w czasie jednej z nich, w lipcu 1943, został
ciężko ranny. Leczony początkowo w obozie partyzanckim na Wykusie, został przewie-
ziony na dalsze leczenie do Warszawy. Kierując bazą kielecką, ściśle współpracował ze
swym starszym bratem Jerzym pseud. „Wir”. Wydany przez agenta gestapo ppor. Jerzego
Wojnowskiego, pseud. „Motor”, wpadł w zasadzkę (3.01.1944) gestapo pod Białobrzega-
mi, na moście nad Pilicą, kiedy przewoził samochodem ciężarowym zaopatrzenie zimowe
dla zgrupowania „Ponurego”. Przewieziony do gestapo w Radomiu, nie zdradził nikogo,
mimo bardzo ciężkiego śledztwa. Skazany na karę śmierci 16.02.1944, wyrok wykonano
tego samego dnia. Odznaczenia: Krzyż Virtuti Militari V kl. za odbicie więźniów w Piń-
sku, Krzyż Walecznych — pośmiertnie.

Dok.: PSB, t. XXXI, s. 449–450; *Lista*, s. 870; C. Chlebowski, *Wachlarz*, wyd. III, W. 1990; C. Chlebowski,
Pozdrowcie Góry Świętokrzyskie, W. 1968, s. 364–374; Jankowski „Agaton”, *Z fałszywym Ausweisem w prawdzi-
wej Warszawie*, t. I–II, wyd. III, W. 1988, s. 143, 314; J. Ticholski, *Cichociemni*, W. 1984, s. 54, 55 i in., toż W. 1985.

(S. C.)

ROGUSKI EUGENIUSZ ADAM h. Ostoja (1870–26.12.1939), wł. maj. Szwarszowice, Stodoły, Podgajcze, Przeszryn i Koszyce (pow. opatowski). Syn Henryka, wł. maj. Szwarszowice, i Marii z Konarskich h. Gryf.

Ukończył wydział rolny UJ. Po śmierci ojca gospodarował w Szwarszowicach, aż do I wojny światowej. Potem wziął w dzierżawę duży, donacyjny maj. Stodoły; prowadził w majątkach gospodarkę intensywną i oszczędną, powiększając stopniowo w okresie międzywojennym swój stan posiadania. Wykupił maj. Stodoły oraz od rodziny żony Podgajcze, Przeszryn i Koszyce. E. R. poświęcał wiele energii i wysiłku organizowaniu rolniczych spółek i spółdzielni obsługujących gospodarstwa rolne, jak np. Spółka Rolna w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz mleczarnia w Opatowie. Był również inicjatorem założenia Związku Plantatorów Buraków Cukrowych.

Dwukrotnie żonaty: 1° v. z Bogumiłą Marią Piotrowską, córką Michała i Marii z Cichowskich h. Wąż, wł. maj. Przeszryn, Mierzanowice, Koszyce i Podgajcze; ich synowie: 1. ➤ Kazimierz (1900–1985), 2. ➤ Henryk (1903–1940); 2° v. z Wandą Zabiełto (1886–1945); ich synowie: 3. Andrzej (14.02.1912–6.02.1978), inż. rolnik, wł.

maj. Gromadzice (pow. opatowski), rtm., oficer rez., brał udział w kampanii wrześniowej 1939, oż. z Martą Wysocką (1920–1989), córką Stanisława (1882–1961) i Marii Weryha–Darowskiej (1899–1963), bezdzietni; **4.** Stanisław (14.02.1912–19.05.1983), współwł. maj. Władkowice (pow. opatowski), rolnik, oż. z Marią Wielopolską (1919–1997); ich syn **4.1.** Krzysztof mieszka w Paryżu; **5.** Władysław (ur. 1921), inż. rolnik, współwł. maj. Władkowice, oż. z Różą Szaszkievicz; ich dzieci: **5.1.** Anna, **5.2.** Adam; **6.** Jan (ur. 1923), wykształcenie techniczne, oż. z Cecylią Leihert; ich dzieci: **6.1.** Wojciech, **6.2.** Jacek.

Antoni Arkuszewski (S. C.)

ROGUSKI KAZIMIERZ h. Ostoja (3.04.1900–9.05.1985), wł. maj. Koszyce (pow. opatowski), inż. rolnik. Syn → Eugeniusza (1870–1939) i Bogumiły Marii z Piotrowskich.

Rodzeństwo: zob. biogram Eugeniusza Roguskiego.

K. R. ukończył szkołę średnią i SGGW w Warszawie. Brał udział w wojnie 1920. Koszyce, które objął w 1925, miały powierzchnię 330 ha, w tym ziemi ornej 260 ha. K. R. swoje gospodarstwo prowadził wzorowo. Zajmował się hodowlą pszenicy i buraków pastewnych oraz reprodukcją kwalifikatów: owsa, pszenicy jarej, jęczmienia jarego, ziemniaków. Cały okres okupacji gospodarował u siebie, utrzymywał wysiedlonych ziemian z Poznańskiego, licznych członków rodziny, znajomych i obcych — kilkanaście osób. Wspierał finansowo i zaopatrywał w żywność partyzantów różnych ugrupowań: AK, NSZ, BCh, AL i oddziałów rosyjskich. K. R. już w 1944 opuścił z rodziną majątek i przeniósł się do Opatowa, potem do Kielc, ze względu na intensywne działania wojenne. Koszyce były przez kilka miesięcy w strefie walk o „przyczółek baranowski”.

W 1945 majątek został wywłaszczony i rozparcelowany, pozostał tylko ośrodek z kilkudziesięcioma hektarami w administracji Gminnych Spółdzielni (GS). Tuż po zakończeniu wojny K. R. zaangażował się jako twórca i organizator w zabezpieczanie ponemieckiej i rodzimej hodowli i nasiennictwa ziemniaka w rejonach nadmorskich i Pomorza. Był założycielem wielu ośrodków naukowo-badawczych. Osiągnął tytuł dr. nauk rolniczych, 25.02.1965 otrzymał tytuł prof. nadzwyczajnego, a w 1972 prof. zwyczajnego. Był czł. Europejskiego Stowarzyszenia do Badań Ziemniaka, współtwórcą 63 nowych odmian ziemniaków, autorem 13 książek fachowych, 36 publikacji w pismach specjalistycznych, wychowawcą wielu znanych hodowców ziemniaka. Pracował na kierowniczych stanowiskach: w 1945 w Wydz. Nasiennym Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW) w Bydgoszczy, w l. 1945–1950 w Państwowych Zakładach Hodowli Roślin (PZHR) w Bydgoszczy i Gdańsku, w l. 1951–1966 był wicedyr. i kierownikiem Zakładu Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Warszawie, 1966–1985 wicedyr. i kierownikiem Zakładu Hodowli Eksperymentalnej w Instytucie Ziemniaka w Warszawie i Boninie. Po przejściu na emeryturę nadal podejmował prace związane z hodowlą ziemniaka. Był laureatem nagród państwowych i resortowych, odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Orderem Sztandaru Pracy II kl. oraz innymi odznaczeniami. Zmarł w Warszawie i pochowany został na cmentarzu Powązkowskim.

K. R. oż. 1°. z Heleną Orsetti (z Plant), po jej śmierci — zmarła po urodzeniu córki, też wkrótce zmarłej — oż. 2°. z Aleksandrą Łuniewską (ur. 1910), córką Tadeusza i Wandy z Pobógów–Malinowskich, wł. maj. Gnojno (pow. chmielnicki); ich dzieci: **1.** Stefan (ur. 1936), abs. Wydz. Matematyki UW, oż. z Jadwigą Górniak, ma córkę **1.1.** Agnieszkę; **2.** Tadeusz (ur. 1937), ukończył PW, oż. z Zofią Balską, ma syna **2.1.** Michała i córkę **2.2.** Katarzynę; **3.** Andrzej, abs. Wydz. Prawa UW,

mieszka w Grenoble i pracuje tam na uniwersytecie, dwukrotnie żonaty z Francuzkami, dzieci nie ma.

Dok.: *Bibliografia prac prof. K. Roguskiego*, Bonin 1980; *Spis ziemian, woj. kieleckie*, s. 19; E. Werner, *Prof. dr Kazimierz Roguski*, „Biuletyn Instytutu Ziemiaka”, z. 32, P. 1985, s. 5–7. Notatki i wspomnienia H. Łuniewskiego i A. Roguskiej.

Aleksandra Roguska

ROGUSKI HENRYK FRANCISZEK h. Ostoja (2.03.1903–19.04.1940), wł. maj. Podgajcze (pow. opatowski), inż. rolnik. Syn ⇨ Eugeniusza i Bogumiły Marii z Piotrowskich. Ur. w Przeszynie (pow. opatowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Eugeniusza Roguskiego.

Absolwent UP, por. kawalerii rez. 20 p. uł. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939. Wzięty do niewoli sowieckiej we Lwowie we wrześniu 1939, więziony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany — PCK (AM) nr 03656, po ekshumacji ponownie pochowany w zbiorowej mogile w Katyniu.

Żonaty z Krystyną Masłowską, mieli syna Wojciecha.

Dok.: *Lista*, s. 872; *Indeks represjonowanych*, t. I, s. 203.

Antoni Arkuszewski (S. C.)

ROMER STEFAN JÓZEF (1907–9.11.1990), współwł. maj. Wierzbica (pow. Rawa Ruska). Syn Adama (1856–1931) z Jodłownik k. Limanowej, inż., i Marii z Lityńskich (1866–1923), która wniosła w posagu maj. Wierzbica (2 200 ha) i Machnów (572 ha), po ślubie administrowane przez męża.

S. R. uczęszczał do gimnazjum we Lwowie. Oddał w dzierżawę grunty orne Wierzbicy swemu szwagrowi Władysławowi Geppertowi, sam zajął się administracją lasów i gospodarką stawową (odpowiednio 887 ha lasów i 40 ha stawy rybne). Był znanym myśliwym i rajdowcem samochodowym.

W okresie II wojny światowej służył początkowo w PSZ we Francji, a następnie przebywał w niewoli niemieckiej. Po zwolnieniu z niewoli zamieszkał w pld. Francji. Po wyzwoleniu Francji w 1944 wstąpił do PSZ we Francji, a następnie przeniesiony został w początkach 1945 do Anglii, gdzie służył w armii polskiej do demobilizacji w 1947.

W 1931 poślubił Janinę Onyszkiewicz (zm. 1939 we Lwowie).

W 1948 przeniósł się wraz z drugą żoną — Marią Józefowską do Kanady i mieszkał tam do śmierci. Początkowo gospodarował na farmie w prowincji Ontario, a następnie zamieszkał w Montrealu, gdzie pracował do emerytury w kilku firmach i instytucjach, m.in. w „Canadair” i poczcie kanadyjskiej. Zm. w Montrealu. Bezdzienny.

Maria Dembińska, Zdzisław Geppert

ROSTWOROWSKI ROMAN h. Naęcz (16.08.1826–12.06.1906), wł. maj. Kowalewszczyzna, Borzyska, Jeńki oraz Waniewo i Dobrachy (pow. tomżyński). Syn Stefana, marszałka szlachty augustowskiej, mjr. wojsk Królestwa Polskiego, i Anieli Rostworowskiej 1^{ov}. Adamowej Orsetti. Ur. w Kowalewszczyźnie.

Rodzeństwo: Adam (1824–1870), wł. maj. Kurowo i Stelmachowo k. Tykocina.

W młodości wyjeżdżał do Francji, przebywał w l. 1846–1848 w Dreźnie, dokąd wzywały go uczucia skierowane do ciotecznej siostry, baronówny Łucji (Luzety) Wintzingerode. Niejednokrotnie też wyjeżdżał do Warszawy, gdzie był na występach wybitnych artystek. Interesował się muzyką, śpiewem, komponował piosenki, np. do wiersza Narcyzy Żmichowskiej *Co to jest życie*, grał na fortepianie. Miał

zainteresowania artystyczne, władał językiem francuskim, lecz konkretnego wykształcenia nie zdobył.

Mając 27 lat przejął po ojcu zarząd dóbr Kowalewzczyzna. Poślubił 2.02.1854 Marię Glogerównę h. Pracowoc, córkę Karola i Kornelii ze Żmichowskich, wł. maj. Dobrochy. Była ona stryjeczną siostrą sławnego etnografa i historyka Zygmunta Glogera. Kontraktem z 24.06.1860 nabył od teściów maj. Dobrochy, gwarantując im dożywotnie mieszkanie i rentę. Dobra Kowalewzczyzna, obejmujące fol. Borzyska oraz Jeńki (dzielące się wówczas na Adamowo i Romanowo) i Waniewo wraz z Dobrochami, stanowiły pokaźną fortunę, obejmującą ok. 1805 ha, w tym 600 ha lasu. W posiadłościach tych znajdowały się pokłady torfu, rozległe stawy rybne, cegielnia, a R. R. dobudował gorzelnię i browar. Stary dwór w Kowalewzczyźnie, pochodzący z XVII w., zbudowany w kształcie kwadratu nadawał się do rozbiórki. Rostworowscy zamieszkiwali w parterowej oficynie. Zabudowania dworskie otoczone były wspaniałym parkiem w stylu francusko-angielskim, założonym przez Orsettich, o drzewostanie częściowo krajowym, częściowo egzotycznym, liczne sadzawki, mostki, altany dodawały uroku, w głębi otoczona drzewami stała kaplica.

R. R. był kolatorem kościoła parafialnego w Waniewie, o czym przypomina znajdująca się tam epitafijna tablica. W styczniu 1855

został powołany na stanowisko radcy Dyrekcji Szczegółowej TKZ w Suwałkach, lecz funkcji tej zrzekł się już w marcu tr. Od stycznia 1858 był sędzią pokoju okręgu tykocińskiego. Cenił sobie to stanowisko i piastował je wiele lat. Swoje uczucia patriotyczne traktował z rozwagą. Gdy nastroje w kraju zwiastowały nadejście niebezpiecznych wydarzeń, R. R. wraz z bratem Adamem, wł. pobliskiego Stelmachowa, z rodzinami, opuścili swoje dobra i l. 1863–1864 spędzili w Dreźnie, goszczeni przez zamieszkałą tam ciotkę, Zofię Rostworowską. R. R. powrócił do kraju w lutym 1865, lecz z rodziną zatrzymał się w Warszawie, wynajmując kosztowną rezydencję. Dobra Kowalewzczyzna, pozostające tymczasem pod administracją kuzyna Leona Dmochowskiego, były plądrowane przez przechodzące wojska rosyjskie. Gdy R. R. z końcem 1865 powrócił do Kowalewzczyzny, napotkał tu na trudności w zarządzaniu majątkiem powstałe w następstwie dekretu uwłaszczającego chłopów z 1864. Nie umiał się do nowych wymogów dostosować, tym bardziej, że w sąsiednim Stelmachowie nastąpiła tragedia. Brat Adam, owdowiawszy, pod „perswazją” poślubił córkę

Maria i Roman Rostworowscy

swego kuzyna, Julię Rostworowską, która, przymuszona do ślubu, otruła swego męża. Opuściła Stelmachowo, pozostawiając dwoje pasierbów i troje własnych dzieci. R. R. był teraz zobowiązany zarządzać dobrami brata i opiekować się jego dziećmi. Splot tych wydarzeń nadszarpnął odporność psychiczną R. R., tak iż zarząd swoich dóbr oficjalnie przekazał żonie Marii, upoważniając ją nawet do zbycia poszczególnych posiadłości. Maria R., korzystając z porad ojca Karola Glogera, przez l. 1871–1873 dość skutecznie zarządzała Kowalewzczyzną i Stelmachowem, lecz zrzekła się tej funkcji, gdy ojciec zachorował (zm. w 1875), a ona sama oczekiwała przyjścia na świat dziewiątego dziecka. Wówczas R. R., na wniosek Dmochowskiego, udzielił plenipotencji Edmundowi Kossowskiemu. Jego krótkotrwałe rządy okazały się brzemienne w następstwa. Choć często wyjeżdżał za granicę, to jednak znalazł czas, by podjąć ryzykowne decyzje, które całkowicie zrujnowały powierzone jego pieczy dobra. Z końcem 1874 stawało się już jasne, że siedziba licznej rodziny R. R. musi być sprzedana.

W 1877 Kowalewzczyznę z Dobrochami za 15 tys. rb. nabył p. Siemiątkowski. Z dóbr stelmachowskich również fol. Kurów został sprzedany, natomiast samo Stelmachowo pozostało w rękach Aleksandra R. (Olesia), dorastającego już najstarszego syna Adama. Siemiątkowski sprzedał drewno z wyrębu lasów i wkrótce spłacił długi ciężące na Kowalewzczyźnie. W 1879 przystąpił do parcelacji nabytych dóbr. Kowalewzczyznę kupiło 6 nabywców z drobnej szlachty o nazwisku Czartoryski. Rozebrali oni stary dwór i w parku pobudowali 6 rzędem stojących chałup, park podzielili na parcele, szybko doprowadzając do jego całkowitej dewastacji. R. R. od Siemiątkowskiego uzyskał na 3 lata prawo do bezpłatnej dzierżawy maj. Rachmanowo pod Szumskiem (pow. krzemieniecki). Tu również gospodarka była nieumiejętnie prowadzona — straty spowodowały zadłużenie w wysokości 3 550 rb. Rostworowscy, opuszczając w sierpniu 1880 Rachmanowo, długi spłacali meblami i innymi przedmiotami rodzinnego wyposażenia. Maria R. udała się z dziećmi do majątku swej ciotecznej siostry w Dębowej Górze w Skierniewickim, a R. R. z resztą mebli do Milejowa w Lubelskiem, gdzie gospodarował jego kuzyn ➔ Antoni Rostworowski. Dopiero z końcem roku cała rodzina zjechała do Warszawy. Rodzina początkowo miała się utrzymywać z dochodów z pracowni krawieckiej, prowadzonej przez Marię R., a potem z udzielanych przez nią korepetycji. R. R. dopiero po pewnym czasie uzyskał zatrudnienie w dziale buchalterii Kolei Nadwiślańskiej. Przepracował tam 6 lat, mówiono jednak, że specjalistą nie był, tak że koledzy wykonywali większość przypisanych mu zadań. Zła sytuacja materialna Rostworowskich poprawiła się, gdy 2.08.1891 zmarł w Warszawie ich bogaty kuzyn Janusz Rostworowski, który samemu R. R. w testamencie zapewnił niewielką kwotę 600 rb. renty dożywotniej, lecz jego dzieciom i wnukom przekazał łącznie 95 tys. rb. Rostworowscy z córką Leonią na krótko wynajęli budynek folwarczny w Jeńkach i mogli chodzić na spacery aż do parku w Kowalewzczyźnie. Idylla ta jednak trwała krótko, bo za drogie okazało się utrzymywanie niezbędnej pary koni. W 1900 powrócili do Warszawy, a w 1904 przenieśli się do syna Michała do Krakowa. R. R. zmarł w 1906, a jego żona 19.06.1911, oboje zostali pochowani na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

R. R. stał się założycielem najliczniejszej linii rodziny Rostworowskich. Jego dzieci: **1.** Jadwiga (3.09.1854–6.10.1944), działaczka społeczna; **2.** Stefan (11.01.1856–22.07.1889), wojskowy i ziemianin, oż. z Józefą z Lubienieckich, ich syn **2.1.** Roman; **3.** Stanisław (9.02.1858–9.06.1888), artysta malarz, oż. z Teresą z Lubienieckich, ich dzieci: **3.1.** Maria i **3.2.** Stanisław; **4.** Tadeusz (21.03.1860–22.08.1928), architekt i ziemianin, oż. z Zofią z Oskierków, ich dzieci: **4.1.** Andrzej i **4.2.** Róża; **5.** Wiktoria

(1862–1876); **6.** Michał (27.08.1864–24.03.1940), prof. prawa i rektor UJ, sędzia Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, oż. z Marie–Rose Christin, miał córki: **6.1.** Marię i **6.2.** Magdalenę; **7.** Zofia (8.07.1867–16.04.1929) za ⇒ Stanisławem Wesslem, współwł. maj. Żyrzyn w pow. puławskim; **8.** Leonia (29.11.1870–25.01.1946) za Józefem Wieruszem–Kowalskim, miała dzieci: **8.1.** Tadeusza, **8.2.** Michała, **8.3.** Marię, **8.4.** Jana, **8.5.** Józefa; **9.** Karol (12.04.1874–08.02.1927), muzyk i kompozytor, oficer wojsk rosyjskich, oż. z Teresą z Fudakowskich, z którą miał synów: **9.1.** Tomasza, **9.2.** Stefana, **9.3.** Jerzego.

Dok.: S. M. Rostworowski, Szkice do monografii rodu z Rostworowa Rostworowskich herbu Nałęcz II, t. IV, Szkice życiorysów pokolenia XV–ego 1811–1907, Kr. 1944 (rkps); S. M. Rostworowski, Wyciągi z listów Rostworowskich linii Romanów–Kowalewsczyzna, przechowywanych u Marii z Rostworowskich hr. Łubieńskiej, Kr.1945 (mpis); S. M. Rostworowski, *Genealogia Rodu Rostworowskich herbu Nałęcz II–do, dewiza „Nil conscire sibi”*, Reims 1959 (rotaprint); Z. Gloger, *Encyklopedia*, W. 1959, s. 83 i 84; N. Żmichowska, J. Baranowska, *Ścieżki przez życie. Wspomnienia*, oprac. M. Romankówna, Wrocław 1961; S. M. Rostworowski, *Głogersówna z Dobrochów. „Kontakty”* 1987, nr 46, s. 10.

Stanisław Jan Rostworowski

ROSTWOROWSKI ANTONI h. Nałęcz (27.12.1871–6.11.1934), wł. maj. Milejów i Kębło (pow. chełmski), rolnik, działacz społeczny. Syn Antoniego i Klary z Osuchowskich, Ur. w Milejowie.

Rodzeństwo: **1.** Wawrzyniec (29.07.1874–8.05.1956), bp. Kościoła starokatolickiego mariawitów, oż. z Heleną Miłkowską; **2.** Wojciech (13.01.1877–17.03.1952), oż. 1^ov. z Elżbietą z hr. Plater–Zyberków h. własnego, 2^ov. z Katarzyną Clinton, senator RP; **3.** Jan Jacek (18.08.1882–1.03.1969), oż. z Ritą–Anną de Tovar h. własnego, wł. ziemski w Peru.

Ukończył w 1891 gimnazjum rosyjskie w Lublinie, do 1895 studiował rolnictwo w Halle. Z grupą polskich studentów założył stow. Filomacja i został obrany jego prezesem. Doktoryzował się z zakresu ekonomii u prof. Conrada w Jenie, na podstawie rozprawy „Rozwój stosunków włościańskich w Królestwie Polskim w XIX stuleciu”, opublikowanej w języku niemieckim w 1896.

W 1898 w Więckowicach w Poznańskiem zawarł związek małżeński z Marią Brezą h. własnego. Od 10.11.1895 przejął zarząd maj. Milejów, do którego należały folwarki: Starościце, Białka, Antoniów, Klarów i Natalin. W l. 1900–1903 był także wł. maj. Sławatycze nad Bugiem, który sprzedał i maj. Jaszczów, który przekazał bratu Wojciechowi. W Milejowie w ciągu trzech lat wykupił serwituty, pobudował czworaki, ufundował 7–klasową szkołę. Przystąpił do uprzemysłowienia swych posiadłości. W Milejowie wybudował gorzelnię oraz był głównym akcjonariuszem towarzystwa, które założyło tu cukrownię, obecnie przekształconą w zakłady przetwórstwa owocowego. W Starościćach urucho-

Antoni Rostworowski

mił cegielnię, przeprowadził linię kolejki wąskotorowej do Białki, gdzie założył tartak i kopalnię torfu. W swych majątkach prowadził hodowlę bydła i trzody rasowej, zajmował się nasiennictwem, był pionierem uprawy soi. Z posiadłości swych uzyskał znaczne dochody i w 1910 dokupił od Stanisława Wessla maj. Kębło k. Wąwolnicy pod Nałęczowem. W 1928 dobra milejowskie uległy częściowej parcelacji. W rękach A. R. pozostało ok. 1 340 ha. Ponieważ dwór w Milejowie był budynkiem nieprzystosowanym do zamieszkania, A. R. przeniósł się do Kębła.

Miał szczególne zasługi we wspieraniu inicjatyw kościelnych. Był kolatorem kościoła parafialnego w Milejowie, czł. dozoru kościelnego w Wąwolnicy, od 1906 na prośbę bp. Franciszka Jaczewskiego wspomagał finansowo rozbudowę seminarium lubelskiego, po 1918 wspierał bp. Mariana Leona Fulmana w pracach nad organizacją sieci parafialnej w diecezji i w prowadzeniu misji parafialnych. W Wąwolnicy wsparł finansowo starania komitetu społecznego, który w 1914 doprowadził do budowy murowanego neogotyckiego kościoła, dziś ośrodka kultu Matki Boskiej Kębelskiej.

Popierał też rozwój szkolnictwa. W Kębłach ufundował 4-klasową szkołę, w Nałęczowie wspierał budowę szkoły gospodarskiej męskiej, przystąpił do Rady Opiekunczej Cywilnej Szkoły Średniej w Lublinie, która doprowadziła do powstania tak cenionej w społeczeństwie „Szkoły Lubelskiej”. W 1913 został prezesem Polskiego Tow. Krajoznawczego w Lublinie, a w 1914 czł. Zarządu Muzeum Lubelskiego.

Działał w stowarzyszeniach rolniczych — zakładał kółka rolnicze, spółdzielnie mleczarskie, straże pożarne. Był akredytowany w Tow. Doświadczalnictwa Rolniczego, powstałym przy Lubelskim Tow. Rolniczym (LTR). Funkcję prezesa LTR sprawował do 1927. W Polsce niepodległej był też prezesem Rady Wojewódzkich Okręgowych Tow. Rolniczych w Lublinie, radcą Izby Przemysłowo-Handlowej, Lubelskiej Izby Rolniczej, inicjatorem założenia Syndykatu Plantatorów Chmielu, opiekował się niższymi szkołami rolniczymi w Nałęczowie i Kijanach.

Związany z ND, należał do Ligi Narodowej, od 1905 wspierał funduszami endeki „Głos Lubelski”, a w rok później gościł w Milejowie zjazd partyjny narodowych demokratów z udziałem R. Dmowskiego. W l. 1915–1918 w okresie wojny w Lublinie uczestniczył w pracach Klubu Polskiego, działającego pod prezesurą Jana Steckiego, a w 1916 udał się do Lozanny, by Dmowskiemu złożyć sprawozdanie z działalności narodowych demokratów w Królestwie Polskim. W 1922 wojewoda lubelski Stanisław Moskalewski przedstawił mu propozycję, by zechciał z poręki stronnictw prawicowych kandydować na stanowisko prezydenta RP, ale A. R. odmówił, tłumacząc się brakiem uzdolnień politycznych. W l. 1922–1924 współpracował z posłem i ministrem skarbu Jerzym Zdziechowskim nad utworzeniem endeckiego koncernu prasowego — Mazowieckiej Spółki Wydawniczej, która wydawała pisma stołeczne „ABC” i „Wieczór Warszawski”. Okresowo wspierał też wydawanie „Myśli Narodowej”, redagowanej przez Zygmunta Wasilewskiego. W 1926, po powstaniu Obozu Wielkiej Polski, przyjął funkcję oboźnego na teren pow. puławskiego.

Największym jego dziełem było jednak zaangażowanie się w 1918 w prace prowadzące do powołania Uniwersytetu Lubelskiego o profilu uczelni katolickiej. Przyjął funkcję skarbnika i uzyskał wsparcie materialne ze strony ziemian. Po dziś dzień tablice umieszczone nad salami uczelnianymi przypominają ówczesnych fundatorów.

Papież Pius XI wyniósł A. R. do godności szambelana, prezydent RP odznaczył go oficerskim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski. Gdy 23.06.1923 odbywało się otwarcie sali ufundowanej przez Rostworowskich, o zasługach A. R. piękne przemówienie wygłosił rektor uniwersytetu o. Jacek Woroniecki, a w dniu następnym w Kębłach ukonstytuował się Związek Rodziny Rostworowskich, który godność swego pierwszego

seniora oddał w ręce A. R. W 1922 A. R. przyczynił się do powstania Tow. Uniw. Lubelskiego, później przekształconego w Tow. Przyjaciół KUL. Wskutek reformy Władysława Grabskiego ziemiaństwo nie dysponowało funduszami i uzyskanie pomocy dla uczelni stawało się coraz trudniejsze. A. R. wiele wydatków pokrywał z dochodu własnych majątków, co spowodowało tak znaczne zadłużenie, że po jego śmierci Kębło musiało być sprzedane. A. R. do 1925 był jednym z kuratorów Fundacji Anieli Potulickiej, której środki wspierały uczelnię, był też kuratorem samego Uniw. Lubelskiego. W ostatnich latach życia był czynny w Sodalitacji Mariańskiej, stał się też czł. III Zakonu św. Franciszka. Zmarł w Krynicy, pochowany został na cmentarzu w Wąwolnicy. „Gazeta Warszawska” napisała o nim: „Człowiek tej nieskazitelnosci charakteru, czystosci serca, prawosci byl wobec wszystkich najlepszym swiadcstwem wysokiego poziomu moralnego srodowiska, z ktorym sie zlaczyl i w ktorym cale zycie pracowal”.

Z małżeństwa z Marią z Brezów miał A. R. ośmioro dzieci: **1.** Maria, imię zakonne Klara (24.02.1899–16.09.1996), zakonnica w Zgromadzeniu des Dames de St. Maur w Callenele w Belgii, długoletnia przełożona szkoły zakonnej; **2.** Antoni–Maria (22.01.1900–24.01.1938), ochotnik z czasu wojny z bolszewikami, służył w 1 P. Uł. Krechowieckich, później ze względu na stan zdrowia nieprzyjęty do Zakonu oo. Benedyktynów w opactwie St. André w Belgii, artysta malarz i opiekun ociemniałych w Laskach; **3.** Stanisław Kostka (26.02.1901–1.09.1977), wł. maj. Milejów, oż. z Marią z Broel–Platerów, ich dzieci: **3.1.** Maria Izabela, **3.2.** Andrzej, **3.3.** Jan i **3.4.** Elżbieta; **4.** Anna (27.10.1902–25.06.1976), współwł. Natalina, w 1937 wstąpiła do Zgromadzenia Panien Kanoniczek w Warszawie, po II wojnie lektorka języka angielskiego na Uniw. w Toruniu; **5.** Konstancja (27.07.1907–20.05.1944), współwł. Natalina, jej syn **5.1.** Jerzy Franciszek; **6.** Justyna Zofia (25.10.1910–28.10.1941) za Zygmuntem Wysockim, współwł. Siedliszowic k. Tarnowa, została zamordowana przez bandytów, ich synowie: **6.1.** Antoni i **6.2.** Henryk; **7.** Mikołaj (ur. 1.08.1914), attaché prasowy placówek dyplomatycznych od 1939 kolejno w Brukseli, Lizbonie, Buenos Aires, od lipca do grudnia 1945 chargé d'affaires w Santiago de Chile, potem dyr. kopalni i zakładów petrochemicznych w Limie, oż. z Marią z Dunin–Borkowskich, ich dzieci: **7.1.** Anna, **7.2.** Jan, **7.3.** Zofia, **7.4.** Maria, **7.5.** Gabriela, **7.6.** Monika, **7.7.** Klara; **8.** Jan, pseud. „Puszek” (3.10.1915–22.09.1944) — dziennikarz, korespondent zagraniczny „Kurier Warszawski”, uczestnik bitwy pod Narwikiem, zrzucony na spadochronie do kraju, oficer wywiadu ofensywnego AK, aresztowany i zamęczony w Gross Rosen.

Dok.: PSB, t. XXXII, s. 181–183; Archiwum Związku Rodziny Rostworowskich; W. Rostworowski, Jak wyglądał stary Milejów i jak się w nim kiedyś żyło (mpis); Kalendarz Lubelski za 1918 rok; *Śp. p. Antoni hr. Rostworowski*, „Gazeta Warszawska” 1934, nr 336 i 337; Mowa żałobna z 29 XI 1934 Ignacego Żylicza, inspektora hodowlanego Lubelskiego Towarzystwa Rolniczego (arch. rodzin.); J. Molenda, *Piłsudzczyca a narodowi demokraci 1908–1918*, W. 1980, s. 225; S. J. Rostworowski, *Kartka z historii rodziny*, „Tygodnik Polski” 1985, nr 14.

Stanisław Jan Rostworowski

ROSTWOROWSKI KAZIMIERZ ANTONI h. Nałęcz (30.01.1906–15.08.1944) wł. maj. Hrechorowo (pow. rohatyński). Syn Kazimierza, mjr. WP i prezesa Tow. Wyścigów Konnych we Lwowie, i Olgi z Zelechowskich h. Ciołek, córki Wincentego i Anieli z Dworzaków. Ur. we Lwowie.

Rodenstwo: **1.** ⇨ Jan (1897–1975); **2.** Jadwiga (1899–1944); **3.** Maria (1900–1988), działaczka „Odrodzenia”; **4.** Aleksander (1902–1974), oż. z Teresą Mazaraki h. Newlin, mjr WP, po kampanii 1939 internowany w Sowietach, w l. 1941–1947 adiutant gen. Józefa Zająca, potem trener stajni wyścigowej w San Paulo (Brazylia).

Odbył służbę wojskową i uzyskał stopień por. kawalerii. Przysługującym mu, tytułem spadku, maj. Hrechorowo dość długo zarządzał jego ojciec, a matka zachowywała prawo własności. Tak więc K. R. w 1935 przebywał u swego brata »» Jana w Susznie i pomagał w zarządzaniu majątkiem. Gospodarował w Hrechorowie od 1938. Podczas kampanii wrześniowej pełnił funkcję oficera ordynansowego 9 p. uł. Uczestniczył w bitwie nad Bzurą, m.in. 12.09. w walkach pod Ozorkowem. Podczas bitwy pod Sierakowem 19.09.1939 został ciężko ranny, miał przestrzelone płuco i nogi. Był leczony w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie, z którego wyszedł jednak o kulach. Podczas okupacji niemieckiej mieszkał w Warszawie, był w AK. Został aresztowany przez gestapo, ostatecznie zwolniony za dużym okupem w przededniu wybuchu powstania warszawskiego. Zginął jednakże już 5.08.1944 rażony wybuchem bomby na ul. Kredytowej w Warszawie. Był odznaczony Krzyżem Walecznych.

Dok.: Archiwum Związku Rodziny Rostworowskich; K. Rudnicki, *Na polskim szlaku*, Londyn 1952, s. 17–18, 26, 49; S. M. Rostworowski, *Genealogia Rodu Rostworowskich herbu Nałęcz II–do, dewiza „Nil conscire sibi”*, Reims 1959 (rotaprint); L. Sapieha, *Wojna z wysokości siodła*, Londyn 1965, s. 6–67, 101; *Kawaleria polska*, s. 58; S. Rostworowski, *Łuna od Warszawy*, W. 1989, s. 168, 293.

Stanisław Jan Rostworowski

Kazimierz Antoni Rostworowski

Jan Rostworowski

ROSTWOROWSKI JAN h. Nałęcz (18.03.1897–21.06.1975), wł. maj. Suszno (pow. Radzichów). Syn Kazimierza, mjr. WP i prezesa Tow. Wyścigów Konnych we Lwowie, i Olgi z Żelechowskich h. Ciołek. Ur. w Hrechorowie (pow. rohatyński).

Rodzeństwo: zob. biogram Kazimierza Antoniego Rostworowskiego.

Wstąpił do wojska i w 1920 w szeregach 2 p. szwoleżerów walczył z 1 armią Budionego. Otrzymał stopień ppor. ze starszeństwem od 1.06.1919. Po zakończeniu wojny z bolszewikami jako oficer rez. otrzymał przydział do 22 p. ul. w Brodach. Powoływany na ćwiczenia na ogół się na nie nie stawał. W 1929 przystąpił do Związku Rodziny Rostworowskich i został wybrany na czł. Rady Rodzinnej. W okresie międzywojennym zajmował się gospodarką w Susznie. Kampanię wojenną 1939 odbył w taborach i dostał się do niewoli niemieckiej, z której zbiegł, znajdując schronienie w Krasiczynie u Andrzeja Sapięhy i potem w Hawłowicach w pow. jarosławskim u pań Dworskich. W maju 1940 udało mu się sprowadzić do GG rodzinę, która pozostała we Lwowie. W okresie okupacji niemieckiej był administratorem majątku Marii Zamoyskiej Trzebień pod Magnuszewem w pow. kozienickim. W 1945 administrował majątkiem PNZ w Chynowie nieopodal Łęborka. W istniejącej atmosferze nadużyć i nacisków partyjnych nie mógł kontynuować tej pracy i przeniósł się do Puszczykówka k. Poznania, gdzie trudnił się pośrednictwem handlowym. Został aresztowany i w l. 1951–1952 przebywał w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Poznaniu. Po zwolnieniu zamieszkał w Karsku pod Myśliborzem, a od 1967 w Warszawie, gdzie zmarł. Za swą służbę wojskową w 1920 był odznaczony Krzyżem Walecznych.

W 1922 zawarł małżeństwo z Jadwigą z Wańkowiczów h. Lis (1900–30.05.1938), córką Stefana i Heleny Boguszewskiej h. Jasieńczyk.

Jan Rostworowski

Ich dzieci: **1.** Teresa (ur. 18.12.1923 we Lwowie), ślub 24.04.1948 w Kościanie z **➤➤** Jerzym Żółtowskim h. Ogończyk (12.07.1911 w Czaczku – 29.08.2002 w Rawdon k. Montrealu), administratorem gospodarstw leśnych w Polsce i zieleni miejskiej w Kanadzie; ich dzieci: **1.1.** Joanna, **1.2.** Wojciech, **1.3.** Monika; **2.** Konstancja (17.08.1924 we Lwowie – 10.06.1995 w Wildze), ślub 3.02.1951 w Warszawie z Kazimierzem Dzierżykrajem–Morawskim h. Nałęcz, synem Tadeusza i Julii z ks. Lubomirskich h. Śreniawa; ich dzieci: **2.1.** Piotr (ur. 1952), **2.2.** Magda (ur. 1955), **2.3.** Elżbieta (ur. 1956); **2.4.** Gabriela (ur. 1961); **3.** Stanisław Kostka, zwany Nikiem (4.09.1925 we Lwowie – 8.11.1984 w Warszawie), poeta, publicysta, działacz Stowarzyszenia „Pax”, poślubił 26.12.1962 w Warszawie Zofię z Kułakowskich h. Kościesza (ur. 2.02.1934), córkę Pawła i Zofii z Kalinowskich, ich córka **3.1.** Krystyna (ur. 1964 w Warszawie),

inż. zootechnik; 4. Andrzej (ur. 12.04.1931 we Lwowie), ekonomista, działacz Stowarzyszenia „Pax”, oż. 26.12.1954 w Karsku z Anną ze Smoguleckich h. Grzymała, córką Stanisława i Ireny z Plecińskich, ich dzieci: 4.1. Tomasz (ur. 1956 w Warszawie); 4.2. Beata (ur. 1959 w Warszawie); 5. Marek (ur. 1.02.1937 we Lwowie), prawnik i handlowiec, w Warszawie 29.10.1959 zawarł ślub cywilny z Jolantą Wacińską (rozwód 1967), córką lekarza Wiesława i Janiny z Olszewskich, ich synem jest 5.1. Maciej (ur. 1963 w Warszawie), zajmujący się hotelarstwem. Drugą jego żoną (ślub 7.02.1970 w Montrealu) jest Klara Dzierżykraj–Morawska h. Nałęcz, córka Krzysztofa Morawskiego–Chłapowskiego i Anny z Wańkowiczów h. Lis, mają syna 5.2. Antoniego (ur. 1977 w Montrealu).

Dok.: Archiwum Związku Rodziny Rostworowskich; S. M. Rostworowski, *Genealogia Rodu Rostworowskich herbu Nałęcz II–do, dewiza „Nil conscire sibi”*. Reims 1959 (rotaprint); S. Rostworowski, *Łuna od Warszawy*, W. 1989; S. Rostworowski, *Listy z wojny polsko–bolszewickiej*, W. 1995.

Stanisław Jan Rostworowski

ROSTWOROWSKA ZOFIA (ZULA) z MYCIELSKICH (12.07.1895–10.10.1971), wł. maj. Gębice (pow. gostyński), córka ⚭ Ludwika (1854–1926) i Elżbiety z Mycielskich h. Dołęga (1872–1931). Ur. w Gałowie (pow. szamotulski).

Rodzeństwo: 1. ⚭ Michał (1894–1972), wł. maj. Gałowo; 2. Franciszek (1900–1911).

Pierwsze nauki pobierała w domu rodzinnym pod kierunkiem Marii Ruszczyńskiej, późniejszej redaktorki „Gazety Narodowej” i „Kuriera Poznańskiego”. W roku szkolnym 1913/1914 przebywała w Bruges w Belgii w pensjonacie Dam Angielskich. Naukę przed maturą przerwał wybuch I wojny światowej. Była jednak czytana i rozmiłowana w poezji romantycznej i pracach z zakresu historii Polski. Znała biegle francuski, angielski i niemiecki. Podczas wojny w majątku swego ojca w Gałowie potajemnie uczyła dzieci wiejskie języka polskiego i historii. Była też współzał. tzw. Bazaru Szamotulskiego, prowadzącego sprzedaż wartościowych przedmiotów na cel pomocy zrujnowanej wojną ludności polskiej w Królestwie. W młodości miała opinię ofiarnej działaczki społecznej. W czerwcu 1917 poznała ówczesnego adiutanta płk. Władysława Sikorskiego, przybyłego z Warszawy por. Stanisława Rostworowskiego. W pamiętniku zapisała: „Poruczniku, w Tobie pierwszym odnalazłam żywe wcielenie idei bohaterskiej Legionów”. We wrześniu tr. udała się do Warszawy, rzekomo chcąc uczestniczyć w uroczystości obłóczyn w Zgromadzeniu Panien Kanoniczek swej kuzynki Ludwicy Mycielskiej, a naprawdę, nosząc się z zamiarem bliższego poznania legionisty, z którym zaręczyła się podczas spotkania w Poznaniu. Uroczystość weselna odbyła się w Gębicach 25.09.1918.

Para młoda zamieszkała w Warszawie. Z. R., spodziewając się dziecka, opuściła Warszawę i udała się pod opiekę matki do Gałowa, mąż zaś ochotniczo zgłosił się na front litewsko–białoruski, by walczyć z bolszewikami. Po urodzeniu 15.09.1919 syna Andrzeja Z. R. nadal przebywała w Gałowie, dopiero w pierwszej połowie maja 1920 udała się na kwaterę wojenną męża do Mińska Litewskiego. Ówczesnie tego typu podróż wymagała sporej przedsiębiorczości i odwagi. Mińsk musiała jednak szybko opuścić, bowiem 15.05. nastąpiła I ofensywa Tuchaczewskiego. Gdy w czasie II ofensywy, rozpoczętej 4.07.1920, bolszewicy podchodzili już pod Warszawę, Z. R. zgłosiła się do zakaźnego szpitala wojskowego w Rawiczu i tam pracowała jako pielęgniarka do czasu odparcia bolszewików. Po wojnie znów była rozdzielona z mężem, który został szefem sztabu w dowództwie III powstania śląskiego. Przebywała wtedy w Gębicach, a na przełomie lat 1921/1922 w Poznaniu, gdy mjr Rostworowski otrzymał przydział do sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego w tym mieście. W maju 1922 udała się do Gębic i zaczęła zarządzać majątkiem o pow. 466 ha, przekazany jej przez matkę aktem notarialnym 13.12.1922. W lipcu tr. urodził się jej drugi syn

Ludwik, ale też zaczęła się choroba jej pierworodnego, który zmarł 1927. Początki zarządzania majątkiem też nie były łatwe. W okresie zniw od 5 do 10.08. w Poznanskiem strajk pracowników folwarcznych w szczytowej fazie objął 471 majątków, w tym i Gębice. Mąż, starając się stłumić strajk, wnioskował o skierowanie z Poznania wojska na tereny nim objęte.

Z. R. samodzielnie prowadziła zarząd majątkiem. Mąż, po przewrocie majowym skierowany na stanowiska dowódcze w pułkach kawalerii stacjonujących na Kresach Wschodnich, do czasu przejścia w 1935 na emeryturę przebywał niekiedy w miejscowościach o setki km oddalonych od Gębic. Niemniej, ze swej gaży wojskowej wspierał prowadzenie maj. Gębice, bowiem od trzech pokoleń zarządzane przez kobiety (kolejne właścicielki: Maria Mycielska, Elżbieta Mycielska, Zofia Rostworowska), a praktycznie przez nie zawsze uczciwych rządców, obciążone były długami przekraczającymi prawie wartość majątku. Z. R. prowadziła całą rachunkowość majątku, zastawiała biżuterię i srebra, by uzyskać krótkoterminowe pożyczki na spłaty należności bankowych. Żyła b. skromnie. Niewątpliwie dzięki jej determinacji z końcem lat 30. Gębice uzyskały równowagę ekonomiczną i można było myśleć o inwestycjach i szerszej kooperacji z zakładami przetwórczymi w pobliskich Pudziszkach.

Z. R. przewodniczyła Sodalicii Mariańskiej Pań, powstałej przy parafii w Pępowie, do której należały Gębice. Przystąpiła do Akcji Katolickiej. W Gębicach była prezeską Koła Włościanek, pracę swą traktując jako kontynuację młodzieńczej działalności oświatowej prowadzonej w Gałowie.

Zimą na przełomie l. 1927/1928 przebywała w Nieświeżu, gdzie mąż dowodził 27 p. uł., a na jego kolejnej placówce w Brodach była dwukrotnie w l. 1933 i 1934 w okresach ponadmiesięcznych. W 1939 mąż został powołany do służby wojskowej w Kaliszu, potem uczestniczył w obronie Warszawy. Z. R. jako żona oficera musiała opuścić Gębice, razem z trojgiem dzieci, i towarzysząc mężowi, dotarła do Warszawy, gdzie przeżyła ciężkie dni obrony stolicy. Płk Rostworowski nie poszedł do oflagu, ale przedostał się do Paryża, skąd został skierowany na placówki w Bukareszcie i Budapeszcie. Z. R. z Warszawy powróciła do Gębic, lecz 13.12.1939 została wysiedlona i po trzech dniach podróży wysadzona wraz z dziećmi na stacji w Tarnowie. Pierwszą gościńcą uzyskała w majątku swej przyjaciółki Heleny z Reyów Jabłonowskiej w Przyborowiu pod Dębicą, potem u szwagra Jana Brzezińskiego w Osieczanach k. Myślenic, u kuzynki Karoliny z Mycielskich Morstinowej w Igołomi pod Krakowem i najdłużej u Stanisławy i Andrzeja

Deskurów w Sancygniewie w pow. miechowskim. W lutym 1940 jej syn Ludwik został przez Niemców pochwycony podczas przekraczania zielonej granicy z Węgrami i wkrótce osadzony w Oświęcimiu. Mąż, wówczas wicekonsul w Rumunii, postarał się o możliwość oficjalnego wyjazdu żony z dwojgiem dzieci przez Pragę, Belgrad do Włoch. Z. R.,

Zofia Rostworowska

mając syna w obozie koncentracyjnym, zrezygnowała z tej możliwości, z determinacją walcząc o zwolnienie syna z Oświęcimia, co szczęśliwie nastąpiło 9.10.1941. W maju 1942 przez zieloną granicę z Węgier przeszedł do kraju mąż, który otrzymał przydział do KG AK. Widywała się z nim parę razy na tajnych spotkaniach. Z. R. należała do piątki sanitariuszek, zorganizowanej przez Stanisławę Deskurową w ramach „Uprawy”. Będąc w Sancygniowie, była świadkiem zaarrestowania 10 zakładników polskich przez ekspedycję niemiecką, która odkryła schowany w zbożu karabin maszynowy. Zakładnicy mieli być natychmiast rozstrzelani. Interwencja Z. R., mówiącej świetnie po niemiecku, uratowała im życie. Gdy mąż został w sierpniu 1944 aresztowany jako generał i dowódca Okręgu Krakowskiego AK, udała się z paczką do więzienia na Montelupich, lecz dowiedziała się, że więzień nie żyje i wydano jej tylko kilka pozostałych po nim rzeczy.

Gdy Sowieci w 1945 zajęli Wielkopolskę, syn Ludwik dotarł do Gębic i parę pokoi urządził w pałacu dawnymi meblami. Przy pomocy dwóch pracowników majątności gębickiej przywiózł rodzinę z Kazimierzy Wielkiej, w której wówczas przebywała. Z. R. ciężko chora, spędziła 5 dni w Gębicach — do Wielkiego Czwartku przed Wielkanocą. Syna Ludwika aresztowało UB, wkrótce go zresztą wypuszczając, jej natomiast nakazano opuszczenie Gębic i pow. gostyńskiego. Została wywieziona do Leszna wraz z córką Marią i synem Stanisławem.

Po wojnie przebywała w Lesznie, Poznaniu, Puszczykówku i od 1953 we Wrocławiu. Utrzymywała się z niskiej renty za utracony majątek, a faktycznie z dochodów syna Ludwika. Próbowła dorabiać malowaniem jedwabnych apaszek. Jako prawna spadkobierczyni wielkich donacji ziemskich z XVII i XVIII w., przekazanych przez Konarzewskich i Mycielskich w użytkowanie księżom filipinom, opiekunom kościoła na Świętej Górze w Gostyniu, w 1947 zrzekła się przysługujących jej praw fundatorki na rzecz Oratorium św. Filipa Neri. Było to konieczne, bowiem dobra prywatne były od razu parcelowane, natomiast jeszcze wtedy wierzono, że dobra kościelne mogą uniknąć zawłaszczenia. W czasach stalinowskich, obok Marii Rostworowskiej, córki Kazimierza, była jedną z dwóch kuzynek, które miały odwagę odwiedzać osadzonego w więzieniu we Wronkach („wroga Polski Ludowej”) jezuitę o. Tomasza Rostworowskiego. Zdrowie miała nadszarpnięte, często przebywała w szpitalach i sanatoriach. Nabawiła się cukrzycy. Poślubiła 25.01.1964 Andrzeja Skrzyńskiego i mieszkała w Cieplicach Zdroju, gdzie zmarła. Spoczęła w podziemiach bazyliki Świętogórskiej w Gostyniu obok trumien rodziców, braci i dawnych fundatorów.

Z. R. miała pięcioro dzieci, z których dwoje wcześniej zmarło: **1. Andrzej** (15.09.1919–1927); **2. Ludwik** (07.1922–?); **3. Elżbieta** (zm. 29.06.1925); **4. Maria Teresa**; **5. Stanisław Jan**.

Dok.: PSB, t. XXXII, s. 229–237 (biogram gen. S. Rostworowskiego); Archiwum Związku Rodziny Rostworowskich; S. Ślaski, *Fundatorzy klasztoru na Św. Górze pod Gostyniem*, „Nasza Przeszłość”, 32/1970, s. 220; K. Mycielski, *Mycielscy. Zarys monografii*, W. 1998; Z. Rostworowska, *Wspomnienie*, [w:] S. Rostworowski, *Łuna od Warszawy*, W. 1989, s. 251–253; M. Żółtowski, *Tarcza Rolanda*, Kr. 1989, s. 135–137; *Nie tylko Pierwsza Brygada (1914–1918)*, W. 1993, s. 8 i nn.; S. Rostworowski, *Listy z wojny polsko-bolszewickiej*, W. 1995, passim.

Stanisław Jan Rostworowski

RÓŻYCKI TADEUSZ h. Rola (19.11.1862–19.06.1941), wł. maj. Mixtal (później Mikstał, obecnie Mikształ) (pow. kutnowski), syn Franciszka Edwarda i Antoniny Agnieszki z Jaroszkowskich h. Poraj.

Rodzeństwo: zob. biogram Franciszka Edwarda Różyckiego (1828–1902).

Ukończył prawo na Uniw. w Moskwie, aplikację sądową odbył w Warszawie. Po śmierci najstarszego brata Andrzeja, który gospodarował w Mikstał, majątek ten, który

Tadeusz i Zofia Różyccy

znajdował się w posiadaniu Różyckich od czasów Księstwa Warszawskiego, otrzymał Tadeusz i gospodarował w nim od 1886 do czasu wyrzucenia przez Niemców w 1940.

Dwór otoczony był 4-hektarowym parkiem (starodrzew zakwalifikowany jako park krajobrazowy). W majątku o ogólnej powierzchni 300 ha (nr księgi hipotecznej nieruchomości — 405, księga wieczysta — 28834) była obora wschodnio-fryzyska, 80 sztuk krów dojnych z młodzieżą, siedem czwórek koni (fornalek) oraz 4 konie tzw. cugowe i 2 konie wierzchowe. Dostarczano rocznie 5–7 sztuk koni do wojska, tzw. remonty. Uprawy: kwalifikowane odmiany ziemniaków Akersegeny, Bontio, Parnasje na eksport do Holandii. Produkcja nasion buraka cukrowego dla Firmy Braci Buszczyńskich. Uprawiano kwalifikowane zboża (pszenicę i żyto).

T. R. w Łomży 3.09.1904 poślubił

Zofię Aleksandrę Tańską h. Nałęcz z Kamionny k. Łomży, córkę Henryka i Marianny z Grochowskich h. Lubicz.

Dzieci: **1.** Bogdan (28.05.1905 – kwiecień 1940 w Starobielsku); **2.** Krystyna Maria (26.08.1906–6.08.1991) za Janem Józefem Gutowskim, prawnikiem; **3.** Wiesław Ryszard (ur. 19.12.1911), lekarz weterynarii oż. z Danutą Russ, mieszkają w Koźuchowie; **4.** Andrzej Leszek (ur. 16.08. 1923), abs. SGGW, mgr inż., oż. z Jadwigą Wiczorek, mieszkają w Warszawie.

Dok.: Materiały rodzinne.

Andrzej Leszek Różycki

RUDZKI TEOFIL ADRIAN h. Wąż (ok. 1845–1915), wł. fol. Bązałka pod Krakowem. Syn Antoniego Bonawentury (zm. 1915), wł. maj. Dobrzelew (pow. piotrkowski), i Marii z Lenczowskich (1820–1901), która odziedziczyła po babce maj. Chojny i Mileszki k. Łodzi. Ur. w Chojnach, obecnie dzielnica Łodzi.

Rodzeństwo: **1.** Joanna Teresa za Ignacym Arkuszewskim, wł. maj. Radostów (pow. opatowski); **2.** Anna za Wiktorem Bogusławskim, wł. maj. Siedliszcze (pow. krasnostawski); **3.** Franciszek, oż. z Apolonią Bogusławską, dostał od matki Chojny, które rozparcelował na place budowlane miasta Łodzi; **4.** Justyna za Stokowskim, wł. maj. Drużbice (pow. piotrkowski); **5.** Karol, oż. z N. Laskowską, wł. maj. Dobrzelew.

Antoni i Maria R. wychowywali dzieci w duchu religijnym i patriotycznym. Dwaj starsi synowie po ukończeniu gimnazjum uczyli się w polskiej szkole wojskowej w Cu-neo we Włoszech. Po powrocie wzięli udział w powstaniu styczniowym. T. R. został

instruktorem kawalerii w wojsku Langiewicza i kierował własnym oddziałem pod pseud. „Bąk”. Po upadku powstania musiał emigrować i osiadł w Galicji, gdzie matka kupiła mu nieduży fol. Bązałka pod Krakowem.

Poślubił tam Aleksandrę Moszyńską h. Nałęcz (1846–1923), córkę Józefa i Julii z ks. Rożańskich, prawosławnej, właścicieli dużego maj. Sieniawka wraz z sąsiednią Józefówką (pow. lityński na Ukrainie). Moszyńscy mieli obywatelstwo austriackie.

T. R. czuł się źle na Ukrainie, ale jako były powstaniec nie miał prawa wrócić do stron ojczystych. Będąc raczej niespokojnego ducha, zostawił w końcu zarządzanie majątkiem żonie i szereg lat przebywał za granicą, m.in. w Ameryce Południowej. Powrócił dopiero w 1910, wkrótce zmarł i został pochowany w Sieniawce.

T. i Aleksandra R. mieli dwóch synów: Tadeusza i Józefa. Matka podzieliła majątek między nich. Józef dostał Sieniawkę, a Tadeusz Józefówkę, którą także administrował Józef. **1.** Tadeusz (ok. 1875 – 25.09.1923) ukończył Wydz. Chemii Rolnej na Uniw. w Rydze i obrał drogę naukową. W 1920, już w wolnej Polsce, został kierownikiem Wydz. Rolnego Instytutu Naukowego Rolnictwa w Bydgoszczy. Żonaty, bezdzietny; **2.** Józef (1877–30.11.1938) ukończył Wydz. Agronomii Uniw. Ryskiego. Następnie objął gospodarkę w Sieniawce. Sieniawka i Józefówka stanowiły łącznie duży, bardzo dochodowy majątek. Józef R. starał się swoje gospodarstwo jak najbardziej unowocześnić. Zbudował szereg zakładów przemysłowych. Wybudował browar parowy, dwa młyny wodne i rozbudował istniejącą gorzelnię. Założył gospodarstwo rybne. Gospodarkę leśną i eksploatację torfu prowadził we własnym zakresie. Zorganizował w Sieniawce stację selekcyjną nasion buraków cukrowych. Józef R. brał czynny udział w życiu społecznym. Był radnym ziemskim powiatowym wybieranym z kurii polskiej. Był delegatem Ziemstwa Podolskiego do Petersburga w sprawie traktatu handlowego rosyjsko-niemieckiego. W czasie rewolucji bolszewickiej zdołał uciec z rodziną do Krakowa. Tam zmarła jego matka. Józef R. dostał początkowo pracę rzędcy rolnego w Małopolsce. Potem kierował fabryką wódek w Starej Wsi w pow. lubartowskim, następnie pracował w Łęcznej, w majątku J. Bogusławskiego. Zmieniał zatrudnienie kilkakrotnie, w końcu pracował w Radomiu, gdzie zmarł i został pochowany. Józef R. poślubił w 1920 Helenę Błażkun (1897–1980), córkę Jana, rolnika z Nowej Sieniawy, i Marty Klimenko, pochodzącej z Podola. Helena R. z córkami okres II wojny światowej przebyła w Radomiu. Po wojnie przeniosła się do Szczawna Zdroju k. Wałbrzycha i tam zmarła. Ich dzieci: **2.1.** Julia (1921–1951) ukończyła gimnazjum; w czasie wojny zachorowała na gruźlicę i młodo zmarła; **2.2.** Aleksandra (1923–1998), wojna przerwała jej naukę szkolną, poślubiła Stanisława Rapę (zm. 1997), ekonomistę. Mieszkali w Szczawnie Zdroju. Pochowani na cmentarzu w Wałbrzychu.

Dok.: Curriculum vitae Józefa Rudzkiego własnoręcznie przez niego napisane; Informacje córki Aleksandry Rapowej oraz dalszej rodziny.

Antoni Arkuszewski

RUTKOWSKI WŁADYSŁAW (18.07.1858–6.10.1930), wł. maj. Turowo (pow. płocki). Syn Kazimierza, wł. maj. Turowo, i Marianny z Kamińskich. Ur. w Turowie.

Rodzeństwo: **1.** Jan (1853–1918), urzędnik hipoteczny, działacz społeczny w Płońsku; **2.** Leon (6.11.1862–7.01.1917), lekarz w Płońsku, antropolog, wybitny działacz ND, oż. z Józefą Eleonorą z Żółtowskich z Płocka.

W. R. po skończeniu gimnazjum w Płocku gospodarował wspólnie z ojcem w Turowie. Pracował społecznie w kancelarii gminnej. Po śmierci ojca został obrany wójtem, a następnie sędzią pokoju dla trzech gmin: Łubki, Starożreby i Góra. Stanowisko to piastował od 18.03.1892 do 1904, kiedy władze rosyjskie nie zatwierdziły jego

kolejnego wyboru. Okoliczni mieszkańcy często wybierali go na arbitra w sporach sąsiedzkich. W. R. zasiadał w radzie gminnej, dozorze szkolnym, a także, w okresie międzywojennym, w sejmiku powiatowym. Działał również w kółkach rolniczych. W. R. został pochowany w grobowcu rodzinnym w Łętowie. Jego pogrzeb zgromadził bardzo wielu sąsiadów z bliższych i dalszych okolic.

W. R. oż. w 1880 z Antoniną z Wiśniewskich (1859–01.1931) z Wróblewa (pow. ciechanowski). Bratem Antoniny R. był Piotr Wiśniewski (1881–1971), botanik, prof. USB, SGGW i UMCS.

Ich dzieci: **1.** ⇒ Kazimierz (26.10.1881–24.06.1963); **2.** Władysław (7.02.1883–6.02.1973); **3.** Kazimiera (1888–1942) za Stanikowskim; **4.** Antonina (1886–1920) za Olkowskim.

Dok.: PSB, t. XXXIII, s. 234–237 (biogram Leona Rutkowskiego); *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 60.

Maria Stasiakowa (T. E.)

Władysław Rutkowski

RUTKOWSKI KAZIMIERZ (26.10.1881–24.06.1963), wł. maj. Turowo (pow. płocki). Syn ⇒ Władysława (18.07.1858–6.10.1930) i Antoniny z Wiśniewskich (1859–01.1931). Ur. w Turowie.

Kazimierz i Maria Rutkowsky

Rodzeństwo: zob. biogram Władysława Rutkowskiego.

K. R. do szkoły uczęszczał w Warszawie, następnie w Skępem do seminarium nauczycielskiego. W l. 1902–1905 studiował architekturę w Niemczech. W tym czasie odbył podróże po Europie, północnej Afryce i Azji Mniejszej; zaowocowały one licznymi rysunkami zabytków architektury starożytnej egipskiej; greckiej i rzymskiej oraz arabskiej. Po powrocie do kraju w l. 1905–1906 pracował w ordynacji zamojskiej w Zwierzyńcu, gdzie projektował i nadzorował wiele obiektów budowlanych. Po przerwaniu pracy u Zamoyskich założył własne biuro budowlane w Warszawie. Prowadził je z powodzeniem do początku lat 30. W czasie wojny 1920 ochotniczo zgłosił się do wojska, przydzielony do wojsk inżynieryjnych zajmował się budową umocnień obronnych w rejonie Włodawy. W grudniu 1920 został zdemobilizowany. Po śmierci ojca musiał zlikwidować firmę, aby przejąć administrację rodzinnego majątku. Turowo (108 ha). Do wojny gospodarstwo prowadził bez długów, służba i pracownicy byli zawsze terminowo opłacani. K. R. jako jeden z nielicznych ziemian płacił podatki przed terminem. Mieszkając na wsi, K. R. nie tracił kontaktu z zawodem, gdyż nadal zajmował się projektowaniem i budową różnych obiektów, i to nie tylko w okolicznych majątkach i miejscowościach, np. prowadził budowę szkoły w Otwocku i Zakroczymiu. Pracował również społecznie w Kole Porad Sąsiedzkich, ZZ i Akcji Katolickiej.

Kazimierz Rutkowski z rodziną we dworze w Turowie

W listopadzie 1939 Turowo zostało skonfiskowane przez Niemców. K. R. przedostał się przez „zieloną” granicę do GG. Również żona jego z dziećmi została wyrzucana do GG. Okupację K. R. spędził z rodziną w Warszawie w bardzo ciężkich warunkach materialnych.

Krzykosy — dwór zbudowany i zaprojektowany przez Kazimierza Rutkowskiego dla brata Władysława

Po wojnie K. R. podjął pracę w starostwie w Płocku jako kierownik referatu budowlanego. Cała rodzina osiedliła się w Płocku, wkrótce jednak UB nakazał K. R. opuścić miasto. Nie wolno było bowiem ziemianom mieszkać i pracować na terenie powiatów, gdzie znajdowały się ich skonfiskowane dobra ziemskie. K. R. przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął pracę w firmie Beton-Stal. Pracował także dla Ministerstwa Kultury i Sztuki, jako specjalista przy przetargach na odbudowę zabytków Warszawy. K. R. zmarł w Otwocku i został pochowany w grobie rodzinnym na Powązkach w Warszawie.

K. R. oż. w 1917 z Marią z Wiśniewskich, z którą miał pięcioro dzieci: **1.** Kazimierz Maciej (13.08.1920–26.07.1980), żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, oż. z Barbarą Czach, ich dzieci: **1.1.** Małgorzata (ur. 1958), abs. Wydz. Historycznego UW, za W. Odziemkowskim, historykiem; **1.2.** Agnieszka (ur. 1960) za Cepinem; **1.3.** Dorota (ur. 1965) za Popławskim; **2.** Maria (1.01.1922–20.04.1995), żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, za Józefem Stasiakiem, ich dzieci: **2.1.** Maria (ur. 1946), abs. Wydz. Geologii UW, za Rajskim; **2.2.** Danuta (ur. 1950), abs. Wydz. Fizyki UW, za Rzązewskim; **3.** Halina (ur. 30.10.1926), żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, za Leonem Rogozińskim, inż. budownictwa, mają troje dzieci: **3.1.** Stefan (ur. 1952), abs. ASP w Warszawie; **3.2.** Adam (ur. 1953), abs. Wydz. Prawa UW; **3.3.** Joanna (ur. 1960) za Nowakiem; **4.** Bożena (ur. 29.05.1931) za Michałem Terlakiem, mają dwoje dzieci: **4.1.** Mariusz (ur. 1955), abs. Wydz. Anglistyki UAM; **4.2.** Maria (ur. 1956), abs. Wydz. Polonistyki UW, za Chromym; **5.** Anna (ur. 26.07.1934) za Andrzejem Jabłońskim, mgr. inż. elektronikiem, mają dwoje dzieci: **5.1.** Urszula (ur. 1961), abs. Wydz. Matematyki w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, za Królem; **5.2.** Paweł (ur. 1962), abs. Wydz. Rolnego SGGW.

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 60.

Maria Stasiakowa (T. E.)

RZYSKA MARIA z KASZUBSKICH (16.06.1856–15.03.1944), wł. maj. Krąplewo (pow. stęszewski).

Ukończyła gimnazjum żeńskie w Środzie Wlkp. W 1875 poślubiła Andrzeja Rzyckiego, syna Melchiora. W tymże roku Andrzej Rz. zakupił Krąplewo. Po śmierci męża 3.05.1888 objęła prowadzenie majątku i wychowywała ośmioro dzieci, dbając o ich staranne wykształcenie i patriotyczne wychowanie — czterech synów walczyło w oddziale płk. Andrzeja Kopy w powstaniu wielkopolskim 1918–1919. Po wojnie przekazała kierowanie majątkiem synowi Władysławowi. Jesienią 1939 rodzina Rzyckich została wysiedlona przez Niemców do GG. W następstwie szykan i poniewierki M. Rz. zmarła prawdopodobnie w Jędrzejowie. Po wojnie zwłoki ekshumowano i pochowano w grobie rodzinnym Rzyckich w Stęszewie przy kościele parafialnym.

Krąplewo zostało okradzione i zdewastowane przez wojska niemieckie, potem sowieckie, a w PRL przez PGR. Dworek przebudowano.

Dzieci: **1.** Leon (ur. 1876); **2.** Maria Anna (ur. 1877); **3.** Stanisław Teodor (ur. 1878); **4.** Józef Jan Władysław (ur. 1880); **5.** Katarzyna (ur. 1882); **6.** Jan (ur. 1884); **7.** Adam Karol (ur. 1885); **8.** Andrzej Teofil (ur. 1888), dzierżawca domeny państwowej Pusta Dąbrówka k. Brodnicy.

Dok.: *Spis ziemian, woj. poznańskie*, s. 41; *Udział powiatu zach. poznańskiego w powstaniu wielkopolskim 1918/1919*, zebrał i wydał A. Kopa; K. Rzycki z Krąplewa, *Pamiętnik*. kserokopia rkps. w zbiorach A. Boguckiego; Relacje członków rodziny i środowiska ziemiańskiego, m.in. relacje Jana Łangowskiego, prezesa Oddziału Toruńskiego PTZ.

Andrzej Bogucki

SAKOWICZ JAROSŁAW h. Korwin (24.04.1871–11.08.1954), wł. maj. Wilamowicze (pow. brzeski). Syn Kazimierza, lekarza (1834 wieś Stawy, pow. brzeski – 1910 Biała Cerkiew) i Marii Plucińskiej. Ur. w Białej Cerkwi.

Rodzeństwo: **1.** Maria (1867–1903), nauczycielka w Odessie, Kijowie, Warszawie i Toruniu; **2.** Michał (1867–1903), lekarz psychiatra.

J. S. ukończył gimnazjum w Równem i wstąpił do Instytutu Elektrotechnicznego w Petersburgu. Wobec nacisków russyfikacyjnych w uczelni przeniósł się do Polit. w Rydze, gdzie ukończył Wydz. Nauk Rolniczych. Po studiach podjął pracę jako chemik w cukrowni Stawiszczce (na Ukrainie), należącej do Władysława hr. Branickiego z Białej Cerkwi. W 1907 objął administrację całego klucza (ok. 12 tys. ha) wraz z cukrownią w Olszanie. Wilamowicze pozostawił w dzierżawie powierniczej. Mieszkał w Olszanie z rodziną do końca I wojny światowej.

W l. 1902–1910 był członkiem rady nadzorczej Kijowskiego Tow. Rolniczego, w l. 1910–1918 Tow. Rolniczego i Leśnego w Kijowie. Mieszkając w Olszanie działał w zakresie szerzenia oświaty rolniczej. Przyjazne stosunki z miejscową ludnością zapewniły mu pomoc udzielaną w okresie rewolucji i w trakcie wyjazdu do Kijowa. W 1918 przyjechał wraz z rodziną do Warszawy i objął pracę w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych (MRiRR). Wilamowicze zostały zniszczone w czasie wojny, J. S. nie mając środków na ich odbudowę, zmuszony był je sprzedać. W 1928 został Głównym Inspektorem Rolnictwa w MRiRR. Był członkiem rady nadzorczej Tow. Eksploatacji Soli Potasowej, rady nadzorczej Państwowego Banku Rolnego, Państwowej Rady Cukrowniczej, Państwowej Rady Spirytusowej. Należał też do komisji doradczej przy budowie Zakładów Azotowych w Mościcach. W l. 1932–1934 był komisarycznym prezesem Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu. Po powrocie do Warszawy został prezesem Fundacji Kajetana hr. Kickiego. Pracował też w Krajowym Tow. Melioracyjnym w zakresie przygotowania lotnisk strategicznych na wypadek wojny. W czasie wojny mieszkał w Warszawie. W 1945 podjął pracę w urzędzie ziem-

Jarosław Sakowicz z rodziną

skim w Łodzi, następnie pracował w PNZ w Poznaniu, a od 1949 w Warszawie w Stowarzyszeniu Przemysłu Rolno-Spożywczego NOT. Był autorem licznych artykułów w prasie rolniczej. Zmarł nagle w Warszawie.

Oż. z Jadwigą Stecewicz (1883–29.05.1978 w Warszawie), córką Józefa.

J. S. i Jadwiga S. pochowani są na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Syn 1. Jan (24.06.1913 w Olszanowie – 24.04.2002 w Warszawie) ukończył Państwową Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. Po wojnie specjalizował się w przemyśle szrotkarskim. Pracował w centralach spółdzielczości pracy inwalidów. Opublikował dwie książki i liczne artykuły w pismach fachowych. Był w tej dziedzinie ekspertem Polskiej Izby Handlu Zagranicznego.

Dok.: Dokumenty rodzinne.

Jan Sakowicz

SCHÜTZ ADOLF LUDWIK h. własnego (8.07.1821–15.12.1901), wł. dóbr Biała Wielka i Turczyn (pow. włoszczowski). Syn Fryderyka Adolfa (1782–1854) — budowniczego Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu Królestwa Polskiego, prof. UW, nobilitowany za 25 lat nienagannej służby wraz z nadaniem herbu Strzelec, a także uhonorowany orderami: św. Stanisława (1829), św. Anny (1835), św. Włodzimierza (1840) — i Karoliny Wilhelm (1796–1864), córki wł. Bieniewic (pow. błoński), posta na sejm Królestwa Polskiego. Ur. w Warszawie.

Rodzina pochodziła z Saksonii. W Polsce osiedliła się w 2. poł. XVIII w.

Rodzeństwo: 1. Elżbieta Joanna (1816–1856) za Gustawem Wilhelmem Millerem, pastorem we Włocławku (rozwód 1846); 2. Anna Krystyna (1822–1911) za Edwardem

Bogumiłem Strasburgerem (1803–1874), wł. zakładu cukierniczego, prezesem warszawskiego kolegium ewangelicko–augsburskiego; 3. Jan Bogumił Teofil (1825–1872), wł. maj. Rzerzuśnia (pow. miechowski), oż. z Lucyną Kubecką (1839–1912); 4. Paulina Augusta (1831–1918) za Ludwikiem Maksymilianem Kozłowskim h. Wieże, wł. Ogrodzieńca (pow. olkuski).

Ukończył gimnazjum w Warszawie i nosił się z zamiarem kontynuowania nauki w ówczesnej szkole budownictwa. Udał się jednak do Leśmierza, w owym czasie jednego z najlepszych gospodarstw, gdzie uczył się zawodu rolnika, i po paru latach został tam administratorem. Następnie przeniósł się w Kieleckie — dzierżawił Sędziejowice, potem Potok w pow. stopnickim, w 1852 nabył Białą Wielką (1 100 ha w tym ok. 18 ha bagien) i tu gospodarował do śmierci. Działalność w majątku rozpoczęła od melioracji gruntów podmokłych, uruchomił też gorzelnię. W 1855 hodował owce ze stada w Oschatz, dające szlachetny gatunek wełny. Od 1856 — jako jeden z pierwszych w Królestwie — stosował głęboką orkę, osiągając plony pszenicy od 12 do 18 q z morgi. W tym samym roku sprowadził bydło tyrolskie, później kurlandzkie. Od 1857 upowszechnił w okolicy uprawę łubinu. W jego gospodarstwie pojawił się pierwszy siewnik rzędowy Garetta. Przywiózł go osobiście w 1862 z wystawy londyńskiej. Po sprzedaży ok. 120 ha łąk (w 1864) z dóbr Biała Wielka, w 1870 nabył Turczyn (620 ha), który sukcesywnie przez 30 lat zalesiał. Był w dalszym ciągu pionierem nowych technik i upraw. W 1880 zaprowadził system paszy kiszzonej w tzw. dołach Gofarda i uprawę nostrzyka; w 1882 jako jeden z nielicznych w kraju zakupił centryfugę do produkcji masła; w 1883 ok. 6 ha obsadził chmielnikiem. W ostatnich latach życia uruchomił młyn amerykański i tartak; wokół dworu białskiego założył park i sad; wspólnie z małżonką prowadził gospodarstwo nabiałowe, stynne z białskiego masła śmietankowego. Biała Wielka była cenionym miejscem dla praktykantów rolnych, głównie Litwinów; wiedzę rolniczą zdobyło tu grono ok. 100 praktykantów.

A. S. był aktywnym czł. Tow. Rolniczego i jego korespondentem, przez 12 lat piastował godność ławnika i sędziego gminnego, w TKZ pełnił aż do śmierci obowiązki delegata taksowego. Zainicjował powstanie kółek ubezpieczeniowych, przyczynił się do organizacji Sekcji Rolnej Tow. Popierania Przemysłu i Handlu, Tow. Gorzelniczego, był czł. zał. Tow. Wzajemnego Ubezpieczenia od Gradobicia „Ceres” w Warszawie, brał udział w zjazdach leśnych i gorzelnicznych, a pod koniec życia żywo interesował się nowo powstałym Tow. Rolniczym Kieleckim. Zmarł w Białej Wielkiej.

Oż. 2.10.1850 1^ov. z Krystyną Emilią Koelichen (24.10.1829–13.04.1856), a po jej śmierci 2^ov. z Anną Wielowieyską (1834–13.11.1913 w Białej Wielkiej). Syn z pierwszego małżeństwa 1. Adolf Paweł (11.01.1852–31.05.1929), oż. (12.08.1882) z Zofią Wielowieyską, odziedziczył Białą Wielką (o pow. 1 100 ha w 1927). Ok. 1923 kolejnym wł. dóbr został wnuk 1.1. Antoni Adolf (ur. 1902).

Dok.: PSB, t. XXXVI, s. 56 (biogram Fryderyka Alberta); P. Łoza, *Rodziny polskie*, t. II, s. 84–86; *Ustawa Towarzystwa Wzajemnego Ubezpieczenia od Gradobicia „Ceres”*, W. 1901, s. 3; Księga adresowa KP 1910, s. 76; Kasztelewicz, s. 129; Księga adresowa obywateli ziemskich RP, s. 23; Księga adresowa Polski 1926/27, s. 946; *Spis obywateli*, wyd. III, s. 111; „Gazeta Rolnicza” 1901, nr 52, s. 913, 1902, nr 4, s. 49, 50.

Krzysztof Jasiewicz

SKINDEROWA HELENA z IWANOWSKICH h. Rogala (1886–10.05.1973), współwł. maj. Lebiodka i maj. Kopciuha (pow. Szczuczyn Nowogródzki, dawniej lidzki), rolnik, hodowca koni. Córka ♂+ Leonarda Iwanowskiego i Jadwigi z Reichlów. Ur. w Lebiodce.

Rodzeństwo: zob. biogram Leonarda Iwanowskiego.

Studiowała rolnictwo w Cambridge przed I wojną światową. Wielka miłośniczka koni oraz hippiki. W Lebiodce (180 ha) gospodarowała wraz z mężem do 1939. Była

znaną hodowczynią koni remontowych. Okupację bolszewicką przeżyła w Wilnie i na Litwie Kowieńskiej. W kwietniu 1944 przybyła z Wilna do Warszawy i zamieszkiwała u rodziny bratowej Sabiny Iwanowskiej w Lublinie, potem w Warszawie i pod Błoniem. Po wyzwoleniu Warszawy kwakrzy brytyjscy zaproponowali jej pracę tłumaczki w terenowym punkcie pomocy kwaków założonym po wojnie w Kozienicach. H. S. spotkała tam znajomego dyrektora stadniny Kozienice (p. Zoppi), który jej pozwalał na przejażdżki konne. Tam też dr ordynator szpitala powiatowego, który przed I wojną korzystał ze stypendium jej ojca Leonarda Iwanowskiego w Petersburgu, otoczył ją opieką, polecając ją swoim następcom. W Kozienicach H. S. przeżyła wiele lat, wśród życzliwych, dobrych ludzi, korzystając z małej renty wypłacanej przez kwaków i udzielając lekcji języków obcych. Tam też jest pochowana na miejscowym cmentarzu. Pozostawiła dziennik z czasów wojny.

Mąż H. S. Kazimierz Skinder, wł. maj. Kopciuha (ur. 1891), zaginął w 1941 w ZSRR. Byli rozwiedzeni.

Dok.: K. Iwanowski, *Wspomnienia z kresowej młodości*, Bydgoszcz 1995; *Lista*, s. 945–946; Informacje rodziny.

Kazimierz Iwanowski, Anna Iwanowska–Kornacka

SKOTNICKI ANTONI LEOPOLD h. Rola (1904–1979), wł. maj. Malina (pow. kutnowski). Syn Ludomira, wł. maj. Beldno oraz Malina (oba w pow. kutnowskim), i Reginy z Tabaczyńskich h. Grabie z maj. Piotrków Kujawski. Ur. w Malinie.

Po ukończeniu Gimn. E. Rontalera w Warszawie oraz Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu objął po zmarłym ojcu Malinę o obszarze 360 ha wraz z zabytkowym pałacem i otaczającym go parkiem. Gospodarował w Malinie do wybuchu II wojny światowej. Uczestniczył w kampanii wrześniowej w 4 p. s. k. W 1940 majątek został przejęty przez Niemców, a właściciele wysiedlono. A. S. objął prowadzenie gospodarki w majątku żony Biskupicach. Należał do zgrupowania AK „Bażant”. Aresztowany przez gestapo w 1943 został wywieziony do obozu w Niemczech. Po wojnie mieszkał wraz z rodziną w Łodzi, gdzie zmarł. Pochowany w grobie rodzinnym w Kutnie.

Oż. w 1935 z Haliną z Garbowskich h. Sulima, wł. maj. Biskupice (pow. błoński), miał troje dzieci: **1.** Bożena (ur. 1936 w Malinie) za Fedorowiczem, zamieszkała w Warszawie; **2.** Maria (ur. 1938 w Malinie), dr medycyny, za Zagrodzkim, zamieszkała w Łodzi; **3.** Tomasz Henryk (ur. 1948 w Łodzi), mgr. inż., zamieszkały w Stanach Zjednoczonych.

Halina z Garbowskich Skotnicka

Antoni Leopold Skotnicki

STRZEMBOSZ WACŁAW MARIAN h. Jastrzębiec (1857–1931), wł. maj. Oleksiniec Polny (pow. proskurowski), lekarz. Syn Jana (1820–1887), wybitnego działacza społecznego w Żytomierzu, i Seweryny z Wilczopolskich h. Nieczuja (Oleksiniec był

Wacław Marian Strzembosz

jej wianem), a wnuk Wojciecha Jerzego, skazanego na śmierć i konfiskatę mienia za udział w powstaniu listopadowym na Podolu; wprawdzie udało mu się ująć do Włoch, ale łąpówki pochłonęły resztę majątku rodziny. Ur. w Kamieńcu.

Rodzeństwo: **1.** Orest (1860–1916), kawaler, dorosłe życie spędził za granicą, po ucieczce przez Kaukaz ze szkoły oficerskiej w Elizawietgradzie. Zmarł w Monachium; **2.** Marian (1863–1935), malarz, studiował w ASP w Monachium, gdzie długo mieszkał z rodziną. Przeniósł się do Lwowa i tu zmarł. Oż. z Heleną z Cieńskich h. Pomian miał troje dzieci, z których dwoje zmarło w dzieciństwie. Najmłodsza **2.1.** Janina (1908–1991), choreografka, pianistka i tancerka (uczenica Isadory Duncan) wyszła za mąż za kolegę ze studiów artystycznych Erica Faber de Four, ale rozdzieliła ich II wojna światowa. Zmarła w Krakowie, do końca czynna zawodowo; **3.** Maria (1873–1967) poślubiła Witolda Świderskiego h. Lubicz. Po repatriacji z ZSRR zamieszkała w Jarosławiu i tam zmarła. Syn **3.1.** Zbigniew

(1907–1984) oż. z Eugenią z Dąbrowskich. Jedyne ich syn **3.1.1.** Jarosław, prof. zwyczajny, jest specjalistą w dziedzinie elektroniki; **4.** Apolinary (1877–1944), oż. z Heleną z Ambrożewiczów h. Baybuza, po powrocie z Kijowa pracował jako urzędnik. Zamordowany przez Niemców w czasie powstania warszawskiego. Syn **4.1.** Zbigniew

Dwór w Oleksieńcu

(1912–1940), abs. SGGW, cudem uniknął śmierci w czasie tzw. egzekucji wawerskiej, ale w kilka dni potem zmarł na serce.

W. S. ukończył gimnazjum klasyczne w Żytomierzu, studiował historię literatury na UJ, nauki przyrodnicze w Zurychu, a od 1880 medycynę i chirurgię na Sorbonie, gdzie uzyskał doktorat i podjął pracę naukową. Zapisał się też do polskiej szkoły w Batignolles. Po śmierci ojca jako najstarszy syn musiał wrócić do Żytomierza i uporządkować sprawy rodzinne. W 1889 poślubił Marię Narcyzę z Bylinów h. Belina (1871–1899) i przeniósł się do Oleksińca (350 ha oraz las), ucząc się rolnictwa. Żona zmarła na nierozpoznaną chorobę. Nie ożenił się powtórnie, poświęcając się wychowaniu dzieci, na które wywarł silny wpływ. Pozostawał w znakomitych stosunkach z czysto ukraińską wsią, lecząc bezpłatnie okolicznych mieszkańców. W 1917 chłopcy obronili dwór przed zrewolucjonizowanymi żołnierzami, a w czasie licniejszego najścia wywieźli W. S. do pobliskich Jarmoliniec, następnie dowozili do Kijowa rzeczy ocalale z rabunku dworu. W. S. wrócił do Polski 1919, ale z powodu podeszłego wieku nie podjął praktyki lekarskiej. Trochę malował, spisywał wspomnienia, podobnie jak jego ojciec, autor książek *Dwa światy* i *Poglądy starego szlachcica*, niewielkiej wartości literackiej, ale świadczące o głębokiej religijności i zmyśle krytycznym. Zmarł w Warszawie.

Zameczek (pow. opoczyński) — dwór wybudowany przez Strzemboszów

Dzieci: **1. Jan** (1890–1939), działacz zakonspirowanej korporacji uczniowskiej w Żytomierzu, podczas studiów prawniczych na Uniw. Kijowskim w Związku Młodzieży Polskiej („Zet”), aresztowany 1912 i relegowany. Wyjechał do Paryża, gdzie ukończył École des Sciences Politiques. Prezes Zjednoczenia Młodzieży Polskiej za Granicą. Po wojnie pracował w ambasadzie polskiej w Paryżu, w MSZ w Warszawie, był konsulem w Leningradzie. Za zasługi w pracach nad konkordatem mianowany szambelanem papieskim. Po przewrocie majowym, jako działacz ND, został przedwcześnie przeniesiony na emeryturę. Pisał powieści polityczne. Oż. z Felicją z Bie-

drzyńskich h. Gozdawa, miał z nią 2 synów: 1.1. Jan (1919–1944), 1.2. Krzysztof (1926–1944). Obaj zginęli tragicznie podczas okupacji — Jan w Warszawie, a Krzysztof, podchorąży AK, w bitwie pod Mańczakami na Polesiu (w czerwcu 1944); 2. Wacława (1891–1941). W wojnie 1920 pracowała jako ochotniczka w czołówce sanitarnej na pierwszej linii frontu. Była następnie pielęgniarką wśród ubogiej ludności prawobrzeżnej Warszawy. Gdy zmarła na raka, odprowadzały ją tłumy prażan; 3. Tomasz Jerzy (1893–1984), członek „Strzelca” w Żytomierzu, uniknął poboru do armii rosyjskiej jako student medycyny. Zgłosił się do II Korpusu gen. Hallera. Po bitwie kaniowskiej uciekł z niewoli niemieckiej (wraz z bratem Adamem) w chłopskim przebraniu. Przedarł się do Warszawy i uczestniczył w wojnie 1920 w 12 P. Uł. Podolskich. Po wojnie doktoryzował się na UJ w zakresie psychologii i zajął się upośledzonymi dziećmi w kuratorium szkolnym w Katowicach. Ewakuowany z innymi urzędnikami wraz z żoną Marią z Ginwiłów–Piotrowskich h. Korwin, przez Cypr i Palestynę przedostał się do Afryki Południowej. Na Cyprze i w Afryce brał udział w organizacji polskiego szkolnictwa, m.in. wraz z żoną uczył polskie dzieci ewakuowane do Afryki z ZSRR. Powrócił do kraju 1947, nie został jednak dopuszczony do kontaktu ze studentami i nauczał w szkole średniej w Gdowie. Dopiero po 1956 został zatrudniony na UJ. Po śmierci Marii ożenił się powtórnie z Martą z Podlewskich, 1^ov. Grzymałowską. Zmarł bezdzietny w Krakowie; 4. Adam (1895–1968), podobnie jak brat Tomasz był członkiem konspiracji uczniowskiej i „Strzelca”. Wzięty ze studiów w Kijowie do wojska, po rewolucji lutowej brał udział w organizowaniu polskich oddziałów na Wołyniu i Podolu z byłych żołnierzy armii carskiej, a następnie zgłosił się do II Korpusu. Po bitwie kaniowskiej i ucieczce z niewoli ze względu na stan zdrowia nie trafił na front, lecz organizował administrację wojskową na zapleczu. Po wojnie studiując prawo, podjął równocześnie pracę w administracji terenowej, m.in.

Adam Strzembosz (1895–1968)

Tomasz Jerzy Strzembosz (1893–1989)

jako zastępca starosty pow. przasnyskiego. Po przewrocie majowym opuścił administrację i po aplikacji został adwokatem w Warszawie. W czasie oblężenia stolicy zorganizował szpitalik dla ludności. Podczas okupacji współpracował z Delegaturą Rządu na Kraj. Uczestniczył w powstaniu warszawskim (był ranny w nogę). Po wojnie pracował jako adwokat, ale szykany władz zmusiły go do przejścia na radcostwo. Oż. z Zofią z Gadomskich h. Rola. Zm. w Warszawie. Dzieci: trojaczki, urodzone 11.09.1930: 4.1. Teresa (zm. 1970 w Warszawie), wybitna działaczka katolicka, współpracownica ks. prymasa S. Wyszyńskiego i kardynała K. Wojtyły, współtwórczyni ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, domów samotnej matki nowego typu, organizatorka i krajowa instruktorka poradnictwa dotyczącego naturalnej regulacji poczęć, współorganizatorka duszpasterstwa służby zdrowia, zm. na raka; 4.2. Adam, prawnik, znawca kryminologii, prof. zwyczajny KUL, w sądownictwie od 1956, w l. 1990–1998 I prezes Sądu Najwyższego i przewodniczący Trybunału Stanu, 1980–1981 przewodniczący komisji zakładowej „Solidarność” w Min. Sprawiedliwości, czł. Zarządu Regionu „Mazowsze”, delegat na I Zjazd „Solidarności” w Oliwie, wybrany na członka Krajowej Komisji Rewizyjnej. Odwołany 19.12.1981 ze stanowiska sędziego i usunięty z Inst. Badania Prawa Sądowego, współprzewodniczący „podstolika” ds. prawa i sądów w czasie rozmów okrągłego stołu, odznaczony niemieckim Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi. Oż. z Zofią Mont, ich dzieci: 4.2.1. Katarzyna (ur. 1960), abs. KUL, socjolog, 4.2.2. Anna Milczarek (ur. 1961), abs. UW, pedagog, ma troje dzieci: 4.2.2.1. Jakuba (ur. 1990), 4.2.2.2. Aleksandrę (ur. 1992), 4.2.2.3. Annę (ur. 1993); 4.2.3. Piotr (ur. 1963), oż. z Agnieszką Małysą, mają syna 4.2.3.1. Jana Franciszka (ur. 2001); 4.2.4. Marcin (ur. 1972), grafik, oż. z Dominiką Stadnicką, mają córkę 4.2.4.1. Weronikę (ur. 2001); 4.3. Tomasz, historyk dziejów najnowszych Polski, prof. zwyczajny Inst. Studiów Politycznych PAN, kierownik Samodzielnej Pracowni Dziejów Ziemi Wschodnich, prof. KUL, autor 9 książek dotyczących dziejów Polski pod okupacją niemiecką i sowiecką, w l. 1989–1992 przewodniczący Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, potem przewodniczący honorowy; oż. z Marią Dawidowicz, ich dzieci, wszystkie urodzone w Warszawie: 4.3.1. Anna Dorota (ur. 1958), abs. UW, psycholog, za Tadeuszem Piszczkiem, abs. UW, resocjalizatorem, ich dzieci: 4.3.1.1. Szymon (ur. 1983), 4.3.1.2. Jakub (ur. 1985), 4.3.1.3. Jan (ur. 1987), 4.3.1.4. Antoni (ur. 1995), 4.3.1.5. Ignacy (ur. 1997), 4.3.1.6. Wojciech (ur. 2001), 4.3.1.7. Maria (ur. 2001); 4.3.2. Maciej Tomasz (ur. 1960), abs. UW, polonista, oż. z Agnieszką Iskrą, ich dzieci: 4.3.2.1. Jan (ur. 1990), 4.3.2.2. Aleksy (ur. 2001), 4.3.2.3. Maciej (ur. 2001).

Dok.: W. Borek, A. Urbański, *Strzembosz — portret rodzinny*, Kr. 1995; Dokumenty rodzinne w gestii Tomasza i Adama Strzemboszków.

Adam Strzembosz (J. Sz.)

SUŁOWSKI GUSTAW TOMASZ h. Strzemię (1870–26.11.1944), wł. majątków Biała Rawska, Lipie, Przyluski, Ryłsk Mały, Żurowiec. Syn Sławomira i Kornelii z Łuszczewskich h. Korczak. Ur. w Ryłsku.

W Białej Rawskiej znajdował się pałac zbudowany w połowie XIX w. wg projektu architekta Franciszka Marii Lanciego dla Aleksandra Leszczyńskiego, mjr. wojsk polskich. Pałac skomponowany na planie litery L, w formie nieregularnej willi włoskiej z motywami neogotyku i neorenesansu, był murowany z cegły i otynkowany, otoczony parkiem krajobrazowym. Po 1945 pałac użytkowany był jako Ośrodek Zdrowia z izbą porodową, apteką i mieszkaniem prywatnym.

Dobra G. S. obejmowały: Białą Rawską (674 ha) z pałacem, Lipie (313 ha) (pow. grójecki), Przyluski (225 ha), Ryłsk Mały (598 ha) i Żurowiec (163 ha) (pow. rawski). G. S. zmarł w Białej Rawskiej i tam został pochowany.

Oż. z Zofią Grobicką h. Trąby (1885–1966), córką ✻ Aleksandra (II) Grobickiego i Jadwigi z Grobickich. Dzieci: 1. Bogdan (1910–1945), kawaler. Po 5 latach katorty w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Sachsenhausen zmarł w czasie likwidacji obozu. Symboliczny grób znajduje się w Białej Rawskiej; 2. Andrzej (1912–2001), oż. z Antoniną, z którą miał córkę 2.1. Joannę zamężną za Krzyżanowskim; 3. Krystyna (zm. 1964) za Józefem Aleksandrowiczem, który zginął na Pawiaku. Krystyna jest pochowana w grobowcu Aleksandra (II) Grobickiego na cmentarzu Powązkowskim.

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. VII, s. 62; S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby szlachty polskiej*, W. 1990, s. 143, 154; T. Jaroszewski, W. Baraniewski, *Po pałacach i dworach Mazowsza*, W. 1995, s. 6; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 66; E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim...*, s. 675. Przekazy rodzinne. Zob. biogram Aleksandra (II) Grobickiego.

Antoni Raniszewski

SUMIŃSKA–GROTOWSKA HELENA hr. h. Leszczyc (20.08.1893–21.08.1943), wł. maj. Ugoszcz (pow. rypiński), rolnik. Córka Stefana Antoniego Sumińskiego (29.10.1860–25.11.1930), hipologa, inspektora i dyr. stadnin, i Julii Antoniny (24.09.1866–2.10.1924) z Borzewskich. Ur. w Słotwinie (pow. brzeski).

Rodzeństwo: 1. hr. Maria Julia Kierznowska (1890–1954); 2. hr. Andrzej (1891–1918), uczestnik I wojny światowej na froncie zachodnim, ppor. huzarów pruskich, ranny w 1917 na froncie w Belgii, poległ 24.08.1918 w Belgii, pochowany w zbiorowej nieznannej mogile, kawaler; 3. hr. Aleksandra Landié.

H. S. do jesieni 1939 gospodarowała w maj. Ugoszcz. Najpierw była plenipotentką i adm., a po śmierci ciotki Heleny Borzewskiej z Grotowskich została wł. majątku. Ciotka była bezdzietna i adoptowała H. S. w 1932 jako Grotowską hr. Sumińską. We wrześniu 1939 przybyła do niej siostra Maria Kierznowska, która uciekła przed bolszewikami ze swojego maj. Szepietowa w woj. białostockim. Jesienią 1939 H. S., szczęśliwie w porę uprzedzona o podjętym przez Niemców zamiarze zabicia jej wraz z całą rodziną, uciekła z siostrą i jej dziećmi do Warszawy. Następnie wyjechała do Krakowa, gdzie została przyjęta przez swoją kuzynkę Elżbietę z baronów Goetz–Okocimskich hr. Badeni. Zmarła w Krakowie.

Dok.: T. Lenczewski, *Genealogie rodów utytułowanych w Polsce*, t. I, Warszawa 1995–1996, s. 200; Księga urodzeń Urzędu Parafialnego Róże, pow. rypiński, 1932, nr 87. Wspomnienia własne autora.

Jan Marian Włodek (S. C.)

HEBDA–SUSKI JULIAN h. Pomian, pseud. publ. Jerzy Pomian (20.07.1894–21.03.1978), wł. maj. Żerań pod Warszawą. Syn Wiktora (8.05.1852–27.10.1900), wł. maj. Dańków oraz Goliany (pow. grójecki), i Julii z Zielińskich (zm. 11.09.1931) h. Ciołek.

Wiktor H. S., abs. Szkoły Rolniczej w Dublanach, założył w Dańkowie (450 ha) hodowlę nasion buraków cukrowych (sprowadzanych do Królestwa z Lotaryngii), koszta tej inwestycji zwracały się jednak powoli, co doprowadziło do sprzedaży majątku Aleksandrowi Janaszowi. Niepowodzeniem zakończyła się też rozbudowa gorzelnii w Golianowie (170 ha). Wprowadzenie przez władze rosyjskie monopolu spirytusowego zmusiło do sprzedaży również i tego majątku. Po paru latach pracy jako adm. w Płocku Wiktor H. S. zakupił Żerań. Po jego śmierci majątkiem zarządzała żona Julia, która pochodziła z maj. Turowice (269 ha) w pow. grójeckim.

J. H. S. ukończył Gimn. Filologiczne im. W. Górskiego w Warszawie, rozpoczął studia na PLw., przerwane przez wybuch wojny. Wstąpił do Legionów J. Piłsudskiego. Po wojnie podjął studia prawnicze na UP, następnie ekonomiczne na UW. Pracował w MSW w Warszawie. W 1931 został starostą w Gnieźnie, a od 1936 starostą w Bydgoszczy. Po wybuchu wojny musiał uchodzić z Polski — przez Słowację i Węgry dotarł

do Francji i przydzielony został do sztabu gen. W. Sikorskiego. Ewakuowany ze sztabem do Anglii, otrzymał przydział do polskiego attaché morskiego w Londynie i wywiadu British Navy. W 1943 wizytował skupiska polskich uchodźców wojennych w Azji i Afryce. Był w Libanie, Palestynie, Tanganice, Płn. i Płd. Rodezji. W 1950, po spotkaniu z żoną i córkami, wyemigrował z rodziną do Kanady. Został doradcą w administracji publicznej w stolicy Alberta. Opublikował tam pracę *Administrative statistic of the City Edmonton* (1953). Oprócz prac zawodowych napisał pamiętniki obejmujące okres od dzieciństwa do czasów II wojny światowej *W służbie publicznej na dwóch kontynentach* (Toronto 1982). Był wiceprezesem Związku Burmistrzów Miast Kanadyjskich. Ostatnie lata spędził z rodziną w Edmonton. Zmarł w Calgary, pochowany na cmentarzu w Cammore w Górach Skalistych, obok zięcia dr. Jana Oka.

Julian Hebda-Suski

Oż. z Heleną z Grobickich h. Trąby (31.10.1896–21.12.1993 w Kanadzie), abs. Wydz. Filozofii UW. W l. 30. pracowała nad upowszechnieniem ogrodnictwa i sadownictwa. Była współorganizatorką wielkiej wystawy ogrodnictwa i sadownictwa w Gnieźnie. Po wkroczeniu Niemców do Bydgoszczy z mężem i córkami uciekła za granicę. Od 1950 w Calgary pracowała jako wychowawczyni w Szkole Sztuk Pięknych w Banff, razem z wychowankami studiowała malarstwo. Swe akwarele prezentowała na wystawach, uzyskując nagrody i wyróżnienia. Dom Heleny był ośrodkiem życia kulturalnego Polonii kanadyjskiej. Uprawiała jeździectwo, kajakarstwo, pływanie i narciarstwo. Dzieci: 1. Julia (ur. 15.04.1921), bakteriolog i rzeźbiarz, mieszka w Kanadzie; 2. Magdalena (ur. 30.05.1925) ukończyła studia z zakresu fizyki, chemii i geologii. Jest konsultantem firm geologicznych Kanady, wykładowcą na Uniwersytecie Calgary.

Helena Suska

Dok.: S. Górczyński, J. Kochanowski, *Herby szlachty polskiej*, W. 1999, s. 46, 123, 124; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 67, 79; *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939–1980*, s. 309. Zob. też biogram Mikołaja (II) Grobickiego.

Antoni Raniszewski

ŚLIWIŃSKI JÓZEF h. Junosza (3.07.1866–31.01.1924), wł. maj. Rajsko (pow. krakowski, obecnie w granicach miasta), rolnik, marszałek szlachty pow. krakowskiego, działacz społeczny i gospodarczy. Syn Aleksandra (21.04.1839–29.06.1883) i Aleksandry z Tańskich h. Nałęcz (1842–14.03.1893), wnuk Jana i Joanny Skibińskiej h. Kottwicz, wł. klucza Kossocice (ob. Kosocice), Soboniowice, Barycz, Strzałkowice, lasy krzyszkowickie.

Rodzeństwo: **1.** Bronisław (1864–1923), urzędnik Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń, **2.** Aleksander (1870–1907), prawnik, sędzia w Jordanowie.

Podczas I wojny światowej gniazdo rodzinne Śliwińskich — Kossocice (pow. krakowski), 198 ha, uległo doszczętnemu zniszczeniu. Okupant austriacki wyburzył

Józef Śliwiński z kuzynką Aleksandrą Gabrysiewicz

piękny zabytkowy dwór, zabudowania gospodarcze, a nawet pobliski kościół parafialny, budując na tym miejscu jeden z fortów obronnych otaczających pierścieniem Kraków. Otrzymane niewielkie odszkodowanie na skutek szalejącej inflacji straciło całą wartość. Nie mogąc w tej sytuacji gospodarować, spadkobiercy sprzedali część ziemi, obejmując stanowiska związane z ich wykształceniem. Tylko J. Ś. dokupił sąsiedni maj. Rajsko (180 ha), tam przeniósł siedzibę rodu i tam gospodarował. Był prezesem krakowskiego Tow. Rolniczego, kolatorem kościoła w Kossocicach, doradcą kurii biskupiej. Wśród sąsiadów cieszył się wielkim szacunkiem i poważaniem, zawsze skory do pomocy i rady, miał bardzo poważne wpływy u władz i — jak odnotowano w księdze historii parafii — „trząsł całym powiatem”.

J. Ś. był wielkim oryginałem. Maje- statycznej postawy i sposobu bycia, potężny, z sumiastym wąsem, nosił się wyłącznie po polsku. W zimie na co dzień ubierał się w czarną, sukienną czamarę na kangurach z potrzebami, spinkami i guzami, spodnie wpuszczane w czarne cholewy, na głowie obszywana barankiem czapka z aksamitnym denkiem. W lecie nosił popielatą czamarę z cienkiej alpagi. Strój uroczysty to żupan z guzami, na nim kontusz

z pasem kontuszowym, żółte lub czerwone buty z cholewami, delia biała, sukienna z białymi potrzebami i kołnierzem oraz obszyciem z czarnego baranka, podbita rysiami, zapinana pod szyją na złoty łańcuch i dwie złote spinki z koralami, na głowie obszyta czarnym barankiem czapa z białym, sukiennym dnem, z czapłą kitą spiętą złotą broszą z koralem, przy boku karabela batorówka lub turecka na jedwa-

bnych złotem tkanych rapciach. Kolor kontusza i pasa zależał od rodzaju uroczystości. Na pogrzebach obowiązywał żupan biały z czarnym pasem, na inne uroczystości żupan amarantowy lub biały, kontusz amarantowy lub niebieski z białymi, jedwabnymi wylotami, barwny słucki pas kontuszowy. Na zwykle wyjazdy poza siedzibę J. Ś. jeździł powozem, zaś na wielkie uroczystości, np. do Wiednia, Krakowa czy Lwowa, karetą z herbami, ze stangretem w liberii. Było to przyczyną komicznych nieporozumień, uwiecznionych w licznych anegdotach. Słynął z daru krasomówstwa, a swoje okazjonalne przemówienia przeplatał dowcipnymi zwrotami. Był chętnie widziany w towarzystwie, zaś na krakowskich miejskich uroczystościach proszony był o wygłaszanie przemówień. Był pobożnym i praktykującym katolikiem. Dzień rozpoczynał o świcie głośnym śpiewaniem godzinek, przeplatanych dyspozycjami gospodarczymi. Podczas kościelnych uroczystości z reguły on prowadził celebransę — księdza lub biskupa. Chociaż rodzina i sąsiedzi pokpiwali sobie niekiedy z jego zwyczajów, był niewątpliwie bardzo szanowany, lubiany i ceniony. Zmarł nagle u syna w Krakowie na wylew krwi do mózgu. Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Kossocicach.

J. Ś. oż. 26.10.1890 z Kazimierą z Leśniaków (4.03.1865–4.11.1939), córką Jakuba i Zofii z Gabrysiewiczów z maj. Sidzina k. Skawiny. Dzieci: **1.** Włodzimierz (10.07.1891–1915), inż. leśnik; **2.** ➔ Stefan (2.10.1892–7.04.1966); **3.** Aleksandra (14.09.1893–21.01.1897); **4.** Kazimierz (20.10.1900–15.07.1901); **5.** Maria (14.08.1903–14.01.1940), za Janem Raszowskim h. Grzymała, oficerem 2 P. Sz. Rokitniańskich, gospodarowała wraz z matką i mężem od 1935 w maj. Rajsko; ich syn **5.1.** Andrzej (1935–1989).

Dok.: biogram rodziny Śliwińskich, *Spis ziemian, woj. krakowskie*, s. 41; *Kapitan i dwie panny — krakowskie pamiętniki z XIX w.*, przygotowali do druku I. Homola i B. Łopuszański. Kr. 1980; A. Śliwiński, Wspomnienia o stryju Józefie, mpis; Kserokopie wypisów z ksiąg parafialnych kościoła w Kossocicach; Archiwum rodzinne Śliwińskich, informacje i wspomnienia rodziny.

Krzysztof Śliwiński

ŚLIWIŃSKI STEFAN h. Junosza (2.10.1892–7.04.1966), współwl. maj. Rajsko (pow. krakowski, obecnie w obrębie m. Krakowa), prawnik. Syn ➔ Józefa (1866–1924) i Kazimierzy z Leśniaków (1865–1939). Ur. w Kossocicach (pow. krakowski).

Rodzeństwo: zob. biogram Józefa Śliwińskiego.

Ukończył Wydz. Prawa na UJ. Był w Legionach, w 2 p. uł. Po zakończeniu I wojny światowej pracował w starostwie w Krakowie. Po śmierci ojca, w l. 1924–1935 zarządzał maj. Rajsko (180 ha), następnie wrócił do administracji m. Krakowa, gdzie pracował do czasu przejścia na emeryturę. Po jego odejściu z Rajska majątkiem zarządzała matka i siostra Maria wraz z mężem Janem Raszowskim. Ostatecznej zagłady majątku dokonała komunistyczna reforma rolna.

W czasie II wojny światowej S. Ś. należał do AK, był więziony przez gestapo. Zasłużył się w ratowaniu ludności polskiej i żydowskiej. Zm. w Krakowie i pochowany został na cmentarzu Rakowickim.

W 1920 oż. 1^ov. z Haliną z Zubrzyckich h. Wieniawa (16.05.1902–25.05.1978), córką ➔ Józefa, wł. maj. Wilków w pow. proszowickim, i Marii z Chrzanowskich ze Szczodrkwic w pow. olkuskim. Po rozwodzie oż. 2^ov. z Marią z Mrozowskich.

Z pierwszego małżeństwa syn **1.** Krzysztof (ur. 9.02.1923), mgr inż. technolog drewna, ukończył Wydz. Rolniczo-Leśny UJ, abs. Szkoły Nauk Politycznych przy Wydz. Prawa UJ, abs. Studium Podyplomowego Wydz. Inżynierii Lądowej PW. W kampanii 1939 ochotnik 20 p. p., Organizacji Orła Białego, oficer ZWZ — AK, w jej ramach: Związku Odwetu Kedywu Okręgu Krakowskiego, Oddziału Partyzanckiego „Błyskawica”, należał do Samodzielnego Baonu Partyzanckiego „Skala” Kedywu Okręgu Krakowskiego, więzień polityczny, odznaczony Krzyżem Walecznych,

Złotą Odznaką „Zasłużony dla Warszawy” i in. Po wojnie był wieloletnim projektantem zakładów prefabrykacji betonowej (Birodex i Zremb), następnie adiunktem i kierownikiem pracowni „Cebet”, równocześnie nauczycielem w zawodowym szkolnictwie średnim, st. wykładowcą PW, organizatorem szkolnictwa zawodowego na Kubie. Po przejściu na emeryturę pracował jako dziennikarz w „Przeglądzie Budowlanym”. Oż. 1^v. z Teresą Przesmycką h. Łabędź (ur. 30.09. 1933), historykiem sztuki, abs. UW. Ich dzieci: 1.1. Małgorzata (ur. 1953), mgr filologii polskiej UW, za Bo Davidsonem, prawnikiem, nauczycielka w Sztokholmie, ich trzech synowie: 1.1.1. Filip, 1.1.2. Wiktor, 1.1.3. Wiliam; 1.2. Anna (ur. 1954), mgr biologii UW, naukowiec w dziedzinie inżynierii genetycznej w Nowym Jorku za Wojciechem Auerbachem, biologiem–genetykiem, mają syna 1.2.1. Maksymiliana. Drugą żoną Krzysztofa Ś. była mgr Anna Leszowska (ur. 1944), redaktor Wydawnictwa Naukowo–Technicznego. Po rozwodzie oż. 3^v. z Wandą Kruszewską h. Habdank (3.03.1949), lekarzem–stomatologiem, mają syna 1.3. Piotra (ur. 1982).

Krzysztof Śliwiński

ŚLIWIŃSKI ANTONI h. Junosza (9.11.1896–2.06.1977), adm. maj. Ruda Różaniecka (pow. cieszanowski), dzierżawca maj. Klikowa (pow. tarnowski) i maj. Rząska (pow. krakowski), inż. rolnik. Syn Aleksandra (1870–1907), sędziego w Jordanowie, i Antoniny z Penotów (1875–1941) z maj. Glewiec i Jazdowiczki (pow. miechowski).

Rodzeństwo: 1. Krystyna za Włodzimierzem Dembińskim.

Antoni Śliwiński z żoną i córką

Po ukończeniu Gimn. im. Sobieskiego w Krakowie A. Ś. zapisał się na Wydz. Rolnictwa UJ. Kontynuowanie nauki przerwała mu służba wojskowa w 1919 w 2 P. Sz. Rokitniańskich. Dalsze studia rolnicze podjął na Wyższych Kursach Ziemiańskich Turnaua we Lwowie, które po obowiązującej praktyce zakończył dyplomem w 1922. Pracę rozpoczął od administrowania dobrami w Rudzie Różanieckiej, następnie dzierżawił maj. Klikowa, a przed II wojną światową maj. Rząska k. Krakowa. Od 1939 mieszkał w Krakowie. Był dyr. Małopolskiej Spółki Rolnej, współwł. Biura Ekspedycyjno–Transportowego „W. Gutowski i S–ka”, a następnie Spółki Spedycyjno–Transportowej „Orbitrans” i kilku in. Współpracował z AK.

Matka Antonina Ś. została deportowana w 1939 wraz z córką Krystyną Dembińską, żoną gen. Włodzimierza Dembińskiego, i wnukiem Ryszardem do Kustańskiej Obłasti w Rosji Azjatyckiej, gdzie zmarła 25.05.1941.

A. Ś. po wojnie pracował w Zjednoczeniu Instalacji Sanitarnych i Elektrycznych Budownictwa Miejskiego w Krakowie jako naczelnik Wydz. Transportu, skąd został zwolniony — uznany za wroga klasowego. W l. 1952–1956 pracował jako st. inspektor w Zjednoczeniu Budownictwa w Krakowie. Po przejściu na emeryturę był biegłym sądowym do spraw rolnych i rzeczoznawcą majątkowym rolniczym. Do ostatnich chwil życia działał społecznie w Kole 2 P. Sz. Rokitniańskich. Zm. w Krakowie i pochowany został na cmentarzu Rakowickim.

W 1928 oż. z Marią Gizbert–Studnicką (20.09.1902–14.11.1992), córką dyrektora banku w Tarnowie. Ich córka **1.** Ewa (13.02.1933–31.03.1980), historyk sztuki, abs. UJ, pracowała w Galerii Krzysztofory w Krakowie, mąż Ryszard Zieliński (3.04.1925–6.05.1994), dziennikarz, literat i historyk, był prezesem Oddziału Krakowskiego Związku Literatów Polskich. Dzieci nie mieli.

Krzysztof Śliwiński

ŚWIĘCICKI HENRYK h. Jastrzębiec (23.09.1892–12.04.1971), wł. maj. Zawada (pow. włocławski). Syn Tadeusza (1866–1926), adm. dóbr Osiećciny (pow. niezawski), i Jadwigi Franciszki Gockowskiej h. Prawdzic (1866–1940), córki Tadeusza, wł. maj. Maliszewo (pow. lipnowski), i Wandy z Weberów. Ze strony ojca był wnukiem Henryka (1839–1932), wł. maj. Nowa Wieś (pow. rypiński), i Anieli Skarbak–Tłuchowskiej. Ur. w Maliszewie.

Rodzeństwo: **1.** Tadeusz (1890–1914) zginął w Karpatach służąc w armii rosyjskiej; **2.** Czesław (1894–1950), oficer 1 P. Uł. Krechowickich i 2 p. uł. w randze mjr., oż. z Kazimierą Jasiewicz h. Rawicz (ur. w Maliszewie, zm. w Londynie); **3.** Stefan (1896 – luty 1949), rotmistrz 2 p. uł., oż. ze Stefanią Jasiewicz h. Rawicz (ur. w Bobrownikach, zm. w Amdorer, Szkocja); **4.** Jadwiga (1899 w Bobrownikach – 1913 w Osiećcinach); **5.** Jan (1901 w Bobrownikach – 30.10.1945 w Toruniu), lekarz weterynarii, oż. z Ireną Eleonorą Święcicką h. Jastrzębiec; **6.** Kazimierz (17.03.1904 w Bobrownikach – 1964 w Verdun), poseł na Sejm kadencji 1938, oż. z Ireną Puciłowską; **7.** Aniela (5.12.1905–12.05.1968 w Zawadzie), mąż Bogusław Frank (12.03.1896–12.06.1982) z Siemian (pow. włocławski); **8.** Wanda (1908 w Osiećcinach – 1916 w Osiećcinach), **9.** Stanisław (30.04.1910 w Osiećcinach – 18.01.1945 w Radogoszczy), por. WP, w okresie okupacji jeden z dowódców AK w rejonie włocławskim, oż. z Jadwigą Sarré.

Henryk Święcicki

H. Ś. ukończył Wydz. Agronomiczny Włocławskiej Szkoły Handlowej (Realnej). Był uczestnikiem strajku szkolnego 1905. Praktyki rolne odbył w maj. Zbójno (pow. lipnowski) i Pęcice (pow. pruszkowski) oraz w stadninie koni w Sławucie R. ks. Sanguski. Powołany do wojska rosyjskiego odsłużył je 1912–1913 w Carskim Siole. Po powrocie gospodarował w Woli Skarbkowej, jednym z folwarków Fundacji Karoliny

i Fryderyka Skarbków w Osięcinach, pomagając jednocześnie choremu ojcu w administrowaniu całością Fundacji, tj. maj. Osięciny, Samszyce, Bartłomiejowice i Wola Skarbkowa.

Jako ochotnik uczestniczył w wojnie bolszewickiej 1919–1920 w 1 p. uł. Po śmierci ojca został adm. Fundacji decyzją jej kuratora, ⇒ Antoniego Eustachego Marylskiego–Łuszczewskiego i Rady Ziemian. Przeprowadził drenowanie czarnoziemu w Osięcinach i wybudował nową szkołę. Dzięki spadkowi żony zakupił w 1926 ośrodek maj. Zawada (ok. 50 ha) od Jana i Stefanii Podkolińskich. W 1929, gdy kurator Fundacji administrowanie Osięcin powierzył swemu synowi, H. Ś. wziął w plenipotentcję należący do Ludwika Łempickiego maj. Płonno (pow. rypiński), gdzie pomyślnie gospodarował do 1939. Od 1929 był członkiem Związku Hodowców Konia Szlacheckiego Półkrwi, należał też do ZZ pow. rypińskiego. We wrześniu 1938 został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi. Na początku wojny przeniósł się do Zawady, gdzie w maju 1940 został aresztowany i przewieziony do Włocławka. Ponieważ transport do obozu w Dachau już odjechał, został zwolniony, lecz wkrótce wysiedlony do Kowala z obowiązkiem meldowania się w arbeitsamcie. Zawadę objął Niemiec Bilmeier, przesiedlony z Łotwy w tym czasie do maj. Jerzego Ciechomskiego Rutkowie (pow. włocławski). Baron Krüdener zaproponował H. Ś. zarządzanie tym majątkiem (321 ha). H. Ś. przebywał tu do stycznia 1945, zatrudniając ok. 100 osób — pracowników stałych i dochodzących, co chroniło ich przed wywózką do Niemiec. Należał do AK.

Dwór w Zawadzkie

Po ucieczce Niemców wrócił do Zawady, która nie podlegała dekretowi o reformie rolnej. Został pierwszym po wojnie wójtem gm. Baruchowo z wyboru. Zaliczony do „kułaków”, doświadczył wszelkich sztykan tego okresu, mieszkając w Zawadzkie wraz z ciężko chorą żoną i córką Aleksandrą. Ośrodek z domem, ogrodem, stawami rybnymi i lasem, okrojony sprzedażą części ziemi, udało mu się utrzymać. W 1961 zostawił gospodarstwo synowi Henrykowi i zamieszkał w Toruniu. Zmarł w Zawadzkie i jest pochowany na cmentarzu parafii Białotarsk.

Oż. 1^v. 10.02.1906 z Marią Aleksandrą Odrowąż–Pieniążkówną z Opatowic w pow. nieszawskim (26.06.1889 w Opatowicach – 26.10.1960 w Zawadzie), córką Kazimierza i Sabiny z Bussów, siostrą ➤ Ludwika Stanisława Pieniążka. 2^v. oż. w 1961 z Heleną Cyckowską (1902–1980).

Dzieci: **1.** Aleksandra (26.01.1907 w Woli Skarbkowej – 25.11.1978 w Zawadzie), abs. Szkoły Ogrodniczej w Poznaniu; **2.** Tadeusz (ur. 8.02.1918 w Woli Skarbkowej), oficer 1 p. uł., inż. architekt, zamieszkał w Londynie, gdzie ukończył studia. Oż. 1^v. z Teresą Poniatowską (zm. 1978), z którą się rozwiódł. Ich córka **2.1.** Maria Aleksandra (ur. 3.12.1949 w Londynie) mieszka w USA. Oż. 2^v. w 1968 z Urszulą Dubno (ur. 27.11.1942); **3.** Wanda (8.01.1922 w Woli Skarbkowej – 5.06.1995 w Zawadzie), mgr filologii polskiej, st. kustosz dyplomowany Biblioteki UŁ; **4.** Henryk (17.09.1923 w Woli Skarbkowej – 29.03.1981 w Zawadzie), dyr. Stadniny Koni w Łososinie w pow. nowosądeckim; od 1962 gospodarował w Zawadzie, oż. w 1952 z Anną Kolaszyńską; ich syn **4.1.** Henryk (ur. 1954 w Nowym Sączu), mgr inż. rolnik, oż. z Krystyną Wit; ich dzieci: **4.1.1.** Joanna (ur. 1981), **4.1.2.** Maria (ur. 1982), **4.1.3.** Henryk (ur. 1986), **4.1.4.** Elżbieta (ur. 1991); córka **4.2.** Anna Zofia (ur. 1957 w Nowym Sączu), mąż Maciej Sokołowski (ur. 1956); ich dzieci: **4.2.1.** Anna (ur. 1984), **4.2.2.** Jan (ur. 1988).

Dok.: Wspomnienia i dokumenty rodzinne.

Wanda Świącicka, Janusz Odrowąż–Pieniążek (J. Sz.)

TABACZYŃSKI TADEUSZ h. Grabie (14.04.1864–20.02.1933), wł. maj. Redecz Wielki (pow. włocławski), rolnik. Syn Makarego i Heleny z Kokczyńskich. Ur. w Redczu.

Dobra Redecz Wielki nabył w 1833 Jan Tabaczyński. Żoną jego była Tekla z Rudnickich. Oprócz tego posiadał dobra Racięcín, Broniewek i Redecz Kalny w pow. włocławskim. W 1844 otrzymał potwierdzenie szlachectwa od Heroldii Królestwa Polskiego. Jan T. piastował urzędy: marszałka powiatowego i radcy woj. mazowieckiego. Po jego śmierci spadkobierczynią została żona; sprzedała w 1858 Redecz Wielki najstarszemu synowi Makaremu, który gospodarował w nim do 1898.

T. T. ukończył szkołę średnią w Warszawie i rolnictwo w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublinach. W 1898 nabył od ojca Redecz Wielki i gospodarował w nim do śmierci. Majątek ten miał powierzchnię ok. 384 ha (grunty orne 350 ha — czarnoziemy bielice kl. 2, 3, 4; łąki ok. 11 ha, lasy 1,8 ha, wody 0,8 ha). Był to majątek dobrze zagospodarowany, z pięknym dworem położonym w parku wielkości 2,7 ha. T. T. zmarł w Redczu, testamentem regulując podział spadku między żonę i dzieci.

T. T. poślubił w 1899 Wandę z Lubrańca hr. Dąbską h. Godziemba (1880–1940), córkę Franciszka i Antoniny Nostiz–Jackowskiej. Wanda T. po śmierci męża otrzymała rentę dożywotnią. Dzieci: **1.** Helena (1900–27.05.1985) otrzymała 3/16 maj. Redecz Wielki, poślubiła Nikodema Jahólkowskiego, wł. maj. Kuliki na Polesiu; **2.** Marietta (1902–1968) otrzymała 3/16 majątku, poślubiła ➤ Cezarego Bacciarrellego, wł. maj. Miechowice w pow. włocławskim; **3.** Tadeusz (1904–1944), otrzymał 5/16 majątku, zginął w powstaniu warszawskim; **4.** Jerzy (1908–1953), otrzymał 5/16 majątku, poślubił w 1944 ➤ Joannę Taczanowską z Wilczyna, 1^v. Mlicką. Synowie zarządzali majątkiem, spłacając matkę i siostry.

Maria Mlicka–Szumna (B. K.)

TACZANOWSKI JAN h. Jastrzębiec (21.09.1893–22.10.1959), wł. i III ordynat maj. Taczanów (pow. pleszewski). Syn Antoniego i Haliny z Karśnickich. Ur. w Taczanowie.

Rodzeństwo: **1.** Zofia (1886–1970), za dr. med. chirurgiem Leonem Mieczkowskim; **2.** Wanda (1887–1957), za Apolinarym Osowickim; **3.** Antonina (1888–1939),

rozstrzelana przez Niemców wraz z mężem ⇨ Lucjanem Prądzińskim, wł. maj. Skarpa k. Sępólna; **4.** Gabriela (189?–1966), za Gustawem Moszczeńskim, wł. maj. Brudzyń k. Janowca; **5.** Wojciech (1896–1962), wł. maj. Kościanki (pow. wrzesiński), oż. z Izabellą Mierzejewską–Alkiewicz, a następnie z Janiną Piotrowską–Chobrzyńską.

J. T. po śmierci ojca w 1917 przejął majątek o pow. 3 570 ha. Rozległymi dobrami administrował osobiście. Był gospodarzem nowoczesnym, prowadził meliorację pól i łąk, planową gospodarkę leśną. Wysoko stała hodowla koni (remonty) oraz bydła. Dbał o mieszkania pracowników. Założył w powiecie Koło Doświadczalne, badające metody wzmożenia i potanienia produkcji rolnej, służące przykładem postępu rolniczego dla całej okolicy. J. T. był prezesem ZZ w pow. pleszewskim, czł. zarządu Wielkopolskiego Tow. Kółek Rolniczych, radcą Ziemstwa Kredytowego, prezesem Związku Tow. Parowych Plugów, prezesem Związku Myśliwych w Pleszewie i wiceprezesem Banku Spółdzielczego w Pleszewie.

W 1939 wywieziony został z rodziną do obozu w Cerekwicy k. Jarocina, a stamtąd do GG. W czasie okupacji niemieckiej administrował maj. Bielice k. Sochaczewa, potem dzierżawił maj. Sierzeń k. Nadarzyna. Zaangażowany był w pracy konspiracyjnej. Po zakończeniu wojny wrócił do Taczanowa, ale wkrótce wywłaszczony, zamieszkał w Pleszewie, następnie w Poznaniu. W l. 1951–1952 więziony i skazany na obóz pracy w Miłecinie. Uwolniony wraz z żoną bezskutecznie poszukiwali jakiegokolwiek pracy. Prowadzili antykwariat — sklep komisowy. J. T. wykonywał różne prace zlecenne w zakresie rolnictwa, m.in. dla PNZ, dla PZU, Spółdzielni Nasiennej; współpracował też przy układaniu płodozmianów dla PGR; pracował w Poznańskim Przedsiębiorstwie Elektryfikacji Rolnej i jako strażnik w Ochronie Obiektów. J. T. zm. w Poznaniu i tam został pochowany.

J. T. oż. z Barbarą ks. Korybut–Wiśniowiecką (9.03.1899 w Warszawie – 30.07.1957 w Szydłowcu), pochowaną w Poznaniu. Ich dzieci: **1.** Helena (5.01.1923 w Warszawie – 30.09.1987 w Poznaniu), abs. Wydz. Anglistyki UP; **2.** Maria (ur. 1.02.1924 w Taczanowie), abs. Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarsko–Położniczej w Krakowie, za Adamem Grabkowskim, inż. o specjalności mechanizacja rolnictwa; **3.** Andrzej (11.05.1925 w Taczanowie – 21.09.1944), zginął w powstaniu warszawskim; **4.** Felicjan (2.05.1928 w Taczanowie – 26.02.1997 w Radziejowie Kujawskim), abs. Wydz. Instalacji Sanitarnej PP, oż. 1^{ov}. z Eleonorą Krzyżanowską, 2^{ov}. z Romualdą Rychlińską.

Dok.: W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, W. 1986, s. 378; *Spis ziemian, woj. poznańskie*, s. 48; Kwilecki, *Ziemiaństwo...*, s. 42, 225, 359, 362, 367–370; Materiały i wspomnienia rodzinne.

Maria Grabkowska

TARGOWSKI JÓZEF h. Rogala, pseud. publicystyczne: Piotr Zawod, Jan Toporski (28.05.1883–22.05.1952), wł. fol. Buczek (pow. sandomierski), współwł. maj. Werpiana (pow. rossieński), dr nauk rolnych, poseł i senator II RP. Syn Juliusza Franciszka (22.03.1850–5.02.1929) i Ireny z Trzetrzewińskich (1858–7.07.1952). Ur. w Winiarach.

J. T. ukończył Gimn. św. Anny w Krakowie (1897–1901) i w l. 1902–1906 Wyższą Szkołę Rolniczą w Wiedniu. Po studiach odbył praktyki rolnicze na Morawach i w Anglii, następnie zaczął gospodarować w maj. Buczek, który otrzymał od swojego ojca. Fol. Buczek (266 ha) został zniszczony podczas I wojny światowej i rozparcelowany w ramach reformy rolnej w 1936. Od 1908 administrował także maj. Czyżów w pow. opatowskim, należącym do jego żony. W końcu XIX w. dobra Czyżów (Szlacheczki) miały ok. 1 500 ha i składały się z folwarków: Czyżów (z pałacem z XVIII w.), Pawłów, Zapusta, Szymanówka. Fol. Szymanówka spalił się w czasie I wojny i został rozparcelowany w 1922. Z uzyskanych wpływów z parcelacji zostały częściowo spła-

cone długi ciężące na majątku, m.in. pożyczka zagraniczna (francuska) w wysokości 50 tys. dolarów, pożyczka Banku Rolnego i inne zobowiązania. W drugiej połowie l. 20. maj. Czyżów obejmował ok. 1 128 ha (Czyżów 763 ha, Pawłów 247 ha i Zapusta 118 ha). W 1910 J. T. wziął w dzierżawę od Warszawskiego Tow. Dobroczynnego fol. Węglin i Liśnik (pow. janowski), a w następnym roku kupił wraz z ojcem za 200 tys. rb. maj. Werpiany (ok. 1 630 ha) na Kowieńszczyźnie. J. T. był też właścicielem krochmalni w Zawichoście.

Pałac w Czyżowie Szlacheckim

J. T. dużo czasu poświęcał pracy społecznej i publicystycznej. Działał w CTR, gdzie był m.in. sekretarzem, czł. zarządu Wydz. Społeczno–Ekonomicznego i Biura Rachunkowego Rolniczego, czł. komisji ds. „Podręcznika organizacji gospodarstw”. Wchodził również do Rady Rolniczego Tow. Radomskiego. Pisał także artykuły do fachowych pism rolniczych polskich i zagranicznych, wygłaszał odczyty o tematyce rolniczej, zarówno w Królestwie Polskim, jak i na Litwie. Zajmował się m.in. znaczeniem rachunkowości dla podniesienia intensyfikacji gospodarki majątków rolnych. Był członkiem komitetu redakcyjnego „Gazety Rolniczej”. Po wybuchu wojny kontynuował swoją pracę w CTR, a od początku 1915 rozpoczął działalność w CKO, w którym prowadził sekcję transportową. W 1915 wszedł w skład Prezydium CTR, jako czł. komisji wykonawczej powołanej po ustąpieniu z Warszawy wojsk rosyjskich. Wówczas też w związku z rozwiązaniem przez Niemców CKO wziął udział w utworzeniu Głównego Komitetu Ratunkowego w Lublinie. Uczestniczył w obradach Koła Międzypartyjnego w Warszawie. W lipcu 1916 rozpoczęła działalność Ekspozytura CTR w Lublinie, obejmująca obszar okupacji austriackiej i ściśle współpracująca z Wydz. Rolnym Głównego Komitetu Ratunkowego. J. T. wchodził do zarządu obu tych instytucji. Uczestniczył również w l. 1915–1916 w organizowaniu ZZ, którego statut został

ostatecznie zatwierdzony przez władze niemieckie 5.07.1916. Na pierwszym zebraniu organizacyjnym J. T. wybrano prezesem. W 1918 jako przedstawiciel ZZ zasiadał w Radzie Rolniczej powołanej 21.07.1918 przy Min. Rolnictwa Rady Regencyjnej, natomiast nie zgodził się wejść do Tymczasowej Rady Stanu w 1917.

Od 1919 był pracownikiem MSZ. Jesienią tego roku wyjechał na Daleki Wschód z misją do gen. Aleksandra Kołczaka. Jednak nim dotarł na miejsce, armia Kołczaka została rozbita, a jej dowódca stracony przez bolszewików. Na J. T. spadł obowiązek otoczenia opieką Polaków, uciekających z Syberii bądź już wcześniej przebywających na Dalekim Wschodzie, oraz ich repatriacji. Współorganizował polskie placówki konsularne w Charbinie, Władywostoku, Chabarowsku i Urdze. Następnie został posłem polskim w Japonii. Po 2 latach wrócił do kraju i objął Departament Prasy i Propagandy MSZ (1922). Pod wpływem J. T. MSZ zaczęło się interesować sztuką polską, jako skutecznym atutem w promocji Polski na świecie.

Józef Targowski

Zdymisjonowany przez Aleksandra Skrzyńskiego odszedł z ministerstwa (1923) i wrócił do pracy na roli. Latem 1924 gościł w Czyżowie prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. W l. 1928–1930 był posłem na Sejm, a w l. 1930–1935 senatorem wybranym z listy BBWR. Jednocześnie pracował społecznie w różnych organizacjach, m.in. był prezesem Tow. Szerzenia Sztuki Polskiej wśród Obcych, Tow. Przyjaźni Polsko-Japońskiej, członkiem Polskiego Tow. Zootechnicznego, Tow. Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Interesował się sztuką i literaturą. Utrzymywał żywe kontakty ze środowiskami artystycznymi i literackimi. W jego domu bywali m.in. Julian Fałat, Jerzy Leszczyński, Ferdynand Goetel, Tadeusz Boy, Władysław Skoczyła, Jerzy Warchałowski, Ludomir Różycki, Kazimierz Skórewicz, Juliusz Kaden, Ludwik H. Morstin.

Okres kampanii wrześniowej J. T. spędził w Czyżowie. W 1940 wraz z synami był aresztowany i przebywał przez trzy

miesiące w więzieniu. Czyżów w okresie wojny i okupacji stał się ważnym ośrodkiem pomocy dla ludzi wysiedlonych z innych części Polski lub ukrywających się przed Niemcami. Już w 1939 w majątku znalazło schronienie wiele osób uciekających przed wojskami niemieckimi lub sowieckimi, np. członkowie rodzin: Jeżewskich, Siemieńskich, Borkowskich, Żeleńskich, Żurowskich, Sumowskich, Krasickich, Wysockich, Gerliczów, Michalskich. Większa część tych osób po zakończeniu działań wojennych wróciła do swoich domów, wówczas zaczęli napływać wysiedleńcy z ziem włączonych do Rzeszy. Dwór organizował dla nich kwatery, zaopatrzenie i opiekę medyczną. Prawie w tym samym czasie rozpoczęto współpracę z organizacjami podziemnymi. Na ziemiaństwo spadł obowiązek udzielania schronienia i opieki osobom skompromitowanym politycznie czy wojskowo. Również stopniowe zwiększanie się kadr ZWZ–AK wymagało od dworów udzielenia kwaterunku i utrzymania. Niektóre oso-

by z różnych powodów przebywały w Czyżowie dłuższy czas, np. ukrywał się tam Arnold Szyfman, ambasador Alfred Wysocki z żoną, Stypiński, Kalinowski, Farjaszewski, płk. Żótkiewski („Lin”), Zembrzuski, Abakanowicz i wielu innych.

W 1943 J. T. przeprowadził się z rodziną do Osieczan w pow. myślenickim, gdzie wziął w dzierżawę niewielkie gospodarstwo. W 1945 wyjechał z żoną do Krakowa i tu poświęcił się pracy naukowej uwieńczoną obroną pracy doktorskiej pt. „Nacjonalizm a uniwersalizm w społecznym gospodarstwie agrarnym” na Wydz. Rolniczym UJ (1946). Następnie objął administrację gospodarstwa państwowego Chudoba k. Kluczborka, skąd jednak został prędko usunięty ze względu na swoje pochodzenie ziemiańskie. Wówczas przeniósł się z rodziną do Sulejówka. Tu zarabiał na życie jako tłumacz, a jednocześnie poświęcił się publicystyce, w l. 1950–1951 pisał pod pseud. Piotr Zawod (?) i Jan Toporski artykuły do pism katolickich („Tygodnik Powszechny”, „Dziś i Jutro”, „Słowo Powszechne”), głównie na temat Azji Południowo-Wschodniej, omawiał w nich historię, a także bieżące sprawy polityczno-społeczne tego regionu.

J. T. oż. 20.10.1908 w Krakowie z Koletą Descours (29.05.1888–19.06.1925), wł. maj. Czyżów, córką Kazimierza i Marii z hr. Badenich (1848–1933). W 1929 J. T. oż. powtórnie z Ireną ze Skibniewskich.

Dzieci: **1.** Maria (ur. 8.12.1908), w kwietniu 1931 wyszła za Stefana Trzetrzewińskiego, abs. Wyższej Szkoły Handlowej w Antwerpii, który objął wówczas administrację maj. Winiary i Czyżów, ich dzieci: **1.1.** Krzysztof (ur. 1934), inż. elektryk, abs. PW, **1.2.** Irena (ur. 1935), artystka malarka, abs. ASP w Krakowie; **2.** Juliusz Marian (27.05.1912–2.06.1997), abs. Gimn. im. H. Sienkiewicza w Krakowie (matura w 1931), po krótkim pobycie w Wyższej Szkole Rolniczej w Cieszynie (1931/1932) i praktyce rolnej w dobrach międzyrzeckich Andrzeja Potockiego rozpoczął studia rolnicze na UJ (1932–1936), następnie gospodarował w Czyżowie; w okresie okupacji działał w konspiracji, był trzykrotnie aresztowany przez Niemców, walczył w powstaniu w Warszawie; po wojnie osiadł w Brazylii, zm. w Rio de Janeiro; oż. 1^ov. z Juliette de Mesa, 2^ov. z Anne Marie Vogel; **3.** Włodzimierz (25.01.1915–21.11.1945), abs. Gimn. im. H. Sienkiewicza w Krakowie i Wydz. Prawa UW, w l. 1938–1939 był w Szkole Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, brał udział w kampanii wrześniowej, później w konspiracji w ZWZ–AK, odznaczony Krzyżem AK (pośmiertnie 30.12.1974) i Medalem Wojska; po wojnie pracował w banku w Poznaniu; **4.** Andrzej (1916–1995), oż. z Alicją Falkowską, ich córka **4.1.** Marta za Jerzym Lisowskim; **5.** Elżbieta (1918–2001) za Stanisławem Wyganowskim (ur. 1919), w l. 1990–1994 prezydentem m.st. Warszawy, prezesem Tow. Urbanistów Polskich, ich dzieci: **5.1.** Stanisław Filip i **5.2.** Jan Jakub; **6.** Zygmunt (1943–1971).

Dok.: *Kto był kim w II RP*, s. 114; *Kalendarz rolniczy Centralnego Towarzystwa Rolniczego na rok 1914*, cz. II, W. 1914, s. 94; Brzozowski, *Studia*, s. 166; *Rocznik polityczny i gospodarczy 1939*, W. 1939, s. 600; S. Dzieciotłowski, *Centralne Towarzystwo Rolnicze w Królestwie Polskim i jego polityka agrarna 1906–1918*, W. 1981, s. 81 i nn.; S. Dzierzbicki, *Pamiętnik z lat wojny 1915–1918*, W. 1983, s. 52 i nn.; *Dzieje studiów*, s. 207; *Lista*, s. 1055–1056; *Spis ziemian, woj. kieleckie*, s. 22–23; A. Wysocki, Wspomnienie o ś.p. Józefie Targowskim, Kr. 1956, mpis; J. Targowski, Wspomnienia, mpis; Wspomnienia i informacje Juliusza Targowskiego i Marii z Targowskich Trzetrzewińskiej.

Tadeusz Epsztein

TARNOWSKI TADEUSZ h. Jelita (21.05.1898–6.12.1939), dzierżawca maj. Lekowo (pow. ciechanowski). Syn Antoniego, wł. maj. Kamienica (pow. płoński), i Anny z Filipowiczów. Ur. w Kamienicy.

Był wychowankiem Gimn. ks. Jana Gralewskiego w Starej Wsi k. Mińska Maz., skąd w 1915 uciekł, by zaciągnąć się do Legionów. Tam znalazł się pod dowództwem

Beliny–Prażmowskiego. Po odmówieniu przysięgi na wierność, podobnie jak inni legioniści, dostał się do obozu dla internowanych w Szczypiornie. Studiował rolnictwo w Warszawie, lecz jesienią 1918 przerwał studia, by ochotniczo zaciągnąć się do wojska. W l. 1919–1920, służąc w szwadronie mjr. Tadeusza Kossaka, brał udział w działaniach wojennych, m.in. w kampanii kijowskiej w 1920 i dalszych walkach na froncie wschodnim. Służbę wojskową zakończył jako por. rez., odznaczony Krzyżem Walecznych i Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921. Jako oficer rez. otrzymał przydział do 11 p. uł., stacjonującego w Ciechanowie. Po ukończeniu SGGW w Warszawie dzierżawił należący do ordynacji opinogórskiej hr. Krasieńskich maj. Helenowo, następnie do 1939 Lekowo w pow. ciechanowskim. Brał w tym czasie aktywny udział w działalności powiatowego ZZ. Był prezesem tegoż Związku w okresie przed 1939. Działal również społecznie na innych polach. W Lekowie założył dla ludności wiejskiej świetlicę, fundując jej bibliotekę i radio, założył tam Kółko Rolnicze, w którym prowadził wykłady na temat nowoczesnej hodowli i uprawy roli; w świetlicy organizował wykłady z historii i języka polskiego dla okolicznej ludności; powołał Ochotniczą Straż Pożarną.

Wybuch wojny zastał go w Lekowie. Gdy karta mobilizacyjna nie dotarła na czas do jego rąk, włożywszy mundur, usiłował dołączyć do swojego pułku, co mu się nie udało. Niebawem po powrocie do Lekowa 29.09.1939 został przez gestapo aresztowany i znalazł się w grupie więźniów, składającej się z 34 ziemian i nauczycieli z powiatów ciechanowskiego, płońskiego i mławskiego. Wraz z tą grupą przewieziony został najpierw do więzienia w Olsztynie, skąd zabrano wszystkich do obozu pracy w Hohenbruch nad Zalewem Kurońskim. W tym obozie więźniowie poddawani byli ostrym represjom i pracowali przy osuszaniu okolicznych bagien. T. T. przewieziony został 6.12. tr. do obozu straceń w Działdowie i tam wraz z 32 członkami swojej grupy zamordowany w bliżej nieznanych okolicznościach. Rodziny nie otrzymały żadnej oficjalnej wiadomości, ani o ich losie, ani też o miejscu i dacie śmierci. Przeżył jedynie jeden z nauczycieli z pow. ciechanowskiego, który trafił później do Mauthausen. O straceniu swoich towarzyszy niedoli dowiedział się od konwojującego go żandarma niemieckiego. T. T. i pozostali ziemianie z nadgranicznych powiatów Mazowsza spoczywają zapewne w zbiorowych grobach w Komornikach pod Działdowem.

W 1925 T. T. poślubił w Chynowie Jadwigę Dziewanowską h. Jastrzębiec, córkę Henryka, wł. Moszczonnego w pow. lipnowskim, następnie Chynowskiej Woli i Sułkowiec w pow. grójeckim, i Zofii z Waldorfów–Preyssów h. Nabram, abs. SGGW, inż. rolnictwa. Po ślubie mógł być T. T. objąć posagowy majątek żony Chynowską Wolę, ale z tej możliwości nie skorzystał, gdyż musiałby spłacić dwie jej siostry.

Mieli córkę I. Joannę (ur. 1927), mgr inż. chemii, za dr. Alfredem Wieruszem–Kowalskim, elektronikiem, wnukiem malarza, Alfreda Wierusza–Kowalskiego.

Stawomir Leitgeber

TREUTLER WŁADYSŁAW RYSZARD (8.04.1887–26.09.1966), współwł. maj. Bezszyń (pow. włocławski). Syn Ryszarda i Józefy z Weisheitów. Ur. w Puławach.

Rodzeństwo: 1. Zygmunt, rolnik, b. współwł. maj. Wola (pow. lipnowski), oficer WP, jeńiec oflagu, więziony w PRL. Jego dzieci: 1.1. Janusz, lotnik, uczestnik bitwy o Anglię, zestrzelony w czasie lotu bojowego, odznaczony Krzyżem Virtuti Militari; 1.2. Włodzimierz, inż. chemik, działacz „Solidarności”, obecnie na emigracji.

W. T. po ukończeniu szkoły średniej w zaborze rosyjskim, studiował nauki rolnicze na Uniw. w Lipsku. Po wybuchu I wojny światowej wcielony do wojska, skierowany został do szkoły kawalerii w Elizawetgradzie, a następnie na front rosyjsko–niemiecki-

ki. W 1917 wstąpił do I Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Dowbora–Muśnickiego. Żołnierz 1 p. uł., uczestnik szarży kawalerii pod Krechowcami, odznaczony za zasługi na polu walki Krzyżem św. Jerzego, uczestnik wojny z bolszewikami 1920. Po zakończeniu wojny przeszedł w stopniu ppor. do rezerwy. Podjął pracę w rolnictwie, z początku na stanowiskach adm., a następnie, po zawarciu małżeństwa z Wandą z d. Ossowską, jako współwł. maj. Beszyn (ok. 350 ha), stanowiącego uprzednio własność rodziców żony. W okresie międzywojennym prowadził wraz z żoną gospodarstwo, wychowywał dzieci. Był członkiem ZZ pow. wrocławskiego. Odbywał okresowe szkolenia wojskowe w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu.

Dwór w majątku Beszyn

W momencie wybuchu II wojny światowej, niemobilizowany, wyruszył ochotniczo do Warszawy w poszukiwaniu przydziału wojskowego. Kontuzjowany pod Ożarowem w wyniku ataku dywersantów niemieckich, dostał się do Warszawy. Po upadku stolicy wrócił do Beszyna. Nieobjęty początkowo aresztowaniami ziemian przez gestapo, zgłosił się dobrowolnie do więzienia we Wrocławku, chcąc dzielić los innych właścicieli ziemskich. „Tu jest moje miejsce” — oświadczył Niemcom. Wywieziony został wraz z innymi w okolice Zamościa. W tym samym czasie całą jego rodzinę Niemcy wyrzucili z majątku i wysiedlili do GG. W. T. spotkał się z rodziną i zamieszkali razem w Warszawie. Dla zapewnienia egzystencji prowadził skład paszy dla koni. W 1943 zostali wyrzuceni z własnego mieszkania w al. Szucha, gdzie utworzono niemiecką dzielnicę mieszkaniową, i osiedleni przy ul. Ogrodowej. Latem 1944, w pierwszych dniach powstania, W. T., przebywający z najbliższymi w letniskowym domku na pery-

feriach Warszawy — w tym czasie najstarszy syn Mieczysław brał udział w powstań-
czych walkach na Woli — został ranny w wyniku ataku żołnierzy niemieckich na
bezbronną ludność cywilną. Ewakuowany wraz z rodziną początkowo na lotnisko
wojskowe na Okęciu, potem do obozu przejściowego w Pruszkowie; wywieziony do
szpitala, przebywał następnie, lecząc poranione niemieckim granatem nogi, u krew-
nych w Podkowie Leśnej i Oltarzewie. Po zakończeniu wojny, nie mogąc wrócić do
własnego majątku, W. T. ponownie uruchomił sklep z paszą w odbudowującej się
Warszawie. Po upadku sklepu, spowodowanym ówczesną represyjną polityką fiskal-
ną, podjął, zgodnie ze swymi kwalifikacjami, pracę w Związku Hodowców Koni,
pełniąc ją na stanowisku inspektora wojewódzkiego do momentu przejścia na emery-
turę. Zmarł w Warszawie, przeżywszy 79 lat.

Wanda Treutler

Władysław Ryszard Treutler

Żona Wanda Antonina z Ossowskich (13.05.1898–06.09.1968), współwł. maj. Be-
szyn (pow. włocławski), córka Mieczysława i Celiny z Boguckich. Ur. w Beszynie.
Ukończyła prywatne Gimn. im. Cecylii Plater w Warszawie. Po zamążpójściu zajmo-
wała się wraz z mężem gospodarstwem w Beszynie i wychowaniem trójki dzieci oraz
prowadzeniem ochronki wiejskiej. W czasie okupacji podejmowała w Warszawie do-
rywcze prace zarobkowe. Po wojnie usiłowała powrócić w rodzinne strony; po wywła-
szczeniu z majątku, podjęła pracę nauczycielki w odległej o 1 km szkole powszechnej
we wsi Kanibród, zbudowanej w przeszłości na działce ofiarowanej przez jej ojca. Na
skutek restrykcji władz W. T. zmuszona była zrezygnować z pracy, opuścić Kanibród
i przenieść się do Warszawy. Przez kilka lat pracowała, kierując stołówką szkolną
w Liceum im. Tadeusza Reytana. Dotknięta ciężką, nieuleczalną chorobą Parkinsona
musiała zaniechać pracy i całkowicie zdać się na pomoc i opiekę męża. Po jego
śmierci zamieszkała z córką i zięciem. Zmarła w Warszawie.

Dzieci: **1.** Wiktor Mieczysław, pseud. AK „Mietek” (14.12.1926 w Beszynie – 1944?), abs. tajnego Liceum im. Stefana Batorego w Warszawie i tajnej podchorążówki „Agricola”, harcerz 23 drużyny ZHP „Pomarańczarnia”, członek Szarych Szeregów (GS), żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, zastępca dowódcy 2 plutonu III kompanii batalionu harcerskiego „Zośka”, awansowany do stopnia ppor., odznaczony Krzyżem Walcznych i pośmiertnie Warszawskim Krzyżem Powstańczym. Ranny w powstaniu, ewakuowany do szpitala w Leśnej Podkowie, aresztowany 26.10.1944 (?) przez gestapo na terenie szpitalnym, zaginął bez wieści; **2.** Maria Teresa (ur. 23.01.1928 w Beszynie), abs. Liceum im. Juliusza Słowackiego i wydziału konsularnego Akademii Nauk Politycznych w Warszawie. Pracownica Muzeum Zoologicznego w Warszawie i Ośrodka Informacji Biura Studiów i Projektów Konstrukcji Metalowych „Mostostal”; żona Jana Przedpeńskiego (ur. 15.02.1924), inż. mechanika, głównego mechanika Zjednoczeń „Mostostal” i „Prochem”; ich synowie: **2.1.** Mieczysław Rafał (ur. 1952) i **2.2.** Jan Piotr (ur. 1956); **3.** Jerzy Ryszard (ur. 31.05. 1931 w Beszynie), abs. Liceum im. Wojciecha Górskiego i Wydz. Grafiki ASP w Warszawie, art. grafik; żona, Alina z d. Zawistowska (ur. 6.11.1938), mgr, abs. Wydz. Filologii Słowiańskiej UW, dziennikarz, tłumacz, redaktor.

Dok.: A. Borkiewicz–Celińska, *Batalion „Zośka”*, W. 1990, s. 578, 739; T. Strzebosz, *Oddziały szurowskie konspiracyjnej Warszawy*, W. 1983, s. 202; *Lista*, s. 1069, 1070; *Szkola im. Juliusza Słowackiego w Warszawie*, W. 1980, s. 472; *Słownik artystów plastyków*, W. 1972, s. 591; Materiały i wspomnienia rodzinne.

Jerzy Treutler

TRZECIESKI JAN WOJCIECH h. Strzemię (7.06.1855–19.03.1909), wł. maj. Miejsce Piastowe, Lubatówka, Świerzowa Polska (pow. krośnieński), polityk konserwatywny, poseł na galicyjski Sejm Krajowy. Syn Tytusa (1.01.1811–24.12.1878) i Anny z Węgleńskich h. Szreniawa (8.08.1821–23.04.1857). Ur. w Polance k. Krosna.

Ojciec Tytus T., gruntownie wykształcony, był jednym z pionierów przemysłu naftowego. Stryj Franciszek, poseł na Sejm Krajowy, zał. Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń od Ognia „Florianka”, żołnierz 1831 i konspirator 1863, kawaler Krzyża Złotego *Virtuti Militari* za 1831. Obydwaj bracia należeli do pierwszych ziemian galicyjskich opowiadających się za zniesieniem pańszczyzny.

Rodzeństwo: **1.** Adam (6.12.1850–21.01.1911); **2.** Maria (19.09.1853–4.11.1932), za Władysławem Kraińskim z Niebocka.

J. T. spędził w rodzinnym domu w Polance dzieciństwo i pobierał pierwsze nauki. Następnie uczył się w Krakowie (1868–1872 Gimn. św. Anny i św. Jacka) i Lwowie. Studia prawnicze odbył na ULw. W semestrze 1876/1877 studiował na Wydz. Historyczno–Filozoficznym UJ, gdzie słuchał wykładów ówczesnych znakomitości, m.in. J. Szuyskiego, F. Smolki, J. Łepkowskiego i S. Tarnowskiego. Po ukończeniu studiów prawniczych studiował rolnictwo w Akademii w Ungaris–Altenburg.

Z działów rodzinnych otrzymał początkowo majątek po matce — Siedliszcze w ziemii chełmskiej, który następnie zamienił ok. 1885 z siostrą Marią Władysławową Kraińską na Miejsce (później Miejsce Piastowe) oraz Lubatówkę, zaś w l. 1882–1884 od brata Adama oddłuzoną Świerzowę Polską i Polankę Dwór (pow. krośnieński). Tę ostatnią sprzedał w 1887 Wiktorowi Klobassie von Zrenkiem.

Na ukształtowanie się osobowości J. T. wpłynęła atmosfera domu rodzinnego, przepojonego tradycją walk niepodległościowych, głęboką religijnością i ideą pracy organicznej. Działalność publiczną rozpoczął J. T. w 1886, powołany z grupy większej własności do rady powiatowej w Krośnie, w której zasiadał do śmierci w 1909. W l. 1886–1888 był zastępcą czł. Wydz. Pow. w Krośnie, a w l. 1898–1909 czł. tegoż Wydziału. Od 1889 do 1898 członek Rady Powiatu Krosno. Doświadczenia i znajo-

mość problemów lokalnych, nabyte w czasie pracy samorządowej, zaowocowały później w pracy parlamentarnej. Działając przez szereg lat w radzie powiatowej w Krośnie, J. T. przyczynił się do poprawienia warunków życia mieszkańców wsi i małych miasteczek w regionie krośnieńskim. Karierę parlamentarną rozpoczął J. T. w 1889. Dzięki uznaniu, jakie sobie zyskał, otrzymał w wyborach 2.07. mandat z kurii gmin wiejskich okręgu krośnieńskiego, mimo prowadzonej przez ludowców i socjalistów wśród społeczności wiejskiej agitacji przeciw wyborowi ziemian. Następnie w l. 1896–1909 uzyskiwał w kolejnych wyborach mandat z grupy większej własności ziemskiej z obwodu sanockiego. Wybrany w 1901 przytłaczającą większością głosów na zastępcę czł. Wydz. Krajowego z kurii większej własności, pełnił tę funkcję do 1908. W 1903 objął ponadto, w miejsce nieobecnego Mieczysława Onyszkiewicza, biuro sanitarne Wydz. Krajowego.

Jak większość posłów sanockich, należał do 1892 do Grupy, a po jej samorozwiązaniu do Klubu Autonomistów. W lutym 1909, na krótko przed śmiercią został mianowany delegatem i pełnomocnikiem na pow. polityczny krośnieński z ramienia Stronnictwa Prawicy Narodowej. J. T. był aktywnym parlamentarzystą. W początkowym okresie działalności parlamentarnej zajmował się głównie sprawami administracyjnymi. Jako poseł krośnieński, a następnie sanocki, żywo reagował na potrzeby lokalnej społeczności. Zabiegał m.in. o przywrócenie praw miejskich Korczyni (1890–1892) i nadanie ich wsi Szerzyny (1893), o pomoc dla Szczepańcowej, niszczonej przez rz. Jasiołkę (1892), o regulację potoku Zmienniczki (1903), niestrudzenie walczył o przejęcie w zarząd państwowy drogi z Rymanowa do Wróblika Polskiego (1905). Uczestniczył w pracach nad projektem ustawy gminnej (1890). Wielokrotnie pełnił funkcje sekretarza sejmowego (1893–1894) czy kwestora izby (1901–1903).

Podstawowym polem jego działalności były jednak komisje: administracyjna — w której zasiadał w l. 1889–1908, pełniąc funkcję sekretarza (1889–1905, 1907) i pierwszego zastępcy przewodniczącego (1901–1903) — oraz sanitarna (1889–1893, 1896–1909), z której ramienia pełnił m.in. funkcję sprawozdawcy w kwestii zdrojowisk. Ponadto działał w komisji asekuracyjnej (1889), solnej (1898), reform agrarnych (1901–1907), ds. ustawy o biurach pośrednictwa pracy (1902–1903), komisji reform wyborczych (sekretarz) (1898–1903, 1907). W sesji jesiennej 1907 został wyznaczony przez Klub Autonomistów obok posłów Garapicha, Adama Gołuchowskiego, Mikołaja Krzysztofowicza, Stefana Moysy i Kornela Paygerta do wewnętrznej komisji zajmującej się reformą wyborczą. Pracując w komisji sanitarnej, J. T. prowadził ożywioną działalność na rzecz rozwoju krajowych zdrojowisk, w tym szczególnie Rymanowa (1905), Iwonicza (1907) i Krynicy (1905) oraz upowszechnienia krajowych wód mineralnych. Dbął o stan szpitalnictwa. Jego zabiegom zawdzięczały pomoc państwową szpitale m.in. w Białej, Dolnie, Lwowie, Sanoku, Krośnie i Krakowie.

J. T. widział w przeszczepieniu doświadczeń ks. J. Bosco na grunt polski sposób rozwiązania trudnej sytuacji ubogich sierot. W tej sprawie wielokrotnie przemawiał w Sejmie, proponując m.in. przyjęcie salezjańskiego systemu wychowania za obowiązujący w zakładach państwowych (1904). W 1908, występując w Sejmie w sprawie przytułków, wskazywał na przykłady pracy z ubogimi Piotra Michałowskiego, którego wychowankowie, ucząc się m.in. ogrodnictwa, własną pracą pokrywali część kosztów utrzymania, oraz działalności zakładów św. Józefa w Krakowie i michalitów w Pawlikowicach. W rodzinnym Miejscu Piastowym podarował grunt, a następnie własnymi funduszami i pracą wspierał powstanie zakładu wychowawczego dla chłopców ks. B. Markiewicza. Przyczynił się do powstania domu dla sierot w Iwoniczu.

Doświadczenia ojca i stryja z czasów rabacji 1846 uwarściły J. T. na sprawy wsi galicyjskiej. Widząc jej fatalny stan, dążył do podniesienia zdrowotności włościan oraz

ich bytu materialnego i wiedzy. Przez wiele lat wspierał rozwój przemysłu tkackiego w Krośnie i Korczynie, ratując m.in. od upadku Tow. Tkackie p.w. św. Sylwestra w Korczynie. Był czł. rady nadzorczej szkoły tkackiej w Korczynie. W Sejmie postulował zaangażowanie rządu w rozwój przemysłu wędliniarskiego jako źródła zwiększenia dochodowości gospodarstw chłopskich (1902). Krytykował nieprzystawalność austriackich ustaw szkolnych do sytuacji polskiej. Ubolewał też nad upadkiem prestiżu nauczycieli i likwidacją szkół parafialnych. Idąc w ślady stryja Franciszka, popierał i upowszechniał ideę przymusowej asekuracji od ognia. Domagał się wprowadzenia nakazu krycia dachów materiałami słabopalnymi. W l. 1904–1907 był czł. Tow. Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie.

Zaangażowanie w sprawy lokalne nie przesłaniało J. T. spraw o znaczeniu ogólnopństwowym. W 1899, jako poseł sprawozdawca, popierał projekt zmiany regulaminu Sejmu Krajowego przygotowany przez swego kolegę posła M. Urbańskiego, czym ściągnął na siebie ostrą krytykę ze strony lewicy. Później w swej książce *O stronnictwach sejmowych* domagał się zaostrzenia kar dla parlamentarzystów opuszczających sesje sejmowe, zakłócających obrady czy uniemożliwiających normalną pracę legislacyjną.

J. T. był wielkim miłośnikiem historii, czł. Tow. Heraldycznego we Lwowie. Interesował się przeszłością rodzinnej ziemi sanockiej, genealogią i heraldyką, a także ochroną krajowych zasobów archiwalnych. W grudniu 1900 składał interpelację do rządu w sprawie oddania archiwum państwowemu w Krakowie większej powierzchni magazynowej dla ksiąg grodzkich i ziemskich przeniesionych ze Lwowa. Przez wiele lat, w chwilach wolnych od obowiązków publicznych, prowadził badania archiwalne nad dziejami własnej rodziny i rodzin spokrewnionych. Plonem tej pracy były publikacje: *Pamiętki i wspomnienia z sanockiej ziemi* (Krosno 1907); *O kongregacjach mariańskich w Polsce* (Kraków 1893); *Kilka myśli w sprawach narodowych* (1899); *O stronnictwach sejmowych w latach 1889–1900* (Kraków 1900) i niewydane opracowania: „Dwaj bracia” — wspomnienia rodzinne; „Cergowa” — powieść współczesna; „Żywoty znamienitych pań i panów ziemi sanockiej” (c. d. *Pamiętek i wspomnień*) oraz pokaźny zbiór dokumentów, który niestety przepadł przy okazji przeprowadzania tzw. reformy rolnej, bezmyślnie zniszczony przez mieszkańców rodzinnej wsi. J. T. pozostawił też szereg wierszy, bezpretensjonalnych, pisanych dla rodziny, świadczących o talencie literackim, np. „Dla Elżbietki” (1905), „Do domu polanieckiego” (1906) czy przejmujące głęboką wiarą „Żegnanie ze światem” (1908).

W 1892 razem z dziesięcioma innymi obywatelami ziemi sanockiej założył w Starej Wsi Sodalicję Mariańską Panów Ziemi Sanockiej. Z inicjatywy J. T. Sodalicja urządziła m.in. rekolekcje dla nauczycieli oraz wznowiła akcję antypojedynkową. Niestrudzenie propagował cnotę trzeźwości, ze znakomitymi wynikami (bankructwo karczmarza w Miejscu Piastowym). W 1887 wobec zawakowania probostwa w Miejscu, rozpoczął starania o objęcie parafii przez salezjanów, na rzecz których chciał scedować prawa kolatorskie. Po długoletnich zabiegach udało mu się w 1892 sprowadzić do Miejsca ks. B. Markiewicza, późniejszego założyciela Zakonu Michalitów, któremu następnie dał grunt i pomógł w organizowaniu zakładu wychowawczego dla chłopów. W 1897 współtworzył razem z bp. J. Pelczarem i ks. B. Markiewiczem statut Tow. „Powściągliwość i Praca”, którego był następnie czł. zarządu.

J. T. brał udział w pracach kilku towarzystw gospodarczych. W l. 1887–1896 był czł. Wyzd. Okręgowego Tow. Rolniczego w Jaśle, w l. 1895–1899 Rady Nadzorczej Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń i Tow. Wiejskiego Kredytu w Krakowie, w 1898–1909 — krośnieńskiego Wyzd. Okręgowego Galicyjskiego TKZ, zaś w 1901–1902 — Wyzd. Krajowego tegoż tow., w 1900 pełnił także funkcję taksatora dóbr w pow. krośnień-

skim z ramienia TKZ; w 1898–1905 był czł. sanocko-lesko-krośnieńskiego Oddziału c. k. Tow. Gospodarskiego we Lwowie. W 1909 został prezesem Zarządu Pow. w Krośnie, lwowskiego Tow. Kótek Rolniczych.

Zmarł w Krakowie. Pogrzeb prowadzony przez bp. przemyskiego J. Pelczara odbył się w Miejscu Piastowym 24.03.1909.

Z małżeństwa z Urszulą Łętowską (10.11.1865–6.04.1945) h. Ogończyk, córka Marcelego i Franciszki z Trzecieckich, zawartego w Krakowie 8.11.1884 miał sześcioro dzieci: **1.** Anna (6.01.1888–14.01.1926), za Adamem Jordanem–Rozwadowskim, h. Trąby, płk. WP; **2.** Krystyna (30.03.1890–13.04.1957), za Antonim Potockim, h. Piława z Olszy; **3.** Teresa (27.05.1894–7.08.1895); **4.** Elżbieta (13.04.1900–6.03.1952), za Aleksandrem Potockim h. Piława z Rymanowa; **5.** Maria (28.05.1902–27.01.1973) za Romanem Wolskim, h. Rola z Hawłowic Górnych i **6.** Tytus (8.10.1906–31.10.1967), oż. 1^ov. z Anną Chrzanowską h. Poraj, 2^ov. z Marią Jaworską.

Wdowa po J. T., Urszula, została 6.04.1945 wypędzona z domu przez komunistów, zm. w Miejscu Piastowym w klasztorze ss. Michalitek.

Dok.: W. Kluz, *Realista*, Miejsce Piastowe 1978; *Książka pamiątkowa ku uczczeniu 300-letniej rocznicy założenia Gimnazjum św. Anny w Krakowie*, Kr. 1888; K. Piliński, *Dwudziestopięcioletnie działalności Sodalitji Marińskiej Panów Ziemi Sanockiej*, R. 1892–1917, s. 21–3; Nekrologi: „Miesięcznik Heraldyczny” R. II, nr 12, s. 174; „Sodalis Marianus”, 5–6/1909; „Czas” z 23 III 1909; „Przegląd” z 24 III 1909; „Gazeta Narodowa” z 27 III 1909; Schematyzmy galicyjskie z lat 1886–1909; Stenograficzne sprawozdania z posiedzeń Sejmu Krajowego z lat 1889–1909; Archiwum domowe Potockich w Olszy; Archiwum UJ, sygn. WF II, 249 (S. I 465 B); AP Kraków, GLN 126, s. 394–395; GLN 129, s. 270; GLN 130, s. 174; GLJ 7, s. 654; GLJ, s. 836; BJ rkp 8079 III k. 198–9, 276 (listy); BPAN rkp 1996, s. 189–190; 2272, s. 100 (listy); Derżawnyj Archiv Lwivskoj Oblasti, fond 26, opis 15, deło 61, k. 115v.

Marian Wolski

TURNO JAN KAZIMIERZ h. Trzy Kotwice (1.10.1870–20.12.1949), wł. maj. Słomowo, Pacholewo (pow. obornicki) oraz Lulin (pow. szamotulski), odziedziczonych po ojcu i dokupionych dóbr Torzeniec (pow. kępiński), rolnik. Syn Hipolita (1828–1897), wł. maj. Objezierze, Słomowo, Pacholewo oraz Lulin, i Marii Skórzewskiej h. Drogośław z Pruchnowa (1839–1896).

Rodzeństwo: **1.** Stanisław (1866–1943), wł. dóbr Objezierze i Nieczajna.

J. K. T. majątki swoje, łącznie ok. 3 150 ha, prowadził wzorowo. W Pacholewie znajdowała się gorzelnia, na potrzeby której uprawiano buraki cukrowe i ziemniaki. Posiadał też większe pakiety akcji cukrowniczych oraz firmy spirytusowej „Zachospir”. Płacono robotnikom wg polskiego układu zbiorowego — za priorytet rozchodów uważano zawsze wypłatę dla personelu. Ponieważ często zachodziły przy wypłatach trudności z wydawaniem reszty z powodu braku drobnych pieniędzy, J. K. T. kazał sporządzić dla siebie własne monety ze sztańca. Nazywano je w okolicy „Turnoszki”. W sąsiednich miasteczkach Oborniki i Rogoźno jego „monety” były w sklepach honorowane, gdyż wymieniał je na okaziciela na państwowym pieniądzu. Stosunek do robotników był zawsze przyjazny i opiekuńczy.

W 1898 założył Kółko Rolnicze w Parkowie i był jego prezesem do 1935. Był też w 1906 współzałożycielem Kółka Rolnego w Białężynie. Obrany przewodniczącym Rady Nadzorczej Spółdzielni Rolniczej Skupu i zaopatrzenia „Rolnik” w Rogoźnie Wlkp. pełnił tę funkcję w l. 1906–1932. Był też czł. rady nadzorczej Banku Ludowego w Obornikach Wlkp. w 1911–1929. Praca w kółkach rolniczych pochłaniała mu tak dużo czasu, że zebrania organizował w niedziele. J. K. T. uruchomił w Słomowie warsztat tkacki, z wełny swych owiec wytwarzał koce, a na maszynie trykotarskiej wyrabiano ciepłe pończochy. Stworzył ochronkę dla dzieci pracowników, którą prowadziły zakonnice. Każdego lata podczas wakacji szkolnych przyjeżdżała do Słomowa na

wakacje grupa dzieci z Poznania z Tow. (Instytutu) „Stella” — ok. 30 dzieci. Mieszkały one z wychowawcą w osobnej oficynie, będąc na całodziennym utrzymaniu, a kucharka dworska gotowała im posiłki. J. K. T. wybudował dużą kaplicę w parku dworskim w Słomowie, tak by mogła ona służyć też dla personelu folwarcznego i dla wsi. Kaplica ta obecnie (1991) jest kościołem parafialnym w Słomowie. Gdy we Wrocławiu wprowadzono tramwaj (autobus) konny, kupił i sprowadził z Wrocławia jeden wóz dla przewożenia w niedzielę pracowników i starszych ludzi ze wsi do kościoła parafialnego.

J. K. T. lubił podróżować. Z podróży, zwłaszcza z Włoch przywoził dzieła sztuki. M.in. sprowadził z Włoch cały wagon wazonów z marmuru i z terakoty oraz marmury na wrota do kaplicy dworskiej. Wrota te wywieźli Niemcy. Wazony z Włoch ozdobiły park. Po ślubie z pierwszą żoną Ludwiką Mycielską zamieszkał w Słomowie. Na początku XX w. wybudował tu dwór na wzór pałacyku Petit Trianon w Wersalu pod Paryżem, wyposażył go w centralne ogrzewanie, wodociąg, kanalizację, własną elektryczność (dynamo). W 1928, mając 58 lat, rozdał hipotecznie swe dobra dzieciom, a sam wziął dużą dzierżawę Wróblewo (5 420 ha) od Przemysława hr. Kwileckiego z Kwilczy. W 1939 został wysiedlony przez Niemców z Wróblewa do Częstochowy, gdzie przeżył okupację niemiecką z drugą żoną. W 1945 przyjechał do Poznania i tam pozostał, gdyż komuniści nie wpuścili go do Wróblewa, a jego syna do Słomowa. Zmarł w Poznaniu, pochowany został w Słomowie, obok kaplicy dworskiej. Pogrzeb jego miał charakter manifestacyjny. Na płycie nagrobnej umieszczono napis: „Ufał Bogu, wierny Ojczyźnie, kochał bliźniego”.

Dwukrotnie żonaty: 15.08.1895 poślubił Ludwikę z Mycielskich h. Dołęga (1860 w Ponicu – 1937 w Poznaniu), córkę Stanisława (1823–1872), wł. dóbr Poniec, i Marii z Turnów h. Trzy Kotwice (1830–1942), córki Wincentego Turno i Heleny z hr. Kwileckich h. Szreniawa. Ludwika, osoba bardzo wykształcona, była długoletnią prezeską ziemianek poznańskich, działaczką katolicką. Po jej śmierci poślubił Apolonię Czeszewską.

Dzieci: **1.** Elżbieta (1896–1965), za Andrzejem Horodyskim (zm. 1971), wł. maj. Kociubińce w woj. tarnopolskim. Oboje zmarli w Elblągu; **2.** Anna (1898–1940), za Janem Morawskim. Otrzymała w wianie dobra Lulin; **3.** ⇒ Jan Marek (1899–1960); **4.** Franciszek (1901–1920), wychowanek szkoły Ettal (Niemcy), zmarł w Słomowie w wyniku choroby, której się nabawił na froncie podczas wojny z bolszewikami; **5.** Christine (1902–1956), za Tadeuszem Skowrońskim (1896–1986), wieloletnim dyplomatą polskim w Szwajcarii, autorem książek: *Wojna polsko-niemiecka widziana z Brazylii 1939–1940* (Londyn 1980), *Pamiętniki 1914–1939. Student w Szwajcarii. Dyplomata wolnej Polski* (Pruszków 1999).

Dok.: Roczniki Kótek Rolniczo-Włościańskich za lata 1899–1914, P; Sprawozdanie Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych za lata 1911–1929, P; „Poradnik Gospodarski” 1984, nr 9, s. 18; Informacje Marii z Komierowskich Turno; Borkowski, *Almanach*, s. 666; Kwilecki: *Ziemiaństwo...*, s. 49, 371–392.

Jan Marian Włodek (S. C.)

TURNO JAN MAREK h. Trzy Kotwice (2.02.1899–18.11.1960), wł. maj. Słomowo i Pacholewo (pow. obornicki). Syn ⇒ Jana Kazimierza (1870–1949) oraz Ludwiki z Mycielskich h. Dołęga (1860–1937). Ur. w Słomowie.

Rodzeństwo: zob. biogram Jana Kazimierza Turno.

Wychowanek średniej szkoły w Ettal (Niemcy), a potem École des Sciences Politiques w Paryżu. Uczestnik powstania wielkopolskiego w 1918, w którym został ciężko ranny w nogę. Po wyzdrowieniu, uczestnik wojny 1920. W 1928 otrzymał od ojca hipotecznie dobra rodowe Słomowo i Pacholewo (razem 763 ha). Założył w Słomo-

wie hodowlę koni arabskich oraz półkwi arabskiej. Udoskonalił gorzelnię w Pacholewie. W l. 1929–1930 zaczął sprowadzać sezonowych robotników do Słomowa i Pacholewa z tzw. Kongresówki. Zaczął też mechanizować gospodarke rolną, kupił traktor, mechaniczne koparki do ziemniaków. Kupił połowę kamienicy w Poznaniu przy ul. Kochanowskiego 17, która została zajęta przez gestapo podczas II wojny światowej, a po wojnie przez UB. Polityką się nie zajmował. Kontynuował z zapałem prace społeczne ojca. Prowadził Kółko Rolnicze w Parkowie i Spółdzielnię „Rolnik” w Obornikach Wlkp.

Po wybuchu II wojny na rozkaz starostwa ewakuował inwentarze żywe ze Słomowa i Pacholewa do Nekli, majątku rodziny Żółtowskich pod Poznaniem. Wysłał żonę koniami, sam zaś poszedł pieszo z „taborem”, tj. inwentarzem. Niemcy wkroczyli do Słomowa już 1.09.1939, ze względu na bliskość granicy. Ewakuowani robotnicy ze Słomowa po zagarnięciu Nekli przez Niemców wrócili wraz z taborem do Słomowa. Turnowie postanowili uciekać bryczką dalej na wschód i dotarli do majątku pp. Duninów. Zastali tu wielu uchodźców, m.in. panią Braunek z dzieckiem na ręku i niańką, żonę oficera WP, która chciała koniecznie dołączyć do oddziału męża, znajdującego się ponoć w pobliżu. W tym celu p. Dunin oddał do jej i M. T. dyspozycji swoje auto marki DKW. Zajechali do wsi, w której miał stacjonować ze swoim oddziałem por. Braunek, a że wieś zastali spaloną, wyruszyli dalej na wschód. Ominęli Warszawę od południa i dotarli do Brześcia nad Bugiem, w którym kwatrowali już Niemcy, ale miasto było oflagowane na czerwono na przyjęcie bolszewików. Wrócili więc z panią Braunek do Poznania, już pod okupacją niemiecką. Z Poznania od razu pojechali tym autem w lubelskie, do Nałęczowa, po niedołęzną matkę żony M. T., Helenę Komierowską. Wrócili szczęśliwie do Słomowa, mimo zarekwirowania samochodu przez Niemców. M.T. został aresztowany, ale po kilku dniach zwolniony ze względu na dobrą opinię, jaką mu dała ludność miejscowa. Niemniej jednak, wobec coraz gorszych wieści, Turnowie zaczęli się ukrywać. W nocy spano w spichrzu, w dzień M. T. wyjeżdżał na rowerze w pola. Tęgo rodzaju stan rzeczy nie mógł być długo trwać. Zostali ostrzeżeni z Rogoźna, że Niemcy mają zamiar ich aresztować. Doszły ich również wieści o rozstrzelaniach przez Niemców polskich właścicieli ziemskich. Rozstrzelani już zostali: Mieczysław Chłapowski z Kopaszewa, Edward Poniński z Kościelca, szambelan papieski Edward Potworowski z Goli i wielu innych. W tym stanie rzeczy Turnowie zdecydowali się na ucieczkę. Sąsiad gospodarz wywiózł ich w nocy do Obornik Wlkp., gdzie wobec zniszczenia mostu na Warcie trzeba było przechodzić przez rzekę po kładce z liną. Potem przez Poznań i Wrocław przyjechali pociągiem do Krakowa, a następnie zostali przyjęci w Staszowie przez ks. Radziwiłłów. W 1940 M. T. objął posadę adm. rolnego w dobrach Łańcuchowo nad Bugiem u p. Steckiego. Na tym stanowisku przebywał do 1943. Gdy rozpoczęły się w tym rejonie Polski rzezie ukraińskie Turnowie uciekli do Wójczy (k. Staszowa), własności Michała Popiela. Tutaj M. T. został zatrudniony jako rządca. W lecie 1944, gdy front niemiecko–bolszewicki stanął w Wójczy (walki na przyczółku baranowsko–sandomierskim), Turnowie uciekli do Krakowa i zostali przyjęci jako uciekinierzy przez wdowę ⇒ Zofię Włodkową w Dąbrowicy w pow. bocheńskim. Tutaj M. T. uratował przed niemieckim pogromem dwór i folwark w Dąbrowicy, gdyż potrafił wytłumaczyć Niemcom (władaf znakomicie językiem niemieckim), że jest niemożliwe, by dwór w Dąbrowicy brał udział w zamachu partyzantów AK na płk. Wehrmachtu Wialda, jaki w pobliżu miał miejsce.

Po przejściu frontu, z końcem stycznia 1945, wrócili do Krakowa, dokąd sprowadzili meble ze Słomowa i sprzedali je na życie (meble te ukryli pracownicy w Słomowie i oddali właścicielowi). M. T. pracował w Krakowie w kilku instytucjach, z których

był wyrzucany za pochodzenie ziemiańskie. Ostatecznie pracował do śmierci jako księgowy w spółdzielni krawców. Zmarł w Krakowie, pochowany został na cmentarzu municypalnym w Mydlnikach pod Krakowem.

M. T. poślubił 25.08.1929 w Krakowie Marię Komierowską h. Pomian (3.02.1904 w Sobolowie – 23.06.1996 w Krakowie), córkę Konstantego, wł. maj. Sobolów (pow. bocheński) i potem maj. Rząska pod Krakowem, oraz Heleny z Gniewoszków h. Prawdzic. Pochowana wraz z mężem w Mydlnikach.

Po ślubie Maria T. pracowała społecznie w Słomowie. Była prezeską organizacji kobiecej „Włościanki” w Słomowie i Parkowie. Po wojnie i po osiedleniu się w Krakowie prowadziła warsztat tkacki zlikwidowany przez władze miejskie po paru latach działalności przy pomocy tzw. „domiarów”.

Turnowie dzieci nie mieli.

Dok.: Księga adresowa gospodarstw rolnych woj. poznańskiego; Informacje udzielone autorowi przez p. Marię z Komierowskich Turno w styczniu 1992; Akt zejścia Marka Turno, Kraków, Dzielnica Stare Miasto USC, sygn. nr 1135/60; Wspomnienia własne autora.

Jan Marian Włodek

WESSEL STANISŁAW h. Rogala (1848–19.01.1933), wł. maj. Żyrzyn Górny, Kotlin, Piskor (pow. lubelski) oraz sprzedanego w 1910 ➤ Antoniemu Rostworowskiemu maj. Kębło (pow. puławski). Syn Ignacego i Zofii ze Staszewskich h. Ostoja.

Rodzeństwo: **1.** Amelia (ur. 1844), za Zygmuntem Łączyńskim h. Nałęcz, synem Teodora Michała, płk. WP (brata słynnej Marii Walewskiej), wł. Czerniewa, i Zofii z Mikorskich; **2.** Zofia (ur. 1845), za Władysławem Iwanickim, synem Józefa i Małgorzaty z Lewandowskich, dziedzicem dóbr Ogrodzienice i Słomczyn (pow. grójecki); **3.** Jadwiga Apolonia Michalina (ur. 1848), 1^ov. za Józefem Rzewuskim h. Krzywda, wł. dóbr Piotrowice, 2^ov. za Franciszkiem Radoszewskim h. Oksza, wł. maj. Ner; **4.** Mieczysław (1849–16.03.1905), wł. maj. Karczmiśka (pow. puławski), bezdzietny, majątność swą przeznaczył na wsparcie Filharmonii Warszawskiej; **5.** Maria (1855–1941) poślubiła w Żyrzynie Emanuela ks. Światopełk–Czetwertyńskiego h. Pogoń Ruska (24.12.1850–2.07.1895), literata, wł. Drążgowa (pow. garwoliński), syna Władysława i Honoraty Olizar h. Chorągwie Kmitów; **6.** Stefania (ur. 1856), za Janem Siemiątkowskim h. Jastrzębiec, wł. maj. Olszanki (pow. krasnostawski); **7.** Helena (ur. 1857), za Andrzejem Szczuką h. Grabie, wł. dóbr Bojanka (pow. bialski na Podlasiu).

S. W. gospodarował pomyślnie na dużym areale; gleby były lekkie, ale dobrze nawożone. Żyrzyn, jeden z najlepiej prowadzonych majątków na lubelszczyźnie, miał 3 315 ha, w tym 600 ha roli, 200 ha łąk, reszta przypadła na dobrze urządzone lasy, 720 ha fol. Zagórki. S. W. miał plantacje chmielu i gorzelnię. Pracownicy mieszkali w schludnych domach; istniała też kolonia domków dla emerytowanej służby domowej. Główną bolączką właściciela były serwituty, uprawniające chłopów do wypasu bydła w dworskich lasach. S. W. dążył do zniesienia tego przywileju, oferując w zamian określony areal. Wskutek nacisku działaczy ludowych roszczenia chłopów wzniesły i umowa znosząca serwituty została zawarta dopiero na początku l. 30. Walory gospodarze miało również Kębło (737 ha). W pałacu kębelskim S. W. mieszkał do czasu jego sprzedaży. Przeniósł się wówczas do Żyrzyna, gdzie znajdował się drewniany dwór z 2. poł. XVIII w., zwany szaletem (przeniesiony po II wojnie światowej do skansenu w Lublinie). Naprzeciw niego wznosił się drugi, murowany, parterowy dworek. Dobudowano doń według projektu Tadeusza Rostworowskiego piętrową oficynę z wieloma pokojami, aby uczynić zadość słynnej gościnności wł. Żyrzyna.

S. W. był radcą TKZ i szambelanem papieskim, znanym filantropem i ofiarnym działaczem społecznym. Od dnia ślubu jego aktywność na tym polu wspierała żona, przejawiając też wiele własnej inicjatywy. Wkład 10 tys. rb. na budowę gmachu prywatnego gimnazjum w Lublinie, zwanego później Szkołą Lubelską, był najznaczniejszy wśród ofiar na ten cel. S. W. należał do grona założycieli Filharmonii w Warszawie, gdzie Wesslowie wynajmowali apartament, pozwalający im uczestniczyć w wydarzeniach życia publicznego. Po 1915 S. W. zaangażował się w prace Macierzy Szkolnej, która reaktywowana w 1916, po roku zdołała zorganizować 196 kół i skupić 14 tys. członków. S. W. został 16.02.1917 czł. Rady Naczelnej Polskiej Macierzy Szkolnej i w tymże roku przystąpił do Komitetu Ofiary Narodowej, powołanego przez Wydz. Wykonawczy Tymczasowej Rady Stanu. Należeli do niego m.in. Eustachy ks. Sapieha, Włodzimierz ks. Czetwertyński i Józef Piłsudski. Komitet miał zastąpić istniejący dotąd przy P.O.W. Polski Skarb Wojskowy. Najznakomitszym dziełem ofiarności małżonków było przekazanie 1919/1920 nowo powstającemu Uniw. Lubelskiemu dużej kamienicy przy ul. Niecałej (obecnie Sławińskiego 8), mieszczącej także obecnie dom akademicki KUL i mieszkania profesorów. Wesslowie wyposażyli też jedną z sal tej uczelni, co upamiętnia stosowna tablica fundacyjna. S. W. zmarł w Żyrzynie, gdzie został pochowany. Jego małżeństwo było bezdzietne. Spadkobiercami byli Maria z Czartoryskich Bispingowa, Andrzej Siemiątkowski i Anna z Siemiątkowskich Tuszowska.

S. W. poślubił 21.09.1897 w Częstochowie Zofię Rostworowską (8.07.1867–14.04.1929), córkę ⚭ Romana h. Nałęcz, wł. Kowalewsczyczny, i Marii z Glogerów h. Pracowoc. Zofia ukończyła 1888 pensję Cecylii Plater-Zyberk. Nie mogła znaleźć posady nauczycielki, przebywała w Gorbaczu u swej bratowej, skąd pisała 18.04.1889 do brata Michała w słowach charakteryzujących jej patriotyczną postawę: „Prędzej bym się spodziewała gromu z jasnego nieba niż tego, żebyś Ty, Braciszku najslodszy, chciał się z Francuzką żenić. Mam nadzieję, że Bóg dobry odmieni to wszystko (...) jestem pewna, że znajdziesz kochającą i kochaną Polkę, która nie będzie drażniła twych uczuć narodowych i z którą każde serca bicie będzie zgodne”. We wrześniu 1890 podjęła pracę nauczycielki u państwa Łęskich w Chotowie na Litwie. Spadek (z sierpnia 1891) 10 tys. rb. z zapisu stryja Janusza Rostworowskiego, pożyczyła bratu Tadeuszowi, rozpoczynającemu karierę architekta w Wilnie. Karnawał 1893 spędziła w Warszawie, lecz nie należąc do panien posażnych zdana była na towarzystwo ze sfer żydowsko-miejskich, o którym jej siostra Jadwiga pisała, że jest zdolne tylko do zabawy i flirtów. W następnych latach, ze swoją siostrą Leonią, była jednak zapraszana do domów szlacheckich, a l. 1893–1895 spędzała w majątku swych krewnych Rostworowskich, zamierzając wraz z Leonią nabyć majątek w Krakowskim. Przebywała także u Starzeńskich w Poniowcu na Podolu, wynosząc stąd niespełnioną nadzieję na mariaż z synem państwa domu. Zdecydowała się więc poślubić starszego o 19 lat wł. Żyrzyna, włączając się w obywatelską działalność męża. W Warszawie, u progu niepodległości, została obrana wiceprzewodniczącą Zarządu Związku Katolickich Kobiet Polskich. Jednak większość swych inicjatyw społecznych i dobroczynnych przejawiała w Lublinie. Założyła tu schronisko (dla starych kobiet) przy ul. Sierocej, nadając mu imię Stanisława Wessła. Współdziałała z Lubelskim Tow. Dobroczynności, którego kuratorami byli ks. Piotr Stodulski i Daniel Śliwicki. Była też opiekunką Domu Zarobkowego dla żebraków, powstałego z inicjatywy Marii Sobańskiej i Julii Zbyszewskiej. W Żyrzynie zajęła się stylizacją i powiększeniem parku dworskiego, starając się go upodobnić do tego z Kowalewsczyczny, założonego jeszcze przez Orsettich. Z własnych środków ufundowała witraże kościoła w Żyrzynie. Zmarła

w Warszawie, pochowana w Żyrzynie, gdzie tablica epitafijna w kościele mówi o niej jako o opiekunce ubogich i krzewicielce oświaty. Przed kościołem znajduje się kolumna z krzyżem, poświęcona jej imieniu. Siostrzeńcom w testamencie zapisała 160 tys. zł.

Dok.: „Zorza” z 19.02.1917; *Kalendarz polityczno-histeryczny m.st. Warszawy za 1917*; *Kalendarz Lubelski za 1917*, L. 1918; *Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”) w XXX-lecie*, L. 1936, s. 8; J. Piłsudski, *Pisma zebrane*, t. IV, W. 1937; S. M. Rostworowski, *Genealogia rodu Rostworowskich*, Reims 1959, s. 15 (rotaprint); *Dzieje Lubelszczyzny*, T. Mencil (red.), W. 1974, s. 678; *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918–1925*, G. Karolewicz (red.), L. 1978, s. 25; *W Adiutanturze Rady Regencyjnej*, [w:] *Nie tylko Pierwsza Brygada*, S. J. Rostworowski (red.), t. III, W. 1993, s. 212; S. Rostworowski, *Listy z wojny polsko-bolszewickiej 1918–1920*, W. 1995, s. 58 i nn.; Wypisy z listów Rostworowskich linii Romana — Kowalewsczyzna, w posiadaniu S. J. Rostworowskiego; A. Rostworowski, *Ziemia, której już nie zobaczysz*, W. 2001, s. 7 i nn.; *Informacje dr. hab. Andrzeja Sikorskiego*.

Stanisław Jan Rostworowski (J. Sz.)

WŁODEK STANISŁAW ADAM ANTONI h. Prawdzic (12.04.1873–18.12.1922), wł. dóbr Przysieki (pow. jasielski). Syn Szczęsnego, powstańca 1863 z Kabak na Polesiu, wł. dóbr klucza rolno-leśnego Trzcinnica w pow. jasielskim (w skład dóbr wchodziły majątki: Trzcinnica, Przysieki, Siepietnica, Skołyżyn, Tarków), oraz Jadwigi Podoskiej h. Junosza. Ur. w Trzcinnicy.

Rodzeństwo: 1. Szczęsna (11.04.1870–31.10.1890); 2. Stefania (21.09.1871 – po 1952), 1^v. De Laveaux, 2^v. Długoszowska; 3. Sabina (26.01.1875–1952) za Kazimierzem Śląskim h. Grzymała; 4. Samuel Onufry (11.04.1877–13.05.1908).

Po śmierci brata Samuela W., S. W. sprzedał zapewne jego dobra Trzcinnica rodzinie Klominków, którzy byli wł. browaru w tej miejscowości. S. W. rodziny nie założył, a dobra swe zapisał synom siostry Stefanii 1^v. De Laveaux — Mieczysławowi i Adamowi.

S. W. zmarł w Przysiekach, pochowany został na cmentarzu w Jaśle. Z początkiem l. 70. nagrobek jego był w ruinie, a po urządzeniu cmentarza municypalnego, zniszczono go tak, że w 1982 nie było już żadnego śladu ani na cmentarzu, ani na urzędowej mapie cmentarza. S. W. był ostatnim męskim potomkiem linii Włodeków z Kabak.

Dok.: Informacje Ireny Bobrowskiej, historyka sztuki w Krakowie; Metryka zgonu S. W., USC Skołyżyn; Schematyzm galicyjskie z lat 1886–1909; Księgi urodzeń parafii Trzcinnica, 1873, nr 16, 62; *Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji i W. Ks. Krakowskim*, Kr. 1905. Krajowe Biuro Statystyczne (30 XII 1903); Teka „Kabaki”, AWD-X, nr 46 (wypisy z dok., korespondencja w sprawie historii rodziny Włodeków z Kabaków).

Jan Marian Włodek

WOŁOWSKI WOJCIECH (ok. 1893–3.08.1943), wł. maj. Wirkowice (pow. zamojski). Syn Wincentego (ok. 1859–2.12.1896), adwokata, i Marii z Wielowiejskich (zm. 1953), siostry ↗ Józefa Wielowiejskiego. Ur. w Lublinie.

Rodzeństwo: 1. Henryk (2.04.1890 w Lublinie – 1963 w Karpaczu), abs. gimn. klasycznego w Rydze i Szkoły Nauk Politycznych w Paryżu, studiował także w konserwatorium muzycznym w Petersburgu, w l. 1915–1917 służył w wojsku rosyjskim, w 1918 w I Korpusie Wschodnim. Po powrocie do kraju był sekretarzem Stronnictwa Polityki Realnej, od czerwca 1919 pracował w MSZ, m.in. był sekretarzem delegacji polskiej na zgrupowanie Ligi Narodów w 1922, 1923 i 1924, w l. 1925–1931 kierował wydawnictwem Baltische Presse w Gdańsku, od 1932 był dyr. wydawnictwa „Kurier Polski” w Warszawie; oż. 12.06. 1917 z Anną Pelagią z Pogorskich, mieli dwoje dzieci; 2. Zofia (13.11.1891–10.10. 1969), szkołę średnią skończyła w Szwajcarii we Fryburgu, następnie studiowała na Sorbonie, gdzie uzyskała w 1912 licencję es sciences, później

Wojciech Wołowski

pracowała jako nauczycielka w szkołach średnich, od 1935 w Gimn. im. A. Piłsudskiej, w okresie okupacji aktywnie działała w konspiracji.

W. W. po śmierci ojca mieszkał z rodzeństwem i matką w Nieszkowie w pow. miechowskim, w majątku ➤ Józefa Wielowieyskiego, a następnie w Zakopanem. Szkołę średnią ukończył w Szwajcarii i rozpoczął studia politechniczne w Zurychu. W czasie pobytu w Szwajcarii dorabiał sobie, pracując jako nauczyciel. Wolne chwile spędzał na wycieczkach w górach. W okresie międzywojennym pracował w MSZ. Był przez kilka lat konsulem w Lipsku. Po powrocie do Polski kupił od Zamoyskich zaniedbany majątek. Wirkowice ze starym i zniszczonym dworkiem. W. W. wyremontował, rozbudował i unowocześnił dwór, a także odbudował gospodarkę. W czasie okupacji współpracował z ZWZ-AK. W czerwcu 1940 w trakcie dużych aresztowań w Zamojskim i sąsiednich powiatach, trafił do Rotundy Zamoj-

skiej. Po krótkim pobycie w prochowni w Zamościu został zwolniony. 3.08. 1943 Niemcy przyjechali do Wirkowic i podczas przesłuchiwania zastrzelili W. W., a także zabili wiele osób spośród mieszkańców wsi. Matkę i siostrę W. W. oraz kilkoro gości

Dom w Wirkowicach

aresztowali i wywieźli do obozu przejściowego w Zamościu. W. W. został pochowany w Wirkowicach.

Oż. był z Anną z Kozłowskich. Potomstwa nie zostawił.

Dok.: Łoza, t. II, s. 348; *Lista*, s. 1138; Z. Klukowski, *Dziennik z lat okupacji*, L. 1958, s. 134; *Gimnazjum i Liceum im. Aleksandry Piłsudskiej 1935–1947*, W. 1995, s. 43–44; *Szkoła Cecylii Plater-Zyberkówny 1883–1944*, W. 1987, s. 487, 489; *Księga pochowanych Żołnierzy Polskich poległych w II wojnie światowej*, t. II, Pruszków 1994, s. 513; Informacje Jadwigi Pągowskiej.

Tadeusz Epsztejn

ZUBRZYCKI ZYGMUNT h. Wieniawa (14.04.1862–19.06.1906), wł. maj. Goszcza (pow. miechowski), rolnik. Syn Józefa i Heleny z Jagielskich. Ur. w Wilkowie (pow. miechowski).

Rodzeństwo: 1. ⇒ Józef Benedykt (1864–1930), 2. ⇒ Julian (1874–1942).

Ukończył szkołę realną w Krakowie, w l. 1881–1886 odbył studia rolnicze na niemieckiej polit. w Rydze, którą ukończył ze złotym medalem. Po powrocie objął maj. Goszcza, wydzierżawiony, a następnie wykupiony od władz carskich przez jego ojca Józefa z Wilkowa. Maj. Goszcza z fol. Zalesie i lasem obejmował ok. 340 ha. W rok po zakupie grad zniszczył doszczętnie plony w Goszczy i Wilkowie. Aby wyrównać straty, sprzedano fol. Zalesie i las. Goszcza pozostała z arealem 235 ha dobrej, pszenno-buraczanej ziemi. Z. Z. w 1900–1901 rozbudował dworek w Goszczy o 4 pokoje. Był dobrym rolnikiem i organizatorem.

Z. Z. przyczynił się do powstania spółdzielczego sklepu spożywczo-rolniczego w Słomnikach, a sklep ten zapoczątkował podjęcie uprawy nasiennej i handlu ziarnem siewnym przez miechowskich rolników. Zorganizował wystawę rolniczą w Miechowie. Wspólnie z sąsiadami: ⇒ Bogusławem Klewczyńskim (seniorem), ⇒

Gabrielem Godlewskim, Juliuszem Zdanowskim, Stefanem Kozłowskim i innymi utworzył Tow. Rolnicze w Kielcach, Kółko Rolnicze w Luborzycy. Opierało się ono na Kółkach Rolniczych, integrując ziemiaństwo z chłopstwem. Politycznie był konserwatystą, należał do Stronnictwa Polityki Realnej. Zmarł w wieku 44 lat.

Zygmunt Zubrzycki z żoną Emilią

Dwór w Goszczy

Z. Z. oż. był z Emilią z Chrzanowskich (10.06.1867–20.05.1949). Ich dzieci: **1.** Otylia (13.12.1890–15.04.1981); **2.** ➔ Henryk (1895–1945); **3.** Maria (26.07.1897–8.02.1981), żona ➔ Adama Stolzmana; **4.** Aniela (1902–07.1954), żona Wincentego Adolfa.

Dok. biogramów rodziny Zubrzyckich: *Spis ziemian, woj. kieleckie*, s. 25; Informacje rodziny.

Andrzej Stolzman, Zygmunt Stolzman

Henryk Zubrzycki

ZUBRZYCKI HENRYK h. Wieniawa (1895–3.02.1945), wł. maj. Goszcza (pow. miechowski), rolnik. Syn ➔ Zygmunta i Emilii z Chrzanowskich. Ur. w Goszczy.

Rodzeństwo: zob. biogram Zygmunta Zubrzyckiego.

Po ukończeniu gimn. studiował chemię na PLW. i rolnictwo na UJ. W l. 1920–1929 gospodarował w Goszczy, którą doprowadził do rozkwitu. Obora należała do klasy czołowej, po Kępiu i Skrzyszowicach — ok. 50 krów dojnych rasy holenderskiej. Mleczność roczna wynosiła ponad 4 000 litrów mleka. H. Z. założył Ochotniczą Straż Pożarną w Goszczy i wybudował remizę na dworskim gruncie. W 1929 przekazał, ze względu na stan zdrowia, prowadzenie gospodarstwa, na zasadzie plenipotencji rodziny Zubrzyckich, swemu szwagrowi ➔ Adamowi Stolzmanowi, mężowi Marii z Zubrzyckich. Sam przeniósł się do Krakowa, gdzie zmarł.

Andrzej Stolzman, Zygmunt Stolzman

ZUBRZYCKI JULIAN h. Wieniawa (1874–1942), wł. maj. Grudzyń (pow. jędrzewski), rolnik. Syn Józefa i Heleny z Jagielskich. Ur. w Wilkowie (pow. miechowski).

Rodzeństwo: **1.** ⇒ Zygmunt (1862–1906), **2.** ⇒ Józef Benedykt (1864–1930).

Po ukończeniu studiów rolniczych we Wrocławiu, odbył przymusową służbę w wojsku rosyjskim jako pchor. w p. art.konnej w Petersburgu. Po powrocie z wojska osiadł na dzierżawie w maj. Łososkowice w pow. miechowski. Ok. 1900 kupił maj. Grudzyń, wraz z fol. Rogalew obejmujący ok. 150 ha. Na skutek złej koniunktury zbożowej i trudności w spłatach hipotecznych J. Z. zmuszony był tuż przed I wojną światową rozparcelować część Grudzyń, równocześnie biorąc w dzierżawę niedaleko położony maj. Łysaków. Dwór w Grudzyń był obszerny, piętrowy. Na podwórzu dworskim, znajdował się w dalekiej przeszłości cmentarz pogański, z którego wydobyto dla Muzeum w Kielcach sporo urn i innych zabytków archeologicznych.

W latach I wojny światowej w Grudzyń stacjonowały sztaby wojsk rosyjskich, a od 1916 sztaby wojsk austriackich. W 1915, od marca do sierpnia, w czasie przemieszczania się frontu rosyjskiego nad rzeką Nidą, przebywał we dworze Józef Piłsudski wraz z dowództwem I Brygady Strzelców.

W czasie II wojny światowej w Grudzyń gromadziło się sporo zagrożonych młodych żołnierzy AK. Byli zatrudniani jako praktykanci rolni, a sam dwór stanowił jedną z baz AK. J. Z. zmarł w Grudzyń.

J. Z. oż. (ślub ok. 1900) z Ireną Oppeln–Bronikowską (1881–1943), córką Michała, wł. Książa Wielkiego w pow. miechowski, i Felicji z Bukowskich (z Makowic w Proszowskim). Dzieci: **1.** Feliks Benedykt (7.02.1905 w Łososkowicach – czerwiec 1986) ukończył Gimn. im. Jana Śniadeckiego w Kielcach oraz studia rolnicze w SGGW i UJ; po śmierci ojca przejął maj. Grudzyń i gospodarował w nim do 1945. W czasie okupacji był komendantem AK na okolicę. Dzięki jego zabiegom uratowano przed wysyłaniem do obozów i do Niemiec wiele młodzieży wiejskiej. Po zakończeniu wojny ścigany przez UB za przynależność do AK, ukrywał się do czasów „amnestii Gomułki” w administracjach PGR na ziemiach odzyskanych. Potem emigrował do USA. Wrócił jako emeryt do Polski i osiedlił się wraz z żoną w Tarnowskich Górach, gdzie zmarł. Oż. z Barbarą z Łuszczkiewiczów (1916–26.01.1994); ich syn: **1.1.** Seweryn (ur. 1934) pracuje w Stoczni Szczecińskiej przy budowie okrętów, oż. z Ewą Nowak, ma syna **1.1.1.** Piotra (ur. 1978); **2.** Zygmunt Józef (ur. 18.03.1907 w Łososkowicach), ukończył Gimn. im. Jana Śniadeckiego w Kielcach w 1927, następnie wyjechał do Wilna na studia prawnicze. Był czł. korporacji „Battoria”. Po drugim roku studiów przeniósł się do Warszawy na UW, dyplom otrzymał w 1932. Równocześnie uzyskał dyplom z literatury francuskiej na uniwersytecie w Dijonie. Po krótkim okresie pracy w skarbowości oraz Min. Handlu i Przemysłu przeszedł do pracy w MSZ, najpierw w konsulacie RP w Bukareszcie, a następnie jako

Julian Zubrzycki

attaché handlowy w Konsulacie Generalnym w Mediolanie. W 1935 ukończył roczny kurs dla urzędników dyplomatycznych i rozpoczął pracę w Departamencie Politycznym MSZ. We wrześniu 1938 został mianowany attaché Ambasady RP przy Stolicy Apostolskiej w Watykanie. Po wybuchu II wojny światowej zgłosił się wraz z ambasadorem Kazimierzem Papée do wojska i rozpoczął służbę jako pchor. saperów 2 DP we Francji. Po kapitulacji Francji został zwolniony z wojska i przez Hiszpanię chciał dostać się do Anglii. Został jednak przez rząd RP w Londynie skierowany do pracy w poselstwie w Madrycie, głównie dla organizowania ewakuacji polskich wojskowych z okupowanej Francji. W czasie wojny udało mu się ewakuować przeszło 10 tys. żołnierzy polskich. Ponieważ problem uchodźców trwał i po zakończeniu wojny, pracował w sekretariacie poselskim w Madrycie do 1959. W marcu tr. uzyskał wize emigracyjne do USA dla całej rodziny. W Stanach pracował m.in. w dzienniku niepodległościowym „Nowy Świat” i pisywał felietony dla radia „Wolna Europa”. W 1971 przeszedł na emeryturę. Prezydent Lech Wałęsa udekorował go Orderem Odrodzenia Polski. Oż. (ślub w 1938) z Tamarą Suchotin (zm. 1969), córką arystokraty gruzińskiego i Marii z Bieńkowskich, wnuczki powstańca i zesłańca polskiego. Ich dzieci: 2.1. Irena, od 1962 za Raymondem Boyce, mają syna 2.1.1, Krzysztofa, abs. uniw. w Nowym Yorku; 2.2. Jadwiga; 2.3. Tamara, od 1962 za Feliksem Ziebertem.

Zygmunt Zubrzycki (B. K.)

ŻÓŁTOWSKI MARCELI h. Ogończyk (2.11.1850–1.04.1925), wł. dóbr Godurów (pow. krobki), poseł do parlamentu niemieckiego w l. 1880–1883. Syn Franciszka (1818–1894) i Zofii z Zamoyskich (1825–1853). Ur. w Niechanowie (pow. gnieźnieński).

Rodzeństwo: 1. Elżbieta (26.02.1848–4.06.1863); 2. ⇨ Stanisław (6.05.1849–1.02.1908); 3. Róża (6.05.1849–7.01.1923); 4. Zofia (17.03.1856–20.01.1867).

Gdy M. Ż. miał 2 lata, zmarła jego matka. Ojciec nigdy się powtórnie nie ożenił, a w wychowaniu dzieci pomagali mu dziadkowie, Andrzej i Róża Zamoyscy, u których w Warszawie wnuki spędzały zimy. Pierwsze nauki M. Ż. pobierał w domu, a w roku 1860, razem z bratem, rozpoczął naukę w Gimn. św. Marii Magdaleny

Dwór w majątku Godurowo

Marcei Żółtowski z synem Stefanem

w Poznaniu. Po zdaniu matury studiował rolnictwo na uniwersytecie w Louvain w Belgii, a następnie odbył praktykę rolniczą w Saksonii. W czasie wojny francusko-pruskiej w roku 1870 przebywał — razem z bratem — przez kilka miesięcy w Petersburgu, aby uniknąć poboru do wojska pruskiego. W latach 1873–1875 odbył wielką podróż po Francji — częściowo na piechotę, co w jego środowisku było ewenementem. Wykształcony i obyty w świecie, w 1875 przejął z rąk ojca majątek w Godurów (Godurowo) z foliami: Brzeźnica, Lipówka (pow. śremski), Mszczyszyn, Strzelce Wielkie (pow. gostyński), o powierzchni ogółem 3 524 ha.

Po ślubie z Ludwiką hr. Czarnecką, 5.11.1879, małżonkowie osiedli w odremontowanym starym dworze w Godurowie.

W 1880 M. Ż. został wybrany na posła do parlamentu niemieckiego w Berlinie. W Kole Polskim próbował, wraz z innymi jego członkami, przeciwstawiać się antypolskiej polityce Bismarcka. Wobec nieskuteczności działań w Sejmie Pruskim — w 1883 zrezygnował z posłowania, zajął się działalnością gospodarczą i społeczną na terenie Wielkopolski, w swoich majątkach, uznając, że ta jego praca bardziej przyda się sprawie polskiej. Zaprowadził nowoczesną gospodarkę leśną, przeprowadził meliorację łąk nad Obrą. Jako dyrektor kanału Obrzy przyczynił się do budowy śluz i regulacji systemu wodnego Obrzy. Na terenach rolnych założył drenaż, co było zupełną nowością. W 1887 uzyskał od władz zgodę na budowę linii kolejowej Jarocin–Leszno, a w późniejszych latach jeszcze dwóch linii. Umożliwiły one transport buraków cukrowych i innych produktów rolnych do odbiorców, co znacznie podniosło dochodowość okolicznych majątków. Był jednym z inicjatorów hodowli buraka cukrowego w Wielkopolsce, a w roku 1896 zainicjował budowę cukrowni w Gostyniu. Również w Gostyniu założył mleczarnię spółdzielczą, której dostawcami byli właściciele majątków i drobni gospodarze. Cukrownia i mleczarnia funkcjonują do dziś. Był także i długoletnim prezesem spółdzielni „Rolnik” w Gostyniu oraz członkiem gostyńskiego Towarzystwa Rolniczego.

go. M. Ż. przez prawie 30 l. był czł. Sejmiku Pow. w Gostyniu, gdzie musiał siedzieć koło osławionego Hansemana (jednego z trójki twórców Hakaty), osiedlonego w powiecie, ale, jak głosi wieść rodzinna, nigdy z nim słowa nie zamienił. Wraz z bratem ⇒ Stanisławem był zał. Banku Ziemskiego w Poznaniu, który miał na celu ratowanie zagrożonej polskiej własności ziemskiej. Po upadku Banku założył i do roku 1914 był prezesem ZZ Wielkopolskich, mającego te same cele co Bank Ziemski. Przez 40 lat, co niedziela w parafii w Strzelcach Wielkich prowadził zebrania Kółka Rolniczego, którego celem było podnoszenie poziomu oświaty wśród okolicznych gospodarzy.

W 1893 Niemcy zdecydowali, aby założyć pod Gostyniem szpital protestancki i osiedlić w nim, w celach germanizacyjnych, niemieckie siostry diakonistki. M. Ż. postanowił ich uprzedzić i sprowadził z Wrocławia katolicki zakon bonifratrów, darując im 50 ha gruntu. Do inicjatywy M. Ż. przyłączyło się całe okoliczne społeczeństwo. Ziemianie dawali pieniądze i dobra w naturze, gospodarze — darmową robociznę. W ciągu dwóch lat zbudowano szpital na 100 łóżek. Ponieważ był to szpital katolicki, nie miał dotacji rządowych, utrzymywał się z darów okolicznych majątków, w gotówce i naturze, a leczyli się w nim gospodarze i pracownicy majątków. W następnych latach powstawały dalsze oddziały szpitala, a głównym donatorem był nadal M. Ż.

M. Ż. był też prezesem albo zasiadał w radach nadzorczych wielu instytucji filantropijnych w Poznaniu. Jako człowiek głęboko wierzący, był wieloletnim prezesem Sodalitacji Mariańskiej, organizował rekolekcje dla ziemian, był też doradcą w kurii biskupiej, zwłaszcza w ciężkich czasach kulturkampfu. Jako kolator kościoła parafialnego w Strzelcach Wielkich w 1902 fundował poważną rozbudowę kościoła — kolator pokrywał 2/3 kosztów, a parafia 1/3, i to rozłożone na raty. Zasiadanie w ławie kolatorskiej to nie był tylko przywilej!

M. Ż. był człowiekiem zrównoważonym i spokojnym, a równocześnie niesłychanie czynnym, obdarzonym zdrowym rozsądkiem i szybką orientacją — dlatego ceniony był w wielu gremiach i powoływany na prezesa licznych organizacji i stowarzyszeń. Bardzo skromny, nie znosił odznaczeń i orderów. W 1907, po ogłoszeniu ustawy o przymusowym wywłaszczeniu, która godziła w to wszystko nad czym przez całe życie pracował, rozchorował się na serce. W grudniu 1914, w miejscowości Ornes pod Verdun, zginął, służąc w wojsku pruskim, drugi syn M. Ż. Stefan. Była to wielka tragedia dla obojga rodziców — zginął we Francji jako żołnierz niemiecki walczący za cudzą sprawę. W czasie wojny Niemcy we wszystkich majątkach trzykrotnie dokonywali konfiskaty koni i całego inwentarza, tak więc gospodarka była zrujnowana. Po wojnie M. Ż. rozdzielił majątki między synów, zostawiając sobie w dożywocie Godurów. Zmarł w Poznaniu w wolnej Polsce.

Żona Ludwika (19.11.1858 w Gogolewie – 4.03.1943 w Strzelcach Wielkich) była córką Zygmunta hr. Czarneckiego i Marii z Giżyckich.

Mieli dziesięcioro dzieci, wszystkie ur. w Godurowie: **1.** Andrzej Pius (12.10.1881–4.09.1941 w Oświęcimiu), wł. maj. Mszczyczyn i Krajewice, oż. z Wandą z ks. Czwertyńskich; ich dzieci: **1.1.** Róża (1913–1976), za Janem Zamoyskim h. Jelita, **1.2.** Elżbieta (ur. 1915), za Emilem Baworowskim, zam. w Maroku, **1.3.** Maria (ur. 1916), za Davidem Kempem, zam. w Anglii, **1.4.** Stefan (ur. 1920), **1.5.** Andrzej Ludwik (ur. 1922), oż. z Zofią Teresą z Lipskich; **2.** Maria (14.05.1883–6.01.1968 w Kamieńcu k. Olsztyna); **3.** Stefan (3.02.1885–14.12.1914 w Ornes); **4.** Elżbieta (29.11.1887–9.08.1967 w Kamieńcu k. Olsztyna); **5.** Róża (22.07.1889–8.02.1962 w Gostyniu); **6.** Franciszek (4.08.1892–13.09.1944 w Warszawie), wł. dóbr Brzeźnica, inż. rolnik,

powstaniec wielkopolski 1919; **7.** Ludwik (5.07. 1894–31.01.1952 w Marysinie), wł. dóbr Lipówka; **8.** Jan Antoni (3.08.1896–13.11. 1974 w Sopocie), wł. dóbr Strzelce Wielkie, żołnierz 1914–1918, powstaniec wielkopolski i ochotnik 16 p. uł. w 1919, ppor. piechoty WP, odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych za 1920; **9.** Antonina (29.11.1898–4.01.1992 w Sopocie), za Janem Józefem Lipskim, wł. maj. Lewków i Szczury (pow. odolanowski); **10.** ➔ Benedykt (1902–1982), odznaczony Krzyżem Virtuti Militari i dwoma Krzyżami Walecznych.

Dok.: M. Żółtowski, *Genealogia rodu Żółtowskich*, Łódź 1998; Dokumentacja rodzinna.

Izabela Broszkowska

ŻÓLTOWSKI BENEDYKT SYKSTUS MARIA JÓZEF SEWERYN h. Ogończyk, pseud. AK „Spokojny” (28.03.1902–2.07.1982), wł. maj. Godurowo (pow. krobowski). Syn ➔ Marcelgo (1850–1925) i Ludwiki z hr. Czarneckich (1858–1943). Ur. w Godurowie.

Rodzeństwo: zob. biogram Marcelgo Żółtowskiego.

Do 12 roku życia B. Ż. uczył się w domu. Wybuch wojny światowej i powołanie do wojska nauczyciela domowego zmusiły rodziców do umieszczenia B. Ż. w Gimn. im. św. Marii Magdaleny we Wrocławiu. Przebywał tam w otoczeniu mało życzliwych Polakom kolegów, ale pogłębił swoją znajomość języka niemieckiego oraz poznał dobrze niemiecką psychikę, co mu się bardzo przydało w czasie okupacji.

Podczas powstania wielkopolskiego zjawił się w Godurowie i konno dołączył do walczących już braci. Dalszą naukę pobierał w Poznaniu do chwili rozpoczęcia wojny polsko–bolszewickiej 1920. Zaciągnął się wtedy wraz z paroma kuzynami do formowanego przez Ignacego Mielżyńskiego 215 p. uł. Walczył zrazu na Pomorzu, potem na froncie wschodnim, gdzie doznał silnej kontuzji. Po demobilizacji w 1921 zdał „wojskową” maturę. Służbę wojskową odbył w 15 p. uł. i tam też ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Kawalerii przy 7 Brygadzie Kawalerii Poznań z przydziałem do 17 p. uł. w stopniu ppor. Przeniesiony do 7 p. s. k. w 1929 otrzymał awans na por. rez.

B. Ż. odbył kilka praktyk rolniczych. Za najlepszą uważał praktykę w Głębokiem u znanego gospodarza Stefana Twardowskiego. Uzupełniał wiedzę rolniczą na drogo opłacanej praktyce w Danii, gdzie pracował jako robotnik. Administrację rodzinnego Godurowa (600 ha, całość dóbr 3 520 ha) objął w roku 1927. Z wyjątkiem dwóch osób całe rodzeństwo zamieszkiwało tam razem z matką, mimo przydzielenia poszczególnym braciom osobnych folwarków. Hipoteka za całość ciążyła na Godurowie. Toteż gdy w roku 1929 nadszedł kryzys gospodarczy i ceny piodów rolnych spadły do 1/3 lub 1/4 ich poprzedniej wartości, a oprocentowanie kredytu wzrosło do 23%, na B. Ż.

Benedykt Sykstus Żółtowski

spadł ciężar ratowania zadłużonego majątku. Osiągnął to po 10 latach ciężkiej pracy, dzięki radom i pomocy finansowej szwagra Jana Lipskiego z Lewkowa.

B. Ż. był kawalerzystą z krwi i kości, wyróżniał się talentem w powożeniu i sprzęganiu koni. W 1929 na Powszechnej Wystawie Krajowej, zdobył brązowy medal za powożenie czwórką, którą sformował na kilka zaledwie tygodni przed występem. W Kamieńcu objeżdżał folwarki końmi, które w gospodarstwie uznawano za wręcz niebezpieczne, z powodu różnych narowów. W jego rękach stawały się wkrótce spokojne i posłuszne.

B. Ż. poślubił 17.06.1936 w Krasnobrodzie na Zamojszczyźnie Różę Fudakowską.

24.08.1939 otrzymał kartę mobilizacyjną z przydziałem do 17 p. uł. w charakterze dowódcy plutonu w szw. karabinów maszynowych. Wraz z pułkiem przeszedł cały szlak bojowy Wielkopolskiej Brygady Kawalerii od granicy niemieckiej do Warszawy. Brał udział w zwycięskiej bitwie pod Walewicami, a pod Brochowem oglądał ze wzgórza szarżujący pułk kawalerii w rozwiniętych szykach, w czasie przeprawy przez Bzurę. Po wkroczeniu do stolicy, wobec niepewności jutra, B. Ż., działając na zlecenie dowództwa pułku, zabezpieczył sztandar pułkowy. Powierzył go ciotce żony, Annie Fudakowskiej, która przechowała go przez całą okupację i pod suknią wyniosła z powstania warszawskiego. Sztandar ocalał i w l. 70. znalazł swoje miejsce w Muzeum Wojska Polskiego w Poznaniu.

W dniu najcięższego bombardowania Warszawy 25.09., gdy dowódca pułku na próżno szukał kogoś do przywiezienia pieniędzy na wypłatę żołdu, B. Ż. zgłosił się do tej niebezpiecznej misji. W powrotnej drodze opony pułkowego łażnika zostały przestrzelone z nisko lecącego samolotu. Gdy B. Ż. z pomocą kierowcy zabrał się do zmiany opon, następny pocisk trafił w pochwę jego rewolweru i spowodował wybuch magazynku z amunicją. Kierowca zginął na miejscu, B. Ż. miał urwaną nogę poniżej kolana i liczne rany na całym ciele. Rannego odwieziono do Szpitala Ujazdowskiego, gdzie przy świecach, wśród huku bomb, w otoczeniu płonących dookoła budynków dokonano operacji. W szpitalu nie było światła, wody ani żywności. Tylko opiece własnej siostry zawdzięczał przetrwanie. Po dodatkowych operacjach i kilkumiesięcznym pobycie u brata Andrzeja w Lubelskiem (wywiezionego później do Oświęcimia), wyjechał wraz z żoną i córeczką do teścia. Krasnobród Fudakowskich, oprócz dużych obszarów leśnych, posiadał gospodarstwo rolne, stawy rybne, własną elektrownię, dwa tartaki i fermę srebrnych lisów. B. Ż., znający dobrze psychologię Niemców i biegle władający ich językiem, wielokrotnie ratował ludzi zagrożonych wywózką do obozów lub na roboty do Niemiec. W czasie 4 akcji wyratował około 300 osób, tłumacząc Niemcom, że są to pracownicy w uprzemysłowionym majątku konieczni do pracy dla „dobra Rzeszy”. W domu, w którym mieszkał, zorganizowano bardzo aktywną podchorążówkę AK. B. Ż. współpracował zwłaszcza z kwatermistrzostwem 9 P. P. Ziemi Zamojskiej, przysyłając żywność oddziałom leśnym, pomagając radą i doświadczeniem. W 1942 rozpoczęły się napady band złożonych z Rosjan, Żydów i Ukraińców. Zabierali co im wpadło pod rękę, nakazywali dawać okup, grozili. W 1943 Niemcy wszczęli akcję wysiedlania Polaków i osadzania na gospodarstwach „czarnomorców”. Wiosną 1944, w związku ze zbliżającym się frontem (żona B. Ż. i jej rodzina cudem uniknęła śmierci po wejściu do Krasnobrodu bolszewików w 1939), Benedyktowie opuścili Zamojszczyznę i przenieśli się pod Kraków do Ojcowa. Tam doczekali się wkroczenia Armii Czerwonej.

Pierwszy rok w oswobodzonej Polsce B. Ż. spędził gospodarując na 6–hektarowej działce we wsi Cieszyn pod Ostrowem Wlkp., przydzielonej mu jako inwalidzie wojennemu. Następny etap stanowiła administracja PGR w Nieświastowie pod Kolinem. Zaniedbany i zniszczony wojną majątek doprowadził B. Ż. do produktywności

i oddłużył. Naraził się jednak partii, zwalniając z pracy czł. komitetu partyjnego za złodziejstwo. Z oskarżeniem o sabotaż wyłądownął na UB w Koninie, a potem w Poznaniu. Szczęśliwie udało się żonie wyciągnąć go z aresztu, ale nie mógł dłużej pozostawać w Nieświastowie.

Po kilkumiesięcznej pracy w centrali PZHK w Warszawie otrzymał polecenie zorganizowania w Rzeczej k. Pastęka stadniny koni. W Rzeczej — od końca wojny — leżało odłogiem 5 000 ha żywej ziemi, obsada wynosiła 2 polskie rodziny i 20 Niemców z dziećmi, żadnego inwentarza ani maszyn. By zdobyć maszyny rolnicze, trzeba było nielegalnie ściągać je ze składowiska przeznaczonego na wywóz do ZSRR. Mimo to B. Ż. udało się pierwszej wiosny uprawić i obsiać 40% powierzchni. Z Norwegii sprowadzono dla celów hodowli konie robocze, ale próba ich aklimatyzacji nie udała się. Wówczas zlecono B. Ż. odtworzenie hodowli miejscowych koni wschodniopruskich, w oparciu o pozostawione przez Niemców w terenie kłaczki i źrebięta. Po paru latach, dzięki wytężonej pracy i talentom organizacyjnym B. Ż., Rzecznica stała się jedną z najlepszych stadnin koni w Polsce. Po przeglądzie przez wybitnych specjalistów, udzielono mu pochwały i nagrody pieniężnej.

Od 1948 rozpoczęły się procesy i prześladowania byłych ziemian, którzy organizowali pracę w majątkach na Ziemiach Odzyskanych. B. Ż., mimo różnych szykan i kontroli UB, przetrwał na stanowisku dyr. do 1951, kiedy to dyrektorem został pracownik UB, zupełnie niekompetentny, niszczący dorobek pracy całego zespołu Rzeczej. B. Ż. został na krótko zastępcą dyr. Następny dyr. zorientowawszy się, że nie może w B. Ż. oczekiwać partnera do malwersacji, zwolnił go z pracy z opinią stanowiącą wilczy bilet. B. Ż. miał już wtedy na utrzymaniu żonę i sześcioro dzieci. Po pół roku udało mu się zdobyć pracę brygadzysty melioracyjnego. Pokonywał wtedy co dzień na swej protezie ponad 10 km drogi.

Przygodnie napotkany znajomy, ukrywany w czasie okupacji w Krasnobrodzie, wystarał B. Ż. się o stanowisko kierownika tuczarni świń w Rudzienicach. Warunki były tam ciężkie, pracownicy rekrutowali się ze społecznego marginesu, poza tym odór 3000 świń przenikał odzież i zatrąwał powietrze. B. Ż. wytrzymał tam, mimo ataków służby bezpieczeństwa, 3 lata i pozyskał sobie personel. „Dorobił się” w tej pracy pierwszego zawału, a jego żona gruźlicy. Dopiero w roku 1955 udało mu się otrzymać angaż na stanowisko starszego agronoma w Zespole Hodowli Zarodowej w Suszu k. Hławy. Po 2 latach awansował na wicedyr. i pozostał na tym stanowisku aż do przejścia na emeryturę w roku 1975. Razem z zespołem fachowców, postawił na wysokim poziomie tak produkcję rolną, jak i hodowlę krów i owiec. Wyhodowana w zespole rasa owiec suskich przewyższała wydajnością wełny i mięsa inne rasy w Polsce.

B. Żółtowscy w ciągu tego okresu mieszkali opodal Susza we wsi Kamieniec i wychowali siedmioro dzieci, które kształcili w trudnych, nieraz spartańskich warunkach, zawsze jednak tworząc im serdeczną, rodzinną atmosferę. Mimo ograniczeń materialnych, dom był zawsze otwarty dla gości ze wsi lub z miasta. W bibliotece nigdy nie brakowało nowych, wartościowych pozycji.

B. Ż. cechowała bezpośredniość w stosunkach z ludźmi, odwaga, szczerłość, stanowczość w decyzjach, prawość w postępowaniu. Za udział w wojnie 1920 otrzymał Krzyż Walecznych, za 1939 — dwa Krzyże Walecznych oraz Virtuti Militari V kl.

Będąc na emeryturze B. Ż. sporządził pracochłonną dokumentację fotograficzną wielkopolskiej linii rodziny Żółtowskich. Z zebranych od różnych członków rodziny zdjęć porobił reprodukcje i opracował najpierw wzorcowy album, a potem wykonał 25 kopii (techniką nalepiania odbitek fotograficznych — nie było wtedy kserografu). Album zawiera widoki siedzib oraz portrety lub sceny rodzajowe z przedstawicielami poszczególnych rodzin. Zebrał w ten sposób bardzo bogaty materiał histo-

ryczny. Jego *Wspomnienia* opublikowane zostały w 1994 staraniem Związku Rodu Żółtowskich. B. Ż. zmarł w Kamieńcu w Olsztyńskim.

Żona Róża była córką Kazimierza Fudakowskiego i Marii z Kicińskich.

Dzieci: **1.** Izabela Maria (ur. 9.09.1938), mgr inż. geodeta, za Pawłem Broszkowskim, mgr inż. mechanikiem, tłumaczem, mieszkają w Warszawie; ich dzieci: **1.1.** Piotr Michał (ur. 1963), mgr inż. mechanik, MBA University of New York; **1.2.** Krzysztof Andrzej (ur. 1966), dominikanin; **2.** Dorota Maria (ur. 11.07.1942), technolog żywienia, za Kazimierzem Moesem, mgr. ekonomii, mieszkają w Warszawie; ich dzieci: **2.1.** Małgorzata (ur. 1978), **2.2.** Aleksandra (ur. 1980), **2.3.** Monika (ur. 1982), **2.4.** Anna (ur. 1986). **3.** Barbara (ur. 15.08.1944), niezamężna, mgr chemii, mieszka w Warszawie. **4.** Marek Maria Marcelli (ur. 17.03.1946), mgr pedagog, oż 1^{v.} z Katarzyną Kończal (zm. 25.08.1984); ich dzieci: **4.1.** Joanna Maria (ur. 1972), **4.2.** Aleksandra Maria (ur. 1979); 2^{v.} z Marią Serwatowską (ur. 1952), mgr geografii, mieszka w Konstancinie; ich dzieci: **4.3.** Marek Maria (ur. 1985), **4.4.** Katarzyna Maria (ur. 1986), **4.5.** Jan Karol (ur. 1987), **4.6.** Krzysztof Jerzy (ur. 1989). **5.** Jolanta Maria (ur. 17.02.1948), mgr inż. zootechnik, za Krzysztofem Olędzkim, mgr. ekonomii, mieszkają w Warszawie; ich dzieci: **5.1.** Ewa Maria (ur. 1985), **5.2.** Paweł Stanisław (ur. 1988). **6.** Jan Maria (ur. 22.08.1949), mgr inż. zootechnik, żona Zofia Szlenkier, mgr ekonomii, mieszkają w Warszawie; ich dzieci: **6.1.** Mikołaj Maria (ur. 1977), **6.2.** Marcin Maria (ur. 1978), **6.3.** Ludwik Maria (ur. 1979), **6.4.** Benedykt Maria (ur. 1982). **7.** Róża Maria (ur. 12.02.1957), ekonomistka, za Andrzejem Bidermanem, mgr. biologii, mieszkają w Krakowie; ich dzieci: **7.1.** Tomasz (ur. 1986), **7.2.** Jerzy (ur. 1989).

Dok.: Zob. biogram Marceliego Żółtowskiego.

Michał Żółtowski

ŻÓŁTOWSKI MARCELI TEODOR MAREK MARIA h. Ogończyk (18.06.1900–17.04.1940), wł. maj. Głuchowo, Sierniki, Zadory oraz Jarogniewice (pow. kościański). Syn Adama (1866–1934), dr. filozofii, działacza społecznego i polityka, i Marii z Kwileckich z Oporowa (1870–1959), córki Mieczysława, współzałożyciela „Banku Kwilecki–Potocki”. Ur. w Jarogniewicach.

Rodzeństwo: **1.** Stanisław (1892–1996); **2.** Janina (1895–1965), za Ludwikiem Hieronimem hr. Morstinem, współwł. Pawłowic, pisarzem i poetą; **3.** Cecylia (1898–1973); **4.** Gabriela (1902–1980), urszulanka szara — Monika.

M. Ż. do 1914 uczył się w jezuickiej szkole w St. Andreas–Kolleg w Charlottenlund w Kopenhadze, później w gimn. w Paczkowie, a następnie w Chataigneraie pod Genewą — by uniknąć poboru do wojska pruskiego.

W marcu 1919 wstąpił do WP i został skierowany do Szkoły Podoficerskiej Jazdy w Starej Wsi, następnie do Szkoły Podchorążych w Warszawie, którą ukończył w marcu 1920. Został wcielony do 16 p. uł., walczącego w Małopolsce Wschodniej. Jako dowódca plutonu w III szwadronie M. Ż. uczestniczył w walkach pułku w rejonie Beresteczka, w bitwie pod Szczurowicami i potyczce o wieś Jazłowczyk, gdzie został ranny w nogę 3.08.1920. Za swą postawę w tym spotkaniu został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V kl. (nr 3260). Po wyleczeniu i demobilizacji zdał maturę w 1922 i ukończył Wyższe Kursy Ziemiańskie Turnaua we Lwowie w grudniu 1924. Praktyki rolnicze odbył w maj. Skoraszewice w pow. gostyńskim u Bernarda Sypniewskiego i w maj. Żerniki Tadeusza Morawskiego. Przeszedł też praktyki w cukrownictwie i bankowości. Po ich ukończeniu włączył się do zarządzania majątkami brata swego ojca, Henryka Ż., który go adoptował; były to: Głuchowo, Sierniki i Zadory. Później

objął jeszcze po ojcu Jarogniewice; zarządzając tym znacznym obszarem (2 728 ha) prowadził gospodarkę średnio intensywną, przywiązując dużą wagę do jej strony ekonomicznej, kalkulacji kosztów, ostrożnego inwestowania. W okresie kryzysu gospodarczego 1929–1933 doradzał i udzielał pomocy kilku majątkom sąsiadów i krewnych. W Głuchowie utrzymywał Ośrodek Zdrowia ze stałą pielęgniarką i dojeżdżającym lekarzem oraz ochronkę dla dzieci robotników rolnych. Organizował też obozy harcerskie. Działał w Wlkp. Tow. Kółek Rolniczych, w Pow. Komitecie PW i WF i w Kole Przyjaciół „Strzelca” w Kościanie oraz od 1934 jako przewodniczący kościańskiego Koła Pow. Wlkp. ZZ. Był zamiłowanym sportowcem, kapitanem drużyny piłki nożnej w szkole Charlottenlund, uczestnikiem wielu konkursów jeździeckich, polował i grał w tenisa. Odbył wyprawę do Afryki i kilka podróży samochodem po Europie.

W okresie międzywojennym parokrotnie powoływany na oficerskie ćwiczenia rez. i na kursy szkoleniowe. Nominację na ppor. otrzymał ze starszeństwem 1.03.1920, a na por. 2.01.1932. W l. 1932–1940 należał do kadry rezerwowej 17 P. Uł. Wielkopolskich im. Króla Bolesława Chrobrego w Lesznie. Zmobilizowany 24.08.1939 został skierowany do Ośrodka Zapasowego Wlkp. Brygady Kawalerii w Kraśniku, gdzie dowodził szwadronem gospodarczym, a następnie plutonem w szwadronie ckm. Rozbrojenia tych oddziałów przez wojsko sowieckie nastąpiło w okolicy Niska w nocy z 30.09 na 1.10.1939. Zgodnie z umową konie miały być oddane później. Po trzech dniach forsownych marszów (ok. 210 km), dopiero 4.10. zdano konie w Lubyczy Szlacheckiej pod Rawą Ruską. Stamtąd zabrano oficerów autokarem do Wołoczyska, a po pewnym czasie przewieziono do Szepietówki i Kozielska. Wg informacji jeńca Kozielska, prof. S. Swianiewicza, M. Ż. w obozie odznaczał się niezachwianą postawą moralną i dobrą formą fizyczną, „nawet pewną elegancją ułańską”. Był przeciwnikiem przekazania oficerów Niemcom, ponieważ wtedy zostaliby jeńcami do końca wojny, a wierzył, że w Rosji istniała możliwość, w przypadku zmiany sytuacji politycznej, wzięcia udziału w walce przeciw Niemcom. Został zamordowany w Katyniu. W kościele parafialnym w Głuchowie znajduje się tablica pamiątkowa ufundowana przez żonę.

M. Ż. był żonaty (ślub 17.10.1930 w Poznaniu) z Różą Turno (1902 w Objezierzu – 1984 w Warszawie), córką Stanisława i Barbary z Mańkowskich. R. Ż. była psychologiem z wykształcenia. Przed ślubem pracowała w ochronkach i opiece nad najuboższymi w Warszawie. Należała do Akcji Katolickiej. Organizowała w Głuchowie kursy gotowania i szycia dla dziewcząt, opiekowała się kuchnią św. Wincentego à Paulo w Czempiniu. Wsiedlona z Głuchowa przez Niemców wraz z dwojgiem dzieci, oczekując trzeciego, okupację przeżyła w Warszawie (z wyj. okresów letnich). W kwietniu 1945 wróciła do Głuchowa, by go opuścić po dwóch miesiącach. Zamieszkała z dziećmi w Poznaniu, utrzymując się z lekcji języków obcych i tłumaczeń. Zmarła w Warszawie. Dzieci: **1.** Maria (ur. 1930), historyk sztuki, za Stanisławem Glińskim; **2.** Piotr (ur. 1931), chemik, prof. dr hab. PAN; **3.** Joanna (1935–1939); **4.** Teresa (ur. 1940), psycholog, za Maciejem Jakubowskim.

Dok.: A. Kwilecki, *Ziemiaństwo...*, s. 40 i in.; *Lista*, s. 1189, *Indeks represjonowanych*, t. I, s. 285; Materiały rodzinne.

Maria Glińska (S. C.)

Indeks nazwisk

- Abakanowicz 187
Adolf 202
Aftanazy 74, 92, 125
Alexandrowicz 76, 85, 86, 176
Alkiewicz–Mierzejewska zob. Mierzejewska–Alkiewicz
Altberg 63
Ambrożewicz 172
Anders 91, 120, 125
Andriolli 4
Andrycz 134
Arkuszewski 1–3, 15, 16, 151, 152, 163, 164
Aubracht–Prądyński zob. Prądyński
Aubracht–
Auerbach 180
- B**
Bacciarelli 183
Baczyński 144
Badeni 176, 187
Baliński 16
Balski 151
Bandurski 112
Baraniecki 176
Baraniewski 41
Baranowski 155
Barański 92
Barcza de Nagyalonyi 105
Barczewski 26
Bartel 92
Baumiller 64
Baworowski 206
Bądyński 36
Beck 105
Belina–Brzozowski zob. Brzozowski Belina–
Belina–Prażmowski zob. Prażmowski Belina–
Berezowski 116, 143
Białozor 71
Białobrzegi Skarbek– 92
Białostocki 122
Biderman 210
Biedermann 89
Biedrzyński 173, 174
Bielecki 78, 144
Bieliński 28
Bieńkowski 204
Biliński 109, 122
Bilmeier 182
Birutowicz 62
Bismarck 205
Bisping 3–7, 198
Błażkun 164
Bobrowski 16, 41, 199
Bocheński 107
Bochwic 147
Bogucki 168, 190
Bogusławewicz 7
Bogusławski 163, 164
Boguszewski 159
Bojanowski 137
Bojar 96
Boniecki 41, 50, 57, 71, 176
Borek 175
Borkiewicz–Celińska 191
Borkowski 9, 138, 186, 195
Borkowski Dunin– 157
Borowski 41
Bortkiewicz 74
Borzewski 176
Bosco 192
Bourbon 6
Boyce 204
Brahmer 93
Brandt 4, 134, 135
Branicki 106, 168
Braunek 196
Brensztejn 74
Breza 155, 157
Broel–Plater zob. Plater Broel–
Bronikowski Oppeln– 7–10, 203
Broszkowski 207, 210
Brykczyński 11–15
Brzeski 17
Brzeziński 28, 29, 161
Brzozowski 90, 144, 187
Brzozowski–Belina 40
Budionny 159
Budniak 86
Bugnon–Rosset 78
Bukaty 48, 50, 70
Bukowiecka–Czekanowska zob. Czekanowska–Bukowiecka
Bukowski 203
Bukrab 89
Burlet de 107
Barski 17
Buss 183
Buszczyński 163
Butkiewicz 102
Butowtt 91
Bykowski Ryłto– 55
Bylina 173
Bystrzycki 46
- C**
Callier 18
Celińska–Borkiewicz zob. Borkiewicz–
–Celińska
Celiński 110
Cepin 167

Chalecki 71
 Chałubiński 95
 Chełchowski 96–100
 Chełkowski 112
 Chełmicki 15, 16
 Chlebowski 150
 Chłapowski 6, 104, 196
 Chłapowski–Morawski zob. Morawski–
 –Chłapowski
 Chmielowski 13
 Chmyzowski 101
 Chobrzyńska–Piotrowska zob. Piotrowska–
 –Chobrzyńska
 Chomicz 114
 Chomiński 122, 125
 Chopin 134
 Chorośnicki 35
 Chramiec 110
 Christiani 134, 135
 Christiani–Grabieński 134
 Christin 155
 Christoff 146
 Chromy 167
 Chrościechowski 68
 Chrzanowski 57, 69, 179, 194, 202
 Chwalibóg 35
 Cichocki 138
 Cichowski 1, 16, 17, 50, 94, 150
 Ciechowski 45, 143, 182
 Cielecki 88
 Cieński 120, 172
 Cieszyński Jastrzębiec– 50
 Clinton 155
 Conrad 155
 Cybulski 67, 131–134
 Cykowski 183
 Cywiński 88, 89, 147
 Czach 167
 Czajkowski 9
 Czapliski 94, 131–133
 Czarliński Schedlin– 18–25, 127
 Czarnecki 25–27, 145, 146, 205–207
 Czarnocki 16
 Czarnowski 27–29
 Czartoryski 16, 40, 51, 154, 198
 Czechowicz 39
 Czecz de Lindenwald 29, 30
 Czekanowska–Bukowiecka 31
 Czekanowski 30, 31
 Czeszewski 195
 Czetwertyński 30, 31, 79, 198, 206
 Czetwertyński Świątopęk– 197
 Czystychan 12
 Czyżewski 64
 Ćwikowski 144
 Daszewski 31
 Daszkiewicz Korybut– 31
 Davidson 180
 Dawidowicz 175
 Dąbrowski 31, 172
 Dąbski 53
 Dąbski 11, 13, 14, 110, 127, 183
 Dembiński 31–33, 152, 180
 Descours zob. Deskur
 Deskur 161, 162, 187
 Després 123
 Dettlaff 110
 Dębski 144
 Diakow 53
 Dill 123
 Dłubak 10
 Długoszowski 199
 Dmochowski 131, 153, 154
 Dmowski 78, 156
 Doboszyński 70
 Dobrowolska–Siemieńska 36
 Dobrowolski 33–36, 71
 Dobrzański 23, 25, 53
 Domagała 138
 Domański 41
 Donimirski 19, 20, 24, 70
 Dowbor–Muśnicki 48, 189
 Drucki–Lubecki 28
 Dubiejkowski–Witan zob. Witan–Dubiej-
 kowski
 Dubino–Kniażycy 101
 Dubisz 136
 Dubno 183
 Duchnowski 102
 Dunin 7, 196
 Dunin–Borkowski zob. Borkowski Dunin–
 Dunin–Markiewicz zob. Markiewicz Dunin–
 Dunin–Wąsowicz zob. Wąsowicz Dunin–
 Dworski 159
 Dworzaczek 103
 Dworzak 157
 Dygasiński 3
 Działowski 25
 Dzieduszycki 36–38
 Dziembowski 40
 Dzierzbicki 187
 Dzierzbicki Starza 39
 Dzierżykray–Morawski zob. Morawski
 Dzierżykray–
 Dziewanowski 188
 Dziewulski 107
 Dziwicki 75
 Epsztejn 69, 89, 90, 187, 201
 Erdman 34
 Evans 76
Darowski Weryha 151

F
 Faber de Four 172
 Falkowski 125, 187
 Fałat 4, 186
 Farjaszewski 187
 Four Faber de zob. Faber de Four
 Fedorowicz 62, 171
 Ferdynand, król rumuński 36
 Fertner 62
 Filipoff' 124
 Filipowicz 66, 187
 Fisher 80
 Frank 181
 Frankowski 95
 Pricke de Sövényhaza 30
 Fryse 112
 Fudakowski 37, 149, 155, 208
 Fundament–Krańnicki 50
 Fulman 156

G
 Gabrysiewicz 179
 Gadomski 175
 Gajdus 25
 Gajowniczek 79
 Gan 1
 Garapich 192
 Garbowski 171
 Garczyńska–Miłobędzka zob. Miłobędzka–
 –Garczyńska
 Garczyński 31
 Garszyński 68
 Gawroński 8
 Geppert 152
 Gerber 135
 Gerlicz 186
 Gierszewski 20
 Gieryn 81, 82
 Gieryn–Ignatowicz 82
 Ginwiłł–Piotrowski zob. Piotrowski Ginwiłł–
 Gizbert–Studnicki zob. Studnicki Gizbert–
 Giżycki 206
 Gliński 211
 Gloger 153–155, 198
 Głębocki 24
 Głowacki 136
 Głuchowski 122
 Gnat–Wieteska 90
 Gniewosz 6, 197
 Gockowski 181
 Godlewski 201
 Goetel 186
 Goetz–Okocimski 176
 Goetzendorf–Grabowski 9
 Golcz 81
 Gołąb 16
 Gołuchowski 192
 Gombrowicz 135
 Gorczyca 66

 Gorecki 116
 Gorski 33, 144
 Gosiewski 136
 Gospodarowicz 89
 Goszczyński 81
 Gościcki 9
 Gozimirski 40, 41
 Góra 112
 Górnias 151
 Górski 32, 35, 79, 82
 Górski Natęcz 7
 Górzyński 176, 177
 Grabieński–Christiani zob. Christiani–
 –Grabieński
 Grabiński 127
 Grabkowski 184
 Grabowski 66, 112
 Grabowski–Goetzendorf zob. Goetzendorf–
 –Grabowski
 Grabski 31, 97, 157
 Graczyk 97
 Graj 25
 Greenwood 7
 Gregorowicz 91
 Grobicki 41–50, 135, 176, 177
 Grochowski 88, 163
 Grodzicki 38, 50–55, 91, 92, 101, 127
 Grodziński 15
 Gromadzki 116
 Grot–Rowecki zob. Rowecki Grot–
 Grotowska–Sumińska zob. Sumińska–
 –Grotowska
 Grudion 76
 Grudziński 25
 Gruzewski 88
 Grypner 89
 Grzymałowski 174
 Gumowski 76
 Guthke von 30
 Gutkowski 9
 Gutowski 163
 Gwiazdecki 144

H
 Halka–Ledóchowski zob. Ledóchowski
 Halka–
 Haller 23, 174
 Hampler 83
 Hanseman 206
 Harajewicz 44
 Hartman 100
 Hartmann–Schedl zob. Schedl–Hartmann
 Hauzer 9
 Hebda–Suski zob. Suski Hebda–
 Hedemann 71
 Heidenfeld Klott v. (Kloth) zob. Klott v.
 Heidenfeld
 Heidenstein 127

Heissler 41
 Hampel 90
 Hepke 85, 87
 Herlen 81
 Herniczek 90
 Hetlinger 40
 Hibel 134
 Hoffmann 138
 Holnicki Szulc– 55
 Hotoński 3
 Homola 179
 Horoch 92
 Horodecki 110
 Horodyński 108
 Horodyski 195
 Hozakowski 8
 Humięcki 137–139, 144
 Hurowicz 64
 Huss 43

Ignatowicz 55
 Ignatowicz–Gieryn zob. Gieryn–Ignatowicz
 Iwińska–Kaszowska zob. Kaszowska–
 –Iwińska
 Iłowiecki 16
 Iskra 175
 Iwanicki 197
 Iwanowska–Kornecka 58, 59, 62–67, 171
 Iwanowski 55–67, 170, 171
 Iwański 62
 Iwiński 121

Jabłonowski 161
 Jabłoński 41, 122, 167
 Jackowski Nostitz– zob. Nostitz–Jackowski
 Jackson 105
 Jaczewski 156
 Jaczynowski 61–63
 Jagielski 201, 203
 Jagiełło 47
 Jahołkowski 183
 Jakś 112
 Jakubiak 53
 Jakubowski 211
 Jamiołkowski 46–48
 Jan Kazimierz, król 4
 Janusz 176
 Janczewski 7
 Janisławski 67–69
 Jankowski 57, 68, 150
 Jarmoliński 111
 Jarmułd 102
 Jarmutowski 36
 Jaroehowski 37
 Jarosz 90
 Jaroszewski 41, 176
 Jaroszkowski 162

Jaruzelski 37
 Jasiewicz 30, 38, 131, 137, 170, 181
 Jastrzębiec–Cieszyński zob. Cieszyński
 Jastrzębiec–
 Jatelnicki 24
 Jawornicki 67, 69
 Jaworski 35, 194
 Jaźwiński 15
 Jeleński 72
 Jelski 70
 Jeszenszky de Nagyeszen 105
 Jeziorny 25
 Jeżewski 110, 186
 Jęczmieniewski 68
 Jordan–Rozwadowski zob. Rozwadowski
 Jordan–
 Józefowski 152
 Jurkiewicz 74

Kaden 186
 Kadziłowski 9
 Kajka 26
 Kajzer 53
 Kalinowski 159, 187
 Kalkstein 20
 Kałczyński 70
 Kamiński 164
 Karaffa–Korbut zob. Korbut Karaffa–
 Karłowicz 97
 Karłowski 102
 Karolewicz 199
 Karp 57
 Karski 76
 Karski–Kryśka zob. Kryśka–Karski
 Karsznicki 34
 Karśnicki 183
 Karwacki 53, 91
 Kaszowska–Ilińska 40
 Kasztelewicz 131, 170
 Kaszubski 168
 Katarzyna II 72
 Keller 13
 Kemp 206
 Kętrzyński 18, 19
 Kiciński 103, 210
 Kicki 4, 168
 Kietczewski 149
 Kiereński 71
 Kiersnowski 38
 Kierznowski 176
 Kietliński 111, 113
 Kijewski 20
 Kisiel–Światołdycz, zob. Światołdycz–Kisiel
 Kisielowski 107
 Kisielnicki 76
 Kledzik 62
 Kleniewski 118

Kleszczyński 68, 201
 Klimenko 164
 Klimontt 62
 Klobassa von Zrencki 12, 14, 191
 Klominek 199
 Klott 33
 Klott (Kloth) v. Heidenfeld 70, 71
 Klukowski 201
 Kluz 194
 Kloczowski 17
 Kłos 22
 Kniażycki–Dubino zob. Dubino–Kniażycki
 Kobylński 94
 Kobylecki 39
 Kochanowski 113, 176, 177
 Kokczyński 183
 Kolasiński 67
 Kolaszyński 183
 Kolbe 79
 Kończak 186
 Kołodziejski 25
 Komierowski 195–197
 Komorowski 91
 Konarski 71, 92, 150
 Konarzowski 27, 162
 Kondracki 113, 116
 Konopka 6, 10
 Kończa 71–74
 Kończal 210
 Kopa 168
 Korbut Karaffa– 57
 Kornecka–Iwanowska zob. Iwanowska–
 –Kornecka
 Korwin–Szymanowski zob. Szymanowski
 Korwin–
 Korwin–Wierzbicki zob. Wierzbicki
 Korwin–
 Korybut–Daszkiewicz zob. Daszkiewicz
 Korybut–
 Korybut–Wiśniowiecki zob. Wiśniowiecki
 Korybut–
 Korytko 75, 76
 Korytowski 28
 Kosewski 102
 Koniński 125, 144
 Kossak 4, 38, 76, 77, 100, 135, 188
 Kossak–Szatkowska 76–78, 125
 Kossak–Szczycka zob. Kossak–Szatkowska
 Kossobudzki 80–82
 Kossowski 154
 Kostrzeński 140, 143
 Kośmider 47
 Kowalczyk 94
 Kowalski Wierusz– 155, 188
 Koelichen 170
 Kozieł–Poklewski zob. Poklewski Kozieł–
 Koziański 134
 Kozłowski 170, 201
 Kozłakowski 26
 Krahelski 77
 Kraiński 191
 Krasicki 186
 Krasieński 40, 188
 Krassowski 101, 143
 Kraszewski 53, 77
 Kraśnicki Fundament– zob. Fundament–
 –Kraśnicki
 Kraus 41
 Krawczyk 111
 Krenc zob. Krentz
 Krentz 80, 83
 Kręcki 24
 Kręski 127
 Kroniewicz 146, 149
 Król 167
 Krüdener 182
 Kruszewski 45, 46, 180
 Kruszewski–Skarbak 68
 Krużewski 144
 Kryska–Karski 44
 Krzyczkowski 64
 Kszysztofowicz 192
 Krzyżagórski 20
 Krzyżanowski 176, 184
 Kubecki 170
 Kuczyński 78–80
 Kujot 19
 Kulicki 112
 Kulakowski 40, 159
 Kundler 19
 Kuty 20, 22, 24, 25
 Kuźnicki 125
 Kwasięborski 144
 Kwiatkowski 105
 Kwilecki 103, 184, 195, 210, 211
 Lance 175
 Lanckorońska 120
 Landié 176
 Langiewicz 164
 Laskowski 130, 163
 Lasocki 115
 Laube–Sulimierska zob. Sulimierska–Laube
 Laudowicz 80–88
 Laveaux de 199
 Ledóchowski 105, 126, 127
 Ledóchowski Halka– 19
 Leihert 151
 Leitgeber 103, 106, 107, 188
 Lekczyński 10
 Lenczewski 176
 Lenczowski 163
 Leon XIII 4
 Leopold 59

Lepigé 43
 Lesgaft 62
 Leszek Biały 40
 Leszczyński 82, 175, 186
 Leszowski 180
 Leśniak 179
 Lewandowski 39, 41, 59, 99, 197
 Lindenwald Czezc de zob. Czezc de
 Lindenwald
 Liping 41, 45
 Lipink vel Liping zob. Liping
 Lipińska 62
 Lipkowski 149
 Lipski 51, 53, 78, 206–208
 Lisowski 90, 187
 Lityński 152
 Lossow 94
 Lubecki 143
 Lubecki Drucki– zob. Drucki–Lubecki
 Lubicz–Nycz 62
 Lubienecki 154
 Lubomirski 133, 106, 159
 Lutkowski 110
 Lutostański 125

Łabojewski 81
 Łada 103
 Łangowski 168
 Łapiński 88
 Łazarski 46
 Łaczyński 197
 Łebkowski 95, 96
 Łempicki 103, 182
 Łepkowski 191
 Łęski 198
 Łętowski 194
 Łopaciński 34
 Łopuszański 73, 179
 Łóś 6, 120, 121
 Łoza 62, 89, 170, 201
 Łubieński 105, 110, 111, 155
 Łuczak 9
 Łukasiewicz 34
 Łukaszewicz 112
 Łukomski 85
 Łukosevicene 65
 Łukowski 83
 Łuniewski 151
 Łuszczewski 175
 Łuszczewski–Marylski zob. Marylski–
 –Łuszczewski
 Łuszczkiewicz 203
 Łysakowski 34
 Łyskowski 18, 21

Mackiewicz 22
 Maczek 65

Madaliński 127
 Mahrburg 62
 Maitra Sanjit 76
 Majdrowicz 22
 Majer vel Meyer 48
 Makarczyk 15
 Makowski 83
 Makulec 49
 Malczewski 37, 113, 122, 135
 Malczewski Skarbek– 116
 Malecki 69
 Malinowski Pobóg– zob. Pobóg–Malinowski
 Małysa 175
 Mamoń 39
 Mańkowski 105, 123, 211
 Marcinek 136
 Marcinkowski 88–90, 137
 Marconi 79
 Marczuk 79
 Markiewicz 192, 193
 Markiewicz Dunin 81
 Markowski 92
 Maroczki 70
 Marszałkiewicz 109, 110
 Martinek 112
 Marylski–Łuszczewski 182
 Masłowski 115, 152
 Massalski 3
 Maszewski 91
 Masztalerz 12
 Mauberg 78
 Mazaraki 122, 157
 Mazowiecki 22
 Mencil 199
 Mendelejew 56
 Merlinger 26
 Mesa de 187
 Meyer zob. Majer
 Meylert 30
 Meysztowicz 73
 Mężyński 31
 Miączyński 107
 Michaelis 88
 Michalski 186
 Michałowcz 62, 63
 Michałowski 31, 103, 192
 Mickiewicz 64
 Mieczkowski 102, 139, 183
 Mielczarski 100
 Mielżyński 71, 74, 207
 Mienicki 39
 Mierzejewska–Alkiewicz 184
 Mieszkowski 10
 Miklaszewski 140
 Mikołaj Mikołajewicz 74
 Mikorski 197
 Mikucki 9, 94

- Mikulicz–Radecka 40
 Mikulowski–Pomorski 50, 92–94
 Milczarek 175
 Milewski 9, 27, 94–102, 146
 Miller 169
 Milwicz 81
 Miłkowski 155
 Miłobędzka–Garczyńska 59
 Miłobędzki 121
 Mineyko 53, 90–92
 Mirski–Światopełk 7, 70
 Mizerek 89
 Mlicki 102 103, 183
 Moczyński 22
 Moes 103, 107, 210
 Molenda 157
 Mont 175
 Montwill 74
 Moraczewski 58
 Morawski 195, 210
 Morawski–Chłapowski 160
 Morawski Dzierżykray– 103–107, 159, 160
 Mori 89
 Morman 6
 Morstin 32, 107, 161, 186, 210
 Morstinowa–Starowiejska zob. Staro-
 wiejska–Morstinowa
 Morykoni 90
 Morzycki 92
 Moskalewski 68, 156
 Moskał 14
 Moszczeński 40, 184
 Moszyński 164
 Moysa 192
 Mrozowski 179
 Mrzygłocki 89
 Muśnicki Dowbor zob. Dowbor–Muśnicki
 Mycielski 6, 107, 160, 161, 195
 Myszkowski 107–110
- Nagyeszen Jeszenszky de zob. Jeszenszky de
 Nagyeszen
 Naimski 112
 Nałęcz–Górski zob. Górski Nałęcz–
 Narajowska–Żurowska 66
 Natkiewicz 65
 Nawalny 13
 Nehring 42
 Niedziałkowski 91
 Niemirowicz–Szczyt 112
 Niesiecki 138
 Niewiadomski 7
 Niezabitowski 91
 Niski 94
 Nordman 146
 Nostitz–Jackowski 122, 183
 Nowak 112, 167, 203
- Nycz–Lubicz zob. Lubicz–Nycz
- O**
 borski 13, 125
 Obrębski 98
 Obuchowski 70
 Odrowąż–Pieniążek zob. Pieniążek Odrowąż–
 Odziemkowski 167
 Ogiński 62
 Oko 177
 Okocimski Goetz zob. Goetz–Okocimski
 Okulicz 101
 Olędzki 210
 Olizar 197
 Olkowski 165
 Olszański 135
 Olszewski 160
 Olszowski 15
 Onyszkiewicz 152, 192
 Oppeln–Bronikowski zob. Bronikowski
 Oppeln–
 Oracki 20
 Orda 4
 Orłowski 6, 39
 Orsetti 151–153, 198
 Oskierka 7, 35, 36, 154
 Osman 9
 Osmołowski 71
 Osowicki 183
 Ossoliński 94
 Ossowski 145, 189, 190
 Ostendorf 144
 Osterwa 15
 Ostowicz 138
 Ostromecki 30
 Ostrowski 103, 105
 Ostrzeszewicz 27
 Osuchowski 155
 Otwinowski 78, 79
- P**
 ac–Pomarnacki zob. Pomarnacki Pac–
 Pachniewski 70
 Paderewski 59
 Padlewski 122
 Pajączkowski 27
 Pałac 135
 Paliński 83
 Pałucki 34, 71
 Panasiewicz 88
 Pańkowski 27
 Papée 204
 Paprotki 131
 Parczewski 51
 Paszkiewicz 109, 111
 Paškauskaitė 65
 Paygert 192
 Pağowski 31, 201
 Pelczar 193, 194

Penot 180
 Perkowski 34
 Piasecki 136
 Piekarski 44
 Piekarz 39
 Pieniążek Odrowąż 183
 Pieniężny 26
 Pilch 64
 Pilecki 79
 Piliński 194
 Piłsudski 36, 52, 58, 104, 109, 117, 176, 198,
 199, 203
 Piński 39
 Piotrowska–Chobrzyńska 184
 Piotrowski 5, 138, 150–152
 Piotrowski Ginwiłł– 174
 Piszczyk 175
 Piwnicki 28, 110–113
 Piwnik 150
 Plater 73
 Plater Broel– 72, 103, 157
 Plater Zyberk– 155
 Pleciński 160
 Plenkiewicz 89
 Pluciński 37, 104, 168
 Płoski 99–101
 Pobóg–Malinowski 151
 Podgórski 113
 Podhorski 113–122
 Podkoliński 182
 Podleski 109
 Podlewski 174
 Podoski 199
 Pogórski 199
 Poklewski Koziełł 110
 Polny–Świda zob. Świda–Polny
 Pomarnacki–Pac 9
 Pomianowski 137
 Pomorski 92, 116
 Pomorski–Mikulowski zob. Mikulowski–
 –Pomorski
 Poniatowski 7, 183
 Poniński 35, 196
 Popiel 196
 Popławski 167
 Popłonikowski 51
 Popowski 115
 Porczyński 122
 Potocki 24, 40, 41, 76, 122 –125, 135, 187,
 194, 210
 Potulicki 157
 Potworowski 103, 196
 Powało–Szykowski zob. Szykowski Powało–
 Prażmowski–Belina 188
 Prądyński 51, 125–127, 184
 Prądyński Aubracht– 22, 24, 127–129
 Prekerowa 78
 Preyss Waldorf– zob. Waldorf–Preyss
 Proszkowski 41, 42, 45
 Prus 88
 Pruski 130–134
 Pruszek 50, 134, 135
 Pruszyński 11
 Przanowski 136–137
 Przedpełski 137–145, 191
 Przesmycki 180
 Przeździecki 120
 Puciata 70
 Puciłowski 181
 Pułaski 125
R
 Rabiński 89
 Raczyński 100, 104, 105
 Radecka–Mikulicz zob. Mikulicz–Radecka
 Radliński 10
 Radomyski 69
 Radoszewski 127, 197
 Radziwiłł 6, 106, 123, 135, 196
 Rajski 167
 Rajtarowski 38
 Rakowicz 25, 26, 145
 Raniszewski 41–50, 176, 177
 Rapa 164
 Raszewski 9
 Raszowski 179
 Rataj 27, 145, 146
 Rauszer 94
 Rdułtowski 146–149
 Redliński 76
 Reichel 55, 57–59, 64, 66, 170
 Reklewski 94
 Reklajtis 122
 Rey 38, 116, 121, 122, 161
 Reymont 37
 Rękoś 138
 Rogawski 109
 Rogowicz 59
 Rogowski 149, 150
 Rogoziński 167
 Roguski 135, 150–152
 Rojowski 136
 Rokicki 18, 20
 Romanek 155
 Romer 66, 152
 Römer 72
 Ronikier 31
 Ropp 51
 Rosset Bugnon– zob. Bugnon–Rosset
 Rostworowski 75, 76, 106, 152–162, 197–199
 Roszkowski 184
 Rouppert 98
 Rowecki Grot 150
 Rozwadowski 38, 138
 Rozwadowski Jordan– 109, 194

Rożański 164
 Rómel 44, 119
 Różycki 130, 162, 163, 186
 Rubach 86
 Rudecki 13, 14
 Rudnicki 158, 183
 Rudolf II 4
 Rudomina 5
 Rudowski 100
 Rudziński 16
 Rudzki 163, 164
 Rupniewski 7
 Russ 163
 Russocki 28, 29
 Ruszczyński 160
 Rutkowski 164–167
 Rybarski 79
 Rychliński 184
 Rychter 64
 Rykowski 16
 Ryłło–Bykowski zob. Bykowski Ryłło–
 Ryżko 121
 Rzążewski 167
 Rzepecki 53
 Rzewuski 101, 197
 Rzyski 168

Sajnog 31
 Sakowicz 168, 169
 Salabura 107
 Sanguszko 181
 Sapieha 158, 159, 198
 Sarnicki 94
 Sarré 181
 Saski 29
 Sawicki 13, 149
 Schedl Hartmann 36
 Schedlin–Czarliński zob. Czarliński–
 –Schedlin
 Schütz 169, 170
 Sendeki 143
 Serwatowski 36–39, 210
 Sęczys 41, 176
 Siemiątkowski 154, 197, 198
 Siemieńska–Dobrowolska zob. Dobrowolska–
 –Siemieńska
 Siemieński 36, 53, 186
 Siemiradzki 4
 Sienicki 107
 Sienkiewicz 4, 77, 115
 Sikorski 35, 44, 92, 160, 177, 199
 Sitkowski 112
 Skarbak 38, 182
 Skarbak–Białobrzęski zob. Białobrzęski
 Skarbak–
 Skarbak–Kruszewski zob. Kruszewski
 Skarbak–

Skarbak–Malczewski zob. Malczewski
 Skarbak–
 Skarbak–Tłuchowski zob. Tłuchowski
 Skarbak–
 Skarżyński 88
 Skibiński 178
 Skibniewski 187
 Skinder 57, 170, 171
 Skoczylas 186
 Skotnicki 171
 Skowroński 195
 Skórewicz 186
 Skórzewski 194
 Skrzyński 125, 162, 186
 Slaski 10, 199
 Sławińska–Zakościelna 63
 Słoński 62
 Smirmow 91
 Smogulecki 160
 Smoleński 133
 Smolka 191
 Smorawiński 119
 Smuglewicz 70
 Sobański 198
 Sokolnicki 106
 Sokolowski 35, 69, 183
 Soroko 39
 Sosnowski 59
 Sövenyhaza Fricke de zob. Fricke de Sövenyhaza
 Stadnicki 40, 175
 Staff 125
 Stanikowski 165
 Staniszkis 79
 Starowiejska–Morstinowa 32
 Starowiejski 32
 Starzeński 198
 Starża–Dzierzbicki zob. Dzierzbicki Starża–
 Starzak 48
 Stasiak 165–167
 Staszewski 197
 Stecewicz 71, 169
 Stecki 156, 196
 Steenhoven van der 122
 Stubecki 131–134
 Stodulski 198
 Stokowski 163
 Stolcman 138
 Stolzman 202
 Strasburger 170
 Strawiński 61, 62
 Stroiny 14
 Strzembosz 172–175, 191
 Studniarski 103
 Studnicki Gizbert– 181
 Stupkiewicz 64
 Stupnicki 20
 Stypiński 187

Stypułkowski 78
 Suchecki 36
 Suchotin 204
 Sulimierska–Laube 53
 Sułowski 44, 175, 176
 Sumińska–Grotowska 176
 Sumiński 28, 176
 Sumowski 186
 Susedik 93
 Suski Hebda–47, 176, 177
 Swetchin 3
 Swianiewicz 211
 Światodysz–Kisiel 33, 71
 Sypniewski 210
 Szajkiewicz 81
 Szaszkiwicz 151
 Szatkowska–Kossak zob. Kossak–Szatkowska
 Szatkowski 77–78
 Szczucka–Kossak zob. Kossak–Szatkowska
 Szczucki 76, 77
 Szczuka 197
 Szczyt–Niemirowicz zob. Niemirowicz
 Szczyt–
 Szelażek 119
 Szempliński 16, 140
 Szeptycki 33, 36, 37
 Szklarzyk 66
 Szlaszewski 122
 Szlenkier 122, 210
 Szotarski 122
 Sztrel 22
 Szukalski 26
 Szulc Holnicki zob. Holnicki Szulc–
 Szumer 48
 Szumny 103, 183
 Szuyski 191
 Szweycer 127
 Szwykowski–Powało 121
 Szyfman 187
 Szymanowski Korwin 41, 42
 Szymański 9, 94
 Szyszkowski 68

 Śląski 21
 Śląski 68
 Ślepowroński 94
 Śliwicki 198
 Śliwiński 178–181
 Śliwowski 53
 Światopelk–Czetwertyński zob. Czetwertyński
 Światopelk–
 Światopelk Mirski zob. Mirski Światopelk–
 Świda–Polny 29
 Świdorski 172
 Świechowski 98
 Świeżawski 44
 Święcicki 110, 181–183

 Świrski 133
 Świtalski 79

T
 Tabaczyński 171, 183
 Taczanowski 102, 103, 129, 183, 184
 Tait 7
 Tański 71, 74, 163, 178
 Tarasiewicz 68, 88
 Targowski 76, 184–187
 Tarnowski 53, 94, 140, 187, 188, 191
 Teodorowicz 109
 Terlak 167
 Tłuchowski Skarbek– 181
 Toczkowski 132
 Tovar de 155
 Towański 27
 Traugutt 20
 Treutler 144, 188–191
 Trzebiński 102
 Trzeciecki 191–194
 Trzetrzewiński 184, 187
 Tuchaczewski 160
 Tucholski 150
 Turno 103, 105, 107, 194–197, 211
 Turonek 57, 62, 63, 65
 Turski 109
 Tuszowski 198
 Twardowski 207
 Tyblewski 119
 Tyradow 107
 Tyrankiewicz 96
 Tyszkiewicz 72, 106, 135

U
 Umiński 97
 Unrug 85
 Urbański 175, 193
 Ustrzycki 38

V
 Vogel 187

W
 Waciński 160
 Wackier 144
 Waldorf–Preyss 188
 Walewski 197
 Wałęsa 204
 Wańkiewicz 159, 160
 Warchałowski 186
 Wasilewski 156
 Waśniewski 16, 140
 Wawrzecki 91
 Wąsowicz Dunin 31
 Weber 181
 Weisheit 188
 Werner 152
 Weryha–Darowski zob. Darowski Weryha–
 Wessel 136, 155, 156, 197–199
 Wewiór 84, 85

Węgiełek 44
 Węgleński 191
 Węgrzyn 55
 Wiałd 196
 Wieczorek 163
 Wiegner 13
 Wielopolski 36, 151
 Wielowieyski 70, 170, 199, 200
 Wieniawski 30
 Wiercieński 68
 Wierciński 145
 Wierusz–Kowalski zob. Kowalski Wierusz–
 Wierzbicki Korwin– 76
 Wieteska–Gnat zob. Gnat–Wieteska
 Wietrzykowski 89
 Wigura 63
 Wilczopolski 172
 Wilczyński 95
 Wilhelm 169
 Wilski 126
 Wintzingerode 152
 Wiśniewski 165, 167
 Wiśniowiecki Korybut– 184
 Wit 183
 Witan–Dubiejkowski 59
 Witos 104
 Wlazło 79
 Władysław IV 4
 Włodek 28, 29, 96, 176, 195–197, 199
 Wochna 122
 Wojciechowski 31, 186
 Wojda 121
 Wojewódzki 66
 Wojnarowski 7
 Wojnicki 91
 Wojnowski 150
 Wojtyła 175
 Wojtysiak 121
 Wolski 65, 194
 Wolszlegier 24, 127
 Wołodkiewicz 107
 Wołosowski 7
 Wołowski 199–201
 Woroniecki 156
 Woyciechowski 134
 Woczyński 3
 Woyda 88
 Woźniak 14
 Wójcik 53
 Wrede 74
 Wrzecionkowski 69
 Wusatowski 7
 Wybicki 24
 Wyczółkowski 115
 Wyganowski 187
 Wyrzykowski 100, 101
 Wysocki 121, 151, 157, 186, 187
 Wyszyński 39, 175
Z
 Zabielski 95
 Zabięło 150
 Zacharski 112
 Zagroba 146
 Zagrodzki 171
 Zajęc 157
 Zakościelna–Sławińska zob. Sławińska–
 –Zakościelna
 Zakrzewski 51
 Zaleski 14, 62
 Zamoyski 6, 88, 91, 159, 166, 200, 204, 206
 Zaremba 86
 Zarozyc 82, 83, 127
 Zawistowski 191
 Zawada 26, 27, 101
 Zawisza 110
 Zbyszewski 198
 Zdanowski 201
 Zdziechowski 156
 Zelwerowicz 15
 Zembrzusi 16, 136, 187
 Ziebert 204
 Zieliński 48, 49, 176, 181
 Ziemęcki 59
 Zoppi 171
 Zubrzycki 179, 201–204
 Zuchowicz 80
 Zyberk–Plater zob. Plater Zyberk–
 Zygarski 47
 Zygmunt I 55
Ż
 Żaliński 20
 Żarnowski 88
 Żelechowski 157, 158
 Żeleński 186
 Żeligowski 68, 146
 Żeromski 105
 Żmichowski 152, 153, 155
 Żółkiewski 51, 187
 Żółtowski 30, 38, 122, 159, 164, 196, 204–211
 Żórawski 139
 Żuk–Zukowski
 Żukowski Żuk– zob. Żuk–Żukowski
 Żurakowski 44
 Żurek 143
 Żurowska–Narajowska zob. Narajowska–
 –Żurowska
 Żurowski 186
 Żwirko 63
 Żychliński 40, 94, 131
 Żylicz 157
 Żyliński 101

Wykaz ilustracji

Antoni Arkuszewski	1	Leonard Iwanowski	56
Dwór w Chruściechowie	2	Jadwiga Iwanowska	56
Salon w pałacu w Massalanach	4	Dzieci Leonarda i Jadwigi Iwanowskich: Stanisław, Tadeusz, Helena, Wacław i Jerzy	57
Jan Nepomucen Bisping, szambelan papieski	5	Dom Jerzego Iwanowskiego w Hoło- wiczpolu	58
Ewa Rudomina, pierwsza żona Jana Nepomucena Bispinga	5	Wacław Iwanowski, portret	60
Jan Nepomucen Bisping, ordynat	6	Dwór w Lebidce	61
Maria z hr. Zamoyskich Bisping z synem	6	Sabina Iwanowska	62
Bronisław Oppeln–Bronikowski	8	Jerzy Iwanowski	65
Bronisław Oppeln–Bronikowski z żoną Zofią	9	Przed dworem w Woli Żółkiewskiej	67
Dwór w Skotyszynie	11	Ksawery Janisławski	68
Marcin Brykczyński	12	Dwór w Woli Żółkiewskiej od strony stawów	69
Maria Brykczyńska	14	Jan Jelski	70
Wanda Chełmicka	16	Szeszolki — dom w Trakcie budowy, u góry od lewej: Paweł Kończą, NN, na schodach siedzą: Gabriela z Koń- czów, Maria Kończą i Józef Jelski	72
Stanisław Cichowski	17	Dom w Szeszolkach	73
Emil Schedlin–Czarliński	19	Ewa Korytko	75
Leon (I) Schedlin–Czarliński	21	Paweł Korytko	75
Adam Leon Schedlin–Czarliński	23	Leon Marian Kuczyński	79
Leon (III) Marian Schedlin–Czarliński	25	Józef Laudowicz z dziećmi: Zofią, Marią, Bronisławem i Janem	80
Rodzina Czarneckich i Filip Zawada przed dworem w majątku Bobry	26	Synowie Józefa: Jan, Stefan i Bronisław	81
Michał Czarnecki	27	Bronisław Laudowicz	82
Stanisław Czekanowski	30	Michał Laudowicz z żoną Katarzyną i dziećmi	84
Józefa Dzierzbicka	39	Dwór w Tuwalczewie	84
Andrzej Grobicki	41	Marian Michał Laudowicz	85
Stefan Grobicki	42	Wanda Laudowicz, żona Mariana z jego siostrą Lucyną	87
Bronisława Grobicka	42	Dwór w Glinie	89
Aleksander (I) Grobicki	43	Juliusz Marcinkowski	90
Aleksander (II) Grobicki	43	Wanda Marcinkowska z dziećmi Anną i Zbigniewem	90
Jadwiga Grobicka	44	Józef Mineyko	91
Dwór w Ślepowoli Marcina, Andrzeja i Stefana Grobickich	45	Stanisław Mikułowski–Pomorski	92
Mikołaj (I) Grobicki	46	Gabriela Mikułowska–Pomorska	92
Od lewej: Marcin i Adam Grobicy	46	Dwór w Leszczkowie	93
Anna Grobicka	47	Józef Antoni Milewski	95
Mikołaj (II) Grobicki	47	Jakub Tymoteusz Milewski	96
Wacław i Kazimierz Grobicy	47	Jadwiga Milewska	98
Mikołaj (III) Grobicki	48	Stanisław Mikołaj Milewski	99
Aleksy Grobicki	49	Ziemowit Kazimierz Milewski	101
Dwór w Piastowie k. Radomia	49	Dwór w Jurkowie	104
Pałac we Wsoli	50	Dwór w Hruszowicach	108
Jakub Grobicki	50	Tadeusz Myszkowski	109
Tadeusz Grodzicki	51		
Dwór we Wrzącej	52		
Pałac w Lubrańcu	54		
Stanisław Grodzicki ze swoimi braćmi Kazimierzem i Włodzimierzem	54		
Dom w Lebidce, widok od strony ogrodu	56		

Alfred Piwnicki	111	Kazimierz Rdułtowski	147
Maria Piwnicka	111	Jadwiga Rdułtowska	148
Dwór w Woli Raciborskiej	112	Pałac we Florianowie	148
Józef Jan Podhorski	113	Maria i Roman Rostworowscy	153
Józef Podhorski z córką Heleną na polu	114	Antoni Rostworowski	155
Maria Kazimiera i Józef Podhorscy	115	Kazimierz Antoni Rostworowski	158
Bolesław Podhorski i Karolina Lanckorońska	118	Jan Rostworowski	158
Piotr Potocki	123	Jan Rostworowski	159
Katarzyna Potocka z synem Franciszkiem	123	Zofia Rostworowska	161
Turbijówka nad rzeką Rostawicą	124	Tadeusz i Zofia Różyccy	163
Turbijówka. Dwór Potockich na Ukrainie	125	Władysław Rutkowski	165
Stanisław Prądyński z żoną Stanisławą i dziećmi: Anną, Marią i Andrzejem	126	Kazimierz i Maria Rutkowscy	165
Lucjan Prądyński z żoną i synem	128	Kazimierz Rutkowski z rodziną we dworze w Turowie	166
Dwór w Skarpie	128	Krzykosy — dwór zbudowany i zapro- jektowany przez Kazimierza Rut- kowskiego dla brata Władysława	167
Tablica pamiątkowa na ścianie kaplicy ufundowanej przez Lucjana Prądyńskiego	129	Jarosław Sakowicz z rodziną	169
Andrzej Prądyński z ojcem	129	Antoni Leopold Skotnicki	171
Dwór w Dyblinie	130	Wacław Marian Strzembosz	172
Karol Pruski	131	Dwór w Oleksinie	172
Stefan Pruski	132	Zameczek (pow. opoczyński) — dwór wybudowany przez Strzembosów	173
Tadeusz Pruski	132	Adam Strzembosz (1895–1968)	174
Antoni Pruski	133	Tomasz Jerzy Strzembosz (1893–1989)	174
Maria Pruszek	134	Julian Hebda–Suski	177
Pałac w Orońsku	135	Helena Suska	177
Władysław Przedpeński z rodziną. Siedzą od lewej: Wacław, Władysław, NN, Janina, Zofia, Tadeusz, Stefania, Bronisław; stoją od lewej: NN, Zygmunt, Jadwiga, Stanisława	137	Józef Śliwiński z kuzynką Aleksandrą Gabrysiewicz	178
Władysław Przedpeński z synami Zygmuntem i Tadeuszem	138	Antoni Śliwiński z żoną i córką	180
Wacław Przedpeński	139	Henryk Święcicki	181
Bronisław Przedpeński	139	Dwór w Zawadzie	182
Jadwiga Przedpeńska	140	Pałac w Czyżowie Szlacheckim	185
Zygmunt Przedpeński	140	Józef Targowski	186
Dwór w Woli Pierowej	141	Dwór w majątku Beszyn	189
Dzieci Jadwigi i Zygmunta Przedpeń- skich: Stefan, Jan i Zofia. Na rękach wychowawczyni Zygmunt	142	Wanda Treutler	190
Bracia Przedpeńscy: Zygmunt, Jan i Stefan	143	Władysław Ryszard Treutler	190
Tadeusz Przedpeński	144	Wojciech Wołowski	200
Władysława Rataj i Eleonora Zawa- dzina przed dworem w Bobrach	145	Dom w Wirkowicach	200
		Zygmunt Zubrzycki z żoną Emilią	201
		Dwór w Goszczy	202
		Henryk Zubrzycki	202
		Julian Zubrzycki	203
		Dwór w majątku Godurowo	204
		Marceli Żółtowski z synem Stefanem	205
		Benedykt Sykstus Żółtowski	207

Sprostowania i uzupełnienia do części 4

Skróty: *s.* – strona; *kol.* – kolumna; *w.* – wiersz; *d.* – dół; *g.* – góra; *uzup.* – uzupełnienie, zmiana tekstu; *fol.* – fotografia.

PSZCZÓLKOWSKI JÓZEF

s. 134 w. 15 od d. po: ukończeniu gimnazjum w Siedlcach, *uzup.:* „i Szkoły Rolniczej Czernichowo”;
s. 136 w. 1 od g. po dacie urodzenia syna uzup.: jego córka 1.1. Halina;
w. 2 od g. po: Mieczysława Baro, *uzup.:* dzieci: 2.1. Maciej, 2.2. Krzysztof;
s. 137 w. 11 od g. jest: Klementyną Czerwonką, *ma być:* z Heleną Podsiadło;
w. 12 od g. po dacie (1957) uzup.: żonę Andrzeja Melerskiego, abs. SGGW.

Sprostowania i uzupełnienia do części 5

CHAMSKI KAZIMIERZ

s. 6 w. 5 od g. uzup. w Dok.: Atlas historyczny Polski. Województwo płockie około 1578, W. 1958, s. 70.

DĄMBSKI LUCJAN

s. 18 w. 12 od d. jest: syn pracował jako adm. u Girdwoynów, *ma być:* syn pracował jako adm. majątków w pobliżu maj. Girdwoynów;
s. 18 w. 6 od d. jest: Janusz D. z córką wyjechali, a rodzice zostali sami, *ma być:* Janusz D. z córką zostali wypędzeni (pieszo — konie zarekwirowali Niemcy) pod groźbą rozstrzelania przez niemiecką żandarmerię polową (Feldpolizei), a rodzice zostali sami;
s. 18 w. 2 od d. jest: w pow. bielskim, *ma być:* w pow. białsko-podlaskim;
s. 19 w. 11 od d. jest: oż. z Marią Jarzowską, *ma być:* oż. z Marią Janowską;
s. 19 w. 8 od d. jest: oż. z Barbarą Wzymańską, *ma być:* oż. z Barbarą Szymańską.

GNIAZDOWSKI STANISŁAW h. Korab

s. 28 w. 16 od d. jest: Rudziki, *ma być:* Radziki;
w. 14 od d. jest: (1873–1952), *ma być:* (1873–14.06.1952);
s. 29 w. 20 od g. jest: Mieli czworo dzieci..., *ma być:* mieli troje dzieci: 2.1. Felicjan (ur. 1932 w Bytymiu), jego syn 2.1.1. Maciej; 2.2. Maria (ur. w 1946 w Kołobrzegu), 2.3. Wanda (ur. 1953 w Krakowie).

HAŁACZKIEWICZOWA JULIA Z ARKUSZEWSKICH

s. 43 w. 7 od d. jest: autor biogramu Harald Mienicki, *ma być:* Antoni Arkuszewski.

LOSSOW JÓZEF

s. 77 w. 13 od d. uzup.: Rodzeństwo: 1. Dobrogost (1872–1949), wł. maj. Grabonoga, oż. z Marią Szczaniecką (1877–1959); 2. Seweryna (1873–1951) za Feliksem Kurnatowskim; 3. Stanisława (1873–1950) za Zdzisławem Watta–Skrzydlewskim;
s. 78 w. 13 od g. jest: Miał syna Aleksandra (14.01.1910–6.08.1944), *ma być:* Dzieci: 1. Maria (ur. 1905) za Adamem Daszewskim; 2. Zofia (ur. 1907) za Władysławem Doria Dernałowiczem; 3. Halina (ur. 1908) zakonnica w Laskach; 4. Aleksander (1910–1944).

MIELEŃCKI ZYGMUNT

s. 92 w. 2 od g. jest: syn Prota (zm. 24.03.1933) i Marii z Niegolewskich (zm. 1.05.1941), *ma być:* syn Prota (1870–24.03.1933) i Marii z Niegolewskich (6.06.1873–1.05.1942).

NIEGOLEWSKI ZYGMUNT

s. 105 w. 9 od d. jest: 6.1 Zygmunt, *ma być:* 6.1 Zygmunt. Niegolewo było ordynacją.

NIEGOLEWSKI KAZIMIERZ

s. 106 w. 21 od g. przed zdaniem: Działalność społeczna K. N. i jego żony... *uzup.:* K. N. był górnośląskim delegatem na Sejm Dzielnicowy w 1918 w Poznaniu i czołowym działaczem Rady Ludowej w tym okresie.
w. 24 od g. jest: Z. N., *ma być:* K. N.

ORZECZOWSKI JAN h. Oksza

s. 115 w. 27 od g. jest: Malanów, *ma być:* Malnów;
w. 29 od g. jest: Malanowa, *ma być:* Malnowa;
w. 1 od d. jest: Wojciechowska, *ma być:* Wojciechowska.

WOYNA-OŚNIAŁOWSKI GUSTAW

s. 119 w. 2 od g. jest: zmarł tragicznie w Poznaniu, *ma być:* zmarł tragicznie w Paryżu.

SOROKO KAROL

s. 160 w. 8 od g. jest: Do lipca 1941 pracował, *ma być*: Od lipca 1941 pracował;
w. 20–23 od g. jest: Dok.: Historia majątku od XIV w., rkps u Marka Soroki (wnuka) oraz Krystyny Mienickiej i Wojciecha Drueta (krewnych); relacja Oskara Wińczy juniora (zięć K. S.), *ma być*: Historia majątku od XIV w., rkps u Marka Soroki (wnuka); relacje: Oskara Wińczy (zięć K. S.), Marka Soroki, Krystyny Mienickiej i Wojciecha Drueta (krewnych). Materiały w posiadaniu rodziny.

COLONNA WALEWSKI ALEKSANDER

s. 169 w. 16 od d. jest: Colonna Walewski Aleksander, *ma być*: Walewski Aleksander;
s. 170 w. 18 od g. ~~skreślić~~: założył muzeum Walewskich;
s. 171 w. 1 od g. jest: Colonna Walewska Maria, *ma być*: Walewska Maria.

WINCZA OSKAR

s. 174 w. 7 od d. jest: Oż. z Zofią Soroko (1906–1963), *ma być*: Oż. z Zofią Soroko (1906–1996);
w. 9 od d. jest: W 1957 przeszedł na emeryturę, *ma być*: W 1975 przeszedł na emeryturę.

WŁODEK WOJCIECH JÓZEF h. Sulima

s. 175 w. 5 od g. jest: Antoniny Dąbrowskiej, córki Wiktora, *ma być*: Antoniny Dąbrowskiej h. Janina, córki Wiktora;
w. 10 od g. ~~skreślić~~: których był wł. do 1872–1873;
w. 14 od g. jest: W. W. sprzedał Jachy, *ma być*: W. W. sprzedał ok. 1873 Jachy.
w. 12 od d. jest: AWD mpis, *ma być*: AWDX teka 100 mpis.

WŁODEK STANISŁAW TOMASZ

s. 177 w. 5 od g. jest: od 1916 Janina z Kozickich, *ma być*: od 1916 → Janina z Kozickich;
w. 24 od g. ~~uzup.~~: J. M. Włodek, Stanisław Tomasz Włodek (1873–1930), AWDX teka 100 mpis.

WŁODKOWA JANINA

s. 177 w. 21 od d. jest: poślubiła 1^ov. w 1916 Stanisława Tomasza Włodka, *ma być*: poślubiła w 1916 → Stanisława Tomasza Włodka;
s. 178 w. 5 od g. jest: w Mieniu, *ma być*: Mniu;
w. 10 od g. jest: niż 100 ha, *ma być*: niż 50 ha;
w. 11–12 od g. jest: do opuszczenia Stanina, a mąż więziony przez kilka miesięcy zmarł, *ma być*: do opuszczenia Stanina wraz z mężem, który zmarł w Warszawie 3.05.1964;
w. 20 od g. ~~uzup.~~: J. M. Włodek, Stanisław Tomasz Włodek (1873–1930), AWDX teka 100 mpis.

WŁODEK JÓZEF h. Sulima

s. 178 w. 24 od d. jest: i Janiny z Kozickich, *ma być*: i → Janiny z Kozickich;
s. 180 w. 19 od d. ~~uzup.~~: Przyjaciele, Wspomnienie o doc. dr. Józefie Włodku, w: „Owoce, Warzywa, Kwiaty” 1989, t. II, nr 8; J. Caban. *Polacy internowani w ZSRR l. 1944–1947*;
w. 20 od d. jest: AWD *ma być* AWDX teka 100 mpis.

WŁODEK JÓZEF h. Sulima

s. 183 w. 6 od d. ~~po~~: zmarł w Warszawie, ~~uzup~~: pochowany w Lekowie;
w. 4 od d. jest: (1855 zapewne w Tylicach – 21.06.1891 w Lekowie), *ma być*: (1855 zapewne w Tylicach – 21.06.1891 w Lekowie i tam pochowana);
w. 1 od d. jest: J. W. poślubił Anielę Zawadzka (zm. 1925), *ma być*: poślubił Anielę Zawadzka (zm. 1924 w Mławie, pochowana w Lekowie);
s. 184 w. 3 od g. jest: za Edmundem Frankowskim, *ma być*: za Edmundem Fankanowskim, dyr. gimn. w Kielcach i Mławie;
w. 10 od g. jest: Włodek, *ma być*: J. M. Włodek;
s. 184 w. 8 od g. jest: Józef (1891–2.08.1944) *ma być*: Józef (1891 – poległ 2.08.1944);
w. 10 od g. jest: AWDX teka 39, *ma być*: AWDX teka 100 oraz 39;
w. 12 od g. jest ~~podpis biogramu~~: Stanisław Tomasz Włodek, *ma być*: Jan Maria Włodek.

WOLSKI ROMAN JÓZEF

s. 186 w. 11 od d. jest: rodzeństwo: Eustachy Zygmunt, *ma być*: Jan Kanty.

ŻYCHLIŃSKI JÓZEF

s. 197 w. 14 od d. jest: 1. Stanisław (zm. 1956), *ma być*: (1888–1956) wł. maj. Pudłówka w pow. sieradzkim.

Wykaz zyciorysów zamieszczonych w 1, 2, 3, 4, 5 i 6 części słownika

- Andrychiewicz Władysław (3)
Andrzejkowicz Buttowt– Henryk
 Konstanty (1)
Archutowski Roman (5)
Arkuszevska Zofia Julia (1)
Arkuszewski Antoni (6)
Arkuszewski Jan Teofil (2)
Arkuszewski Kazimierz Józef (1, uzup.)
Arkuszewski Leszek Henryk Grzegorz (2)
Arkuszewski Marian Antoni (1, uzup.)
Arkuszewski Mieczysław Grzegorz (2)
Arkuszewski Stanisław (1)
Aubracht–Prądyński Andrzej (6)
Aubracht–Prądyński Lucjan (6)
Bacciarelli Cezary (5)
Bacciarelli Kazimierz (5)
Baehr Marian (2)
Bagieńska Izabella Maria z Sokółowskich (3)
Bagieński Wiktor Wincenty (2)
Bagniewski Adolf (1, uzup.)
Bagniewski Andrzej (1)
Bagniewski Dionizy (1)
Bagniewski Jan (1)
Bagniewski Jerzy (1)
Bagniewski Juliusz (1)
Bagniewski Juliusz Celestyn (1, uzup.)
Bagniewski Leon (1, uzup.)
Bagniewski Michał (1)
Bagniewski Piotr (1)
Bagniewski Stefan (1)
Bagniewski Tadeusz (1, uzup.)
Barthel de Weydenthal Jan Maria (2)
Bartmański Andrzej (1)
Bartmański Kazimierz (1)
Bartmański Roman Feliks (1)
Bauerfeind Wacław Julian (4)
Bero Zofia z Pszczółkowskich (4)
Biedrzycki Jan (1)
Bielińska Maria z Jasieńskich (2)
Bieliński Adam Antoni (2)
Bieliński Adam Henryk (3)
Bieliński Antoni (2)
Bieliński August Jan (2)
Bilowicz Maria (1)
Bisping Jan Nepomucen (6)
Bisping Kazimierz (1)
Bisping Maria (1)
Błazejewska Władysława z Kiełbasińskich (4)
Błazejewski Hipolit (4)
Bochdan Józef (2)
Bochwic Bolesław (3)
Bochwic Brunon (3)
Bochwic Czesław (3)
Bochwic Florian (3)
Bochwic Jan (3)
Bochwic Jan Otton (3)
Bochwic Lucjusz II (3)
Bochwic Lucjusz III (3)
Bochwic Michał (3)
Bochwic Otton (3)
Bochwic Roman (3)
Bochwic Stanisław (3)
Bochwic Tadeusz (3)
Bochwic Witold (3)
Bogusławewiczowa Janina
 z Oskierków (6)
Bogusz Wanda (1)
Bogusz z Ziemblic Edward Franciszek (1)
Bogusz z Ziemblic Franciszek Ksawery (1)
Bogusz z Ziemblic Franciszek Ksawery (1)
Bogusz z Ziemblic Stefania (1)
Boguszewicz Michał (1)
Boguszewski Mieczysław (4)
Bojanowski Bartłomiej (3)
Bojanowski Ignacy (3)
Bojanowski Ignacy Józef (3)
Bojanowski Jan (1)
Bojanowski Michał (1)
Bojanowski Michał Ignacy (1)
Bojanowski Stanisław (1)
Bojanowski Tadeusz (1)
Bojanowski Zygmunt (1)
Boski Zdzisław (4)
Brandt Helena Augusta z Woyciechowskich
 (4)
Breza Edward Fryderyk August Maria
 Leon (1, uzup.)
Brykczyńska Maria Marcelina
 z Dąbskich z Lubrańca (6)
Brykczyński Marcin (6)
Brzeski Adolf (1, uzup.)
Brzeski Edward (1)
Brzeski Erazm (1)
Brzeski Erazm (2)
Brzeski Henryk (1, uzup.)
Brzeski Jan (1)
Brzeski Julian (2)
Brzeski Leon (1, uzup.)
Brzeski Witold Henryk (1, uzup.)
Brzozowski Witold (4)
Brzozowski Władysław Hubert (4)
Budzyński Wiktor (2)
Bukowiecka Aleksandra z Dzierży-
 kraj–Morawskich (4)
Bukowiecki Leon (4)
Bukowiecki Mieczysław (4)

Bukowiński Stanisław (4)
 Bukowski Jan Nepomucen (1)
 Bukowski Jan Rafał (1)
 Bukowski Karol (1)
 Bukowski Tadeusz (1)
 Chabowski Leon (4)
 Chabowski Wincenty (4)
 Chabowski Władysław (4)
 Chamski Kazimierz (5)
 Chądzyński Stanisław (4)
 Chądzyński Włodzimierz (4)
 Chełchowski Stanisław (1)
 Chełkowski Józef (2)
 Chełkowski Marian (2)
 Chełkowski Michał (2)
 Chełkowski Wojciech (2)
 Chełmicki Włodzimierz (3)
 Chlipalski Henryk Władysław (5)
 Chłapowska Anna (1)
 Chłapowska Bronisława (1)
 Chłapowska Teofila (1)
 Chłapowski Alfred Stefan Franciszek (2)
 Chłapowski Dezydery Andrzej (1)
 Chłapowski Henryk Stanisław (1)
 Chłapowski Jan Wacław (1)
 Chłapowski Karol Paweł (2)
 Chłapowski Konstanty Hubert (2)
 Chłapowski Maurycy (1)
 Chłapowski Mieczysław Paweł (2)
 Chłapowski Mieczysław Pius (1, uzup.)
 Chłapowski Stanisław Jan (1)
 Chłapowski Stanisław Ludwik (1)
 Chłapowski Zygmunt Antoni
 Franciszek (2)
 Chłapowski Zygmunt Lucjan (1)
 Chmielewski Czesław (1, uzup.)
 Chrostowski Aleksander (4)
 Cichowski Anastazy (6)
 Cichowski Henryk (2)
 Cichowski Henryk (2)
 Cichowski Hipolit (6)
 Cichowski Mieczysław (2)
 Cichowski Roman Marian (4)
 Cichowski Seweryn (2)
 Cichowski Stanisław (6)
 Cichowski Zygmunt (2)
 Cichowski Zygmunt Gustaw (3)
 Cieński Stanisław Franciszek (5)
 Cieński Tadeusz (5)
 Cieszkowski Józef (4)
 Cieśliński Zygmunt Walenty (3)
 Ciszewski Mirosław Włodzimierz
 Epifaniusz (1)
 Cygański Ignacy (3)
 Cywiński Andrzej (1)
 Cywiński Stanisław (1)
 Cywiński Stanisław (1)
 Czaplicki Antoni (3)
 Czaplicki Lucjan (3)
 Czaplicki Tadeusz (3)
 Czarliński–Schedlin Adam Leon Michał (6)
 Czarliński–Schedlin Emil 18
 Czarliński–Schedlin Leon (III) Marian (6)
 Czarliński–Schedlin Leon (6)
 Czarnecki Michał (6)
 Czarnocki Kazimierz (1)
 Czarnocki Stefan (1)
 Czarnowska Zofia z Russockich (6)
 Czarnowski Feliks (4)
 Czarnowski Franciszek (4)
 Czarnowski Stanisław (6)
 Czarnowski Stefan (6)
 Czarnowski Teodor (4)
 Czeż de Lindenwald Karol (6)
 Czekanowski Stanisław (6)
 Czermiński Stefan (4)
 Czerwińska Maria z Grocholskich (2)
 Czerwiński Antoni (5)
 Czerwiński Julian Marian Kazimierz (3)
 Czerwiński Kazimierz Aleksander (2)
 Czerwiński Kazimierz Ignacy (2)
 Czerwiński Stanisław (2)
 Czerwiński Zygmunt Julian (2)
 Daszewska Anna z Popławskich (3)
 Daszewska Zofia z Popławskich (3)
 Daszewski Aleksander Józef (2)
 Daszewski Andrzej (2)
 Daszewski Tadeusz Marian (6)
 Daszkiewicz Korybut– Dymitr (5)
 Daszkiewicz Korybut– Dymitr Andrzej (5)
 Daszkiewicz Korybut– Juliusz (5)
 Daszkiewicz Korybut– Tadeusz (5)
 Dąbrowska Janina Maria z Wieniawskich (4)
 Dąbrowski Wacław (4)
 Dąbska Antonina Maria Zenobia
 z Zychlińskich (3)
 Dąbski Adolf Cyryl Antoni (3)
 Dąbski Lucjan (5)
 Dąbski Stanisław (3)
 Dąbski Stefan (3)
 Dembińska Maria z Michałowskich (6)
 Dembiński (vel Dębiński) Stanisław (3)
 Descours Wojciech (3)
 Deskur Andrzej (2)
 Dębski Mieczysław (5)
 Dmochowski Jerzy (5)
 Dobiecki Artur Stanisław Ludwik Antoni (3)
 Doboszyński Ireneusz (5)
 Dobrowolska Janina Maria z Klottów (6)
 Dobrowolski Bolesław (6)
 Dolański Henryk (3)
 Dolański Seweryn (3)
 Domańska Teresa z Jeleńskich (3)
 Domański Zygmunt (1)

Donimirski Edward (4)
 Doruchowski Adam (2)
 Doruchowski Feliks (2)
 Doruchowski Jerzy Feliks (2)
 Doruchowski Tadeusz (2)
 Doruchowski Teodor (2)
 Döry Jabbahaza Helena (1)
 Dowgiałło Karol Marian (5)
 Dowojno Tadeusz (3)
 Drucki–Lubecki Aleksander (3)
 Drucki–Lubecki Bogdan Marian (3)
 Drucki–Lubecki Hieronim (3)
 Drucki–Lubecki Jan Maria (3)
 Drucki–Lubecki Ksawery (3)
 Dunin ze Skrzynna Józef Stanisław
 Ludwik (2)
 Dunin–Borkowski Henryk (3)
 Dworakowski Tadeusz (2)
 Dzieduszycka Felicja Maria Magdalena hr. z
 Serwatowskich (6)
 Dzieduszycki Jerzy Karol Maurycy (6)
 Dziedzicki Adam Józef (4)
 Dziedzicki Tadeusz Henryk (4)
 Dzierzbicka Józefa z Lewandowskich (6)
 Dzierzbicka Maria z Popławskich (3)
 Dziewanowski Ignacy Kazimierz (1)
 Dziewanowski Michał (3)
 Dziewanowski Stanisław (3)
 Dziewanowski Tadeusz (1)
 Ekalt Teofil (5)
 Ekiert Krystyna z Niecieckich (3)
 Erdman Karol (3)
 Erdmanowa Maria z Jeleńskich (3)
 Fangor Stanisław (4)
 Fangor Tadeusz (4)
 Fiszer Tadeusz (1)
 Froelich Stanisław Jan (3)
 Gabriel Jerzy (2)
 Geppert Franciszek Ksawery Władysław (4)
 Geppert Helena z Romerów (4)
 Glinczyzna Zofia z Wodzińskich (5)
 Glinka Zygmunt (5)
 Gniazdowski Stanisław (5)
 Gniewosz Aleksander (4)
 Gniewosz Aleksander (4)
 Gniewosz Helena (4)
 Godlewski Gabriel (5)
 Godlewski Jan (4)
 Godlewski Nepomucen (3)
 Godlewski Stanisław (4)
 Goetzendorf–Grabowski Tadeusz (3)
 Gombrowicz Jerzy (5)
 Gorski Stefan Michał (2)
 Gorzeński–Ostroróg Zbigniew (2)
 Gościcka Antonina ze Starża–Majewskich (4)
 Gościcki Kazimierz (4)
 Gozimirska Elżbieta z Belinów–Brzozowskich
 (6)
 Gozimirski Konstanty (6)
 Góraska Anna z Szembeków (2)
 Góraska Helena ze Świącickich (3)
 Góraska Maria (1, uzup.)
 Góraska Teresa Maria Antonina
 z Plater–Zyberków (3)
 Góraska Zofia (2)
 Górski Andrzej Jan (3)
 Górski Antoni (2)
 Górski Antoni (2)
 Górski Franciszek (2)
 Górski Jan Tadeusz (2)
 Górski Józef (2)
 Górski Konstanty (3)
 Górski Ludwik (2)
 Górski Ludwik (2)
 Górski Ludwik (3)
 Górski Ludwik Kazimierz Antoni
 Franciszek (2)
 Górski Paweł Franciszek Antoni (2)
 Górski Paweł Stanisław Sergiusz
 Sebastian (2)
 Górski Stanisław (2)
 Górski Stanisław (3)
 Górski Stanisław Ludwik (2)
 Górski Zygmunt Jan Franciszek (4)
 Grabianka Antoni (1)
 Grabianka Ludwik (1)
 Grabianka Mikołaj (1)
 Grabianka Seweryn (1)
 Grabianka Władysław (1)
 Grabiński Jan Jacek Antoni (5)
 Grabiński Stanisław Bohdan Antoni (5)
 Grabowski Karol Władysław (5)
 Grobicki Aleksander (I) (6)
 Grobicki Aleksander (II) (6)
 Grobicki Aleksy (6)
 Grobicki Andrzej (6)
 Grobicki Jakub (6)
 Grobicki Mikołaj (I) (6)
 Grobicki Mikołaj (II) (6)
 Grobicki Mikołaj (III) (6)
 Grobicki Stefan (6)
 Grobicki Tadeusz (6)
 Grocholska Wanda Antonina (2)
 Grodzicki Bronisław Franciszek (5)
 Grodzicki Filip (5)
 Grodzicki Jan (5)
 Grodzicki Kazimierz (5)
 Grodzicki Stanisław (6)
 Grodzicki Tadeusz (6)
 Grodzicki Włodzimierz (5)
 Grodzińska Bronisława z Arkuszewskich (2)
 Grodziński Adam (2)
 Grodziński Feliks (2)

Grodziński Michał (2)
 Grodziński Władysław (2)
 Grupińska Janina ze Szweycerów
 (Szweycerów) (4)
 Gumiński Jan (1, uzup.)
 Gumiński Kazimierz (1)
 Gumiński Roman (1)
 Gumiński Stefan (1)
 Gutkowski Kazimierz (3)
 Gutkowski Kazimierz Maciej (3)
 Haack Włodzimierz Hugo (3)
 Haczyńska Maria z Bielińskich (3)
 Hańczakiewiczowa Julia z Arkuszewskich (5)
 Hebda–Suski Julian (6)
 Helbich Adam (2)
 Helbich Józef (5)
 Helczyński Zygmunt Makary (4)
 Hempel Antoni (2)
 Hempel Teresa (2)
 Hempel Zdzisław (2)
 Hericzek Jan Wacław (2)
 Hericzek Kazimierz Franciszek (2)
 Hericzek Marian Ignacy Kazimierz (2)
 Hericzek Stanisław Gaudenty Feliks (2)
 Hericzek Sylwester Ignacy (2)
 Heydel Wojciech (5)
 Holnicki Szulc Józef (6)
 Huskowski Stanisław (4)
 Iliński–Kaszowski Aleksander (4)
 Iwanowska Sabina z Jaczynowskich (6)
 Iwanowski Jerzy (6)
 Iwanowski Jerzy (6)
 Iwanowski Leonard (6)
 Iwanowski Stanisław (6)
 Iwanowski Stefan 63
 Iwanowski Tadeusz — Ivanauskas Tadas (6)
 Iwanowski Wacław (6)
 Iwaszkiewicz Irena z Sokołowskich (4)
 Iwaszkiewicz Wacław (4)
 Jagniński Andrzej (2)
 Jagodzińska Halina Zuzanna (2)
 Janiślawski Józef (6)
 Janiślawski Ksawery (6)
 Jankowska Halina Maria ze Stegmanów (5)
 Jankowska Zofia z Karszo–Siedlewskich (3)
 Jankowski Alfred (3)
 Jankowski Andrzej Jacek (5)
 Jankowski Felicjan (3)
 Janota Bzowski Antoni (1)
 Janota Bzowski Józef Antoni Donat (1)
 Janota Bzowski Tadeusz Tomasz (1)
 Janowski Bolesław (1)
 Janowski Józef (3)
 Jarniński Jan (3)
 Jarociński Witold (1, uzup.)
 Jaruzelski Władysław Mikołaj (3)
 Jasiński Henryk Mieczysław Aleksander (1,
 uzup.)
 Jasiński Jan Szczepan (1)
 Jasiński Józef Witalis (5)
 Jasiński Michał Karol Henryk (1)
 Jasiński Mieczysław Augustyn (2)
 Jasiński Władysław Józef Ignacy (1)
 Jaśkowski Feliks Marcin (4)
 Jaworowski Artur (4)
 Jeleńska Maria (1, uzup.)
 Jeleński Józef (1)
 Jeleński Kazimierz (1, uzup.)
 Jeleński Olgierd (1)
 Jelski Jan (6)
 Jelski Jerzy (5)
 Jelski Wilhelm (5)
 Jelski Władysław (5)
 Jędrzejowicz Adam Ludwik (2)
 Jędrzejowicz Adam Ludwik (3)
 Jędrzejowicz Jan Feliks (2)
 Jędrzejowicz Jan Grzegorz Feliks
 Antoni (2)
 Jędrzejowicz Stanisław Maria (2)
 Jędrzejowicz–Francis Adam Franciszek (2)
 Kalenkiewicz Ignacy (1, uzup.)
 Kalenkiewicz Tadeusz (1, uzup.)
 Kalinowski Jerzy (1, uzup.)
 Kanigowski Władysław Paweł (5)
 Karczeńska Irena z Włodków (4)
 Karczewski Zdzisław (4)
 Karczewski Zdzisław Florian (4)
 Karpowicz Stefania (4)
 Karski Michał (2)
 Karski Szymon Michał (2)
 Karszo–Siedlewska Felicja (1, uzup.)
 Karszo–Siedlewski Aleksander (1, uzup.)
 Karśnicka Maria Wanda z Orzechowskich (2)
 Karśnicki–Fundament Antoni (2)
 Karśnicki–Fundament Ksawery
 Franciszek (2)
 Kempner Marian (3)
 Kempnerowa Janina ze Stapfów (3)
 Kentzer Tadeusz (1)
 Kęszycki Zygmunt (5)
 Kiełbasiński Apolinary (2)
 Kiernowski Tadeusz (2)
 Kiniorska Helena Stanisława z Jasińskich (2)
 Kiniorski Marian (2)
 Kleszczyński Bogusław (3)
 Kleszczyński Bogusław (3)
 Kleszczyński Edward (3)
 Kleszczyński Józef Franciszek (3)
 Klott (Kloth) v. Heidenfeld Jan Zenon (6)
 Kłoczowska Kazimiera z Rykowskich (5)
 Kłoczowski Adam Juliusz (5)
 Kłoczowski Eugeniusz Józef Dominik (5)
 Kłoczowski Piotr Józef (5)

Komecki Zygmunt (1, uzup.)
 Komierowski Roman (5)
 Konarski Aleksander Konstanty (4)
 Konarski Andrzej (4)
 Konarski Jan (2)
 Konarski Maksymilian (4)
 Konarski Stanisław (4)
 Konarski Szymon (1)
 Konarski Szymon (4)
 Kończak Paweł Piotr Juliusz (6)
 Kopeć Tadeusz (1)
 Korewa Ignacy (2)
 Korewa Onufry (2)
 Korewa Tadeusz (2)
 Kornacki Jan (4)
 Korytko Paweł (6)
 Kosiński Bohdan (3)
 Kosiński Ignacy (5)
 Kossak Szatkowska Zofia 1^ov. Szczucka (6)
 Kotkowski Ścibor–Bolesław (5)
 Kotkowski Ścibor–Ignacy (5)
 Kozłowski Teodor (4)
 Kraiński Edmund (5)
 Kraiński Wincenty (5)
 Krajewski Wacław Karol (2)
 Krasińska Maria Stanisława Gertruda
 z Łęskich (3)
 Krasiński Henryk Piotr (3)
 Krassowski Grzmisław (1, uzup.)
 Kretkowska Maria (1, uzup.)
 Kretkowski Antoni Zygmunt (1)
 Kretkowski Ignacy Zygmunt Władysław
 (1, uzup.)
 Kretkowski Jan (1)
 Kretkowski Leon (1)
 Kretkowski Mieczysław (1)
 Kretkowski Stanisław (1, uzup.)
 Kretkowski Stefan Zygmunt (1, uzup.)
 Kretkowski Władysław (1)
 Krusenstern Karol (1)
 Krzczunowicz Leon (1)
 Krzczunowicz Walerian (2)
 Kuczyński Leon Marian (6)
 Kugler Bolesław (1)
 Kugler Mieczysław (1)
 Kugler Tadeusz (1)
 Kułakowska Stefania (1)
 Kunicki Józef (3)
 Kunicki Stanisław Antoni (3)
 Kurnatowska Seweryna z Lossowów (3)
 Kurnatowski Feliks (3)
 Kurnatowski Jan Nepomucen (3)
 Kurnatowski Stanisław (1)
 Kuszell Kazimierz Teodor (1)
 Kuszell Róża Maria (1)
 Kuszell Wacław Kazimierz (1)

Kwiatkiewicz Zygmunt Marian Józef
 Dominik (5)
 Lamezan–Salins Irena Martyna (2)
 Lasocki Marian (3)
 Lasocki Roman (3)
 Laudowicz Bronisław Marian (6)
 Laudowicz Józef (6)
 Laudowicz Marian Michał (6)
 Laudowicz Michał (6)
 Leitgeber Czesław Kazimierz (1)
 Leopold Antoni Adam (4)
 Leopold Stanisław (4)
 Leszczyński Zygmunt (5)
 Lewicka Maria z Dziekońskich (4)
 Lewicki Adam (4)
 Lewicki Antoni (4)
 Lewicki Edward (4)
 Lewicki Kazimierz (4)
 Lewicki Stanisław (4)
 Lewicki Tadeusz (4)
 Lipiński Erazm Fortunat (4)
 Lipiński Stanisław (5)
 Lossow Józef (5)
 Lossow–Niemojowski Aleksander (5)
 Lutostański Wacław Władysław (4)
 Lutostański Władysław (4)
 Łastowiecki Adam (4)
 Łastowiecki Antoni (4)
 Łastowiecki Franciszek (4)
 Łastowiecki Kazimierz (4)
 Łastowiecki Piotr (4)
 Łęski Hilary (5)
 Łęski Włodzimierz Marian (5)
 Łosiowa Krystyna z Konarskich (4)
 Łoś Adam Jan Nepomucen (4)
 Łoś Stanisław (5)
 Łoś Włodzimierz Adam (5)
 Łuniewski Adam Mikołaj (1, uzup.)
 Łuniewski Gabriel (3)
 Łuniewski Jan Szczepan (3)
 Łuniewski Jerzy Andrzej (3)
 Łuniewski Ludomir Marian (3)
 Łuniewski Stanisław Cyryl (3)
 Madeyski Jan Walery (2)
 Majlert Henryk Norbert (4)
 Majlert Jan (4)
 Majlert Witold (4)
 Majlert Witold Henryk (4)
 Majlert Zdzisław Teodor (4)
 Makowski Aleksander (5)
 Makulec Jan Leon (5)
 Malczewska Skarbek–Antonina ze
 Szanieckich (5)
 Malczewski Skarbek–Stanisław (5)
 Manteuffel–Szoego Józef Gustaw
 Ignacy (3)
 Marcinkowski Juliusz (6)

Marcinkowski Zdzisław (6)
 Maringe Leonard Witold Stanisław (3)
 Maringe Tadeusz (5)
 Marylski–Łuszczewski Antoni Eustachy (5)
 Matlakowski Władysław Kiejstut (3)
 Mazaraki Aleksander (2)
 Meylert Wilhelm Karol Henryk (4)
 Mieczkowski Edward (1)
 Mieczkowski Ignacy (1)
 Mieczkowski Józef (1)
 Mieczkowski Stanisław (1)
 Mieczkowski Stefan (1)
 Mieczkowski Wacław (1)
 Mieczkowski Władysław (1)
 Mielęcki Zygmunt (5)
 Mielżyńska Jadwiga z Jeleńskich (3)
 Mienicki Wincenty (5)
 Mikułowski–Pomorski Stanisław (6)
 Mikułowski–Pomorski Tadeusz Antoni (4)
 Milewska Jadwiga z Chelchowskich (6)
 Milewski Jakub Tymoteusz (6)
 Milewski Józef Antoni (6)
 Milewski Stanisław Mikołaj (6)
 Milewski Ziemowit Kazimierz (6)
 Mineyko Józef (6)
 Minja Antoni (5)
 Minja Jarosław (5)
 Mlicka Jarmułt Józefa
 z Trzebińskich 102
 Modzelewska Wanda z Grabowskich (3)
 Modzelewski Marian (3)
 Morawski Dzierżykray– Jan (6)
 Morawski Dzierżykray– Kajetan (6)
 Morawski Dzierżykray– Stanisław Kostka (6)
 Morawski Dzierżykray– Tadeusz (6)
 Morzycki Lucjan (3)
 Moszoro Mikołaj (3)
 Moszyński Ambroży Stanisław (1)
 Moszyński Emilian Piotr (1)
 Moszyński Jan (1)
 Moszyński Jan Florian (1)
 Moszyński Remigiusz Józef (1)
 Mycielska Zofia z Karskich (5)
 Mycielski Jan Zygmunt (3)
 Mycielski Ludwik (5)
 Mycielski Michał Ludwik Teodor (5)
 Myszkowski Jerzy (6)
 Myszkowski Ludwik (6)
 Myszkowski Stanisław (6)
 Myszkowski Tadeusz (6)
 Nieciecki Ludwik (5)
 Nieciecki Stanisław (5)
 Niegolewska Wanda (1, uzup.)
 Niegolewski Andrzej (1, uzup.)
 Niegolewski Kazimierz (5)
 Niegolewski Maciej (5)
 Niegolewski Stanisław (5)
 Niegolewski Zygmunt (5)
 Niemira Bogdan Maciej (1)
 Niemira Zofia (1)
 Niemirydz Stanisław (5)
 Nieniewski Ludwik (5)
 Niezabitowska Anna z Froelichów (3)
 Nowacki Stanisław (5)
 Obertyńska Beata Wanda Kornelia Anna
 z Wolskich (3)
 Obertyński na Obertynie Józef Hipolit
 Leopold (1)
 Obertyński na Obertynie Kazimierz Adam Fe-
 liks (1)
 Obertyński Zdzisław Marian (3)
 Okulicz Aleksander (5)
 Okulicz Romuald (5)
 Olizar Urszula z Andrychiewiczów (3)
 Olizar Władysław (3)
 Olizar Włodzimierz Marian (3)
 Olszowski Stefan Zygmunt (1, uzup.)
 Oppeln–Bronikowski Bronisław (6)
 Oppeln–Bronikowski Józef (4)
 Oppeln–Bronikowski Leon (4)
 Oppeln–Bronikowski Stefan (4)
 Orsetti Maria Paulina (1)
 Orsetti Wilhelm Jan (5)
 Orsetti Wilhelm Józef Jan Sulpicjusz (5)
 Orzechowski Jan (5)
 Orzechowski Kazimierz (5)
 Orzechowski Tadeusz (5)
 Orzeszkowska Zofia Anna z Żórawskich (3)
 Orzeszkowski Mieczysław (3)
 Orzeszkowski Wincenty Stanisław (3)
 Oskierka Olgierd (5)
 Ostrowski Michał (3)
 Ostrowski Michał Rajmund (3)
 Osuchowski Arkadiusz Gustaw (1)
 Ośniałowski Woyna– Gustaw (5)
 Otocki Felicjan (5)
 Padlewski Skorupka– Józef August (5)
 Padlewski Skorupka– Józef Tomasz (5)
 Padlewski Skorupka– Piotr Tomasz (5)
 Padlewski Skorupka– Stanisław (5)
 Padlewski Skorupka– Szymon Tytus (5)
 Padlewski Skorupka– Zygmunt (5)
 Papara Budzisz Kazimierz (4)
 Pawłowska Emilia (1, uzup.)
 Pawłowska Janina (1)
 Pągowski Stanisław Kazimierz (3)
 Pągowski Wiktor (5)
 Pągowski Zygmunt Bolesław (3)
 Petrozolin Jan (1, uzup.)
 Piasecki Adam (2)
 Piasecki Antoni (2)
 Piasecki Zygmunt (5)
 Piaszczyński Kazimierz (4)
 Piaszczyński Wacław (4)

Pieniążek Odrowąż– Ludwik Stanisław (5)
 Pieniążek Odrowąż– Wojciech Stanisław Michał (5)
 Pietraszewska Maria (1, uzup.)
 Pietraszewski Tadeusz (1)
 Piniński Stanisław Antym (3)
 Piórkowska Zofia z Puchalskich (4)
 Piórkowski Edward (4)
 Piwnicki Alfred (6)
 Płoska Maria (1)
 Płoski Eugeniusz Stanisław (1, uzup.)
 Płoski Kazimierz (1)
 Płoski Władysław (1)
 Podczaska Helena Maria z Bagieńskich (3)
 Podczaski Feliks Stanisław (3)
 Podczaski Józef (3)
 Podczaski Mieczysław (3)
 Podczaski Zygmunt (3)
 Podhorski Bolesław (6)
 Podhorski Józef Jan (6)
 Podleska Anna z Jordan–Rozwadowskich (4)
 Podleski Leon Edward (4)
 Podlodowski Kazimierz (5)
 Popławska Maria z Daszewskich (5)
 Popławski Stanisław (5)
 Potocki Piotr (6)
 Potworowski Jan Adam Maksymilian (4)
 Potworowski Jan Józef Zygmunt (4)
 Potworowski Tadeusz (4)
 Poźniak Karol (5)
 Poźniak Maria ze Świeżyńskich (5)
 Pracki Lucjan (4)
 Prądyński Stanisław (6)
 Prüffer Bronisław (5)
 Pruski Antoni (6)
 Pruski Jan (6)
 Pruski Karol (6)
 Pruski Stefan (6)
 Pruski Tadeusz (6)
 Pruszek Maciej (1)
 Pruszek Maria Magdalena Augusta (6)
 Pruszek Władysław Aleksander (4)
 Przanowski Adam (6)
 Przedpeński Bronisław (6)
 Przedpeński Tadeusz (6)
 Przedpeński Wacław (6)
 Przedpeński Władysław (6)
 Przedpeński Zygmunt (6)
 Przesmycki Tadeusz (2)
 Przyłęcki Bolesław (4)
 Przyłęcki Tadeusz (4)
 Przyłęcki Tadeusz Paweł (4)
 Pszczółkowski Jan (4)
 Pszczółkowski Józef (4)
 Puzyna Leon Roman Longinus (1, uzup.)
 Puzyna Stanisław Roman Marian (1)
 Puzyna Zofia Maria Anna (1)
 Radziwiłł Maciej (5)
 Radziwiłł Michał Karol Maria Józef (2)
 Ramułt Baldwin– Feliks (1, uzup.)
 Rataj Władysława z Czarneckich (6)
 Rdułtowska Jadwiga z Bochwiców (6)
 Rdułtowski Kazimierz (6)
 Rdułtowski Konstanty Piotr (6)
 Rdułtowski Stefan (6)
 Reszke (de Reszke) Edward August (1)
 Reszke (de Reszke, Di Reschi) Jan Mieczysław (1)
 Rey Stanisław Maria Hubert (1, uzup.)
 Robakiewicz Władysław (1)
 Rogowski Jan (6)
 Roguski Eugeniusz Adam (6)
 Roguski Henryk Franciszek (6)
 Roguski Kazimierz (6)
 Romer Stefan Józef (6)
 Rossmann Ludwik Wilhelm (1)
 Rostworowska Zofia (Zula) z Mycielskich (6)
 Rostworowski Antoni (6)
 Rostworowski Jan (6)
 Rostworowski Kazimierz Antoni (6)
 Rostworowski Roman (6)
 Rozwadowska Helena z Saryusz–Stokowskich (5)
 Różycki Bogdan (5)
 Różycki Edward Samuel Andrzej (3)
 Różycki Franciszek Edward (5)
 Różycki Henryk Erazm (1)
 Różycki Henryk Juliusz Konstanty (1)
 Różycki Jerzy Erazm Samuel (1)
 Różycki Stanisław (3)
 Różycki Tadeusz 162
 Rubczyński Józef (1)
 Rubczyński Roch Ernest (1)
 Rudowska Danuta Zofia z Mieczkowskich (5)
 Rudowski Jan (5)
 Rudowski Michał (2, 5)
 Rudowski Tadeusz (2)
 Rudowski Wacław Ignacy Władysław (2)
 Rudziński Andrzej (1)
 Rudziński Edward (1)
 Rudziński Marian (1)
 Rudziński Oskar (1)
 Rudzki Teofil Adriaław (6)
 Rupniewski Stefan (5)
 Rutkowski Kazimierz (6)
 Rutkowski Mieczysław (1, uzup.)
 Rutkowski Walerian Kazimierz (1)
 Rutkowski Władysław (1)
 Rykowski Stanisław (5)
 Rymśa Edward (2)
 Rymśa Maria (2)
 Rymśa Roman (2)
 Rymśa Wacław (2)
 Rzyska Maria z Kaszubskich (6)

Sakowicz Jarosław (6)
 Samplawski Stanisław Adam (4)
 Saryusz–Stokowski Bogusław (3)
 Saryusz–Stokowski Mieczysław (3)
 Schütz Adolf Ludwik (6)
 Sczaniecki Józef Maria Maciej (1)
 Serwatowski Teodor Alfred (2)
 Serwatowski Władysław Józef Ignacy (2)
 Siemieński Jacek (4)
 Siemieński Leon (4)
 Siemieński Leonard (4)
 Siemieński Władysław (4)
 Siudowski Konrad (2)
 Skarbak–Borowski Józef (3)
 Skarbak–Borowski Wacław Antoni (3)
 Skarbak–Borowski Włodzimierz Ignacy (3)
 Skarzyński Zdzisław (5)
 Skinderowa Helena z Iwanowskich (6)
 Skirmunt Bolestaw (1)
 Skotnicki Antoni Leopold (6)
 Skotnicki Gustaw (5)
 Skotnicki Maksymilian (5)
 Skubniewska Marianna Helena
 z Ekaltów (5)
 Slaska Elżbieta z Grodzińskich (5)
 Slaski Jan Stanisław (2)
 Slaski Jan Stanisław Maria (2)
 Slaski Jerzy (2)
 Slaski Juliusz (2)
 Slaski Juliusz Joachim (2)
 Slaski Kazimierz (2)
 Slaski Ludwik (2)
 Slaski Ludwik Maurycy (2)
 Slaski Stanisław (2)
 Slaski Witold (2)
 Slaski Władysław Jakub (2)
 Sławiński Jan Wawrzyniec (5)
 Sławiński Tadeusz Leon (5)
 Smorczewski Marek Kazimierz Antoni (1)
 Smorczewski Władysław (1)
 Sobański Sobiesław Stanisław (1, uzup.)
 Soroko Karol (5)
 Stadnicki Adam Zbigniew Leon (2)
 Stolzman Adam (5)
 Strzembosz Wacław Marian (6)
 Suchecki Andrzej (5)
 Sulikowski Adam Stanisław Czesław (1)
 Sulikowski Karol (1, uzup.)
 Sulikowski Karol Aleksander (1)
 Sułowski Gustaw Tomasz (6)
 Sumińska–Grotowska Helena (6)
 Szablowski Izidor (5)
 Szalewicz Władysław (1, uzup.)
 Szczepański Mieczysław Piotr (5)
 Szczepański Tomasz (5)
 Szczepkowski Aleksander Mikołaj (1)
 Szczepkowski Ludwik (1)
 Szczepkowski Władysław Marek (1)
 Szemplińska Maria (1)
 Szempliński Antoni (1)
 Szrzedziński Józef (2)
 Szweycer (Szwajcjer) Janusz Wincenty Piotr
 (4)
 Szweycer (Szwajcjer) Maria Benigna
 Antonilla z Kozuchowskich (4)
 Szweycer (Szwajcjer) Michał Teofil Adam (4)
 Ślaski Roman (1, uzup.)
 Śliwiński Antoni (6)
 Śliwiński Józef (6)
 Śliwiński Stefan (6)
 Świeżyńska Helena z Jaxa–Konarskich (3)
 Świeżyński Franciszek (3)
 Świeżyński Józef (3)
 Świeżyński Kazimierz (3)
 Świeżyński Władysław (3)
 Święcicki Henryk 181
 Tabaczyński Tadeusz (6)
 Taczanowski Jan (6)
 Targowski Józef (6)
 Tarnowski Tadeusz (6)
 Thiel Stanisław Lucjan (5)
 Tołłoczko Teodor (3)
 Treutler Władysław Ryszard (6)
 Trzeciecki Jan Wojciech (6)
 Turnau Jerzy (3)
 Turnau Stanisław (3)
 Turno Jan Kazimierz (6)
 Turno Jan Marek (6)
 Ujejski Roman (1)
 Walewska Colonna– Maria Sylwia
 z Kuźnickich (5)
 Walewski Colonna– Aleksander Bronisław (5)
 Wańkiewicz Karol Tadeusz (3)
 Waśniewski Edward (1)
 Waśniewski Ludwik (5)
 Wessel Stanisław 197
 Wielowieyski Adam Jan Nepomucen (4)
 Wielowieyski Józef (4)
 Wielowieyski Stefan (4)
 Wielowieyski Zbigniew Jan Nepomucen (4)
 Wieniawski Antoni (4)
 Wierzbicka Amalia ze Skarbak–Biało-
 brzeskich (5)
 Wilski Stanisław (2)
 Wilski Zbigniew Aleksander (2)
 Winnicki Bogdan Tomasz (2)
 Winnicki Tomasz Sylwester (2)
 Wińcza Oskar (5)
 Wiszniewska Teresa z Kraińskich (3)
 Wiszniewski Maria Ludwik Błażej (3)
 Władyczański Emanuel (4)
 Władyczański Miłostaw (4)
 Włodek Bolestaw Arnold (3)
 Włodek Jan Zdzisław (3)

Włodek Józef (5)
 Włodek Roman Jan (3)
 Włodek Roman Ludwik (3)
 Włodek Stanisław (5)
 Włodek Stanisław Adam Antoni (6)
 Włodek Stanisław Tomasz (3)
 Włodek Wojciech Józef (5)
 Włodek Zdzisław Aureli (3)
 Włodek Zdzisław Roman (3)
 Włodkowska Albina z Goetz–Okocimskich (3)
 Włodkowska Janina z Kozickich (5)
 Włodkowska Maria Zofia ze Straszewskich (3)
 Włodkowska Zofia Albina z bar. Goetz–Okocimskich (4)
 Wojewódzka Maria (1, uzup.)
 Wolański Franciszek Maurycy (2)
 Wolański Władysław Maurycy (2)
 Wolski Eustachy Zygmunt (5)
 Wolski Roman Józef (5)
 Wołkowicka Maria Romana z Włodków (3)
 Wołkowicki Rusiło Ignacy (3)
 Wołowski Wojciech (6)
 Woyńłłowicz Edward (1)
 Wystouch Antoni (1)
 Wystouch Bernard (1)
 Wystouch Franciszek (1)
 Wystouch Seweryn (1)
 Wystouch Stanisław (1, uzup.)
 Wystouch Wiktor (1)
 Wysocki Henryk (5)
 Wysocki Stanisław Karol (5)
 Wszyńska Zofia (1)
 Zacharzewska Kirkor–Jadwiga z Dowojnów (5)
 Zakrzewski Edward Wincenty (4)
 Zakrzewski Jan Adalbert (4)
 Zaleska Gabriela z Jeleńskich (3)
 Zaleski Bogusław (3)
 Zaleski Bronisław (3)
 Zaleski Lubicz–Piotr (5)
 Zaleski Wacław (3)
 Załęski Slubicz–Marceli (5)
 Załuski Jan (4)
 Załuski Kazimierz Roch (4)
 Zasadzka Halina (1, uzup.)
 Zdziarska Anna Kamilla (2)
 Zdziarska–Zaleska Maria (2)
 Zdziarski Kazimierz Emil Wiktor (2)
 Zdziarski Stanisław Kazimierz (2)
 Zdziarski Zbigniew (2)
 Zieleniewski Bogdan Leopold (4)
 Zieliński Bolesław (3)
 Zubrzycki Henryk (6)
 Zubrzycki Józef Benedykt (4)
 Zubrzycki Józef Feliks (4)
 Zubrzycki Julian (6)
 Zubrzycki Zygmunt (6)
 Zwolski Stanisław (4)
 Żakowska Jadwiga (1)
 Żakowski Wiesław (1)
 Żółtowska Janina (1)
 Żółtowski (Cieszkowski–Żółtowski) Paweł (4)
 Żółtowski Adam (1)
 Żółtowski Benedykt Sykstus Maria Józef Seweryn (6)
 Żółtowski Henryk (1)
 Żółtowski Jan (1)
 Żółtowski Jerzy (1)
 Żółtowski Juliusz (1)
 Żółtowski Leon (4)
 Żółtowski Marceł Teodor Marek Maria (6)
 Żółtowski Marceł (6)
 Żółtowski Michał (1)
 Żółtowski Stanisław (4)
 Żółtowski Władysław Leon Jan (4)
 Żórawski (vel Jordan — Z.) Juliusz Bronisław Wiktor (1, uzup.)
 Żórawski Tadeusz (4)
 Żórawski Władysław (4)
 Żurowski Roman (3)
 Żychlińska Wanda Agrypina z Pruskich (5)
 Żychliński Józef (3)
 Żychliński Józef Zygmunt (5)